

Digitized by the Internet Archive
in 2022 with funding from
Kahle/Austin Foundation

Handwritten text in a cursive script, possibly a signature or a list of names, located on the right side of the page. The text is faint and appears to be written in ink on aged paper.

Ius Privatum

IURIS CANONICI PRIVATI

INSTITUTIONES

QUAS IN SCHOLIS PONTIFICII SEMINARII ROMANI

TRADIDIT

CAROLUS LOMBARDI

NUNC IN IDEM SCHOLIS TEXTUS CANONICI ANTECESSOR.

EDITIO SECUNDA

AB AUCTORE REVISATA ET EXPOLITA

VOLUMEN I.

ROMAE

DESCLÉE, LEFEBVRE ET SOCII

S. SEDIS APOSTOLICAE ET S. RITUUM CONGR. TYPOGRAPHI

1901

KBR
2165
.L66
A3
1901
v.1.

AUCTOR SIBI VINDICAT IUS PROPRIETATIS

*Omnia et singula exemplaria ab auctore non signata et
subsignata habebuntur ut ex fraude edita.*

448. C.L.

PRAEFATIO

PRIORI EDITIONI PRAEFIXA

Pluries a discipulis rogatus, has institutiones iuris canonici privati, quas in mei scholaeque commodum paraveram, in ordinem redigere, expolire ac in vulgus edere constitui. Res sane difficultatibus ac periculis plena, cum in qualibet disciplina prima rerum principia iacere et proponere summam prudentiam exigat, ac praeterea doceat experientia plures, vel ex selectissimis viris de canonico iure egregie meritis, institutionibus perficiendis et tradendis nimis raro felici cum exitu operam navasse. Haec profecto aliaque quamplura potius quam animos mihi addere, terrere a consilio debuissent. Divino tamen auxilio fisus, manum operi admovi, quod nunc absolutum publico committo iudicio. Plurimum negotii certe in eo habui, sed ut in illo aliquid saltem sit fructus superos enixe rogo (1). Caeterum omnia et singula cum maxima Apostolicae Sedis reverentia atque omnimoda eius mandatis subiectione, sicut scripta fuerunt, sic et intellecta volo.

(1) Spem vicit eventus, nam, quum institutiones hae pluribus in seminariis religiosisque institutis benigne receptae fuerint, atque in librum textus, prout inquirunt, assumptae, omnia prioris editionis exemplaria brevissimo tempore in vulgus prodierunt.

Acc. 5439

IURIS CANONICI PRIVATI

INSTITUTIONES

OPERIS RATIO ET SCHEMA

Universam tractationem in duplicem partem tribuere opportunum visum est, in quarum prima iuris canonici prolegomena, in altera eiusdem principia seu elementa traderentur. Illo enim tendit schola institutionum, ut in ea: *prima legum cunabula*, et: *totius legitimae scientiae prima elementa discantur* (1).

Quo vero facilius, quinimo ut veluti unico oculorum ictu, harum institutionum schema (ut inquirunt) quisque percipere valeat, opportunum visum est illud brevissimis lineis heic describere.

PARS I.

Iuris canonici prolegomena.

SECTIO I. De legis canonicae generica notione: ubi primum de iuris in genere notione, divisione, fundamento etc., et dein de iuris canonici in specie notione, subiecto, divisione, relatione cum aliis iuribus, constitutione, cessatione et interpretatione.

SECTIO II. De legum canonicarum collectionibus: ubi de collectionibus iuris veteris (saec. I-XII), novi (saec. XII-XVI) et novissimi (saec. XVI-XX).

(1) Imp. Iustinian. *In Praef. Instit.*

SECTIO III. De iure canonico prout scientia est considerato : ubi de scientiae canonicae natura, praestantia, evolutione, methodo atque praesidiis.

PARS II.

Iuris canonici principia.

LIBER I.

De personis.

SECTIO I. De statu personarum in ecclesia : ubi, praemissis generalibus notionibus de personarum notione, divisione et elementis, sermo fit de personis in ecclesia, atque universa personarum tractatio adumbratur.

SECTIO II. De personis in ecclesia singillatim. — **SUBSECTIO I. De clericis.** Titulus I. De clericorum iuribus: seu de potestate ordinis et iurisdictionis sive in abstracto sive in concreto, et hinc primum de hierarchia ordinis, dein, et potissimum, de hierarchia iurisdictionis. Titulus II. De clericorum officiis: seu de clericorum obligationibus sive generalibus sive specialibus. Titulus III. De clericorum privilegiis. — **SUBSECTIO II. De regularibus:** ubi de religiosae vitae origine, evolutione, praestantia et utilitate: necnon de eam profitentium iure, seu de regularium iuribus, officiis et privilegiis. — **SUBSECTIO III. De laicis:** ubi de laicorum iuribus et officiis sive communibus sive specialibus.

LIBER II.

De rebus.

SECTIO I. De cultu divino: ubi de fide catholica, iniuriurandi et voti religione, necnon de sacra liturgia et hinc de sacrificii oblatione, officio divino, ecclesiis, diebus, festis et cultu Sanctorum.

SECTIO II. **De his quae pertinent ad hominum sanctificationem :** ubi de verbi divini praedicatione, sacramentis in genere et in specie, sacramentalibus, ieiunio et abstinencia, necnon de institutis ordinatis ad doctrinam excolendam et caritatem exercendam.

SECTIO III. **De his quae pertinent ad defunctorum obsequium et levamen :** ubi de exsequiis et sepulturis.

SECTIO IV. **De beneficiis ac de rebus ecclesiae temporalibus.** — SUBSECTIO I. *De beneficiis :* ubi de beneficiis *sive proprie dictis*, et hinc de eorum origine, natura, divisione, institutione, mutatione, concessione, acquisitione, vacatione, etc. *sive improprie dictis* et hinc de commendis, pensionibus, etc. — SUBSECTIO II. *De rebus ecclesiae temporalibus :* ubi de earum acquisitione, administratione et alienatione.

LIBER III.

De delictis et poenis.

SECTIO I. **De delictis et poenis ecclesiasticis in abstracto :** ubi primum de iuris poenalis ecclesiastici notione, indole, evolutione: dein tum de delictorum notione, elementis, subiecto, divisione, tum de his quae delictum augent, minuunt vel tollunt, tum de his qui in delicto cooperantur: et tandem de poenis ecclesiasticis *sive generatim*, v. g. de ipsarum notione, divisione, inflictione et cessatione, *sive speciatim* seu de censuris etc.

SECTIO II. **De delictis et poenis ecclesiasticis in concreto :** ubi primum de delictis communibus seu adversus vel fidem, vel divinum cultum, vel ecclesiam, vel iustitiam, vel morum honestatem, et dein de delictis propriis praetorum, clericorum et monachorum.

LIBER IV.

De iudiciis.

SECTIO I. **De iudiciis ecclesiasticis in genere:** ubi de iudiciorum ecclesiasticorum notione, prolegomenis, introductione, ordinatione, instructione et definitione.

SECTIO II. **De iudiciis ecclesiasticis in specie:** ubi primum de iudiciis civilibus, et hinc de causa possessionis et proprietatis, de iudiciis summariis, de causis beneficialibus et matrimonialibus necnon de causis nullitatis vel professionis religiosae vel sacrae ordinationis etc.; dein de iudiciis criminalibus sive ordinariis, et hinc de processu accusatorio, inquisitorio etc., sive extraordinariis et hinc de iudiciis ex notorio, de causis fidei in genere et in specie, de sententiis *ex informata conscientia* etc.; et tandem de modo quo in curiis sive romana sive episcopalibus et archiepiscopalibus tribunalia consistunt et operantur.

PARS I.

Iuris canonici prolegomena.

Iuris canonici prolegomenorum nomine ea intelliguntur, quae ad germanam eiusdem notionem concipiendam, conceptamque perficiendam, vel necessario vel saltem utiliter requiruntur. Tribus autem potissimum continentur, quae distinctis sectionibus exponemus, nempe legis canonicae prout in seipsa consideratur notione, legum canonicarum quatenus in collectionibus prostant notitia, et tandem canonici iuris, in quantum scientia quaedam seu ars est, cognitione.

SECTIO I.

De legis canonicae generica notione.

Quinque capitibus dicemus: 1. *de iure in genere*; 2. *de iure naturali et divino positivo*; 3. *de iure gentium et civili*; 4. *de iure romano*; 5. *de iure canonico*.

CAPUT I.

De iure in genere.

ART. I.

De origine et significatione vocis: ius.

I. Origo. — Nemini otiosa haec inquisitio videatur, ut enim recte monet Ulpianus: *iuri operam daturus*.

prius nosse oportet, unde nomen iuris descendat (1). Est autem duplex hac in re doctorum sententia, contendentibus aliis vocem *ius* esse derivatam, et quidem vel a *iurando*, vel a *iusto*, vel a *iustitia*, prout diversi diversa opinantur; aliis e contra dicentibus esse primigeniam.

Si quid nobis iudicare licet, his potius adhaerendum putamus, non solum quia *ius*, utpote obiectum iustitiae, est hac antiquius, sed et quia vox *ius* reapse est simplicior ceteris, ac certe ordini, quem in rerum evolutione cernimus, magis congruit si dicamus simpliciora praecedere et composita subsequi.

Romanis vero iurisconsultis magis placuisse *ius* a *iustitia* derivatum dicere, ex eo factum est, quod stoicorum placita, ut ex historia novimus, plures ex ipsis adamaverint. Stoicos autem considerasse iustitiam tamquam finem per *ius* assequendum, adeo ut iuxta ipsos illa huic logice esset anteferenda, Ulpiani auctoritate constat (2).

II. *Varia significatio.* — Ut monet Paulus: *ius pluribus modis dicitur* (3).

Et revera iuris nomine intelligitur vel: *quod semper bonum et aequum est* (4), vel facultas agendi, omitendi, exigendi; vel *lex*; vel *scientia legum*; vel *locus* in quo *ius* dicitur (5); vel iudicis sententia (6).

Quod et in legislatione nostra verum est, cum vox *ius* pluribus sensibus in ea usurpetur, ut patet v. g. ex variis iuris regulis in libro VI decretalium Bonifacii VIII. seu R. XI. *Cum sunt partium iura obscura, reo facendum est potius quam actori.* — Reg. XIII. *Ignorantia facti non iuris excusat.* — Reg. XIV. *Cum*

(1) Fr. I. D. *De iust. et iure* (I. 1.).

(2) Fr. I. *Ib.*

(3) Fr. XI. *Ib.*

(4) *Ib.*

(5) *Ib.*

(6) *Ib.*

quis in ius succedit alterius, iustam ignorantiae causam habere censetur. — Reg. LXIV. *Quae contra ius fiunt debent utique pro infectis haberi etc.*

Est autem nobis, utpote canonicae scientiae operam navaturis, praecipua huius vocis usurpatio quatenus significat legem; quo sensu recte definitur ius: legum unius eiusdemque speciei complexus.

ART. II.

De iuris divisione.

I. Ius naturale et positivum — Ius, prout legum complexum indicat, aut ex ipsis rerum essentiis fluit, ac, quum naturam necessario consequatur, ab auctore naturae necessario statuitur, aut e libera alicuius legislatoris voluntate procedit, ita ut possit esse vel non esse. Iamvero illud *naturale* seu *essentiale*, hoc *positivum* seu *accidentale* nuncupari exploratissimum est.

II. Ius divinum et humanum. — Omne ius positivum necessario vel divinum vel humanum est, prout auctorem immediatum habet Deum, vel hominem qui ex divina ordinatione societati praeest.

Quia vero societatis humanae rector nonnisi duplex excogitari potest, videlicet unus in spiritualibus negotiis et in temporalibus alter, universum humanum ius ad *ecclesiasticum* et *civile* reducitur, cui posteriori aliquatenus accedit ius illud, quod *gentium* appellari usuvenit.

ART. III.

De iuris fundamento.

I. Inquisitionis huiusmodi necessitas. —

Quaerere quodnam sit iuris fundamentum idem est ac investigare quo fonte legum vis derivetur, seu quaenam sit ultima ratio, propter quam legibus obtemperandum sit.

Plurimum autem hoc scire interest, nam frustra omnino adlaborarent legislator in condenda lege et iurisconsultus in ea interpretanda, nisi manifesto constaret posse et debere hominum rationem per legem ordinari, atque teneri eos actiones suas legi aptare tamquam regulae, a qua recedere piaculum sit.

II. Legum fundamentum. — Primarium legum omnium fundamentum non alterum ab eo est, quo ius et obligatio in genere nituntur. Cum enim lex a superiore in subditum feratur, ita necessario supponit in illo ius imperandi et in hoc officium obsequendi, ut, iure et officio huiusmodi sublatis, ne concipi quidem valeat, eo prorsus modo quo effingi nequit effectus sine causa idonea quae eum pariat, aut sine materia apta in quo producat.

Quod si quaeratur quaenam sit iurium ac officiorum omnium causa, respondebimus non aliunde eam repeti posse, quam ex relatione essentiali Deum inter et hominem. Cum enim homo sit ens rationale, et finis necessarius entis rationalis sit bonum infinitum, quod unicum est nempe Deus, patet teneri hominem ad quaerendum in Deo libero animi consilio illud bonum supremum, ad quod et est factus et vi naturae rapitur. Opus ergo est, ut ad Deum per apta media efficaciter tendat, ac in omnibus et semper illius voluntati sive necessario

sive libere, sive immediate sive mediate, praecipienti, morem gerat.

Est autem obligatio haec (quae, cum rerum essentia nitatur, a Deo ante caeteras necessario homini imponitur) omnium officiorum et obligationum radix et causa. Nisi enim teneretur homo ad Deum tamquam ad finem ultimum tendere, esset ipse sibi finis ultimus, ac proinde officiorum et legum incapax, cum, praeter Deum, nemo omnino sit qui iure polleat moderandi liberam hominis activitatem in adeptione boni, et illius voluntatem efficaciter coercendi, proposita ei in poenam, quatenus arbitrato suo se gesserit, amissione boni infiniti, in quo supremus eius finis consistit.

Unde iam liquet quid iudicii ferendum sit de pluribus, quae, maxime aetate nostra, circumferuntur opiniones circa legum fundamentum primum. Quae enim obligationem, qua homo adstringitur; tendendi ad Deum veluti ad ultimum finem praetermittunt, falsae omnino sunt; quae vero obligationem hanc haud praetereunt, sed alias quam ipsam veluti primariam ponunt, erroneae saltem sunt habendae.

Hinc, si falsa omnino est opinio repetentium obligationum et legum fundamentum e pacto inter homines, erronea ad minus est opinio eam repetentium ab intellectu divino vidente aliquas actiones esse ponendas ut bonas, aliquas vitandas ut malas.

CAPUT II.

De iure naturali et divino-positivo.

ART. I.

De iuris naturalis existentia, essentia, subiecto, obiecto et proprietatibus.

I. Existentia et essentia. — Existere ius naturale probatum supponimus ex philosophia et theologia.

Ad essentiam vero quod spectat dicimus, non esse ius naturale, ut aliquibus placuit, aut ipsam naturam rationalem quatenus haec est prima regula boni et mali, aut ipsum lumen rationis quo licitum et illicitum discernimus. Ad essentiam enim iuris naturalis certe pertinet ut sit lex, porro nec natura rationalis nec lumen rationis sunt leges, sed potius vel legis indicendae fundamentum et regula, vel legis promulgandae modus.

Contendimus ergo esse ius naturae complexum legum quas Deus, utpote sponte sua ex rerum natura fluentes, homini necessario voluntatis actu indicit. Germanam autem esse hanc definitionem clare patet, quum ius naturae clare describat, atque a ceteris, quotquot sunt, omni ambage sublata plenissime distinguat.

II. Subiectum. — Est omnis et solus homo: *omnis*, quia ius naturale, cum in rerum essentia fundetur, immediate afficit ipsam naturam humanam: at *solus*, quia cetera animantia, praeter hominem, mente carent ac proinde lege ordinari nequeunt.

Nec obiiciatur aut pueros ante rationis usum vi-

deri legis incapaces, aut ex Ulpiani sententia ius naturale in omnia animantia cadere (1).

Reapse ad pueros quod spectat, si verum est lege naturali eos quoque devinciri, non eo sensu est verum, quasi ipsi delinquant si contra egerint, nam quomodo voluntarium sine intellectu? sed quatenus ille delinquit, qui eos ad contra agendum impulerit, quippe qui naturae iniuriam facit.

Ad obiectam vero auctoritatem Ulpiani quod attinet, respondemus non fuisse iurisconsulti mentem asserere bruta animantia esse iuris capacia, sed ea, instinctu impellente, plura praestare ex iis quae homines, ratione duce et iure naturae aurigante, praestant. Quod adeo verum est, ut idem Ulpianus alibi animantibus brutis aperte mentem deneget, et nocendi animum ab eis prorsus alienum dicat (2).

III. **Obiectum.** — Cum ius naturae rerum essentialiter nitatur, necessario omnia complectitur, quae naturae essentialiter congruunt vel repugnant.

Eapropter sub iuris naturalis praecepto non solum ea continentur, quae praecipi aut vetari principiis generalibus et per se notis constat, v. g. devita malum, verum etiam, secus ac aliqui senserint, quae iuberi aut interdici ex iisdem principiis legitime argumentando colligitur, v. g. cole parentes. Dummodo enim habeatur cum humana natura convenientia vel repugnantia necessaria, parum interest quomodo haec innotescat, per principia nempe an per ratiocinium.

Verba autem haec quae in Decreto Gratiani habentur: *ius naturale est quod in lege et evangelio continetur* (3), vel sunt apocrypha aut mendosa, vel saltem

(1) Fr. I. D. § 3. *De iust. et iure.* (I. 1.).
(2) *quadrupes pauperiem fecisse dicatur* (IX. 1.).

(2) Fr. I. D. *Si*
(3) Pr. Dist. 16

benignam interpretationem expostulant, quasi nempe significare velint per legem Moysis et Christi ius naturae evolutum et perfectum fuisse.

IV. **Proprietates.** — Vix admonere oportet, patere ex dictis ius naturae esse *universale, indelebile et immutabile*.

Illud potius animadvertere praestat, iuris naturalis immutabilitatem nos semper esse constantem. In tantum enim lex naturae viget, in quantum relationes existunt quibus ipsa nititur. Si ergo contigerit relationem aliquam facto aliquo immutari, puta iuris posterioris concursu, legem ipsam aliquotfariam variari necessario consequetur. Id autem posse interdum esse verum nemo prudens inficias ibit. Sic v. g. hominis interemptio defensionis causa licita fieri potest, firma tamen manente in abstracto lege: *non occides*.

Addere praeterea iuvat, naturae iuri vim quoque inesse aliquot actus irritos faciendi; quod tunc verum est, cum actus aliquis deficit in substantia, vel laborat turpitudine perpetua, seu eiusmodi, quae tractu temporis cessare haud potest. Sic v. g. ex primo capite nullius roboris sunt nuptiae quas forte attentaverit amens, et ex altero eae quas ausus fuerit celebrare pater cum filia. E contra v. g. erunt illicitae quidem, at ratae, nuptiae quas celebraverit Titia, quae ex dolo, at non tali qui cadat in substantiam, se iactat virginem dum est corrupta, vel quae, spreto Caio, cui per sponsaliciam fidem se obstrinxerat, ducit Maevium.

ART. II.

De iuris divino-positivi existentia et speciebus.

I. **Existentia.** — Existere ius divino-positivum, seu complexum legum a Deo hominibus libere indi-

ctarum, ita constat, ut vix non otiose heic id probaretur.

Illud potius sedulo attendendum est, longe differre ius divino-positivum a naturali, non solum quia procedit ex libera voluntate Dei, verum etiam eo quod illos fines nanciscitur, tum quoad res, tum quoad personas, quos Deus ei ponere voluerit.

II. **Species.** — Ius divino-positivum duplex est seu *vetus* et *novum*.

Vetus est illud quod Deus olim statuit, et hominibus, maxime vero filiis Abrahæ per Moysen, tradidit. Quibus verbis dum indicatur ius vetus præcipue populum israeliticum attigisse, indigitatur simul ipsum, secus ac aliqui opinati sunt, saltem ex parte ad homines in genere spectasse. Vix enim credibile est Deum ante Moysen nullum unquam præceptum positivum humano generi dedisse. Tria autem mandatorum genera ius vetus continebat, videlicet moralia, caeremonialia et iudicialia, quorum illa circa mores, ista circa divinum cultum, et hæc circa publicum regimen religiosum aequè ac politicum versabantur.

Ius vero novum illud est, quod Christus condidit, et per Apostolos hominibus omnibus indixit. Latius quam vetus novum patet, nam evangelica lege omnes omnino homines quamquam nondum baptizati tenentur. Complectitur autem et ipsum præcepta moralia, caeremonialia et iudicialia. Verum postrema, ob diversam indolem hebraicæ et ecclesiasticæ societatis, nonnisi circa spirituale hominum regimen versantur, atque huc redit ius publicum ecclesiasticum primum, ius scilicet quod in ecclesia, tum ex natura rerum, tum ex voluntate Christi, inest tamquam in societate perfecta atque a republica civili distincta omnino et independenti; ius enim publicum secundarium, quo

reducitur v. g. organizatio per provincias ecclesiasticas etc., utpote quod fuit ab ecclesia ipsa ad facilius et tutius sui regimen inductum, non divinum sed humanum est.

CAPUT III.

De iure gentium et civili.

I. Ius gentium — Existere quoddam ius, quod *gentium* appellatur, exploratissima res est.

Et reapse, si iuris romani fontes reseramus, non solum rubrica Tit. II. L. I. Institutionum ita nobis concepta adparet: *De iure naturali et gentium et civili*, sed et apertis verbis nos monet Ulpianus in Digestis: *privatum ius tripartitum est: collectum etenim est ex naturalibus praeceptis aut gentium aut civilibus* (1).

Similiter, si iuris nostri monumenta consulimus, in Decreto Gratiani rubricam C. IX. Distinctionis I. ita inscriptam reperimus: *Quid sit ius gentium*.

Itidem si doctorum opera, qui de iure sive civili sive canonico scripserunt, versamus, omnes, et veteres et recentes, de iure gentium disserentes invenimus.

At, quamvis antiquissima et diffusissima sit iuris gentium notitia, non eadem semper et ubique eadem occurrit: quod sedulo est attendendum ne aequivocationibus, imo et erroribus, aditus sternatur.

Et revera romanis iurisconsultis, ut ex citato Ulpiani fragmento constat, ius gentium non aliud erat, quam ipsissimum ius naturae, quatenus hominibus

(1) F. I. D. *De iust. et iure* (I. 1).

exclusive proprium est, dum ius naturale in genere illud erat, quod natura omnia animantia (quo tamen sensu alibi expendimus) docuit. Nec absimilis videtur iuris gentium conceptus penes Gratianum, nam si in C. VII. citatae Distinctionis ad ius naturale referuntur, ut in iure romano, viri et foeminae coniunctio necnon liberorum educatio, in C. IX. ad ius gentium referuntur, aequae ac in iure romano, sedium occupatio et aedificatio, bella, captivitates, foedera. Imo si Gaius ius gentium dicit ius gentium illud esse: *quod naturalis ratio inter omnes homines constituit*, atque addit ideo ita hoc ius appellari: *quasi quo iure omnes gentes utuntur* (1), Gratianus aperte asserit: *hoc inde ius gentium appellatur, quia eo iure omnes fere gentes utuntur*.

Hic tamen iuris gentium conceptus non perduravit constans, ut patet ex auctoritate plurimorum ex iis, qui postremis hisce temporibus canonicum vel civile ius excoluerunt, quibus ius gentium nihil aliud est, quam ius quoddam proprium *gentium* seu *nationum*, *quatalium*.

Qui conceptus, quum in dies universalior evaserit, ita ut hodie communissima sit ea iuris gentium acceptio, iuxta quam idem est *ius gentium* ac *ius quod internationale* solet appellari, nos de hoc iure pauca pro re nostra notata volumus.

Existere hoc ius, seu ius quoddam, quod mutuas nationum relationes moderatur, penes omnes in confesso est. Verumtamen de eius natura acriter disputatur.

Sunt enim qui censent ius gentium nihil aliud esse, quam ius naturae prout regendis mutuis nationum

(1) F. IX. D. *Ibi*.

relationibus adplicatur. Contendunt alii e contra ius gentium a iure naturae, ut effectum a causa, differre, cum proprie sit complexus obligationum, quibus gentes, expresse vel tacite paciscendo, sese ad invicem adstrinxerunt. Sunt tandem alii, qui putant ius gentium esse veram iuris positivi speciem, cuius statuendi potestas est penes nationum consessum; quod tamen ius, ob societatis ethmarchicae seu internationalis imperfectionem, vix adumbratum hodie dici potest.

Nos tamen arbitramur nulli ex hisce sententiis esse simpliciter adhaerendum, utpote quae singulae saltem in eo peccent, quod amplissimam iuris gentium provinciam intra angustiores, quam par sit, limites coerceant.

Omnes propterea simul conciliantes quartam proponimus, iuxta quam ius gentium est complexus obligationum, quae gentes, qua tales, mutuo obstringunt, et quarum origo ex multiplicibus causarum figuris repetenda est, nempe ex natura, pacto, imo et ex ipsarum nationum iussu, quas, utpote saltem de facto simul arcte societas, legifera potestate aliququaliter polere merito censendum est.

Probabilior autem haec nobis sententia videtur, cum iuris gentium, prout reapse viget et communiter intelligitur, clariorem et uberiolem notionem exhibeat.

II. **Ius civile.** — Teste Gaio: *quod (ius) quisque populus, ipse sibi constituit (id) ipsius proprium civitatis est, vocaturque ius civile quasi ius proprium ipsius civitatis* (1). Est ergo ius civile, ius quod in unaquaque republica inducitur ad societatis civilis finem assequendum.

Civile ius omnino necessarium est; cum enim lex

(1) Fr. IX D. *De iust. et iure* (I. 1).

naturae in pluribus indeterminata vel obscura sit, si civibus facultas fieret media pro libitu eligendi ad reipublicae finem attingendum, respublica ipsa necessario brevi corrueret.

Et hunc quidem iuris civilis conceptum eiusque necessitatem indigitat Ulpianus, cum docet... *ius civile* (esse) *quod neque in totum a naturali vel gentium recedit, nec per omnia ei serrit*, ac efficere nos ius proprium idest civile: *cum aliquid addimus vel detrahimus iuri communi* (1). Non enim aliud sibi volunt haec verba, quam ius naturale ad finem reipublicae proprium assequendum esse impar, et per consequens oportere, ut eidem per opportunas additiones ac deductiones iure civili inductas suppleatur.

Nec *detractionis* vox commovere nos debet, dummodo iuris naturae immutabilitas iuxta alibi tradita recte concipiatur. Procul dubio pacta esse servanda ius naturae clamat, verum ex eis, nisi certo modo celebratis, nec actionem nec exceptionem oriri ius civile interdum statuit; numquid dixerimus vel ius civile hac in re non aliquantisper iuri naturae detraxisse, vel ius naturae hac de causa vere immutatum fuisse? Firmum ergo ius naturae, quod vult pacta esse custodienda, mansit; tamen ea pacta quae, neglectis solemnitatibus iure civili inductis, attentari contigerit pro infectis habebuntur, eo quia ad rempublicam spectat modum in contractibus celebrandis servandum statuere, ne cives fallaciis et fraudibus mutuo se circumveniant et decipiant.

Hoc autem in casu exemplum habes, et egregium sane, adplicationis theoriae collisionis iurium. Si enim privatorum interest omnia pacta servari iure naturae

(1) Fr. VI. *Ibi*.

valida, magis exigit reipublicae utilitas, ut nonnisi secundum leges celebrata firma et rata habeantur; porro publicum bonum privatum vincere socialis iuris axioma fundamentale est.

CAPUT IV.

De iure romano.

I. Notio, origo et evolutio. — Quum cuivis civili iuri praestet romanum, atque frequens sit eius usus in legislatione nostra (ut fusius alibi dicetur) omnino expedit saltem aliquid de eo summis digitis attingere.

Est ergo ius romanum illud ius quod, ex legibus XII tabularum velut primo fonte derivatum, ac legibus, plebiscitis, senatusconsultis, principum constitutionibus, magistratuum edictis, prudentum responsis, ac consuetudine mirifice evolutum et perfectum, populi romani proprium fuit.

De iure hoc, quod temporis decursu in immensam molem excreverat, enucleando et digerendo cogitavit saec. VI. Imp. Iustinianus.

Eius propterea opera in lucem prodierunt anno 529 *Codex* ex imperialibus constitutionibus conflatus, et anno 533 *Institutiones*, in quibus iuris principia traduntur, nec non *Pandectae* seu *Digestum*, cui fragmenta veterum celebratissimorum iurisconsultorum, ut v. g. Gaii, Iuliani, Modestini, Papiniani, Ulpiani, inserta sunt. Anno vero 534, abolito veteri Codice, Imperator alterum ei suffecit, qui *repetitae praelectionis* dicitur, atque annis insequentibus novas constitutiones edidit, quae *Novellae*, tamquam de novo editae, appellatae sunt.

Institutiones, Pandectae, Codex repetitae praelectionis et Novellae ius romanum constituunt, ac corpore iuris civilis, ut aiunt, continentur. Equidem ad calcem corporis iuris civilis imprimi quoque solent Libri Feudorum, verum hi nullatenus partem iuris romani constituunt, quum Romanis feuda fuerint incognita, nec saeculo XII iidem libri antiquiores sint.

II. Quomodo singulae romani iuris partes allegari soleant, ac ad invicem se habeant. —

Ad primum quod spectat advertimus: 1. Institutiones citari per paragraphos, Digestum seu Pandectas per fragmenta et Codicem per leges, adiecta una cum siglis *Inst.* vel *D.* seu *P.* vel *C.* etiam rubrica tituli; 2. Novellas allegari per numerum et caput; 3. hinc v. g. citationem hoc modo factam L. I. C. *De codicillis* legendam esse: *Lex prima in Codice, titulo: De codicillis.*

Ad secundum vero quod pertingit, seu ad quaestionem, qua regula sit utendum ad tollendas antinomias, quae inter varias iuris romani partes habentur, seu, aliis verbis, quatenus praeferenda sit ex variis discrepantibus legibus, quae in iuris romani codicibus reperiuntur, respondemus: 1. Quum exploratissimi iuris sit leges posteriores tollere priores, Novellae, eo quia novissime prodierunt, et quidem prodierunt ut singulae et non ut in codicem redactae, non solum derogant caeteris collectionibus, sed et sibimetipsis iuxta chronologicum editionis ordinem. 2. Quoad reliquas partes, seu Institutiones, Digestum et Codicem, magna habetur inter doctores controversia, ita ut v. g.: *a)* iuxta alios Codex, utpote posterior, deroget Institutionibus et Digesto, quae tamen, utpote synchronae, saltem generatim sibi ad invicem non derogant; *b)* iuxta alios e contra omnes hae collectiones, Codice repetitae prae-

lectionis haud excluso, ex voluntate Imperatoris Iustitiani, unicam legislationem molientis, sint habendae tamquam tres partes unius eiusdemque corporis iuris, in quo propterea, saltem generatim, leges anteriores et posteriores perperam effingeres etc.

CAPUT V.

De iure canonico.

Octo articulis nos dicemus: 1. *de iuris canonici nominibus et germana notione*; 2. *de eius subiecto*; 3. *de eius obiecto*; 4. *de eius divisione*; 5. *de eius relationibus cum aliis iuribus*; 6. *de modis per quos ipsum inducitur aut tollitur*; 7. *de eius interpretatione*; 8. *de quibusdam singularibus dispositionibus naturam legis canonicae imitantibus.*

ART. I.

De iuris canonici nominibus et germana notione.

I. **Varia nomina.** — Ius ab ecclesia conditum pluribus nominibus donari consuevit.

Celebriora et usitatoria tantum recensentes, dicimus appellari ipsum, vel *ius sacram* eo quod e potestate sacra procedit, vel *ius pontificium* eo quia maxime RR. PP. decretalibus et constitutionibus continetur, imo et quandoque *ius divinum* (1) ea praesertim de causa, quod per ecclesiae leges ius divinum roboratur et evolvitur.

(1) C. II. *De privileg.* in VI.

Quae vero frequentissime appellatio usurpatur ea est, qua ecclesiasticum ius dicitur *ius canonicum* a graeca voce *canon*, quae latine idem sonat ac regula (1). Constat quippe ecclesiam statuta sua *regulas* potius quam *leges* dicere maluisse humilitatis causa, et, quod fortasse verius est, ad ea apprime secernenda tum a legibus saeculi, tum a mandatis veteris legis, cuius memoria in fidei catholicae exordiis minus favorabilis videbatur.

Qua in re caeteroquin ecclesia magistrum habuit vel ipsum S. Paulum, qui non semel fidei morumque praecepta regulam dixit (2), et merito, quum ea tutam normam fidelibus exhibeant in adeptione aeternae salutis.

II. **Germana notio.** — Ut omne errandi periculum caveatur, praemonemus ius canonicum, et quidem privatum, nam de hoc schola nostra sollicita est, dupliciter considerari posse, seu *late* prout complectitur omnes indiscriminatim leges ecclesiasticas, et *stricte* quatenus eas tantum comprehendit, quae a suprema in ecclesia potestate constitutae fuerunt.

Iamvero si canonicum ius priori modo accipiat, recte definiri potest: complexus legum a quovis ecclesiastico legislatore in bonum spirituale fidelium edictarum; si vero altero: complexus legum RR. PP. auctoritate constitutarum in ordine ad finem ecclesiae proprium assequendum.

Legitimam autem esse utramque definitionem liquido patet, quum per ipsas, sublata quavis aequivo-
cationis occasione, universum ecclesiasticum ius plene describatur, et a quocumque alio iure certissime se-

(1) C. I. Dist. III. (2) *Ad Galatas* VI. 16. — *Ad Philippen.* III. 16.

cernatur, tum *ratione fontis* unde manat, tum *ratione finis* quem intendit, tum *ratione obiecti* circa quod versatur.

Quod si quis obiecerit in iurisprudentiam canonicam plura aliunde fuisse corrivata, v. g. ex iure divino, quae propterea dici nequunt leges ab ecclesia editae vel constitutae, prout in allatis definitionibus assertum est, respondebimus nihil detrimenti harum legitimitatem ea de causa pati. Huiuscemodi enim leges, si canonicae dici nequeunt iure nativitatis, canonicae appellari debent, et revera sunt, iure adoptionis, quum eas ecclesia propria auctoritate firmando fecerit suas.

Quod etiam in causa est ut, dum plures sunt iuris canonici fontes remoti (qui etiam *loca canonica*, theologorum ad instar, non immerito adpellarentur), nempe S. Scriptura, traditio, Patrum sententiae, civilium legum statuta etc. unicus tamen sit fons proximus, nempe potestas eorum, qui leges in ecclesia dicere possunt, et praesertim R. P. qui proinde, teste Bonifacio VIII: *iura omnia in scrinio pectoris sui censetur habere* (1).

ART. II.

De iuris canonici subiecto.

I. Subiectum legis humanae in genere. — Quum lex, iuxta receptissimam definitionem, sit ordinatio rationis ad bonum commune ab eo qui curam habet communitatis promulgata, duplex supponit subiectum, seu *articulum* quod eam dicit, et *passivum* cui ipsa dicitur.

(1) C. I. *De constit.* in VI.

Subiecti activi nomine ille intelligitur, qui societati legitime praeest.

Legitime diximus, quia secus nullo iure is pollet dirigendi communitatem ad finis consequutionem.

Hoc tamen verum est per se, nam per accidens bene fieri potest, ut etiam leges ab illegitimo rectore latae robur firmatis assequantur, prouti contingit, v. g. in societate civili, quando usurpator iam pacifice rerum summam obtinet. Ipsi enim parendum est ad vitandam reipublicae ruinam, quum ius, quo societas gaudet finem suum assequendi, certissime praestet iuri quo legitimus imperans pollet, ne per alium moderatorem ipsa societas eo dirigatur.

Subiectum vero passivum duplex est, videlicet unum *immediatum* et alterum *mediatum*.

Subiectum immediatum est communitas seu societas; sive perfecta ipsa fuerit (ea nempe quae sibimet in ordine suo sufficit ac proinde independens est), sive imperfecta (ea scilicet quae alterius societatis eiusdem ordinis pars est vel medium) dummodo tamen perfectae sit assimilata quoad exercitium potestatis legiferae, seu dummodo sit capax regiminis politici. *Iura enim, teste Ulpiano, non in singulas personas, sed generaliter constituuntur* (1).

Subiectum autem mediatum est omnis et solus subditus, ratione pollens, atque intra ius dicentis territorium manens.

Sunt autem haec singula sedulo perpendenda.

I. *Omnis et solus subditus* (diximus), quia in eo tantum, qui societatis membrum est, concipi potest officium aptis mediis utendi ad finem societatis ipsius assequendum. Quod tamen non ita intelligendum vo-

(1) Fr. VIII. D. *De legibus* (I. 3.).

lunus, quasi numquam, qui subditi non sunt, legibus territorii ubi hic et nunc versantur parere teneantur. Constat enim eos interdum ad id adstringi vel iure gentium, vel iure praevalenti societatis intra cuius fines sunt, ne videlicet reipublicae bonum in discrimen vocetur.

II. *Ratione pollens* (addidimus) quia lex est ordinatio rationis, at perperam ageret, qui rationem, quae non est, ordinare conaretur.

III. Tandem *intra ius dicentis territorium manens* (subnexuimus) quia, quum humanae societates certis finibus consistere soleant, receptum est, ne publicus ordo turbetur inter homines, ut leges veluti territorio adfixae censeantur ac proinde extra ipsum non obligent; unde effatum : *extra territorium ius dicenti non paretur impune* (1). Quae tamen regula interdum iustissimis de causis exceptionem patitur, ut cum v. g. per fictionem iuris censetur quis in suo territorio praesens adesse, dum reapse longe peregrinatur.

II. **Subiectum activum legis canonicae.** -- Ex theologia et iure publico novimus, Christum instituisse ecclesiam ut societatem perfectam, eique formam regiminis monarchicam dedisse, elemento aristocratico non quidem temperatam, ut aliquibus placuit, sed adiutam ut verius docetur ac nos omnino verum censemus.

Si enim, teste Scriptura, certum est Christum super Petrum eiusque successores ecclesiam suam aedificatam voluisse (2), atque Petro eiusque successoribus potestatem pascendi tum oves tum agnos contulisse (3), verum est etiam ipsum ecclesiam suam gubernandam

(1) Conf. C. II. *De const.* in VI.
(3) *Ioan.* XXI. 16.

(2) *Matth.* XVI. 18.

quoque commisisse Episcopis, quos propterea merito adloquebatur Paulus: *Vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei* (1).

Ex historia praeterea scimus ecclesiam vi potestatis sibi a Christo factae, religiose custodita forma regiminis ab eo data, alios iurisdictionis gradus instituisse.

Patet ex his omnibus, multiplex esse in ecclesia iuris subiectum activum seu efficientem causam.

Et primo quidem liquet iure divino in ecclesia potestate legifera pollere R. P. quoad universum orbem et singulos Episcopos quoad suas dioeceses. Quod, praeterquam ex verbis quibus Christus Apostolis generatim et Petro speciatim ligandi atque solvendi potestatem detulit (2), quaeque, quum generalissima et amplissima sint, certe ius ferendi leges complectuntur, vel ipsa ratione evidentissime constat. Nisi enim Christus ecclesiae suae monarchae et principibus legiferam potestatem dedisset, ipsi haud apte profecto consulisset, quum sine legibus nulla unquam steterit vel consistere possit respublica.

Maximum tamen inter utrumque gradum est discrimen, nam, quum auctoritas R. P. sit immediate a Deo, potestas Episcoporum iuxta sententiam longe probabilior (nobis, si quid opinamur, omnino certam) est immediate a R. P., qui Episcopos advocat in partem sollicitudinis pastoralis.

Insuper, dum auctoritas R. P. est plena, independens et universalis, potestas Episcoporum limitibus multifariam constringitur tum quoad res, tum quoad personas, et praeterea talis huiusmodi est, ut eius exercitium multipliciter queat a R. P. temperari.

(1) *Act. Apost.* XX. 28.

(2) *Matth.* XVIII. 18 et l. c.

Liquet pariter ex dictis praeter R. P. et Episcopos, qui iure divino leges ferunt, alios quoque esse, qui facto ecclesiae ius statuere possunt, quum legiferae potestatis ab ea participes facti sint. Tales sunt praecipue Legati Apostolici, Concilia Nationalia et Provincialia, Capitula Cathedralia et Vicarius Capitularis sede episcopali vacante etc.

III. **Subiectum passivum legis canonicae.** —

Ex superius disputatis facile colligere est, hoc subiectum duplex esse oportere, nempe *immediatum* et *mediatum*.

Immediatum est ecclesia universalis, quinimo et quaelibet communitas ecclesiastica, quae vel ex fundamentali constitutione, ut v. g. dioecesis, vel ex facto ecclesiae, ut v. g. provincia ecclesiastica, sit capax regiminis politici.

Mediatum vero est omnis et solus baptizatus, rationis capax, quique sit inter socios adscriptus illius communitatis cui lex dicitur, atque intra legislatoris territorium maneat.

Haec ex dictis satis evidenter apparent. Nihilominus, ad uberiores huius principii evolutionem et tutiorem eius adplicationem, pauca quae sequuntur addere opportunum arbitramur.

I. Interdum vel ipsi *infideles* ecclesiae legibus urgentur, quod contingit quando per eas ius naturale vel divino-positivum declaratur; utroque enim hoc iure etiam non baptizatos devinciri omnibus constat.

Quod tamen non sic intelligendum est, quasi in potestate ecclesiae sit contra eos, si secus fecerint, poenis animadvertere. Refragatur enim sollemnibus verbis Apostolus: *quid enim mihi de iis qui foris sunt iudicare?* (1).

(1) I. *Ad Corinth.* V. 12.

Nec obstat mandasse interdum RR. PP., ut v. g. contra iudaeos in ecclesiae foro procederetur, si blasphemiae vel certorum aliorum criminum rei deprehenderentur(1); nam, ut opinamur, iis in casibus directe non intenderunt RR. PP. infidelium, qua talium, coercionem, sed fidelium salutem quos inter illi vivebant, et quibus illorum facinora spiritualis ruinae occasio esse poterant.

Quod quidem magis verum fuit iis in locis, in quibus RR. PP. ditione temporali potiebantur, nam saltem ibidem plura potuerunt ipsi ab infidelibus exigere, tamquam religionis naturalis custodes et vindices. Si enim princeps civilis, iuxta veram sententiam, iure saltem devolutivo animadvertere potest contra subditos infideles, qui religionem naturalem manifeste laeserint, tanto magis id iuris tribuendum est R. P. reipublicae moderatori, quum in ipso, praeter civilem potestatem, habeatur suprema et plenissima potestas religiosa.

II. *Catechumeni* legibus ecclesiae sunt soluti, cum nondum baptismum receperint; nec per caritatem, quam iam forte, gratia opitulante, adsequuti sunt, ecclesiae corpori inserti dici queant.

Nec obest aliquando ut apostatas habitos fuisse catechumenos, qui ad inanum deorum cultum revertebantur (2), nam id nonnisi improprio et lato quodam sensu factum est.

III. *Haeretici et schismatici* satis probabiliter ex benigna et aequabili interpretatione mentis ecclesiae non tenentur legibus disciplinaribus, quae potiusquam publicum ordinem proxime respiciant (ut est verum

(1) Greg. XIII. C. *Antiqua iudaeorum* — Clemens VIII. C. *Cum hebraeorum*. (2) L. 2. Cod. Theodos. *De apostatis*.

v. g. de legibus inducentibus impedimenta matrimonialia) bonum singulorum directe attingunt (quales sunt v. g. leges de sacro audiendo et ieiuniis servandis); si enim eos adstringere intenderet ecclesia, potestate sua non in aedificationem, sed in destructionem uti videretur.

Hanc tamen praesumptionem, si de haereseos vel schismatis auctoribus atque de primis eorum assecclis agatur, omnino cessare facile cernere est.

IV. *Excommunicati*, quamvis sermo sit de vitandis, qui ex omnium sententia extra ecclesiae castra sunt, legibus ecclesiasticis non sunt immunes; non enim officiis implendis per censuram soluti sunt, sed iuribus privati.

V. *Vagi*, seu illi, qui domicilium nec proprie nec improprie alicubi habent, non obstringuntur nisi legibus universalibus, saltem iuxta sententiam quam veriore putamus, quum nulli superiori subsint ii praeter unum R. P., nec fundamentum habere videatur sententia illorum, qui particularibus legibus locorum, ubi et nunc versantur, ipsos subiectos vel lent, ne scilicet exleges esse videantur.

VI. *Peregrini*, seu illi qui extra locum domicilii versantur, brevi tamen eo reversuri, iuxta communissimam sententiam — nobis certam (1) — non subiiciuntur patriae legibus eo quia extra legislatoris territorium sunt: nec, saltem probabilius, legibus loci ubi versantur, quia ibi non sunt subditi; idque quamvis fortasse eadem lex et in patria vigeat, ut rectius docetur.

VII. Hae regulae, quae de vagis et peregrinis tradidimus, interdum fallunt v. g. in contractibus et

(1) Ex Cap. I. *De constit.* in VI.

in delictis, eo quia (ut alibi, seu in L. IV. quum de iudiciis agemus, fusius dicitur) quisque competens forum sortitur ubi contraxit vel deliquit.

VIII. Nihil tamen prohibet, prout verius docetur, quominus quis eo animo peregrinetur, ut legis obligationem declinet; si enim legem servare tenemur, quousque in territorio ius dicentis praesentes adsumus, non cogimur tamen ibidem manere, ut eam servemus.

Quod si quis obiiciat, ea mente e patria discedentem non videri a fraude alienum, quum nitatur contra legis voluntatem, quod certe prohibetur, ut patet ex regula utroque iure recepta: *certain est quod is committit in legem, qui, legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem* (1), ei respondebimus fraudem nullam hoc in casu haberi: 1. tum quia fraudem non facit qui utitur iure suo, prout certissime utitur ille, qui, quum e patriae territorio egressus ei non sit vetitus, de facto egreditur: 2. tum quia obiectorum utriusque legis verborum hic est sensus, in legem impingere eum, qui, quamvis non videatur eam violare, eo quia expresse lex de eo casu non cavet, tamen violat de facto, eo quod lex de eo casu cavet tacite; quae res rectissime exprimitur hac Ulpiani sententia: *fraus legi fit ubi quod fieri noluit, fieri autem non retuit* (intellige: expresse) *id fit* (2). Equidem non diffitemur interdum prohibitum reapse esse, ne ad legis vim declinandam eo concedamus, ubi lex non viget, sed tunc exceptio est; et reapse eae, quas tantopere urgent adversarii, prohibitiones Clementis X (3) et Urbani VIII (4), ne quis e territorio

(1) *Reg. LXXXVIII in VI. — Fr. XXIX D. De legibus* (l. 3).

(2) *Fr. XXX. ib.* (3) *Bulla: Superna* 21 iunii 1670. (4) *Brevi: Exponi Nobis* 14 augusti 1627.

egrediatur ad eludendas reservationis et clandestinitatis leges, exceptiones sunt quae regulam non infirmant, imo potius roborant.

IX. Tandem advertendum in casibus exceptis, a fraude non excusare bonam fidem, quā quis id sibi licere fortasse putat; eam semel contractam purgari certo per acquisitionem domicilii vel quasi-domicilii; acriter tamen controverti quaestionem praesertim quoad matrimonium, num recte in fraudem agere dicatur qui, non animo legem declinandi sed alia de causa, e territorio suo discedit.

Hac tamen in re negantium sententia magis placet, nam casus excepti. utpote a generali regula deflectentes, strictam omnino exigunt interpretationem. Equidem scimus contrariam sententiam videri penes auctores communioem et in romana curia magis receptam. Tamen aliter sentire forsā rectius putamus, tum quia in Brevi Urbani VIII aperte est sermo de alio se transferentibus cum fraude; tum quia S. C. de Prop. Fide, ad Breve Urbani manifeste alludens, declaravit accedentes ad loca, ubi publicatum non est decretum *Tamenetsi*, valide celebrare matrimonium sine paroco, dummodo absit fraus (1); tum quia interdum, imo fortasse saepe, aliter iudicari debuit eo quod in foro externo merito presumebatur ex parte nupturientium fraudem, explicite vel saltem implicite, intercessisse.

Caeterum magis sibi constantes fautores adversae sententiae optaremus, nam, dum sat facile fraude absolvunt eum qui, non animo eludendi legem, sed alia de causa in alienam dioecesim confugit reservatorum absolutionem petiturus, e contra fraudis eum incusant, qui extra paroeciam, v. g. mercaturae aut rusticationis

(1) In Resp. ad Ep. Heliopolitan. 7 iulii 1670.

causa profectus, ibidem opportunam occasionem nactus ad nuptias convolat.

Dicent fortasse adversarii legem de clandestino coniugio vitando esse localem simul et personalem? Ad haec respondebimus: 1. clandestinitatis vetitum eatenus posse dici personale et locale, quatenus expresse a S. Sede interdictum est, ne quis in fraudem alio concedat: 2. argumentum propterea hoc non posse ab adversariis urgeri nisi impingendo in logicam, seu ponendo in probatione quod est in quaestione: 3. inepte proinde inter casum et casum eos distinguere, quum ipsissima ratio in utroque urgeat.

Et caeteroquin, qua ratione poterit ab adversariis conciliari ipsorum theoria cum iis, quae tradit Papi-
nianus, iurisconsultorum omnium facile princeps, quaeque, si vera sunt in iure civili, verissima in iure canonico esse debent, nempe: *fraudis interpretatio semper in iure civili non ex eventu dumtaxat, sed ex consilio quoque desideratur?* (1). Quomodo, sodes, *consilium* potest concipi in eo, qui territorio suo egreditur de lege nihil cogitans, imo fortasse legis omnino inscius?

Haec tamen sint citra invidiam dicta, nam si probabunt adversarii adeo invaluisse penes suprema ecclesiae tribunalia sententiam a se propugnatam, ut dici possit et debeat eam in certam constantemque iuris normam transiisse, manus victas dabimus. Etenim nihil mirum quod lex aliqua, vi consuetudinis iudicialis, per extensivam interpretationem ultra primaevos fines producat.

(1) Fr. LXXIX. D. *De div. reg. iuris* (l. 17).

ART. III.

De iuris canonici obiecto.

I. Obiectum legis humanae in genere. —

Quum lex sit medium, et quidem praecipuum, quo societas ad finem dirigitur, eius obiectum esse nequit nisi aliquod *bonum*, societati ipsi *congruum*, *possibile*, *futurum* et *externum*.

Et in primis esse debet aliquod bonum, nam, si indifferens quid vel fortasse malum iubeatur, deficit lex in ipsa essentia sua, quum eius sit proprium rationem moderari in ordine ad assequutionem finis socialis, qui nonnisi in aliquo bono consistere valet.

Nec tamen omne bonum esse potest cuiusvis legis obiectum, sed illud tantum quod ab unaquaque societate in specie intenditur; media enim a fine statum et mensuram capere oportere evidens est.

Quamvis autem legis virtus sit *imperare*, *retare*, *permittere*, *punire*, ut tradunt Modestinus (1) et Gratianus (2), verum quoque manet legis obiectum semper esse bonum aliquod societati congruum. Quencumque enim finem proxime intendat lex, remote semper intendit eundem, nempe bonum societatis proprium.

Quod adeo verum est, ut neque fallat regula in legibus, quae *tolerativae* appellantur, quum interdum expediat aliquod malum positive tolerare, ne respublica maius detrimentum capiat.

Illud tamen obiter notamus leges tolerativas non semper eiusdem conditionis esse, quum praeter proprie dictas, quas indigitavimus, etiam habeantur improprie tales, quae tunc feruntur, quum ex una parte

(1) Fr. VII. D. *De legibus* (l. 3). (2) C. IV. Dist. III.

minus expedit ut lex aliqua urgeatur, sed ex altera minus opportunum videtur super ea dispensare vel eam abrogare. Quo in casu prudens legislator recte respondet: *tolerari posse*, cuius responsionis (nisi ex adiunctis adpareat id unice factum esse ad maiora vitanda mala) ea est vis, ut si lex servetur, laudabiliter agatur, sin minus, id sine piaculo sit.

Debet vero legis obiectum, praeterquam quod societati congruum, esse possibile, non tantum physice, ut propalam est, sed moraliter, adeo ut lex communis vires excedere non videatur. Ut enim optime monet Gratianus, debet lex esse: *possibilis, secundum naturam, secundum patriae consuetudinem, loco temporisque conveniens, pro communi civium utilitate conscripta* (1). Quae profecto omnia deficerent, si lex nimis ardua societati imponeretur. Quamvis enim possit interdum lex humana, sic exigente publico bono, actus (ut aiunt) heroicos exigere, hoc verum est tantum quoad singulos et non quoad integram communitatem.

Debet tandem obiectum legis esse futurum et externum.

Primum omnino evidens est; quum enim lex sit regula, eius proprium est: *futuris dare formam negotiis* (2). Id tamen non semper verum est, nam interdum fallere potest regula, si legislator nempe expresse de praeteritis caverit. Nec tamen recte cavebit nisi una simul et rei natura illud ferat, prout evidens est, atque iusta causa subsit, idque ne iura civium vagentur incerta.

Quod praeterea debeat esse externum, exinde contra paucos colligimus, et ut verius habemus, quod

(1) C. II. Dist. IV.

(2) C. XIII. *De constit.*

lex est norma communitatis seu societatis externae. Operatio enim sequitur esse, ut aiunt philosophi, nec caeteroquin actus mere internus sanctionem sociale[m] habere posset. Consulto tamen diximus *mere internus*, nam libenter concedimus aliter rem esse, vel quando actus internus est quasi forma et anima externi, ut contingit v. g. in contractibus, qui profecto absque interno consensu perfici haud valent; vel quando actus internus aliquo modo extrinsecus se prodit, ut verum est v. g. quando interni animi affectus in causa sunt, cur actum aliquem externum ponamus vel omit-
tamus.

II. **Obiectum legis canonicae in specie.** —

Pleno alveo fluit ex dictis *obiectum remotum* legis ecclesiasticae aliud esse non posse quam doctrinam vel disciplinam; ubi notandum *remotum* nos dixisse, nam quod qualeve sit proximum semel cognito remoto, facile liquet ex dictis numero praecedenti. Ecclesia enim ad hoc instituta est, ut curet proxime hominum sanctificationem et remote ipsorum aeternam beatitudinem; utramque autem non aliter quam per fidem et bona opera obtineri posse Sacrae Literae apertissime testantur. Quemadmodum enim scriptum est: *qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit, qui vero non crediderit, condemnabitur* (1), sic etiam scriptum novimus: *fides sine operibus mortua est* (2).

Potestatem ergo legiferam ecclesiae quoad doctrinam et disciplinam tantummodo exerceri oportet.

Quod tamen recte intelligendum est. Non enim intendimus ecclesiae abiudicare quamcumque circa res temporales potestatem, etsi forsitan cum dogmate vel disciplina aliquo modo connexae ipsae fuerint,

(1) *Marc.* XVI. 16.

(2) *Iacob.* II. 26.

sed illud tueri, ecclesiam per se nihil posse in rebus mere temporalibus, sive politicae sive civiles cae fuerint, quum haec provincia ordinatione divina ad societatis civilis rectores spectet.

Nec obstat aliquando v. g. RR. PP. poenis spiritualibus sanxisse leges, quas ut domini temporales tulerant, ut fecit v. g. Urbanus VIII, qui prohibuit, sub excommunicationis poena, quominus quis commercii causa annonam e ditone pontificia extraheret (1); nam proprie et directe eo in casu non animadverterunt ipsi in meros legis civilis osores, sed in fideles turbatae simul et civilis et ecclesiasticae reipublicae reos; *civilis* ob factum in se spectatum, *ecclesiasticae* ob peccatum sue delictum, quod ex facto vetito consequbatur.

Est autem doctrina veritas quaelibet, cui ex ecclesiae propositione et mandato adhaerendum est, sive talis ipsa fuerit, quae sine naufragio in fide reiici nequit, sive ea quae citra haereseos crimen, at non sine temeritatis saltem nota, possit, respui; sive insuper talis sit, quae speculativum ordinem non excedit, sive ea quae, postquam in intellectu concepta fuerit, voluntatem impellit ad bonum agendum vel malum vitandum. Disciplina e contra est norma agendi secundum dogma, seu est modus quo doctrina sive fidei, sive morum practice excolitur.

Doctrina et disciplina longe inter se differunt, nam doctrinam ecclesia non condit sed declarat, dum disciplinam auctoritate sua vere ipsa constituit.

Unde etiam sequitur leges dogmaticas, seu illas, quibus iubemur aliquid credere, esse immutabiles; disciplinares autem, eas scilicet quibus praecipimur aliquid facere, esse mutationi obnoxias.

(1) Bullarum Urb. VIII. n. XXXVIII.

Quod si quis quaerat utrum haec regula perpetua sit, ei respondebimus negative.

Revera ad leges disciplinares quod attinet, tunc desinit regula, quum agitur de iis quae, utpote in iure naturali vel divino proxime fundatae, constantem habent causam, quarumque complexus disciplinam fundamentalem dictam constituit. Huiusmodi enim leges v. g. de regeneratione spirituali per lavacrum obtinenda etc. ab ecclesia non conduntur, sed, utpote a Christo conditae, declarantur tantum, et, quamvis disciplinares, mutationis expertes sunt.

Ad dogmaticas vero quod spectat, certe immutabiles omnino sunt, quae ab ecclesia infallibiliter definiente eduntur, quum irreformabili innitantur iudicio. At de iis, quae ab ecclesia citra infallibilis magisterii exercitium proponuntur, ratione contrariorum aliud dicendum est. Verum quamvis speculative possibile sit, ut prius iudicium novo reformetur, quousque tamen id non fiat, neque assensum privato arbitrio reformare fas erit: nam ecquaenam haec lex, cui pro libito refragari liceret?

ART. IV.

De iuris canonici divisione.

Ius canonicum divisionem recipit multiplici ex capite, seu *ratione obiecti, fontis, extensionis et temporis*.

Primam tamen et secundam divisionem heic praetermittimus, quippe de iure dogmatico et disciplinari iam dictum est, de iure vero scripto et non scripto alibi erit sermo.

Tertiam propterea et quartam attendentes, agemus *de iure communi et particulari*, nec non *de iure veteri, novo et novissimo*.

I. Ius commune et particulare. — Hanc distinctionem ex diversitate extensionis repetimus. Si enim ad universam ecclesiam ius pertinet, commune seu generale appellatur; si secus, particulare seu speciale. Admonendi attamen heic omnino sumus: 1. ad ius commune constituendum certo necessario non requiri, ut aliqua lex omnes et singulos afficiat, sed sufficere ut eos tantum attingat, qui in certa aliqua conditione versantur: 2. propterea aequè ad ius commune spectare legem quae iubet sacro interesse diebus festis, et legem de praemittendo novitiatu professioni religiosae, quamvis prior omnes fideles, posterior solum eos, qui regulares fieri cupiunt, devinciatur: 3. ius particulare nullatenus esse cum singulari confundendum, quum hoc, non ex extensione, sed ex fine statum capiat, prout inferius videbimus.

II. Quaestio specialis de iure nationali. — Quia iuris particularis species quaedam est *ius nationale*, praestat aliqua saltem de eo indigitare. Sciendum ergo est: 1. iuris nationalis nomine intelligi ius quod, iuri communi derogans, alicuius regionis est proprium, quale est v. g. nuper inductum a Leone XIII favore Americae Latinae(1): 2. posse ipsum multiplice ex titulo induci v. g. concordato vel privilegio vel consuetudine, quum nihil obstet quominus ius disciplinare pro locorum varietate varium quoque iusta de causa sit: 3. quum tamen necessario indigeat R. P. consensu, quippe eius tantum est iuri communi derogare, semper posse ab ipso revocari; et quidem etiam sine causa quatenus introductum fuerit consuetudine vel privilegio mere gratioso; causa vero proportionata v. g. si immineat animabus periculum, si inductum fuerit per

(1) Litt. *Trans oceanum* 18 april. 1897.

concordatum vel per privilegium onerosum: 4. iurium nationalium famosissimum fuisse gallicanum, cuius fundamentum fuerunt specialissima favorabilis conditio, qua in ecclesia gaudere dicebantur Gallia eiusque reges, atque antiquissima irrevocabilia privilegia quae favore Galliarum a RR. PP. elargita contendebantur: 5. vetus tamen gallicanum ius, cuius praetextu (sit obiter dictum) multa sane per iniuriam contra ecclesiae libertatem et potestatem attentata et consummata fuerant, nunc, etiam qua parte legitimum esse potuit, ut antiquatum esse habendum, idque eo quia vetus Galliae ecclesiasticus status, una cum omnibus iuribus et privilegiis, a Pio VII fuit eversus (1), et novus eidem suffectus.

III. Ius vetus, novum et novissimum — Hanc distinctionem ex tempore desumptam omnes admittunt, quamvis non omnes conveniant in determinandis cuiusque epochae finibus.

In hac opinionum varietate placet plurimorum sententiam sequi, iuxta quos ius *vetus* illud est, quod in usu fuit usque ad editum Gratiani Decretum saeculo XII, *novum* quod inde vixit usque ad Conc. Trident. saeculo XVI, et tandem *novissimum* quod sive in Tridentina Synodo, sive post ipsam usque ad nostra tempora, inductum est. Hanc vero sententiam libenter amplectimur, tum quia magis legislationis canonicae evolutioni, sive iuridicae sive scientificae, respondet, tum quia magis periculum omne removet, ne videamur illis assentiri, qui summis laudibus extollunt *ius vetus*, ius videlicet, ut ipsi volunt, quod vixit usque ad falsas decretales Isidori Mercatoris saeculo IX, atque exinde occasionem capiunt ecclesiam

(1) Bull. *Qui Christi Domini* 29 nov. 1801.

calumniandi, quasi per ius novum et novissimum veterem sanctissimam disciplinam ipsa labefactaverit, imo everterit.

ART. V.

*De iuris canonici relationibus
cum aliis iuribus.*

Quum, omnia quae a Deo sunt, ordinata necessario sint, inter ius canonicum et caetera iura relationes ordinis esse oportet, quas hic saltem indigitamus, quippe quae non sine incommodo et dedecore a canonum cultoribus ignorarentur.

I. Relationes cum iure naturali et divino positivo. — Utrumque hoc ius quoad canonicum rationem habere fundamenti, limitis ac normae patet ex dictis.

Et primo quidem *fundamenti*, quia, sublata fundamentalis obligatione parendi Deo revelanti et praecipienti, ius canonicum ne concipi quidem posset, quum nulla tunc esset, imo nec effingi quidem valeret, potestas ecclesiastica.

Limitis praeterea, quia non tantum non potest ecclesia contra illa iura, utpote potiora, legem ferre, sed, si aut dixisse specie videatur, aut, esto non dixerit, tamen ex incidentibus adiunctis lex aliqua ecclesiastica in alterutrum ex illis impingat, interpretationi vel epicheiae dandus sit locus.

Tandem *normae*, quia canones non sunt nisi praeceptorum, quae iure naturali et divino continentur, applicatio et evolutio: quo sensu v. g. intelligenda sunt verba Innocentii III, quum declarat: *ex auctoritatibus novi et veteris Testamenti* processisse canonicas san-

ctiones, vi quarum tenetur praelatus ad inquirendum et puniendum subditorum excessus (1).

Quoniam autem non raro in legibus nostris allegatur ius divinum vetus, animadvertimus non ideo hoc fieri quasi tale ius adhuc vigeat, sed quia, quae in V. T. praecesserunt, considerari possunt velut figura perfectiorum institutorum quae novi propria sunt. Et ita quidem intelligenda putamus eiusdem Innocentii verba, quum, a veteri lege evidenter argumentans, asserit ipse iure divino decimas esse solvendas (2), et Episcopos olei unctione sacrandos (3).

II. **Relationes cum iure civili et gentium.** —

Ex disputatis non difficile colligimus, utrumque hoc ius canonico subiici ab eoque moderationem recipere. Et revera, quum fide et ratione constet, sic debere hominem transire per bona temporalia ut non amittat aeterna: imo, per se, teneri ipsum vel minimum bonum spirituale pluris facere quam maximum temporale, liquet ius civile, quinimmo et ius gentium (qua patetium vel positivum est) non tantum nihil contra canones statuere posse, sed insuper eorum moderationi et, quatenus opus sit, etiam correctioni subiici.

Hoc tamen citra invidiae notam sit dictum. Ecclesia enim non solum utriusque illius iuris praeceptis, dummodo a iustitia non alienis, obedientiam et reverentiam iubet, sed vel ipsa in pluribus eis obsequitur, praesertim quando agitur de politia externa, ut v. g. in iis quae ad hygienem tuendam spectant, prout in iure publico traditur. Rectissime propterea Gelasius P. in epist. IV. ad Anastasium Imper. testabatur: *legibus tuis ipsi quoque parent religionis antistites.*

(1) C. XVII. *De accusat.* in nota 1. (2) CC. XXV. XXVI et XXXIII. *De decimis.* (3) C. I. *De sacra unct.*

III. **Relationes cum iure romano.** — Quia, ut iam indicavimus, frequens est usus huius iuris in nostro, praestat de mutuis eorum relationibus speciatim disserere.

Sciendum igitur est ecclesiam plura ex romano iure in suum transtulisse. Quod duplici de causa factum est; tum scilicet eo quia ecclesia in romano imperio veluti nata est et adolevit, tum quia ius romanum, maxime ob salutarem christianae religionis influxum, ita expolitum ac perfectum fuit, ut amplissimam laudem *rationis scriptae* promeruerit. Celebre sane est hac in re Lucii III testimonium: *sicut leges non dedignantur sacros canones imitari, sic et sacrorum statuta canonum principum constitutionibus adiuvantur* (1).

Hoc tamen non ita intelligendum est, quasi ecclesia romanas leges adprobaverit, vel indiscriminatim, vel eodem modo. Leges enim romanae in tres classes debent referri, nempe speciatim approbatarum, expresse correctarum et generaliter tantum confirmatarum. Iamvero, quum de illis et istis agitur, nulla quaestio fieri potest de modo quo eae se habent ad ecclesiasticam legislationem; nam, quum priores explicite approbatae fuerint, iam vere canonicae dicendae sunt; posteriores e contra, eo quod aperte fuerunt reprobatae, nec legum nomen amplius merentur. Igitur de generaliter tantum confirmatis manet investigatio facienda, et de hisce animadvertimus quod, quum (ut ex laudato Lucii III testimonio constat) sancitum fuerit generale principium, esse sacros canones principum constitutionibus adiuvandos, ad ius romanum in defectu legislationis canonicae certe recurrendum est.

(1) C. I. *De nov. operis nuntiat.*

Equidem non diffitemur Honorium III vetuisse, ne Parisiis ius romanum traderetur (1), imo generatim interdixisse, ne presbyteri aliique plures clerici illius studio operam navarent (2). Verum nihil exinde infirmatur traditum principium. Nam ipse Honorius in primis expresse fatetur ecclesiam non respuere legum saecularium famulatum, quae satis aequitatis et iustitiae vestigia imitantur. Praeterea prius Honorii interdictum ex eo explicatur, quod in foro parisiensi ius romanum non vigeret, adeo ut ipsius studio fere non sine temporis dispendio et theologicarum disciplinarum damno Parisiis vacaretur. Posterius vero non absolute esse intelligendum, sed quatenus iuri civili opera datur ut via ad saecularia officia sternatur, docent canonum interpretes et firmat longaeva consuetudo a RR. PP. certe non reprobata.

IV. Specialis quaestio proponitur de relationibus iuris canonici cum romano in locis, in quibus hoc obsolevit. — Gravis est quaestio haec, seu quaestio, num ubi ius romanum obsolevit, ipsomet an potius novis legibus supplendus sit defectus canonicae legislationis.

Hac in re varii varia opinantur. Revera non desunt, qui pro iure patrio decertent, hac potissimum ducti ratione, quod ecclesia eatenus fecit aliquo modo suum ius romanum, quatenus illud reperiit vicens, quamque propterea praesumere debemus, ut, caeteris paribus, alia quoque iura, seu iura vigentia, adprobet et confirmet, tum ut pugna inter ius et ius devitetur, tum ut mutua utriusque potestatis concordia foveatur. Alii e contra contendunt standum esse iuri

(1) C. XXVIII. *De privilegiis.*
monachi etc.

(2) C. X. *Ne clerici vel*

romano, huic potissimum rationi innixi, quod leges saeculares eatenus in foro ecclesiastico obtinent, quatenus constet ecclesiam eas aliquo modo fecisse suas; iamvero, si hoc de legibus romanis evenisse certum est, quoad alias factum fuisse minime scimus.

Quod si quis quaerat ad quosnam magis accedimus, candide ei fatebimur nos equidem posteriores sequi; tamen, quidquid sit de quaestione speculativa, minime nos ambigere saltem interdum esse utendum novis legibus, et praesertim sequentibus in casibus: 1. Quum agitur de rebus, quae ex illis figuram et statum capiunt, ut, exempli instar, si determinanda sit quantitas usurarum ex legis titulo solverandum. 2. Quando iuris romani adplicatio sanctione iuridica practica destituitur, ut v. g. si agatur de hypothecis constituendis, quae profecto irritae solent haberi, nisi in reipublicae tabulario descriptae. 3. Quum sermo est de iis, quae ad statum personarum pertinent, ut si quaeratur v. g. num quis sit aetate maior; nam his in casibus saltem interdum vix non absonum videretur iuris antiqui dispositiones urgere, et hinc v. g. aliquem, quem lex civilis hodierna renunciat ut aetate maiorem, in foro ecclesiastico habere ut minorem, quia lex romana eum considerabat uti talem. 4. Quando agitur de causis (et hoc certum) quae personarum privilegio in foro nostro agitantur; ut sunt causae clericorum, quae, quum per se a iudice laico essent agendae, eatenus iudici ecclesiastico subiiciuntur, quia canones vetant ne tale personarum genus apud iudicem saecularem excutiat. Quod tamen in civilibus negociis servandum est, nam ad criminalia quod attinet, animadvertit equidem ecclesia in clericos violatae legis saecularis poenalis reos, sed eos punit poenis suis, eo quia nullam habet auctoritas civilis in ecclesiasticas personas coactivam potestatem.

ART. VI.

*De modis per quos ius canonicum statuitur
vel tollitur.*

§ I.

De modis per quos lex canonica inducitur.

Quum ius nostrum partim ex scripto et partim ex non scripto constet, iuridice vero *ius scriptum* vel *non scriptum* idem sit ac *ius promulgatum* vel *moribus introductum*, patet de promulgatione et consuetudine esse agendum.

CAPITULUM I.

De promulgatione.

I. Promulgationis in genere spectatae notio, necessitas, modus. — Promulgationis nomine intelligitur actus, quo lex enunciatur, ut possit ad communitalis notitiam pervenire.

Solere legislatores leges promulgare, neque velle illos ut hae, priusquam rite vulgatae fuerint, obligent omnino constat. *Leges enim*, ait Gratianus, *tunc instituuntur cum promulgantur* (1). Et merito; quum enim lex sit regula morum, profecto nobis innotescere debet, ni absurde affirmare velimus posse voluntatem nostram in incognitum ferri. Num autem promulgatio requiratur ex libera vel potius ex necessaria legislatorum voluntate, seu, aliis verbis, utrum promulgatio fieri soleat ut innumera devitentur incommoda, vel potius quia eam exigit rerum natura, non una est doctorum sententia.

(1) C. III. Dist. IV.

Nos tamen hac in re, licet non diffiteamur requiri promulgationem ut lex in actu secundo obliget (quemadmodum scholae loquuntur) putamus tamen iis adhaerendum, qui negant eam ad legis essentiam spectare. Et revera lex essentialiter est regula morum, iamvero promulgatio non id operatur, ut lex induat naturam regulae, sed ut communitati tamquam talis innotescat.

Firmatur aliquomodo conclusionis veritas argumento e iure nostro deducto, nam Regulae Cancellariae Apostolicae (quae, ut notum est, sede vacante robur non obtinent) Urbani VIII iussu obligant crastino a R. P. electione, quamvis nondum publicatae fuerint; non est ergo legi essentialis promulgatio, quia si esset, neque Papa potuisset id iuris decernere, quum profecto nequeat rerum naturam immutare, seu efficere quod sit lex id quod lex non est.

Equidem scimus non deesse, qui contendant promulgationem saltem pertinere ad rationem legis (ut inquirunt) seu requiri ad hoc ut lex, iam *in suo esse* constituta, revera obliget. Verum arbitramur causam ab ipsis allatam, scilicet non posse ignorantes ligari, equidem evincere legem non promulgatam haud posse obligare *in actu secundo* (ut dicunt philosophi) quum ignorantis nulla sit voluntas, minime vero eam non posse valere *in actu primo*, quum lex, etsi ignorata, sit lex, et hinc v. g. actum contrarium irritum facere queat.

Quidquid autem de hac quaestione opinari libeat, de ratione promulgationis peragenda animadvertimus nihil prorsus iure naturae statutum haberi. Ille propterea modus sufficiens aestimandus erit (nisi aliud exigant civitatis iura) per quem legis notitia saltem pedetentim ad integram moraliter communitatem devenire valeat. Neque enim possibile est, ut lex singulis edicatur.

II. Promulgatio legum ecclesiasticarum in specie. — Leges canonicas solere et ipsas promulgari, neque ante vulgationem rite factam obligationem inducere, certum est (1). Quia vero nihil habetur in iure nostro constitutum de modo quo vulgatio fieri debeat, plurimum hac in re tribuitur consuetudini. Et hinc v. g. leges episcopales promulgari solent in urbe dioeceseos principe, leges autem pontificiae per affixionem in quibusdam frequentioribus Urbis locis, et praesertim ad valvas basilicae Principis Apostolorum.

Hoc tamen impedimento non est, quominus legislator interdum specialem evulgationis modum servandum decernat; quemadmodum praestitit Conc. Trid. de capite *Tametsi* (2), quo impedimentum dirimens clandestinitatis induxit.

Triplex autem hic elegans se sistit quaestio, num scilicet requiratur subsequens promulgatio in provinciis, ut leges pontificiae Romae iam vulgatae plenum robur obtineant; itemque an ad legis valorem aliquomodo sit necessarius subditorum consensus; et tandem quando lex rite promulgata obligare incipiat.

Iamvero quoad primam dicimus, aliquando id acriter disputatum fuisse, quamvis non requiri subsequentem promulgationem in provinciis omnes confiterentur, tunc quum ageretur de legibus quae vel circa dogma versarentur, vel communi usu sat iam fuissent receptae. Verum, quidquid olim fuerit, hodie communis (nobis omnino certa) sententia est, quae, praesertim innixa diuturnae S. Sedis praxi, promulgationis in provinciis necessitatem denegat. Et merito.

(1) C. I. *De postul. prael.*
Ref. Matr.

(2) Sess. XXIV. Cap. I. *De*

quia, quum nullo iure neque divino neque ecclesiastico promulgationis peragendae modus statuatur, optime potuerunt RR. PP. velle ut lex, etiam Romae tantum promulgata, universum orbem adstringeret: tum quia talis est Urbis conditio, ut notitia legis pontificiae nequeat ex ea, saltem pedetentim, ad omnes ecclesias non pervenire; tum quia secus lata via sterneretur gravissimis incommodis, nam promulgatio in provinciis posset per iniuriam impediri, et reapse frequenter impediretur ob saepe nimis turbatam pacem ecclesiam inter et imperium.

Nec obstat RR. PP. interdum de decretalibus suis in provinciis evulgandis sollicitos fuisse. Nam constat id eos praestitisse non necessitatis, sed maioris tantum utilitatis gratia; quum sit certum eos censuisse sua decreta valere etiam in provinciis, ubi reapse promulgata non fuerant. Certe Siricius Papa, quum Himerio Tarraconensi mandaret, ut transmissa decreta cum pluribus aliis Episcopis communicaret, sat aperte eum edocebat id utilitate, non vero necessitate, esse praestandum (1).

Nec obiiciatur Innocentium I diaconibus et presbyteris, qui, non obstante Siricii constitutione, coniugali conversationi indulserant, parcendum mandasse, quatenus probarent illam in ipsorum provincias non commeasse (2). In promptu enim est responsio ita iussisse Innocentium, eo quia aequitas non patitur insontes puniri, quales erant presbyteri et diacones illi ob certam et plenam legis ignorantiam. Et hoc adeo verum est, ut longe aliter eius iussu esset agendum cum illis, qui, Siricii legis haud ignari, in eam impegissent.

(1) Apud Constant. *Epist. RR. PP.* (2) C. II. Dist. LXXXII

Relate vero ad secundam quaestionem, illam scilicet quae circa consensus necessitatem ex parte subditorum versatur, admonemus duo omnino esse certa, videlicet: 1. nullatenus requiri potestatis civilis vel praeviam facultatem, vel subsequentem ratihabitionem, ut lex ecclesiastica valeat, ni fortasse aliquid hac ex parte alicubi iure concordatorum indultum aut saltem toleratum fuerit; itemque: 2. legem ecclesiasticam in genere, et eo magis pontificiam in specie, semel rite promulgatam obligare, nec ullam requiri ex parte populi acceptionem, nam, quum haec neque in civili republica (ni forsitan ex speciali titulo, v.g. fundamentalis constitutionis) sit necessaria, eo minus requiritur quum de canonica lege agitur; plebem quippe in ecclesia (quo nomine etiam principes heic intelligi neminem fugit): *obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi* (1).

Nec opponas ex Gratiani sententia leges tunc firmari: *cum moribus utentium approbantur* (2), nam haec verba non ad firmitatem iuris, sed facti sunt referenda, prout explicant doctores.

Quod si tamen contingat legem aliquam disciplinarem ferri, quae, ob specialia adiuncta, aut videatur obfutura, aut saltem adpareat nimis gravis, concedunt quidem plures, iique graves, doctores ut possit ecclesiasticus loci superior eius executionem suspendere. Id vero non ea de causa ipsi fas edicunt, quasi necessaria sit ad legem populi acceptatio, sed quia aequabiliter praesumere possumus hanc esse legislatoris voluntatem, tanto magis quum in iure nostro aequitas et benignitas maximas sibi partes vindicent (3). Quod adeo verum est, ut iidem doctores tra-

(1) C. X. *De const.* (2) C. III. Dist. IV. (3) Conf. C. XI. *De trans.*

dant eo in casu statim esse rem deferendam ad legislatorem, ut is, cunctis perpensis, quid agendum sit decernat; imo plures ex ipsis non in omnibus disciplinaribus legibus id legitime fieri posse concedant, sed solum in aliquibus, quamvis neque in his certo determinandis, eorum opiniones concordent.

Tandem relate ad tertiam ex propositis quaestionibus, seu ad quaesitum quando lex rite promulgata obligare incipiat, respondemus distinguendo inter casum et casum. Si enim agitur de legibus fidem vel mores attingentibus, evidens est eos omnes omnino obligare statim ac cognitae fuerint. Si vero agitur de legibus mere disciplinaribus, iterum distinguendum est. Si enim legislator aliquid in re edixerit, constituendo v. g. legem esse valituram a proximi mensis kalendis, eius voluntas iuris ad instar erit habenda. Si e contra legislator prorsus in re siluerit, tunc quoad leges dioecesanarum omnes conveniunt obligare postridie a promulgatione; quoad pontificias vero, quum varii varia opinentur, nos ad illos accedendum putamus, qui in iis eandem regulam servatam volunt ac in dioecesanis.

CAPITULUM II.

De consuetudine.

I. **Notio et ratio.** — Consuetudo per se non est nisi similium alicuius communitalis actuum frequentia; iuridice vero, seu quatenus sumitur ut ius — non scriptum, est ius huiusmodi frequentia inductum. Unde Iulianus consuetudinem vocat: *ius moribus constitutum* (1), et Gratianus: *ius quoddam moribus institutum* (2).

(1) Fr. XXXII D. *De legibus* (I. 3). (2) C. V. Dist. I.

Merito autem receptum fuit, ut ex consuetudine oriatur ius. Nam, ut liquet, ius omne propter necessitatem vel saltem utilitatem statuitur, iamvero necessarium vel saltem utile communitati nequit non aestimari id, quod ut tale persensit et moribus probavit communitas ipsa. Hinc rectissime Paulus: *magnae auctoritatis hoc ius habetur, quod in tantum probatum est, ut non fuerit necesse scripto id comprehendere* (1).

Nec obiiciatur hoc quidem verum esse de communitatibus, in quibus penes populum (ut olim verum fuit de romano) residet potestas legifera, quum hoc in casu valeat Iuliani argumentum: *quid interest suffragio populus voluntatem suam declaret, an rebus ipsis ac facto?* (2); non vero si agatur de ecclesia, quippe in ea nulla omnino auctoritas ad populum spectat. Nam (respondemus) esto verum sit plebem in ecclesia nulla ferendarum legum potestate pollere, nihilo secius convenienter etiam in canonica legislatione admissa fuit consuetudo ut fons iuris, quum ex una parte merito ratio habenda sit publicorum morum, dummodo rationabilium, eo quia sunt velut naturalis expressio socialium necessitatum; et ex altera auctoritatis defectum in multitudine bene supplere possit ipse legislator ecclesiasticus, consuetudinem facti adprobando et vim iuridicam ei tribuendo.

Imo, addimus, iustissimae causae omnino suadent, ut in legislatione canonica non parum consuetudo aestimetur, quidquid sit de generali regula, iuxta quam eo perfectior est legislatio, quo magis continet iuris scripti et minus iuris non scripti. Nam quum ecclesia per orbem universum sit diffusa, unica legislationis

(1) Fr. XXXVI D. *De legibus* (I. 3). (2) Fr. XXXII. § 1 *ib.*

forma ei imponi nequit sine gravissimis incommodis, eo quia impossibile est ut omnes omnino leges, quibus ipsa regitur, quaeque fere innumerae sunt, aequae congruere possint omnibus sine discrimine provinciis in tanta ingeniorum diversitate atque adiunctorum varietate.

Unde merito vel in ipsis antiquissimis Conciliis Nicaeno I, Ephesino et Chalcedonensi, quum de Patriarcharum et Episcoporum iurisdictione decertaretur, plurimi facta est antiqua consuetudo. Imo in Ephesina Synodo solemniiter edictum est: *Placuit igitur sanctae Synodo, ut unicuique provinciae pura et inviolata, quae iam inde ab initio habuit, sua iura serventur iuxta veterem consuetudinem.*

II. **Divisio.** — Multiplicem divisionem recipit consuetudo.

Et primo quidem ratione obiecti alia est *iuxta*, alia *contra* et alia *praeter* ius. Illa et ista legem praeeistentem supponunt, atque prior eam in usum deducit, et, quatenus ambigua sit, interpretatur iuxta notum effatum: *consuetudo optima legum interpret* (1); altera vero, quae aptius *desuetudo* diceretur, et de qua alibi erit sermo, ei vim obligandi aufert. Consuetudo vero praeter ius inducit ius novum, et de hac proprie verum est quod Gratianus, verbis ceterum nimis ambiguis, de consuetudine in genere tradit: *consuetudo... est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur cum deficit lex* (2).

Secundo, ratione extensionis consuetudo alia est *generalis* et alia *particularis*; illa in universa ecclesia, moraliter saltem sumpta, viget; haec secus.

(1) Fr. XXXVII *ib.* — C. VIII. *De consuet.*

(2) C. V. Dist. I.

Tertio, ratione fontis alia est *iudicialis* et alia *extraiudicialis*; illa oritur ex pluribus sententiis conformibus tribunalium maxime supremorum, haec ex populi moribus.

Quarto tandem, ratione efficacitatis, alia est *ordinaria* seu *communis* et alia *extraordinaria* seu *privilegiata*. Prior ordinario temporis intervallo praescribitur; altera maius exigit, et huc reducitur potissimum consuetudo *immemorialis*; cuius maxima est vis, quum inducat privilegii apostolici praesumptionem saltem generatim loquendo, et, iuxta communem sententiam, specialem mentionem in clausulis abrogatoriis et derogatoriis requirat.

III. Requisita in genere. — Ut consuetudo vim iuris sortiatur, pluribus conditionibus lege requisitis pollere debet, nempe subiecti capacitate, rationabilitate, actuum qualitate, temporis congrui decursu et legislatoris consensu. Quae singula ad confusionis periculum declinandum separatim expendimus.

IV. Requisita in specie, et primum de subiecto capaci. — Quum consuetudo vim iuris obtineat, nonnisi in subiectum quod immediate (iuxta alibi tradita) legis sit capax, cadere potest. Et hinc, quum v. g. familiae et eo minus singula individua, seorsim sumpta non sint subiecta legis capacia, consuetudinem inducere haud valent.

Nec obiiciatur posse personam singularem per consuetudinem acquirere iurisdictionem, ut verum est v. g. de Episcopo qui, quum v. g. teneatur in corrigendis subditorum excessibus uti consilio capituli, per consuetudinem hac obligatione sese eximere potest. Nam respondebimus, eo in casu potiusquam de vera consuetudine de praescriptione agi, cuius profecto singulae quoque personae capaces sunt.

V. De rationabilitate. — Oportere consuetudinem esse rationabilem non solum in iure aperte traditur (1), sed et per se evidens est. Nam quum consuetudo sit ad instar legis, profecto debet esse rationi conformis; lex quippe essentialiter est ordinatio rationis.

Quapropter si qui mores peccatum foveant (2), ius naturae evertunt (3), libertatem Ecclesiae impediunt, nervum ecclesiasticae disciplinae abrumpunt (4), vel a legislatore fuerunt reprobati, non consuetudinis sed corruptelae nomen merentur.

VI. De actuum qualitate. — Non quilibet actus apti sunt ad consuetudinem inducendam, sed ii solum qui fuerint similes seu in eodem genere, frequentes idest positi ab integra communitate, vel saltem a maiori parte communitatis seu eorum quo res tangit, atque non interrupti usque ad completam praescriptionem. Qui actus praeterea opus est ut ponantur scienter et voluntario, seu animo inducendae consuetudinis; quod praesertim de consuetudine praeter ius verum est.

VII. De tempore ad praescribendum idoneo — Certum est, tum iure tum unanimi doctorum sententia, consuetudinem debere esse legitime praescriptam (5). Quodnam autem temporis spatium ad id requiratur et sufficiat in iure definitum non est; verum docetur communiter illud esse, quo attento, recte concludere possumus populum vel voluisse novae legis vinculo se adstringere, vel legis iam existentis sensum apprimè fuisse assequutum. Hinc cum in iure spatium decennii diuturnum censeatur, doceri solet

(1) C. XI. *De consuet.* — C. III. *h. t.* in VI. (2) C. X. *De consuet.* (3) C. XI. *ib.* (4) C. V. *ib.* (5) C. XI. *ib.*

hoc exigi et satis esse. At forte melius diceretur rem hanc potius facti quam iuris esse.

VIII. De legislatoris consensu. — Quum in ecclesia nihil potestatis penes plebem sit, nullatenus censeri potest legitima consuetudo nisi, ut iam diximus, aliquo legislatoris consensu ea firmetur. Hunc ergo intervenire oportere omnes fatentur, sed quia is multiplex effingi potest, nempe: expressus qui habetur quum superior mores populi noscit et adprobat; tacitus quando silentio eos tolerat, quos tamen commode posset repudiare; et tandem praesumptus seu legalis, quum legem condit qua generatim rationabiles et legitime praescriptas consuetudines comprobant, inquirere solent doctores quinam ex tribus requiratur.

Et ad primum quod spectat, extra omne dubium est ipsum non requiri, nam alioquin non consuetudo, sed lex haberetur. Sufficiet ergo tacitus, nam quum legislator commode possit obsistere et tamen sileat, recte praesumitur consentire iuxta regulam XLIII iuris in VI: *Qui tacet consentire videtur*. Sed quid de legali? Aliqui eum ineptum dixerunt, quos putamus omnino errare, tum quia Gregorius IX nihil aliud exigit ad legitimitatem consuetudinis, nisi ut sit rationabilis et legitime praescripta (1); tum quia Bonifacius VIII sat clare insinuat dari posse legitimas consuetudines a R. P. ignoratas (2); tum quia secus consuetudo, quam in ecclesia perutilem superius ostendimus, magna ex parte ad nihilum redigeretur.

Occasione autem arrepta, obiter adverti volumus prorsus erraturum eum, qui consensum legalem semper ut necessarium haberet ad consuetudinis legiti-

(1) C. XI. *De consuet.* (2) C. I. *De constit.* in VI.

mitatem, hac ductus ratione quod secus ius hoc promulgatione omnino careret. Et reapse, etsi tamquam verum et certum haberemus exigì promulgationem ad legis essentiam, non ex eo liceret inferre sine consensu legali, seu sine lege aliqua scripta consuetudines ratas habente, minime posse eas consuetudines induci, quae legis robur obtineant. Nam, quominus hoc inferamus, si hinc prohibet tritissimum iuris naturalis et positivi principium: *taciti et expressi eadem est vis*, illinc impedit consideratio promulgationem in casu fore vix non inutilem, quum populus certissime cognoscat mores suos, seu illam notam habeat consuetudinem facti, unde, legislatore iubente, exoritur consuetudo iuris. Accedit quod haec conclusio prorsus contradiceret historiae, ex qua novimus ius consuetudinarium generatim praecessisse iuri scripto, imo ideo fuisse illud introductum, reipublicae moderatoribus tacite consentientibus, ut legum scriptarum defectum suppleret.

IX. **Probatio.** — Consuetudinem, nisi ea notoria vel sit vel praesumatur, ut esset verum de consuetudine generali, probare tenetur qui ipsam allegat, quum agatur de re facti. Iudex vero quatenus opus sit debet ipse consuetudinem invocare, nam haec vim iuris habet, porro iudex est custos ac vindex legis, quaecumque fuerit huius origo. Quod et de desuetudine, de qua inferius agemus, intellectum volumus, nam, quum lex vim suam per eam amiserit, nonnisi per iniuriam urgeretur.

§ II.

De modis quibus lex canonica cessat.

Lex canonica dupliciter desinere potest, nempe vel in se vel saltem quoad obligationem eam servandi. Utrumque casum nos separatim expendemus, a posteriori autem exordiemur maioris claritatis gratia.

CAPITULUM I.

De his quae a lege servanda excusant.

I. De ignorantia. — Est ignorantia: *debitae scientiae carentia*.

Multiplex autem ea est. Videlicet si spectatur ipsa ex parte intellectus, seu in ordine ad obiectum, alia est *facti* et alia *iuris*, prout ignoratur aut legem adesse, aut aliquod factum lege contineri. Si vero consideratur ex parte voluntatis, seu in ordinem ad fontem, alia est *vincibilis* et alia *invincibilis*, prout culpabiliter ignoratur vel minus.

Utrum et quando ignorantia a peccato excuset, theologorum est expendere. Ad nos quod attinet, alio amandata quaestione utrum iuris ignorantia a crimine et poena immunes nos faciat, heic investigabimus, num interdum valeamus ignorantia legis in foro externo nos tueri quoad civilia negocia. Qua in re dicimus iure quoque nostro receptam fuisse regulam: *ignorantia facti, non iuris, excusat* (1). Lex enim rite promulgata merito praesumitur ad omnium aures devenisse, ac proin eius ignorantiae allegatio recte re-

(1) Reg. XIII. in VI.

pellitur ut vanae excusationis figmentum, ne secus publicus ordo, quem leges intendunt, fere omnis ever-
tatur.

Quia tamen id interdum nimis durum, imo et ini-
quum, videretur, ad leges quoque nostras transferri
solet iuris romani principium: *iuris ignorantia non
prodest acquirere volentibus, suum vero petentibus
non nocet* (1). Ad cuius regulae intelligentiam scien-
dum est, dupliciter posse ius ignorando aliquem sibi
nocere, nempe aut amittendo lucrum aut inferendo
damnum. Iamvero in priori casu ignorantia non
excusat, ut ecce si opportuno tempore possessionem,
puta haereditatis vel beneficii non fueris adeptus;
bene vero in altero, ut si v. g. quod nec civiliter nec
naturaliter debebas solveris, nisi agatur de iure quod
ex legi competit, et quo non utendo detrimentum tibi
intulisti, ut v. g., si fideiussor quum esses solidum sol-
veris, non invocato divisionis beneficio.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus, ob singularem
aequitatem, ignorantia iuris non nocet vel acquirere
volentibus, ut v. g. quum agitur de aetate minoribus,
quibus ob iudicii immaturitatem speciatim succur-
rendum est. *

Duo supersunt advertenda: 1. Ignorantia facti
prodest quando probabilis seu iusta est: quapropter
rarissime ea excusat quum agitur de facto nostro,
saepissime e contra si de facto alieno: unde binae
regulae iuris in VI, seu XIV: *Cum quis in ius suc-
cedit alterius, iustam ignorantiae causam habere cen-
setur*; praesumendum enim est eum facta aliena igno-
rare, qualia censentur quae gesserit eius auctor, seu is
a quo causam habuit: et XLII: *Praesumitur igno-*

(1) Fr. VII. D. *De iuris et facti ignorantia* (XXII. 6).

rantia ubi scientia non probatur; si enim factum est tale, circa quod etiam prudens errare potest, praesumit lex nos illud ignorare, et hinc, casu contingente ut quaestio hac de re oriatur, te non probante me tale factum scivisse, iudicandum erit me illud ignorasse.

2. In legibus inhabilitantibus et irritantibus frustra invocatur ignorantia, etiam invincibilis, iuris, ni forsan legislatoris intentio fuerit crimen coercere, nam, cessante dolo, poenam quoque cessare oportere minime est ambigendum.

II. **De vi et metu.** — Est vis, teste Paulo: *maioris rei impetus qui repelli non potest* (1); metus autem teste Ulpiano: *instantis vel futuri periculi causam mentis trepidatio* (2).

Vim ab observantia legis excusare palam est, quum illam patientis nulla sit voluntas.

Quoad metum vero distinguere omnino oportet; nam vel est gravis seu talis: *qui cadere in virum constantem censeatur* (3) et quidem ab extrinseco ac per iniuriam incussus, et tunc excusat, non quasi desit voluntarium, quum coacta voluntas vera sit voluntas, sed eo quia non intendit ecclesia cum gravi incommodo obligare; secus non excusat eo quod teste Celso: *rari timoris iusta excusatio non est* (4).

Quod autem diximus metum gravem excusatos nos facere, ita intelligendum est, ut *plerumque* id sit verum *non vero semper*. Aliquot enim sunt casus in quibus metu non obstante lex urget: ut ecce si subsit ratio altioris ordinis v. g. damni publici praecavendi vel scandali vitandi.

(1) Fr. II. D. *Quod metus causa* (IV. 2). (2) Fr. I. *ib.*
(3) C. IV. *De his quae vi metusve causa fiunt*. (4) F. CLXXXIV
D. *De div. reg. iuris antiqui* (L. 17).

III. **De plurium legum concursu.** — Si contingat duas leges urgere simul, quarum alterutra tantum servari potest, potior erit praeferenda. Leges enim ad invicem se habent ut iura et officia, quorum fortius vincit debilius. Eapropter in conflictu lex humana cedit divino-positivae et haec naturali; ex pluribus vero humanis ecclesiastica, ceteris paribus, vincit civilem, et ex pluribus ecclesiasticis illa servanda, quae, omnibus perpensis, adparet gravior.

CAPITULUM II.

De his quae legem ipsam tollunt.

I. **De cessatione finis.** — Leges ob commune bonum feruntur: si ergo contingat legem aliquam ecclesiasticam vel inutilem vel exitiosam fieri, eam vim omnem amittere oportere evidens est. Si enim inutilis evadit, *perperam*; si damnosa, *per iniuriam* eius observatio urgeretur.

Quod tamen intellectum volumus, quum talis evadit quoad ipsam communitatem, et, quatenus de fine agatur, dummodo hic cessaverit ex integro. Si enim noxia fiat quoad aliquos tantum, in his quidem, saltem ut plurimum, desinet obligatio illius servandae, sed firma lex ipsa in se manebit; si vero deficiat in fine, at vel ex parte tantum vel solum quoad singulos, in suo robore perseverabit. Quorum causa partim ex eo est repetenda, quod huiuscemodi lex sat adhuc ordinetur ad bonum commune, et partim ex eo quod, si secus fieret, omnia in societate subverterentur.

Concludes ex his propterea urgere v. g. legem publicationum matrimonio praemittendarum, quamvis

certissime constet nupturientes nullo devinciiri impedimento.

II. De abrogatione. — Tunc dicitur abrogari lex, quum qui eam tulit eiusve successor eam plene aufert.

Fieri id autem potest dupliciter, seu vel expresse, si apertis verbis hoc legislator declaret; vel tacite si factum ponat ex quo colligere fas sit hanc esse eius voluntatem, ut en si legem condat contrariam priori, quo in casu haec proprie *obrogari* dicitur.

De expressa abrogatione nulla potest esse quaestio; quum enim nihil tam naturale sit quam eodem genere quodque dissolvi quo colligatum est (1) iam sequitur: *constitutiones tempore posteriores potiores esse his quae ipsas praecesserunt* (2).

Quoad tacitam vero attendenda est regula a Bonifacio VIII tradita in cap. I. *De const.* in VI, cuius summarium sic se habet: *Nova constitutio principis tollit primam contrariam, quamvis id non exprimat, speciales consuetudines et statuta rationabilia non tollit, nisi id exprimat.*

Ad cuius bonifacianae regulae intelligentiam advertere praestat:

I. legem participare perpetuitatem societatis cui dicitur, adeo ut non desint qui doceant (iure vel non ipsi viderint) in statutis ad tempus conditis deficere rationem legis verae et propriae dictae;

II. hinc semper standum esse pro eius valore, ni constet legislatorem voluntatem suam mutasse;

III. in dubio vero utendum esse praesumptionibus, ac proin censendam esse abrogatam legem priorem per novam illi contrariam si utraque generalis sit, quum

(1) Fr. XXXV. D. *De div. reg. iuris* (L. 18). (2) L. Ult. C. *De const. princ.* (I. 4).

supponi nequeat in legislatore iuris generalis ignorantia;

IV. secus dicendum si utraque sit specialis, nam, quum lex specialis sit aliquid facti, praesumi potest in legislatore eius ignorantia, ac proinde statim concludi nequit voluisse ipsum novam ferendo priorem abrogare;

V. quod si una generalis et altera specialis sit, quum simul consistere possint una quidem ut regula et altera ut exceptio, utramque esse sustinendam; si enim generalis praecessit, praesumendum legislatorem illi derogare voluisse iuxta regulam: *Generi per speciem derogatur* (1); si vero specialis, praesumendum illam ignorasse ac proinde noluisse ei detrachere:

VI. regulas allatas potissimum valere quoad abrogationem quae procedit ex facto R. P., nam quoad alios legislatores, puta Episcopos, aliter est concludendum si et quatenus praesumendum est, eos nosse leges et consuetudines in suis territoriis vigentes.

De abrogatione agentibus gravis sese offert solvenda quaestio, num specialis clausula abrogatoria vel derogatoria sit necessaria, quum Papa aliquid discernit, vel legem ferendo vel solum rescribendo, contra generalium conciliorum et praesertim Synodi Tridentinae decreta. Qua in re animadvertimus, non defuisse qui reapse specialem mentionem requirerent, tum quia conciliaria decreta, quum sollertius soleant concinnari et solemnius indici, maiorem firmitatem obtinere videntur; tum quia reapse habentur nonnullae decretales, in quibus singularis derogatio edicitur necessaria quoad quaedam Conc. Lat. IV statuta. Quos tamen putamus non recte sentire, quum regula cer-

(1) Reg. XXXIV. in VI.

tissima sit, a Bonifacio VIII etiam absque ulla exceptione confirmata, posse et debere nos in supremo legislatore iuris communis scientiam praesumere; ac praeterea decretales contra allegatae optime queant considerari ut exceptiones, quas regulam infringere nonnisi gratuito dixeris (1).

Quidquid vero de hac quaestione sit (in qua solvenda nec conveniunt adversarii, quum, supposita distinctione inter statutum et rescriptum legi conciliari contrarium, alii in utroque casu requirant derogationem specialem, alii respuant in primo et exigant in altero), certum in primis est: 1. nullam requiri derogationem neque specialem neque generalem, quum Papa aliquid contra Conc. Trid. decernit litteras manu sua signando, ut constat ex Motu Proprio: *Cum contingat* a Pio V edito die 23 dec. 1570: 2. semper requiri specialem derogationem, quando aliquid disponitur contra regulas Canc. Apostolicae, quum id in regulis ipsis statuatur (2).

Citata autem plana dispositio apprime congruit menti Patrum Tridentinorum, qui ante absolutum concilium declararunt: *omnia et singula sub quibuscumque clausulis et verbis, quae de morum reformatione et ecclesiastica disciplina statuta sunt, ita decreta fuisse, ut in his salva semper auctoritas Sedis Apostolicae et sit et esse intelligatur* (3). Quibus ex verbis merito colligunt doctores, quod si Papa contra tridentina decreta procedit, non ideo censere debemus eum procedere de iure extraordinario.

III. De derogatione. — Abrogationi adfinis est derogatio, quae tunc obtinet, quum superior legem ali-

(1) Conf. C. XXVIII. *De rescriptis*. (2) Conf. Reg. LXXI. *Canc. Apost.* (3) Sess. XXV. C. XXI.

quam non ex integro, sed ex parte tantum, v. g. quoad poenam tollit. Teste enim Modestino: *derogatur legi cum pars detrahitur, abrogatur cum prorsus tollitur* (1). Quodsi (obiter sit dictum) priori lege firma retenta, legislator ei aliquid novi, v. g. poenam adiecerit, *subrogari* ea proprie dicitur.

IV. De irritatione. — Tunc lex dicitur irritari quum in totum vel ex parte aufertur, non quidem a legislatore, verum ab eius superiore: idque quia vel nimis gravis vel minus opportuna videtur.

Exemplum hac in re exhibet Bulla *Auctorem fidei*, qua Pius VI acta concilii Pistoriensis anno 1786 rescidit; quo tamen in casu illa acta potius nulla declarata fuerunt quam irrita facta. Irritatio enim sensu proprie dicta actuum valorem supponit.

V. De desuetudine. — Posse leges vi consuetudinis contrariae seu desuetudinis ex integro vel ex parte vim suam amittere, iure quoque nostro receptum est (2).

Et merito, nam leges propter necessitatem vel utilitatem instituuntur, porro si quae ex ipsis per diuturnum temporis spatium non servetur, probabilis presumptio est eam suo fine excidisse, vel saltem utilius esse ut in futurum non urgeatur. Unde prudenter agit legislator, si populi mores adprobans eum ab onere legis servandae solvit.

Nec opponatur fieri non posse, ut rationabilis sit consuetudo contra ius, quum eo dirigatur ut tollat legem quae est rationis ordinatio: nam, esto verum sit non sine piaculo legem violari a primis, qui legem infringendo consuetudini viam sternunt, si mos tamen

(1) F. CIL. D. *De verb. signif.* (L. 16).

(2) C. XI. *De consuetud.*

eam non servandi revera inoleseat et diuturno tempore obtineat, recte a superiore firmatur. Quod magis verum est in legislatione nostra, cuius intentioni valde congruit ut, quoad eius fieri poterit, omnino tollat occasiones peccandi, et ut variis populorum necessitatibus et ingeniis se accommodet.

Ut autem desuetudo usque adeo valitura sit ut legem vincat, iisdem fere conditionibus pollere debet ac consuetudo in genere.

Ne autem actum agere videamur, animadvertimus tantum non convenire doctores in determinandis tum temporis spatio ad eam praescribendam necessario, tum natura consensus quo a legislatore sit firmanda; qua in re dicimus: 1. potius facti quam iuris rem esse determinare quodnam temporis spatium requiratur, quum desuetudo procedit per viam tolerantiae, quando videlicet legislator certo sciens legem suam non servari silet, quum commode posset obsistere: 2. in aliis casibus requiri saltem, sed probabilius sufficere, decennium, quum hoc tempus habeatur in iure ut diuturnum: 3. nec obstare si interdum maius exigatur v. g. quadraginta annorum, nam iis in casibus non de consuetudine contra legem simpliciter, sed de consuetudine alicuius iuris (v. g. iurisdictionis) praescriptiva agitur: unde nil mirum si ad eam praescribendam in specie illud temporis spatium exigatur, quod ad praescriptionem in genere necessarium est: 4. sufficere consensum legalem quatenus constet de desuetudinis rationabilitate; secus requiri tacitum quum possideat lex.

Addere autem liceat, magnam esse controversiam: 1. num in genere legitime possit praescribi consuetudo, quamvis legislator eius introductionem expresse vetuerit: 2. num in specie induci possit

legitima consuetudo contra canones disciplinares Concilii Tridentini.

Iamvero, ad primum quod spectat, procul dubio quaestio huiusmodi, generice sumpta, valde salebrosa videtur. Nos tamen putamus probabiliorem esse sententiam dicentium contingere posse ut, ea prohibitionem non obstante, legitima consuetudo, interdum introduci valeat, v. g. mutatis circumstantiis.

Ad secundum vero quod pertingit, seu ad legitimitatem quod attinet consuetudinum contra decreta tridentina, quaestioni in se spectatae solvendae impares, haec saltem animadversa volumus, seu: 1. ex doctoribus aliquos tantum, at arbitrario ut verum putamus, excludere consuetudines huiusmodi etiam immemoriales, seu eas quarum initii memoria non extat; plurimos admittere memoriales at repellere ordinarias; plures nec ordinarias saltem certis sub legibus respuere, idque: *a)* tum quia putant argumentum depromptum ex const. *Benedictus Deus*, qua Pius IV firmavit decreta tridentina, quaque videtur prohibitum quominus contra ea consuetudo introducatur, non putant peremptorium: *b)* tum saltem quia huiusmodi decretis adplicant theoriam a nobis mox propugnatam de legitimitate consuetudinis (saltem interdum) non obstante legislatoris prohibitionem: 2. quidquid tamen sit de quaestione speculativa, in curia romana, opportuna incidente occasione, multum instari pro decretorum conciliarium observatione; imo valde constantem videri regulam habendi pro irritis consuetudinibus quae illis adversantur: quae tamen regula interdum fallit, ut puta quoad ea, quorum observatio ob immutata rerum adiuncta, vel gravissimis aliis de causis, minus apte urgerentur: 3. hinc v. g. non semel declaratum fuisse decretum Conc. Trid. de clandestinitate

vitanda: *longo temporis intervallo in desuetudinem* abire posse (1), quamvis non concordent doctores quodnam hoc in casu censi debet longum intervallum, nempe an sufficiant decem vel requirantur centum anni: 4. quidquid tamen hac in se sentire placeat, certe non esse laudandos, imo reprobandos doctores, qui consuetudines quascumque tridentinis decretis contrarias ut legitimas sine delectu habent et obtrudunt; quos, disciplinae ecclesiasticae non propugnatores, sed corruptores melius dixeris: 5. hoc autem eo magis attendendum, quia SS. RR. CC. in praxi vix non difficiles se praebent in ratis habendis generatim loquendo consuetudinibus, quae certis canonibus adversantur: quod forsitan repetendum est ex immutatis rerum adiunctis, quum enim tuta et facilis sit hodie cum S. Sede communicatio, huius intentioni nunc magis congruere videtur, ut vel eius leges adamussim serventur, vel, rationabili aliqua causa in contrarium extante, res omnis ex illius consensu componatur.

VI. De dispensatione. — Tunc dicimus legem dispensari, quum superioris auctoritate relaxatur in aliquo speciali casu, firma tamen ipsa manente, vel quoad alios qui in communitate sunt si dispensatio est particularis, vel quoad alios casus quatenus contingat eam esse generalem.

Dispensatio tunc proprie requiritur, ut quis lege solutus evadat, quum haec per se urgeret, sed nihilominus ille iis in adiunctis versatur, ut vel ipsi vel communitati expediat legis vinculum relaxari. Non nisi ergo ex causa tribuenda est, quamvis aliter a legislatore ipso scienter concessa robore firmitatis non careat.

(1) Pius VII *ad Arch. Mogunt.* 8 ian. 1803 — et S. C. S. Officii 11 martii 1868.

De dispensationibus concedendis vel non, gravissimum est Conc. Trid. monitum, quod placet heic referre: *Sicut publice expedit, legis vinculum quandoque relaxare, ut plenius evenientibus casibus et necessitatibus pro communi utilitate satisfiat, sic frequentius legem solvere, exemploque potius quam certo personarum rerumque delectu petentibus indulgere, nil aliud est, quam unicuique ad leges transgrediendas aditum aperire. Quapropter sciant universi, sacratissimos canones exacte ab omnibus, et, quoad eius fieri poterit, indistincte observandos; quod si urgens, iustaque ratio, et maior quandoque utilitas postulaverit, cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita ac summa maturitate, atque gratis a quibuscumque, ad quos dispensatio pertinebit, erit praestandum; aliterque facta dispensatio subreptitia censeatur* (1).

Quod si quaeratur quinam hi sint, qui dispensandi potestate pollent, respondebimus dispensare esse solvere, ac proinde per se ad unum legislatorem vel eius successorem aut superiorem spectare dispensationem tribuere.

Diximus tamen *per se*, nam multiplici modo bene fieri potest, ut speciali aliquo titulo etiam inferior in lege superioris dispenset, v. g. si legitima facultas vel a iure vel ab homine ei facta sit.

Ex eadem ratione qua dispensare sit solvere sequitur quoque: 1. cum iis tantum posse dispensari qui subditi sunt, atque, saltem ordinarie loquendo, dispensationem acceptant: 2. dispensationem utpote quae legem vulnerat esse odiosam, et, ut talem, strictam exigere interpretationem.

(1) Sess. XXV. C. XVIII. *De Ref.*

Cessat autem dispensatio pluribus modis, et praesertim: 1. per revocationem dispensantis, dummodo hic non fuerit aut delegatus aut inferior: 2. per renunciationem, quae tamen fuerit acceptata a superiore, ni agatur de ea quae versatur circa obiectum, quod ex privatorum voluntate statum capit, ut verum est quando agitur de iuramentis ac votis: 3. et tandem per cessationem causae motivae ob quam fuit concessa, dummodo defecerit totaliter et ante executionem, nam si cessaverit tantum ex parte, vel, saltem ut melius docetur, cessaverit post executionem, non ruit dispensatio nisi virtualiter multiplex fuerit, ut v. g. ea est quae conceditur super lege abstinentiae a carnibus servandae ac officium divinum persolvendi; tot enim hisce in casibus sunt dispensationes, quot sunt dies.

ART. VII.

De legis canonicae interpretatione.

§ I.

De interpretationis notione et speciebus.

I. Notio et necessitas. — Legem interpretari idem est ac germanum eius sensum explorare; unde recte definitur interpretatio: *genuini sensus legis declaratio*.

Leges autem, ut plurimum interpretatione indigere, clare patet, eo quia ex una parte verba, quibus concipiuntur, aliquam obscuritatem vel ambiguitatem saepe saepius praeseferunt, et ex altera frequens dubium incidit, num legislator aliquid amplius vel minus reapse intenderit, quam verbis dixisse videatur.

II. Species. — Interpretatio sacrorum canonum duplicem divisionem recipit; unam ratione fontis unde manat, et alteram ratione modi quo operatur.

Ratione fontis, alia est *authentica*, alia *usualis* et alia *doctrinalis*.

Authentica procedit ab ipso legislatore vel eius successore; eius enim est legem interpretari, cuius est legem condere. Imo optimum est, ut quoad eius fieri potest: *unde ius prodiit interpretatio quoque procedat*, ut Innocentii III verbis utamur (1).

Interpretatio authentica quum non sit nisi legis iam existentis declaratio, eandem cum hac vim obtinet, nec promulgatione indiget, dummodo illam non ampliaverit aut restrinxerit, ita ut potiusquam legis declaratio iam censenda sit nova lex. Imo eadem de causa et actus praeteritos tangit: quod tamen non usque eo producendum est, ut valeat etiam tunc quum, existente iuris dubio et lege ipsa defectui (qui fortasse subesse poterat) supplente, ius aliquod plene acquisitum est.

Quod v. g. verum esset, si stante dubio speculativo seu dubio iuris de existentia impedimenti matrimonialis, nuptias nihilominus contraxeris. Casu enim contingente, ut postea legislator declaret, impedimentum vere eo in casu haberi, matrimonium sustinetur. Quum enim cum dubio iuris matrimonium contrahitur, communis est doctorum opinio ecclesiam defectum supplere, ut inquirunt, et hinc impedimentum tacite auferre.

Usualis ea est, quae moribus oritur et consuetudine firmatur. Magna est eius vis, nam ut docet Paulus: *optima legum interpretes consuetudo* (2); imo si legitime fuerit praescripta vere ius facit. Accedit autem ad consuetudinem usualement iudicialis, quae nititur

(1) C. XXXI. *De sent. excomm.*
legibus (L. 1).

(2) Fr. XXXVII. D. *De*

pluribus et conformibus tribunalium, maxime supremorum, sententiis. Unde Callistratus: *Imperator noster Severus rescripsit in ambiguitatibus quae ex legibus proficiscuntur, consuetudinem aut rerum perpetuo similiter iudicatarum auctoritatem legis obtinere debere* (1).

Doctrinalis tandem ea est quae a privatis doctoribus fit. Haec, quae si aliud legislator non caverit omnibus licet, tantum valet quantum valent rationes quibus nititur, nisi communis et constans fuerit. Eo enim in casu imitatur usuaem, atque in ipsa aestimanda attendenda est regula a Paulo tradita: *minime sunt mutanda quae interpretationem certam semper habuerunt* (2).

Ratione vero modi quo operatur, interpretatio alia est *declarativa*, alia *extensiva* et alia *restrictiva*.

Declarativa, quae etiam *grammaticalis* non immerito adpellatur, tunc locum habet, quum legis verba aliquam obscuritatem vel ambiguitatem continent; nam teste Paulo: *cum in verbis nulla ambiguitas est, nulla debet admitti voluntatis quaestio* (3). Quia tamen quum interpretatio mere declarativa est, legis verba eiusque spiritus pari gradu ambulant, ac proinde nihil aliud requiritur quam mera verborum explicatio, nonnisi impropriam interpretationem aliqui doctores eam esse dicendam affirmant.

Extensiva interpretatio ea est quae obtinet, quum spiritus legis latius patet quam verba, adeo ut sit producenda lex etiam ad casum non expressum.

Nec obiiciatur finem legis non cadere sub lege, ac proinde inepte prorsus ex fine legis legem ipsam nos

(1) Fr. XXXVIII. *Ib.* (2) Fr. XXIII. *Ib.* (3) Fr. XXV. *De legatis* III. (XXXII).

ampliare. Respondemus enim longe alium esse effectum illius sensum, quum hoc unum sibi velit, ad legem implendam necessario non requiri ut ille finis intendatur quem lex intellexit, dummodo tamen actus per se aptus sit ad eum producendum; hoc enim et nihil amplius in obligatione est. Quando ergo legem producimus, proprie et directe finem legis non attendimus, sed id quod reapse legislator voluit quamvis minus aperte id edixerit. Et hoc quidem proprie locum habet: *in correlativis* seu in iis quae duplici termino continentur, ut v. g. alienatio; *in aequiparatis* idest in illis quae in iure aequae aestimantur, ut ecce (saltem in pluribus) coniugium et sponsalia; et tandem *in connexis* seu in iis quorum unum alterum supponit, ut v. g. missam offerre eique ministrare. Quibus in casibus optime adplicatur iuris adagium: *ubi eadem est ratio, ibi eadem esse debet iuris dispositio*. Quod tamen in poenalibus ex generali regula non obtinet, nam, si in hisce ne latae quidem interpretationi est locus, ut innox videbimus, eo minus extensiva obtinere potest.

Tandem restrictiva interpretatio ea est, quae locum habet, quum verba legis latius patent quam eius spiritus, ita ut lex sit coercenda intra angustiores limites, quam verborum tenor indigitare videatur. Quod quidem potest contingere vel quia id exigit naturae rerum, vel quia is incidit casus, quem lex non sine absurdo aut iniuria complecteretur.

Cum interpretatione restrictiva aliqui permiscunt *epicheiam*. Et haec certe huiusmodi interpretationi valde est affinis, sed proprie differt, quum interpretatio directe inquirat de sensu verborum, quibus lex exprimitur, dum epicheia versatur circa conficiendam aequabiliter mentem legislatoris, attentis specia-

lissimis adiunctis in quibus aliquis subditus hic et nunc reperitur, et quae si a legislatore fuissent praevisa, nolisset hic eo in casu obligare.

Et his quidem de interpretationis notione et divisione brevissime traditis addere liceat, semper, quoad eius fieri poterit, in legum vi aestimanda prae oculis habendam esse potius aequitatis benignitatem quam iuris rigorem, quia generatim praesumendum est hanc esse legislatoris voluntatem. Nam, ut recte admonebant Celsus et Modestinus: *Benignius leges interpretandae sunt, quo voluntas earum conserretur* (1).— *Nulla iuris ratio aut aequitatis benignitas patitur, ut quae salubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum producamus ad severitatem* (2).

Quas sanctissimas regulas (sit obiter atque citra invidiam dictum) haud profecto non satis attendere visi sunt nonnulli ex theologis, quos moralistas appellant, qui in ecclesiae legibus interpretandis, non criteriis iuridicis (ut par erat) utentes, sed principiis plus aequo rigidioribus, christifidelibus non: *iugum suare et onus lere* (3) imposuerunt, sed potius: *onera graviora et importabilia* (4). Quos dum arguimus non ii certe tamen sumus, qui aliis ex eodem moralistarum agmine adstipulemus, qui, inversam viam sequuti, leges ecclesiae non sunt interpretati, at fallacibus commentis perverterunt.

(1) Fr. XVIII. *De legibus* (L. 3).

(2) Fr. XXV. *Ib.*

(3) *Matth.* XI. 30.

(4) *Matth.* XXXIII. 4.

§ II.

De interpretationis regulis et praesidiis.

I. Regulae. — Legum interpretatio res est maximi momenti, quum huc reducatur fere universa iurisprudentia. Nam ut recte Celsus: *scire leges non hoc est verba earum tenere, sed vim ac potestatem* (1).

Quum autem, quando leges interpretamur, eo tendamus, ut legislatoris voluntatem quatenus haec ex verbis innotescit cognoscamus, iam patet apprime interesse certas normas proponere, quibus inquisitio haec tutius et facilius fieri possit.

Sunt autem hae normae, quae sub *regularum interpretationis* nomine venire solent, aliae *extrinsecae* et aliae *intrinsecae*.

Extrinsecae nituntur praesumptioni ex aliis legibus derivatae, atque fere omnes resolvuntur in eam generalissimam, iuxta quam in lege interpretanda utilissimum est prae oculis alias leges maxime affines habere. Quum enim legum omnium eadem sint (remote saltem) fons, finis et fundamentum, merito praesumendum est eas inter se concordare.

Intrinsecae vero, quarum nomine eae intelliguntur, quae immediate versantur circa expendendum ipsum legis tenorem, sequentes potissimum sunt, quarum duo priora *litteram*, caetera *spiritum* legis attingunt.

I. Non est recedendum a sensu quem exhibent verba secundum ipsorum contextum et iuxta significationem communiter receptam tempore conditae legis, ni fortasse haec inutilis vel absurda adpareret: nam eo in casu verba, ut aiunt pragmatici, essent improprianda.

(1) Fr. XVII. *De legibus* (L. 3).

II. Tota lex perspicienda est, et non tantum eius pars iuxta regulam traditam a Celso: *incivile est nisi tota lege perspecta, una aliqua eius particula proposita iudicare vel respondere* (1).

III. Spectanda est legis materia, nam favorabilia late, idest secundum totam verborum extensionem, et odiosa stricte, seu iuxta verborum rigorem interpretari debemus, prout fert regula XV iuris in VI: *Odia restringi et favores convenit ampliari*.

Admonendi autem sumus habere favorem in iure, dum eorum contraria habent odium, legem praeexistentem, legislatoris clementiam etc. Unde Ulpianus: *in rebus novis constituendis eridens utilitas esse debet, ut recedatur ab eo iure quod diu aequum visum est* (2); et e converso Iavolenus: *beneficium principis, quod a divina scilicet eius indulgentia proficiscitur, quam plenissime interpretari debemus* (3).

IV. Tandem attendendae sunt causae, quae verisimiliter legislatorem ad legem dicendam impulerunt, habita quoque ratione locorum et temporum. Nam: *intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus* (4); ac non debet: *intentio verbis deservire, sed verba intentioni* (5).

II. **Praesidia** — Sunt maxime tria, nempe *verborum notio, regulae iuris et scholastica interpretandi methodus*; quae singillatim expendemus.

I. *De verborum notione*. — Quia omnis disciplina suam *tecnologiam*, ut inquiunt, habet, ea disciplina nostra carere non potest.

(1) Fr. XXIV. *Ib.* (2) Fr. II. D. *De const. princ.* (L. 4).
(3) Fr. III. *Ib.* (4) C. VI. *De verb. signif.* (5) C. XI. Caus. XXII. Quaest. V.

Habet ergo et canonica scientia nomina ac dicendi formulas sibi propria, ad quae attendere debemus in legibus et actibus interpretandis. Quae, quum ab illis, qui, ut nos, ei operam navant, non sine piaculo ignorarentur, praestat aliquas saltem normas hac in re praebere.

Advertimus ergo: 1. in utroque iure agi de tecnologia sub tit.: *De verborum significatione*, qui in Digestis est XVI libri L, et in Decretalibus Gregorii IX est XL libri V, 2. in utroque ex hisce titulis plures technicas locutiones explicari: 3. *plures* nos dixisse, quum certissime innumerae sint, quae alibi opportunius explicantur, v. g., ad ius nostrum quod spectat, in libro II in quo agitur de iudiciis: 4. iuris utriusque doctores, occasione ex utroque titulo accepta, plures regulas tradere consuevisse ad rectam verborum intelligentiam: 5. ex iis vero normis placere nobis aliquas saltem memorare: v. g. Verba (quo nomine intelligitur omnis locutio significationem habens, sive nomen fuerit v. g. vel adverbium) sunt accipienda iuxta mentem proferentis... Valde attendenda est ratio in dispositione seu, vel lege vel acto, expressa... Verba dubia interpretari debemus contra dicentem, iuxta regulam LVII iuris in VI, quae praesertim in contractibus obtinet, seu: *Contra eum qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda*... Verba ita intelligenda sunt, ut a proferente excludatur in quantum fieri potest delictum, contradictio etc., et ita ut dispositio in irritum non cedat... Quae praecedunt, ab iis quae subsequuntur interpretationem accipiunt et vicissim... Quae generaliter dicta sunt, generaliter accipere debemus etc.

II. *De regulis iuris.* — Ad nos quod pertinet, animadvertimus in primis celebrem esse regulae iuris

definitionem, quam exhibet Paulus, et iuxta quam: *Regula est quae rem quae est breviter enarrat. Non ex regula ius sumatur, sed ex iure quod est regula fiat* (1). Quibus ex verbis facile colligimus, regulam iuris esse propositionem generalem, quae ius constitutum per diversos canones, eamdem rationem iuridicam habentes, brevissime exponit.

Sunt autem regulae iuris aliae mere *doctrinales*, et haec ineleganti voce dicuntur etiam *brochardicae*, fortasse appellatione desumpta e Burchardo Episcopo Wormatiensi et canonum collectore. Aliae e contra sunt *authenticae*, et hae continentur corpore iuris atque XCLX numerantur, quarum XI in Decretalibus Gregorii IX et reliquae LXXXVIII in VI Bonifacii VIII.

Magnum autem discrimen est quoad vim inter utrumque regularum genus. Revera doctrinales tantum valent, quantum valent rationes quibus suffulti doctores eas confluerunt. Authenticae e contra ius faciunt, et saltem saepe ita fundant intentionem nostram, ut pro nobis in foro sit pronunciandum, nisi ex contraria legis dispositione, vel ex diversitate materiae aut circumstantiarum probetur casum esse exceptum.

Nec obest quod dicit Paulus nempe: *non ex regula ius sumatur, sed ex iure quod est regula fiat*. Nam hoc proprie sibi volunt haec iurisconsulti verba, regulas iuris non constituere ius novum quoad casus iam in iure expressos et resolutos, et ex quibus regula ipsa efformata est, minime vero regulam iuris non facere ius quoad casus in iure non expressos, et in quibus eadem omnino militat ratio.

Haec paucissima, quae de regularum origine et vi

(1) Fr. I. D. *De div. reg. iuris* (L. 17). •

indicavimus, satis pro re nostra ostendunt magnam sibi partem easdem vindicare in canonibus interpretandis.

Addere tantum liceat, quod si verum est regulam exceptione vulnerari iuxta adagium: *nulla regula sine exceptione*, interdum quoque verum est ipsam exceptione roborari iuxta effatum: *exceptio firmat regulam*; quum enim proprium regulae sit omnes casus generatim complecti, si contingat ut aliqui expresse excipiantur, recte colligitur ceteros regulae subesse.

III. *De scholastica methodo leges interpretandi.*— Scholastica interpretandi methodus ex scholis philosophicis ad nostras tunc potissimum meavit, quum canonica disciplina opera Gratiani instaurata fuit.

Sic autem fieri solet. Legitur primiter caput idest canon, et postea eruitur ex ipso facti species, si non vera saltem verisimilis, ni agatur de canone qui generalem iuris dispositionem contineat. Proponitur deinde dubium, quod solvendum exhibitum fuit illi a quo canon manavit; et hoc dubium, quod ex ipsa specie deducitur, fulcitur dubitandi (ut aiunt) rationibus. Recitatur posthaec decisio, et afferuntur decidendi rationes desumptae vel ex canone ipso, vel ex generalibus iuris principiis etc. Tandem satisfit obiectis difficultatibus, et, iterum recitata decisione, concluditur recte fuisse ab auctore capitis seu canonis responsum.

ART. VIII.

De quibusdam singularibus dispositionibus naturam legis canonicae imitantibus.

Huc spectant praecepta, privilegia, rescripta et concordata. De singulis dicemus at breviter: quam regulam praesertim servabimus quoad concordata, quum de iis fuse agatur in schola iuris publici.

§ I.

De praeceptis.

I. De praeceptorum notione eorumque ferendorum potestate. — Est praeceptum ius quoddam speciale singulos immediate attingens, seu est iussum quoddam proxime datum non communitati sed singulis.

Posse autem ecclesiam non solum leges (prout iam probavimus), sed et praecepta ferre, ex eo patet, quod haec potestas non solum continetur amplissimis Christi verbis: *Quaecumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo* (1), sed et quia eius fini necessaria prorsus est dicenda. Ecclesia enim non solum *directe* curat bonum integrae societatis (quod et respublica civilis praestat) sed et singulorum (quod quidem ipsi singulare est).

Quod si quaeratur quinam sint, qui in ecclesia praecepta ferre valent, respondebimus: 1° *generatim* eos posse praecepta ferre, qui possunt leges dicere: 2° *generatim* tamen nos dixisse, eo quia aliqui sunt, qui possunt equidem (saltem interdum) praecepta, non tamen leges ferre, idque eo quia aut iurisdictionem fori tantum interni obtinent (ut v. g. parochi), aut iurisdictione fori externi non carent, sed haec potestatem leges dicendi non complectitur (ut verum est v. g. de vicariis foraneis).

II. Praeceptorum finis et vis. — Haud rarum est, ut doctores, de praeceptorum fine et efficacia disputantes eaque cum legibus comparantes, affirmant: 1° praeceptorum finem esse bonum singulorum, dum

(1) *Matth.* XVIII. 18.

leges directe intendunt bonum commune: 2° propterea leges esse per se perpetuas nec obligare extra territorium ius dicentis, dum praecepta et resolvuntur resolutio iure praecipientis, et personam, cui data fuerint, sequuntur quocumque ipsa iverit.

Iamvero huiusmodi placita circa praeceptorum finem et efficacitatem pure et simpliciter admittere haud possumus.

Et reapse gratuito prorsus asseritur praeceptorum finem indiscriminatim esse bonum singulorum. Etenim si plura praecepta sunt, per quae directe intenditur bonum singulorum, ut v. g. avertere a Caio periculum spiritualis ruinae, plura quoque sunt per quae proxime intenditur bonum publicum, ut v. g. remove ab aliqua dioecesi scandali occasionem. Quinimo nec praecepta desunt, per quae utrumque finem praeci- piens adsequi conatur, ut contingeret si v. g. Episcopus, clericum suum ad certam domum interdum accedentem non sine et sui periculo et populi admiratione, omnino prohiberet quominus ulterius in eam ingrediatur.

Nec item est probandum quod generatim asseritur praecepta resolvi resolutio iure praecipientis, et hinc v. g. cessare episcopalia praecepta translato aut demortuo Episcopo, qui praeceptum dederat.

Distinguendum enim omnino est, prout verum arbitramur, inter casum et casum. Si enim praeceptum aliquod ferri contigerit v. g. ab Episcopo procedente non ut est magistratus, sed in quantum est pater, et proinde procedente ex mera potestate fori interni, qua certissime pollet etiam extra sacramentum poenitentiae, tunc equidem censemus verum esse praeceptum resolvi iure praecipientis et illum ubivis sequi cui ipsum fuerit datum. Ratio est quia, si hinc exercitium

potestatis fori mere interni ex ipsa natura sua excludit continuitatem, quum pendeat ab adiunctis, personali rerum aestimatione etc., illinc eiusmodi est ipsa potestas fori mere interni, ut, nisi quid prohibeat, exerceri possit etiam in alieno territorio. Et reapse, si, ut suo tempore dicemus, quum de iurisdictionis potestate in L. I. agemus, licet in territorio alieno exercere iurisdictionem fori externi, dummodo ea sit voluntaria et non contentiosa, et dummodo non obstet lex vel consuetudo, ut ob stare solet quando actus exigit aliquam iuris solemnitatem, cur ambigemus posse praeceptum, rite latum quoad forum mere internum in territorio proprio, urgere in eodem mere interno foro etiam in territorio alieno?

Si vero contrarius casus evenerit, seu si contigat, ut v. g. Episcopus praeceptum tulerit tamquam magistratus, et propterea in vim potestatis fori externi, quod e. g. verum esset si illud ferret per authenticum scriptum, tunc omnino denegamus aut cessare praeceptum huiusmodi translato Episcopo aut obligare ipsum extra huius territorium. Ratio est quia, si hinc exercitium potestatis fori externi ex ipsa natura sua exigit continuitatem, et de facto in dioecesi nunquam omnino Ordinarius desinit, quum mortuo Episcopo succedat capitulum etc., illinc eiusmodi est potestas fori externi, ut nequeat extra territorium exerceri, iuxta effatum: *extra territorium praecipienti impune non paretur*.

Quae dum dicta volumus salvo meliori iudicio, duo insuper quae sequuntur advertenda opportunum arbitramur: 1° Nihil obstat, quominus ut interdum Episcopus ferat haud duratura praecepta etiam in foro externo, prout esset verum si alicubi hoc observaretur, ut praecepta data mera voce habeantur ut talia; nihil enim prohibet quominus Episcopus, expli-

cite vel saltem implicite, praecipiat solum *ad tempus*.
2° Immerito a doctoribus asseri solet praecepta ab Episcopo data, v. g. alicui presbytero de non adeundis theatris, obligare ubivis ratione pacti, quod intercessit in ordinatione presbyterali vi verborum: *Promittis mihi et successoribus meis obedientiam?* Reapse, nobis saltem, de hoc pacto non constat: *a)* quia agitur de promissione praestanda necessario, utpote quae et exigitur et fit, postquam ordinatio iam plene peracta est, quaeque proinde talis est, quae excludat conceptum conditionis *sine qua non*, quum, etiam supposito quod aliquis eam praestare detrectaret, nihilominus e suo gradu non posset deici: *b)* quia promissio haec a solis presbyteris est ex ritu praestanda, et tamen obligatio obediendi Episcopo rite praecipienti omnes in clericali gradu constitutos, imo et laicos ipsos, detinet; quod non leve suppeditare videtur argumentum, promissionem hanc obligationem obediendi non parere, sed iam iure inductam et determinatam *in suo esse* (ut dicunt) fortius tantum roborare.

§ II.

De privilegiis.

Duobus capitulis dicemus: 1° *de privilegiis in genere*: 2° *de privilegiis in specie*.

CAPITULUM I.

De privilegiis in genere.

I. Notio et species. Privilegium a duplici voce *privi* (seu privatis aut singulis propria) et *lex*, idem est ac singularis dispositio, qua princeps vel alicui personae, sive physicae sine morali, beneficium iure haud comprehensum concedit, vel pro aliquo perso-

narum coetu ius speciale constituit. Quorum si prius contigerit, habebitur privilegium *proprie dictum*; si alterum, privilegium *improprie dictum*.

II. **Ratio.** — Privilegia autem sive proprie sive improprie dicta recte a legislatoribus concedi perspicuum est, eo quia in publicum bonum ea vergunt. Id tamen intellige, dummodo *ex iustis, graribus et fere necessariis suadentibus causis concedantur*, ut verbis utamur Conc. Trid. modum quibusdam privilegiis imponentis (1); nam secus in destructionem sunt, quum exinde capiatur occasio laxiorem vitam ducendi (ut perdolebat ipsum C. Trid.), imo et multa praesumendi: *quae et scandalum faciunt et grave pariunt periculum animarum* (2).

CAPITULUM II.

De privilegiis in specie.

I.

De privilegiis proprie dictis.

I. **Divisio.** — Privilegia proprie dicta, seu quae, ut mox dicebamus, obtinent quum princeps beneficium iure non comprehensum alicui concedit, multiplicem divisionem recipiunt, seu ratione *subiecti, temporis, materiae, causae proximae et modi acquisitionis*.

1° Ratione subiecti, privilegia alia sunt *realia* et alia *personalia*, prouti proxime inhaerent rei (puta sedi vel loco) aut personae.

2° Ratione temporis, privilegia alia sunt *perpetua* et alia *temporanea*, prout in perpetuum vel

(1) Sess. XXIV. C. XI. *De Ref.* (2) C. III. *De privilegiis.*

ad tempus conceduntur: ubi notandum est privilegia sine adiectione temporis concessa (nisi aliud de mente legislatoris constet) censi perpetua, eo quia iuxta regulam XVI iuris in VI: *Decet concessum a principe beneficium esse mansurum*.

3° Ratione materiae privilegia alia sunt *prae-ter* et alia *contra legem*, prout aliquid permittunt nulla aut aliqua derogata lege; ubi est animadvertendum privilegium contra legem valde accedere dispensationi, sed ab ea aliquatenus differre quum importet aliquam stabilitatem, ut contingeret si v. g. dispensatio aliqua concederetur ad centum annos.

IV. Ratione causae proximae privilegia alia sunt *gratiosa* et alia *remuneratoria*, quatenus vel procedunt ex mera liberalitate principis, aut ex merito in ipsa concessione espresso tribuuntur.

V. Tandem ratione modi acquisitionis, privilegia alia sunt *primitus* seu *principaliter concessa*, et alia *communicata*, prout acquiruntur per originariam concessionem vel per participationem.

Notandum autem hanc participationem dupliciter fieri posse, nempe vel *per meram extensionem*, vel *per concessionem similem*.

Mera extensio locum habet, quum privilegium, quo aliqui fruntur, alii fiunt participes, quia per quamdam iuris fictionem quodammodo putatur eos esse de priorum numero. Obtinet haec autem, v. g. quoad privilegia, quae, alicui ordini religioso concessa, generatim censentur tacite etiam concessa aliis ordinibus regularibus cum illo communicationem (ut inquirunt) privilegiorum habentibus.

Concessio autem similis tunc obtinet, quum ad privilegii fruitionem, quo aliqui gaudent, admittuntur etiam alii, aut quia possunt considerari ut aliquid

accessorii relate ad illos, quae concessio propterea dicitur *minus principalis seu accessoria*, aut quia et ipsi eodem privilegio donantur in persona propria et ab aliis independenter, quo in casu concessio appellatur *aeque principalis*. Exemplum concessionis minus principalis seu accessoriae habetur v. g. in iis ordinibus religiosis, quibus indultum est, ut privilegiis quibusdam, quibus utuntur regulares frui etiam possint laici degentes in ipsorum claustris: exemplum vero concessionis aequae principalis haberetur, si v. g. ipsissima indulgentia, iam concessa favore alicuius ecclesiae, independenter prorsus ab hac concederetur quoque favore alterius ecclesiae.

II. Interpretatio. — Solemne est pragmaticorum effatum: privilegia tantum valere quantum sonant. Eapropter in iis, saltem ordinarie loquendo, non fit locus nisi interpretationi declarativae; quod non obstat quominus late ea accipiamus vel stricte, prout materia omnino favorabilis est vel aliquo modo odiosa.

In interpretatione autem privilegiorum facienda, sedulo quoque prae oculis habenda est regula LXXIV iuris in VI: *Quod alicui gratiose conceditur trahi non debet ab aliis in exemplum*. Privilegia enim natura sua valde accedunt iuribus singularibus, in quibus non fit productio ad consequentias, seu de casu ad casum, ut mox dicemus. Ut enim rectissime tradebat Alexander III: *Temerarium est et indignum, aliquem sibi sua auctoritate praesumere quod Rom. Ecclesia alicui, certa ratione inspecta, singularibus coluit privilegiis indulgere* (1).

III. Cessatio. — Pluribus modis privilegia vim suam amittunt, et praesertim: temporis lapsu si de

(1) C. IX. *De privilegiis*.

temporariis agatur; voluntaria renunciatio, ni privilegium directe concessum fuerit in favorem integrae communitatis; non usu per tempus ad praescribendum idoneum, dummodo privilegium sit alicui odiosum; extinctione personae cui concessum fuit, iuxta regulam VII iuris in VI: *Privilegium personale personam sequitur et extinguitur cum ipsa*; et tandem revocatione concedentis.

De revocatione autem huiusmodi advertendum: 1° varias easque implexas regulas statui solere a canonistis quoad privilegiorum revocationem per superioris legem vel speciale iussum: 2° ex iis autem has praecipuas videri, nempe: a) privilegia non censi revocata per generalem clausulam: *contrariis non obstantibus*; bene vero per clausulam: *privilegiis non obstantibus*; b) excipi tamen ea quae fuerunt vallata clausulis (ut inquit) derogatoriis derogatarum vel etiam restitutoriis, quum hisce in casibus constare debeat de expressa revocantis intentione: c) in privilegiis obtentis per communicationem, quatenus haec facta fuerit per veram extensionem de persona privilegiata ad non privilegiatam, vel per concessionem similem at accessoriam, attendenda esse fata primaevae concessionis, ac proinde dicendum cessare privilegium communicatum, si a superiore revocetur primitus concessum; secus ac verum sit de privilegio communicatio per concessionem aequae principalem.

II.

De privilegiis improprie dictis.

I. **Germana notio.** — Naturam horum privilegiorum iam adumbravimus, quum diximus ea tunc haberi, quando princeps speciale ius pro aliquo personarum coetu, puta pro minoribus, constituit.

Nunc autem naturam privilegiorum huiusmodi enucleantes, constituimus: 1° privilegia haec nomen privilegiorum improprie dictorum obtinere, eo quia, reapse non aliud sunt quam vere et proprie dictae leges, per quas legislator, magis prae oculis habens aliquam v. g. utilitatis et aequitatis rationem quam iuris rigorem, aliquid constituit favore certarum personarum: 2. hinc haec sequi, seu: *a)* quod rectius appellarentur legis beneficia quam privilegia: *b)* quod omnes ea attingant qui in certa conditione versantur, promulgatione indigeant nec acceptationem exigant: *c)* quod propterea saltem persaepe non sint nisi quaedam species iuris singularis, seu iuris: *quod* (ut tradit Paulus) *contra tenorem rationis, propter aliquam utilitatem, auctoritate constituentium introductum est* (1).

II. Interpretatio et cessatio. — Ex eo quod privilegia improprie dicta *semper* sint leges, et *saltem persaepe* sint accensenda iuribus singularibus, iam haec sequuntur:

I. In eis interpretandis servandae sunt eae normae, quae, iuxta alibi traditas, servandae in genere sunt, quando de interpretatione legum agitur.

II. Temperanda tamen regula, quando privilegia haec iurium singularium naturam induunt. Iura enim singularia nequeunt similibus casibus per analogiam aptari, prout docet Paulus: *quod vero contra tenorem iuris receptum est, non est producendum ad consequentias* (2). Cui consonant binae iuris nostri regulae in VI, seu XXVIII: *Quae a iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda*; et LXXVIII: *In argumentum trahi nequeunt, quae propter necessitatem aliquando sunt concessa*.

(1) F. XVI. D. *De legibus* (I. 3). (2) F. XIV. D. *Ib.*

III. Cessant privilegia huiusmodi omnibus, at solis, modis, quibus leges in genere cessant, et hinc potissimum per abrogationem expressam vel tacitam.

§ III.

De rescriptis.

I. **Notio.** — Nomine *rescripti* intelligitur responsum a R. P. ad alicuius supplicationem, relationem vel consultationem scripto datum.

Differt autem rescriptum ab *epistola decretali*, nam haec ut plurimum ex motu proprio procedit; necnon ab *oraculo vitae vocis*, quia hoc est responsum viva voce datum, quamvis forsan postea scripto tradatur, ne eius memoria pereat.

Nec item confundendum est rescriptum cum litteris apostolicis, seu cum Bullis et Brevibus, nam quamvis saepe scriptum responsum pontificium detur per Bullam vel Breve (quae quid sint videbimus, dicentes de curia romana) saepe datur aliter, prout verum est de innumeris scriptis responsis, quae nomine et auctoritate R. P. quotidie prodeunt, v. g. a Cong. S. Officii, Concilii etc. quaeque nec Bullae, nec Brevia sunt et tamen sunt vera rescripta.

Mos autem ut RR. PP. per litteras et rescripta universi catholici orbis consultationibus et petitionibus satisfaciant, antiquissimus est, adeo ut iam tempore suo testari potuerit Innocentius I: *quod per omnes provincias de apostolico fonte petentibus responsa semper emanent* (1), et Leo I affirmare apostolicam sedem: *innumeris relationibus esse consultam* (2).

(1) Ep. XXV. *Ad Patres Conc. Milev.* (2) Ep. X. (Tom. I. Ed Baller).

II. **Species.** — Rescripta distinguuntur ratione *obiecti, finis et formae*.

Ratione obiecti alia sunt *contra*, alia *praeter*, alia *secundum* ius. Illa aliquid statuunt contra legem, ista de aliqua re disponunt quae lege non cavetur, haec vel legem interpretantur vel de eius observatione aliquid constituunt.

Ratione finis, alia sunt *instititiae* et alia *gratiae*, prout ad lites dirimendas spectant vel secus.

Tandem ratione formae, alia sunt *in forma gratiosa* et alia *in forma commissoria*, prout Papa vel ipse directe negocium agit, v. g. dispensat; vel alteri gerendum committit, v. g. facultatem dispensandi Episcopo concedit.

III. **Tenor.** — Non semper eadem disciplina in romana curia viguit in rescriptis expediendis, imo nec hodie idem tenor in omnibus eius officiis servatur.

Et revera olim rigidius quam nunc is mos servabatur, ut, recepto supplici libello, quo continebantur facti narratio, oratoris petitio et causarum allegatio, separatim conficeretur rescriptum, in quo item tres partes habebantur, seu *narrativa* in qua summam referebatur factum, *dispositiva*, respondens petitioni contentae in exhibitis precibus, quaque responsio dabatur, et tandem *doctrinalis* seu *motiva*, quae responsi rationes exhibebat.

Nunc vero frequenter rescribi solet ad calcem oblatis libelli, et proinde in rescripto proprie dicto pars narrativa deficit, motiva vero saepissime praetermittitur.

IV. **Impetratio.** — Impetrare rescripta possunt omnes qui non prohibentur. Ratio est quia cuivis fas est, ni forsitan aliqua de causa, v. g. in poenam id ei

interdicatur, preces R. P. pro re nata offerre et opportuna responsa expetere.

Quia vero inter caeteros qui prohibentur, potissimum sunt accensendi excommunicati ob defectum communionis forensis, advertere praestat: 1. prohibitionem ne excommunicati rescripta impetrent, et quidem sub nullitatis poena, non esse absolutam, quum rescriptorum impetratio eis permittatur, v. g. in ipsa excommunicationis causa; 2. in hac prohibitione non contineri rescripta improprie dicta, seu quae dantur v. g. ab Episcopo: quod verum est quamvis Episcopus v. g. dispensationem tribueret vi facultatum generaliter sibi a S. Sede impartitarum; 3. ad vitandum ne plura rescripta quia ab excommunicatis impetrata in irritum cederent, RR. PP. salubri consilio consuevisse saepe adponere in rescriptis ipsis absolutionis clausulam; 4. absolutionem autem huiusmodi illud operari, ut in ordine tantum ad rem, de qua in rescripto agitur, censeatur impetrans censura solutus; 5. eam tamen interdum effectui carere, ut liquet praesertim ex reg. LXVI Canc. Apost. qua decernitur generalem hanc absolutionem: *non suffragari non parentibus rei iudicatae, incendiariis, violatoribus ecclesiarum, falsificatoribus et falsari procurantibus litteras et supplicationes apostolicas, et illis atentibus etc. etc., qui propter praemissa vel aliquod eorum excommunicati a iure vel ab homine per quatuor menses scienter excommunicationis sententiam huiusmodi sustinuerint. Et generaliter quibuscumque aliis, qui censuris aliquibus etiam alias, quam, ut praefertur, quomodo libet ligati, in illis per annum continuum insorduerint.*

V. **Valor.** — Quoad rescriptorum valorem haec saltem sunt advertenda.

I. Rescripta *per se* non faciunt ius nisi particulare, quum et quoad ea sit verissima generalis regula, iuxta quam res inter alios acta nobis nec prodesse nec obesse potest.

II. Diximus tamen *per se*, quum fallat regula interdum, ut v. g. si Papa per rescriptum interpretatus fuerit aliquod iuris dubium, vel iusserit rescriptum aliquod inferri in collectionem authenticam et servari ut regulam communem.

III. Ut tamen rescriptum faciat ius, requiritur ut nullo substantiali vitio laboret, neque quoad formam, neque quoad scripturam etc. Potissimum vero opus est ne vitio obreptionis vel subreptionis inficiatur, seu est necesse ne in precibus vel falsum irrepperit vel verum fuerit reticium.

IV. De obreptione et subreptione plures, eaeque non semper clarae, constantes et tutae, assignari solent regulae a doctoribus.

V. De ea autem haec nos constituimus: 1. Obreptionis sel subreptionis vitium tunc habetur, quando falsum exponitur vel veritas reticetur, in re quae ex ipsa rerum natura aut saltem de stylo curiae omnino necesse est ut exprimatur; unde consecrarium, quod, si v. g. falsum narretur circa rem mere accidentalem, nullo unquam in casu id noceat. 2. Obreptio vel subreptio potest contingere vel ex dolo et malitia, vel ex ignorantia et simplicitate. 3. Si obreptio vel subreptio ex dolo contigerit, rescripta omnia, sive gratiae sive iustitiae, sunt irrita omnino. 4. Si e contra obreptio vel subreptio ex ignorantia et simplicitate processerit, rescripta gratiae viribus penitus destituuntur, dum rescripta iustitiae robore non carent, dummodo R. P. etiam defectu cognito ea fuisset concessurus saltem in forma communi; quo propterea

casu contingente, erit a iudicibus delegatis procedendum, non iuxta formam in rescripto indicatam, sed servatis communibus iuris regulis.

VI. Quomodo inter se differant rescripta gratiae et iustitiae indicatur. — Potissimum inter se differunt binae hae rescriptorum species: 1. *ratione petentium*, nam si rescripta gratiae pro aliis petere non prohibemur saltem ut verius docetur, generatim loquendo, ac per se seu de rigore iuris quidquid sit de contrario stylo curiae, rescripta iustitiae nonnisi ab interesse habentibus vel eorum procuratoribus obtineri legitime possunt; 2. *ratione interpretationis*, quum rescripta iustitiae, ad periculum praecavendum ne ius tertii laedatur, strictam interpretationem exigant, dum rescripta gratiae saltem saepe, seu quum nec iuri tertii nec legi adversantur, latam admittunt; 3. *ratione temporis* a quo et ad quod valorem obtinent, nam, dum rescripta gratiae valere incipiunt a die *datae* (si tamen gratia est vere facta) atque per se, seu in sensu iuris, sunt perpetua, rescripta iustitiae peculiare sibi habent, ut vim non exerant nisi a die presentationis, atque eam amittant si impetrans, iudicium copiam quum habuerit, ea intra annum non exhibuerit; 4. *ratione modi quo efficacia destituntur*, nam, si rescripta gratiae obreptitia vel subreptitia per se nulla sunt, rescripta iustitiae si obtenta per obreptionem vel subreptionem sunt et ipsa nulla qua vitium ex dolo processerit, at valent in casu contrario (quanvis tantum sensu superius explicato) nisi pars adversa, contra ea excipiendo, iudices datos recusaverit.

VII. De plurium rescriptorum concursu. — Regula generalis est, ut si contingat plura rescripta contraria afferri, standum generatim sit pro priori,

nisi in posteriori illius facta fuerit mentio; vel nisi unum fuerit generale et alterum speciale, quo casu utrumque valebit, unum ut regula et alterum est exceptio. Hinc v. g. si Petrus fuerit per rescriptum generale deputatus ad cognoscendas omnes causas matrimoniales in dioecesi A, et Paulus per rescriptum speciale fuerit delegatus ad cognoscendam causam matrimonialem B in eadem dioecesi A, utrumque rescriptum sustinebitur, nempe illud ut regula quoad causas in genere et hoc ut exceptio quoad causam B.

VIII. **Executio.** — Quoad rescripta iustitiae generalis est regula, ut si specialis procedendi norma assignata fuerit, v. g. iudicibus in eis delegatis, erit ab hisce iuxta hanc, et non iuxta ius commune, procedendum.

Quod vero attinet ad rescripta gratiae, sedulo distinguendum est, num in forma gratiosa vel commissoria fuerit expeditum rescriptum.

Revera, cum rescripta in gratiosa forma concessa gratiam contineant factam, exequutor non habetur ac proinde illis statim uti licet; nisi forsitan sint ex eis, quae de iure vel stylo vel speciali rescribentis iussu antea exhiberi debeat locorum Ordinariis.

Qua in re valde attendendum est quod praescripsit Conc. Trident. nempe, rescripta in forma gratiosa, quae tamen dispensationem continent, si concessa pro personis, quae extra curiam romanam consistunt, non esse sortitura effectum, nisi prius ab Ordinariis, tamquam delegatis apostolicis, summarie tantum et extrajudicialiter, cognoscatur expressas preces subreptionis vel obreptionis vitio non laborare (1).

(1) Sess. XXII. C V. *De Ref.*

Quod si agatur de rescriptis in forma commissoria, tunc certe exequutione est opus; sed iterum distinguendum est, num gratiam contineant factam, prout contingit quum exequutor constituitur vel verbis imperativis vel cum nudo ministerio, aut faciendam, ut verum est quando negocium committitur illius arbitrio et conscientiae. Nam in primo casu exequutio est necessaria, quatenus denegari nequit (puta) concessio gratiae in rescripto contentae; secus in altero, quum pendeat a prudenti iudicio illius, cui negocium commissum est, gratiam concedere vel non.

Duo autem heic supersunt animadvertenda nempe: 1. rescripta continentia gratiam factam non infirmari resolutio iure concedentis, secus ac contingat in aliis, dummodo res sit adhuc integra: 2. eas litteras apostolicas sive gratiae sive iustitiae, quae per mortem R. P. vi destituuntur, novo electo R. P. revalidari per reg. XII Cancellariae Apostolicae, dummodo intra annum ante diem obitus praedecessoris ipsae fuerint concessae.

§ IV.

De concordatis.

I. Generica notio. — Vocabulum *concordatum* non semper in ecclesiasticis monumentis eandem significationem praesefert. Verum quidquid olim fuerit, nunc, iuxta usum qui post medium saec. XV communis evasit, nomine concordatorum intelliguntur conventiones ecclesiam inter et rempublicam initae ad mutuas ipsarum relationes moderandas.

Ecclesiam autem quum dicimus, intelligimus R. P. nam ex hodierna disciplina huiusmodi solemnes conventiones ecclesiam inter et statum nominis a S. Sede celebrari queunt.

II. **Obiectum, finis et forma.** — *Concordatorum obiectum genericum*, ut liquet ex dictis, constituitur ex iis, quae aliquo modo pertinent ad relationes ecclesiam inter et statum. Quia vero ad relationes huiusmodi tutius ac facilius moderandas potissimum consuevere RR. PP. aliquantisper temperare exercitium iurium suorum, aliquid concedendo favore moderatorum rerum publicarum, atque exigendo ab illis promissionem vel adiutorii ecclesiae praestandi, vel saltem eius libertatis non laedendae, facile est colligere: 1. *obiectum specificum* concordatorum non esse ni complexum omnium et singularum tum concessionum ab ecclesia factarum favore alicuius reipublicae moderatoris, tum promissionum ab hoc vice sua favore ecclesiae factarum: 2. hinc ad obiectum specificum concordatorum spectare v. g. quod procedatur ad novam dioeceseon aut paroeciarum, ut inquirunt, circumscriptionem... quod reipublicae moderator ius habeat praesentandi eos, qui ad episcopatum sunt evehendi... quod certus modus sit servandus in ecclesiasticis iudiciis e. g. in quibusdam causis clericorum... quod clero suppeditentur ex publico aerario necessaria ad vitam, praesertim in compensationem direptorum ecclesiasticorum bonorum etc.

De *fine* vero et *forma* concordatorum, sat erit notare: 1. concordata non esse absolute necessaria, quum certissime posset consuli moderationi relationum ecclesiam inter et civilem statum per adplicationem principiorum, quae in iure publico traduntur et probantur quoad naturam utriusque societatis ecclesiasticae et civilis, atque huius in ordine ad illam subordinationem: 2. hinc finem concordatorum esse equidem moderationem relationum ecclesiam inter et statum, at non moderationem *necessariam*, sed, ut in-

quiunt, *hypotheticam et prudentialem*; quod idem est ac asserere, concordata celebrari, ut facilius ac tutius tali moderationi provideatur iuxta modum, quem varia rerum, temporum et personarum adiuncta suaserint: 3. *formam* vero concordatorum posse esse variam, quum nihil prohibeat quominus conventiones huiusce-modi v. g. aut celebrentur servata forma tractatus, ut dicitur, internationalis, aut etiam redigantur et certi ac publici iuris fiant per Bullam etc.

III. **Germana notio.** — De concordatorum natura graviter decertant doctores.

Tres autem substantialiter sunt ipsorum sententiae, quarum prior affirmat concordata non esse nisi *mera privilegia*; secunda contendit eas habere rationem *vere et proprie dictarum conventionum*; et tertia asserit concordata una simul et *privilegia et conventiones* esse, seu esse *privilegia conventionalia*.

Praecipuae rationes prioris sententiae hae sunt: 1. Concordatum videtur imitari naturam iurispatronatus, quod profecto non est nisi privilegium ex ecclesiae liberalitate et grato animo profluens. 2. Iura primatus, qui R. P. exclusive proprius est, talia sunt quae omnino excludant quamvis imminutionem, et proinde nullo modo conventionis obiectum constituere possint. 3. Res, de quibus in concordatis disponitur, sunt spirituales vel saltem spiritualibus adnexae, et proin eiusmodi quae in pactum deduci nequeunt absque simoniae reatu. 4. Formulae ergo quibus utuntur RR. PP. in concordatis ineundis, quaeque conventionem exprimere videntur, sunt improprianda, ut aiunt pragmatici, seu sunt intelligenda prout fert substrata materia, ita ut nihil aliud ostendant quam firmissimam voluntatem in ecclesia factas concessionem non revocandi.

Qui vero contendunt concordata veras conventiones esse, et quidem vel *stricte* vel *late*, seu ad *aequalitatem* vel *inaequalitatem*, prout diversi diversa opinantur, ita plus minus ratiocinantur: 1. Gratuito prorsus concordatum cum iure patronatus confunditur, quum diversa omnino sint utriusque origo, finis, et indoles etc. 2. Falso item asseritur iura primatus nullo modo posse constituere obiectum conventionis, eo quia sint prorsus immutabilia. Reapse quod constituit obiectum conventionis, et hinc concordati, non est nisi eorundem iurium exercitium, cui exercitio, si dubio procul modus aliquis imponi potest v. g. per delegationem et concessionem factam a RR. PP. imponi quoque potest per conventionem ab ipsis celebratam cum moderatoribus rerum publicarum ad maius ecclesiae bonum. 3. Immerito itidem asseritur concordata spectari non posse ut conventiones, nisi inurendo ea celebrantibus simoniae notam. Revera si simonia essentialiter importat comparisonem inter res spirituales et temporales, hic conceptus essentialiter deficit, quando agitur de concordatis, quum omnia, quae in eis peraguntur, saltem ratione finis ordinentur ad bonum spirituale. 4. Eapropter, quum hinc non sit verum concordata esse mera privilegia, et illinc sit certum RR. PP. in concordatis ineundis eas adhibere formulas, quae conventionum propriae sunt, iam est concludendum ea conventionibus esse accensenda. Idque eo magis quod v. g. Leo XIII ea in const. *Nobilissima Gallorum gens* ut talia agnoverit, haec de ipsis tradendo: *Cum igitur pactis conventis inter sacram civilemque potestatem publice aliquid constitutum est, tunc profecto quod iustitiae interest, interest idem rei publicae concordiam manere integram* (1).

(1) 8 feb. 1884.

Tandem qui affirmant concordata esse privilegia conventionalia, hisce argumentis conantur firmare sententiam suam: 1. Concordata dubio procul sunt privilegia, quia, si hinc privilegium est singularis aliqua lex aliquid contra vel praeter ius commune concedens, hinc reapse per concordata plura a R. P. conceduntur contra vel praeter ius commune favore reipublicae, cum qua concordatum celebratur. 2. Concordata sunt privilegia, non quaecumque, at conventionalia, nam, si hinc in genere non repugnat privilegia seu specialia iura ex conventionem quoque vim et firmitatem recipere et ita evadere perpetua, illinc in specie non est ambigendum posse eandem theoriam concordatis aptari, ita ut legi speciali a R. P. dictae, quaque concessionem certae reipublicae facit, mutuo intercedente placito de ea fideliter servanda vis pactorum propria tribuatur. 3. Opinio huiusmodi est caeteris praeferenda, quia, dum retinet fundamentalem conceptum, qui, attento concordatorum obiecto et modo loquendi, qui in eis celebrandis a RR. PP. adhibetur, videtur omnino agnoscendus, nempe quod concordata sint concessionem sub forma legum et conventionum, difficultates devitat, quae contra concordata spectata ut *mera-privilegia* aut ut *merae-conventionem* proponuntur.

Et hisce quidem, quae pro re nostra referre necessarium visum est, addere liceat ex hisce tribus sententiis tertiam nobis praeferendam videri, saltem si modum attendamus, quo concordata solent celebrari. Arbitramur enim per se posse concordata celebrari, quae sint aestimanda vel ut mere leges vel ut merae conventionem, prout esset verum si vel talia adhiberentur verba, quae, etsi indicent firmam esse R. P. voluntatem non revocandi factam concessionem

v. g. iuris praesentandi ad episcopatus vacantes, tamen pactum non includunt, vel si per concordatum disponderetur tantummodo de re, quae in veram proprięque dictam conventionem venire potest, ut v. g. si post direpta bonis ecclesiastica in aliqua natione, S. Sedes huius moderatoribus promitteret se nunquam hac de re esse acturam, et hi vice sua promitterent se in perpetuum esse clero soluturos ex aerario certam annuam pecuniae vim.

IV. Interpretatio et cessatio — Quoad *interpretationem* concordatorum tenendum: 1. ei non fieri locum, ni quum prudens dubium exoritur circa contrahentium voluntatem vel etiam verba quibus sunt uti: 2. in ea peragenda prae oculis esse habendas regulas, quas attulimus quum de interpretatione ageremus: 3. potestatem authenticam interpretationem faciendi per se spectare ad ecclesiam utpote superiorem: 4. nihilominus in praxi attendendam esse clausulam in celebratione adponi solitam, seu v. g. de procedendo collatis consiliis.

Tandem quoad *cessationem* advertendum: 1. concordata cessare posse pluribus modis, v. g. per mutuum dissensum; per impletam, vel minus, adpositam conditionem; per constituti temporis lapsum etc.: 2. in omnium sententia posse R. P. concordatum solvere, quando id expostulaverit animarum bonum, quod certissime, ni rerum naturam prorsus evertere velimus, est habendum tamquam suprema lex (1).

(1) De concordatis egregie disputarunt F. Cavagnis (olim iuris publici et textus canonici in scholis nostris antecessor) in suis: *Instit. iuris publici ecclesiastici*; nec non A. Giobbio (hodiernus in iisdem scholis iuris publici professor) in opere: *I Concordati*. Quod speciali modo adnotatum volumus etiam ad athenaei nostri laudem.

SECTIO II.

De legum canonicarum collectionibus.

CAPUT I.

De collectionibus canonum in genere.

Duobus articulis dicemus: 1. *de collectionum origine et speciebus*; 2. *de earundem auctoritate et usu*.

ART. I.

De collectionum origine et speciebus.

I. **Origo.** — Ecclesiam, potestate legifera qua pollet, vel ab ipsis incunabulis usam fuisse, ac leges ad disciplinam constituendam et sanciendam statim ab exordio condidisse, certum omnino est. Cuius rei invictissimum argumentum praebent, inter cetera, Pauli epistolae nec non Apostolorum acta, in quibus frequenter leges huiuscemodi vel tacite indigitantur, vel apertis verbis constituuntur.

Veruntamen non diffitemur canones apostolicos numero haud multos fuisse, quum rerum temporumque adiuncta impedimento essent, quominus de pluribus rebus ius tunc constitueretur. Quod propterea nonnisi serius factum est, quum, immutatis circumstantiis et excrebrescentibus fidelium numero et negotiorum mole, emergentibus quotidianis necessitatibus fuit occurrendum.

Prodierunt itaque, pro re nata, RR. PP. decretales (saepe in antiquissimis monumentis *auctoritates* appellatae) et rescripta; conciliorum canones; atque epistolae sive synodicae sive canonicae, seu quae vel post

celebratam aliquam synodum ad Episcopos absentes mittebantur, vel, incidente repentina necessitate, scribebantur v. g. ab aliquo ex principalioribus antistitibus, ut, praestito postea etiam ab aliis consensu, iuris ad instar haberentur.

Iamvero sensim sine sensu, accedentibus etiam Patrum sentiis et variis locorum consuetudinibus maxime ritualibus, adeo excrevit canonum numerus, ut constitutum fuerit de iis in certis libris describendis et ordinandis. Idque sapienter et salubriter excogitatum est, quum ita cautius possent canones custodiri et facilius servari.

Hoc tamen, attenta hominum malitia et oscitantia, non omnino sine periculo esse probavit experientia. Ex historia enim novimus antiquissimas canonum collectiones non uno defectu scatuissse: idque tum ob artis criticae imperitiam, unde factum v. g. saepe est, ut aliqui canones suis auctoribus abiudicaretur et aliis tribuerentur: tum ob linguarum inscitiam, quod in causa fuit ut canones primaevi, graeco sermone exarati, in latinum haud fideliter verterentur; tum ob vitia sive amanuensium sive custodum, quibus adscribendum est cur vel ex ignorantia vel ex fraude interdum fuerint canones corrupti.

II. Species. — Canonum collectiones, vel a remota antiquitate exaratae, in duplicem classem referri possunt, habita ratione *tum fontis* unde prodierunt, *tum modi* quo fuerunt adornatae.

Ratione fontis unde manarunt, aliae sunt *publicae* et aliae *privatae*, prout privato studio fuerunt exaratae, vel ecclesiasticorum praesulum auctoritate aut prodierunt aut saltem fuerunt firmatae. Ubi advertendum: 1. ea quae superius dolebamus collectionum antiquarum vitia, maxime in privatas irrepsisse, non

ita tamen ut publicae omnino eis essent expertes: 2. huius rei evidens argumentum exhibere acta Conc. Chalcedonensis, in quo de corruptis codicibus quærelae motae sunt: 3. quia Patrum Chalcedonensium de vitiatis codicibus se conquerentium mentio incidit, dignos quoque esse qui memorentur: a) auctorem C. III. Dist. XV, quemque gravissima argumenta suadent esse ipsissimum Gelasium Papam cui a Gratiano tribuitur (minime vero vel eius decessorem Damasum vel eius successorem Hormisdam, ut aliquibus placuit) qui saec. V. in Conc. Romano LXX Episcoporum de sacrorum codicum corruptione et pluribus confictis monumentis est conquestus, atque horum falsorum documentorum catalogum exaravit: b) Patres Trullanos, qui et ipsi saec. VII. eundem in finem in Can. II. constituerunt: *Nulli licere prius declaratos canones adulterare, vel abolere, vel alios, praeter prius hic propositos canones admittere, a quibusdam falsa adiecta inscriptione compositos, qui veritatem cau-ponari conati sunt.*

Ratione vero modi, quo fuerunt adornatae: 1. aliae *chronologicae* et aliae *logicae* indolem præseferunt, prout canones in eas fuerunt illati vel habita ratione temporis quo prodierunt, vel habita ratione rerum ad quas pertingunt: 2. aliae vero sunt *integrae* et aliae *decisae*, prout canones in ipsis exhibentur, vel iuxta primævam integritatem, vel, aut in breves formulas redacti, aut iis expoliati, quae collectori minus necessaria vel utilia videbantur.

ART. II.

De collectionum auctoritate et usu.

I. Auctoritas. — Duplex auctoritas in collectionibus distinguitur, quarum una *scientifica* seu *scientifico-legalis*, et altera *legalis* seu *mere legalis*.

Prior est quae ex collectionum seu monumentorum in iis contentorum genuitate et integritate profluit, posterior quae ex voluntate legislatoris codicem confici iubentis procedit.

Sedulo autem attendenda est haec distinctio, quum fieri possit ut alicuius collectionis plena sit auctoritas scientifica, eo quod canones in ipsam illati genuini sunt et integri, nulla vero sit legalis auctoritas, eo quia studio mere privato adornatus fuit codex; e contra possit contingere, ut dum auctoritas legalis est certa, quia collectio edita vel adprobata fuit a legislatore, scientifica sit nulla vel exigua, quum canones aut genuini non sint, aut saltem interpolati ad nos pervenerint.

II. Usus. — Quae de collectionum auctoritate diximus viam facile sternunt ad assignandas regulas, quae in earum usu prae oculis habendae sunt.

Considerare videlicet in primis oportet, utrum ille canon, quo de agitur, vel in authenticam aut privatam collectionem fuerit illatus, vel potius extra omnem collectionem vagetur.

Iamvero qui canones in authenticis collectionibus prostant, plenam eo ipso vim habent, ni forte per subsequentem legem aut consuetudinem fuerint abrogati. Cum reverentia propterea sunt suscipiendi, et quidem ita prout in codice iacent; quamvis nihil obstat quominus, ad faciliorem et tutiorem eorum intelligentiam,

ad canonum ipsorum primaevum textum confugiamus, si ex iis sint qui immutati ad nos usque pervenerunt.

Qui vero canones in collectione non authentica versantur aut forsitan etiam extra omnem collectionem vagantur, catenus vim legalem habere censentur, quatenus illam, vel ipsorum genuinitas et integritas promerentur, vel fortasse legislator aut consuetudo ex post facto tribuerunt.

Magnum ergo inter utrumque casum est discrimen, nam canones in collectionibus authenticis inserti absolute faciunt ius, quaecumque fuerint eorum origo et fata, si tamen nec abrogati nec obsoleti; dum ceteri solum iuxta modum, in tantum videlicet in quantum constiterit, eos vim legalem iure nativitatis, vel saltem adoptionis, legitime fuisse assequutos.

CAPUT II.

De collectionibus canonum singillatim.

Quia canonicum ius, si historice spectetur, tripliciter dispertitur, prout alias diximus, seu in vetus, novum et novissimum, de canonicis codicibus dissertaturi hanc divisionem prae oculis habebimus, et hinc singillatim: *de collectionibus iuris veteris, novi et novissimi* dicemus.

ART. I.

De collectionibus iuris veteris.

Tribus paragraphis agemus: 1. *de collectionibus apostolicis adpellatis*; 2. *de collectionibus ecclesiae orientalis*; 3. *de collectionibus ecclesiae occidentalis.*

§ I.

De collectionibus

quae ad aevum apostolicum solent referri.

I. Notio preliminaris. — Antiquissima extat collectio in octo libros distributa, quae *Constitutiones apostolicae* inscribitur, quaeque adnexum habet catalogum constantem iuxta latinos codices sententiis quinquaginta, iuxta graecos vero quinque et octoginta, quibus hic titulus praefigitur: *Canones SS. Apostolorum per Clementem Romanum, a B. Petro ordinatum Episcopum, editi*. Iamvero huiusmodi constitutiones et canones separatim expendimus, quum non omnino par videatur utriusque collectionis conditio.

II. De constitutionibus apostolicis. — Harum incertus est auctor et omnino dubia auctoritas.

Revera aliqua continent quae apostolicae doctrinae repugnant; v. g. non recta tradunt de divinitate Filii et Spiritus Sancti necnon de valore baptismatis collati ab haereticis.

Accedit quod Patres vetustissimi iisdem usi non fuerint, quamvis opportuna occasio id faciendi non raro sese eis obtulerit.

Nec opponatur S. Epiphanium saec. IV eas laudasse. Nam nihil exinde inferre licet, quam tunc temporis extitisse aliquem librum, titulum *Constitutionum apostolicarum* praeseferentem, in quo nihil fidei et disciplinae catholicae adversum continebatur; qui tamen lapsu temporis aut malo fato periit, aut, quatenus non alius sit ab eo, qui hodie constitutionum apostolicarum titulum praesefert, fuit postea ab haereticis corruptus; quod novum non est nec funda-

mento caret, quum canones ab Epiphanio citati ibi non reperiantur, aut saltem diversam referant sententiam.

III. **De canonibus apostolicis.** — Magis impedita est quaestio, quae de his instituitur. Videtur tamen affirmandum, Apostolos reapse constituisse plures canones praeter contentos in scripturalibus libris: illorum catalogum, retento priori titulo, auctum fuisse ex Patrum sententiis et conciliorum decretis: ex amanuensium tamen incuria aut haereticorum malitia factum fuisse, ut in eo genuinis canonibus etiam spurii intermischerentur.

Et reapse collectio haec, prout nunc extat, ad Apostolos referri nequit, quum aliqua contineat, quae doctrinae apostolicae, vel etiam disciplinae quae in ecclesiae exordio vixit, refragentur. Ex altera vero parte forsitan minus recte assertum est, eam non esse saeculo v antiquiorem; quum in nonnullis conciliis habitis saeculis iv et v mentio fiat cum antiquitatis laude quorundam canonum, qui bene potuerunt esse illi quos nos apostolicos nuncupamus: tanto magis quia evidenter credibile est Apostolos, praeter canones in sacris libris contentos, saltem aliquot alios constituisse, qui quidem in aliquam certam syllogem, prout prudentia videbatur suadere, fuerunt redacti.

Quidquid vero de hac quaestione sit, certum est ecclesiam orientalem, saltem post Conc. Quinisextum, canones hos numero LXXXV (vel, duobus in unum collatis, LXXXIV) et quidem ut apostolicos recepisse et retinuisse; in occidentali vero nonnisi L priores sensim sine sensu practice receptos fuisse: quod ideo fortasse factum est, quia, quae in hisce L minus recte dicta videntur, benigna interpretatione ad sensum catholicum inflecti possunt.

Ad quaestionem autem, quam eruditi agitare solent, qua de causa collectio horum canonum fuerit inscripta B. Clementi Romano, respondemus varias responsiones dari consuevisse, ita ut v. g. si iuxta alios id factum fuit intuitu maioris auctoritatis, quae in collectionem canonum, qui apostolici dicebantur, necessario fluere debebat ex nomine Clementis, qui fuerat Apostolorum discipulus et Petri successor; iuxta alios id unice contigit, quia amanuensium imperitia substitutus fuit Clementi Alexandrino, de quo ferunt eruditi fuisse canonum antiquorum cultorem, Clemens Romanus.

IV. Quid de constitutionibus et canonibus apostolicis opinentur hodierni critici. — His quae pro re nostra breviter disputavimus tum de constitutionibus, tum de canonibus apostolicis, habitis prae oculis quae a nostris hac in re tradi consuevere, placet nonnulla subnectere, quae hodierna critica per os Petri Batiffol de utraque collectione tradit: 1. Constit. Apost. tempore Patrum primum memorantur ab Euthalio Alex. (saec. v) nam Epiphanius eas notas non habuit nisi sub alia forma redactas. 2. Conc. Trullanum eas reiecit, sed media aetas byzantina eas habuit ut vere apostolicas. 3. Hodie tamen, seu postquam a P. Turriano editae fuerunt Venetiis a. 1563, omnes eas reliciunt ut apocryphas, quamvis non omnes conveniant in tempore constituendo, quo primitus prodierunt. 4. Constitutiones huiusmodi non sunt nisi quaedam compilatio ex quibusdam antiquis monumentis corrivata, v. g. ex ita dicta: *Didascalia seu doctrina XII Apostolorum* saec. III etc. 5. Eius auctor ille idem est, a quo interpolata editio epistolarum S. Ignatii martyris processit, et videtur fuisse natione syriacus, fide semi-arianus et Imp. Valenti coaevus (364-378).

6. Inter fontes remotos Libri VIII recensendi quoque celebres XXXVIII canones dicti: *Canones Hippolyti*, qui antiquissimam ecclesiae disciplinam mira claritate describunt, quique forsitan nihil aliud sunt quam complexus canonum editorum in quadam Synodo Romana celebrata sub finem saec. II. 7. Canones Apostolici non sunt nisi quaedam appendix ad Librum VIII Const. Apost. 8. Ipsos redegit ille idem, qui Constit. Apost. concinnavit, in iisque redigendis habuit ipse prae oculis tum has constitutiones, tum canones concilii Antiochieni a. 341 etc. (1).

§ II.

De collectionibus ecclesiae orientalis.

I. De Orientalium collectionibus in genere.

— Antequam de Orientalium collectionibus singillatim dicamus, animadvertere praestat eas prudenti manu esse versandas.

Et revera, quamvis orientales ecclesiae primis temporibus fidei integritate et disciplinae zelo floruerint, ac proinde earum antistites diligentes se praebuerint, ut in ceteris negotiis, ita et in canonibus colligendis ac custodiendis, postea exorta controversia de primatu inter Episcopos constantinopolitanos et Sedem Romanam, ad schisma se proclives exhibuerunt: et reapse serius, opera maxime Photii, perduelles magna ex parte factae sunt.

Quapropter, si Orientalium collectiones aliis prae cellunt, eo quia et antiquitatis gloriam sibi vindicant,

(1) Confer opus: *La littérature grecque* (in collect. *Anciennes Littératures Chrétiennes*) Deuxième Édition, Paris, a. 1898, pag. 200 etc. et pag. 157 etc.

et canones primaevos referunt ea qua conditi sunt lingua, caute tamen sunt perlegendae, quum earum auctores et custodes, ob animum in schisma propensum, non raro in suspicionis imo interdum in falsi notam inciderint.

II. De Orientalium collectionibus singillatim. — Praecipuam mentionem merentur: *Collectio quae Codex Universae Ecclesiae inscribitur, atque Collectiones Theodoretii, Ioannis Scholastici, Patrum Trullanorum et Photii.*

Prima ex hisce, prout a Iustello edita fuit anno 1610, canonibus CCVII constat, depromptis ex Conciliis Nicaeno I, Ancirano, Neocaesariensi, Gangrensi, Antiocheno, Laodiceno, Constantinopolitano I et Ephesino. Diximus: *prout a Iustello edita fuit*, nam non satis constat quos canones ab initio contineret.

Magna autem est de ea inter doctores controversia, quum alii doceant fuisse illam ante Conc. Chalcedonense (a. 451 celebratum) iam cognitam, imo in concilio ipso publice propositam et confirmatam, ex quo facto eam *Codex Universae Ecclesiae* appellant; alii e contra id denegent eiusdem concilii actis innixi, ex quibus eruitur non unum sed plures fuisse codices ab Episcopis secum delatos, ut eis in synodo uterentur.

Secunda priori valde similis, seu aucta canonibus apostolicis et sardicensibus, adornata fuit, saltem ut pluribus placuit, a Theodorito Episcopo Cyrensi, qui ille idem est, cuius scripta adversus S. Cyrilli anathematismos condemnata fuerunt a Conc. Constantinopolitano II et a Papa Vigilio in celebri causa Trium Capitulorum.

Tertia auctorem habuit Ioannem Scholasticum seu Advocatum, qui eam dimidio circiter saeculo VI confecit, inducta nova omnino forma, seu digestis logice

canonibus in L libros ad instar Pandectarum. Quam collectionem serius idem Ioannes ampliavit, quum, usurpata sede constantinopolitana, illam iterum edidit adiectis pluribus legibus imperialibus; unde prima origo repetenda est *Nomocanonum*, seu codicum, quibus canones una cum legibus civilibus continentur.

Quarta auctores habuit Patres Concilii Trullani seu Quinisexti anno 692.

Fuit collectio haec ex recensitis celebrior, quum ecclesia orientalis eam sollerter custodierit, atque, editis postea novis canonibus, ampliaverit. Descripti autem in easunt iidem canones qui in praecedentibus, exceptis tamen sardicensibus, quorum loco suffecti africani. Quod ideo factum est quia, quum Patres Trullani ad schisma essent sat proni, aegre ferebant canones sardicenses, in quibus ius appellationis ad S. Sedem agnoscebatur, probatos e contra singulari modo habebant africanos, qui eidem iuri videbantur infensi.

Notandum tamen dubio verbo nos usos fuisse, quum reapse non fuerit mens Africanorum Patrum ius appellationis ad Sedem Romanam denegare, sed tantum, ut fusius dicemus in L. IV, quum loquemur de appellatione, tueri consuetudinem suarum ecclesiarum, iuxta quam presbyteris aliisque inferioribus clericis ad iudicia transmarina confugere non licebat, eo quia id tunc temporis minus opportunum videbatur; tanto magis venia digni illi Patres quod sardicenses canones ignorarent, parati caeteroquin eis parere si scivissent, ut patet ex ipsorum epistola ad Bonifacium I.

Collectio Trullana adiectas insuper habuit plures epistolas celebratissimorum ex orientalibus praesulibus v. g. S. Basilii.

Quinta tandem perfecta fuit a Photio, sedis constantinopolitanae invasore ac schismatis orientalis

praecipuo auctore saec. ix. Vestigiis inhaerens Photius praedecessoris sui Ioannis Scholastici canones (qui iidem fere sunt ac in praecedentibus collectionibus descripti) ordine digessit, iisque civiles leges adnotavit.

Fuit autem collectio photiana velut terminus orientalium codicum, nam posteriores canonistae illarum regionum, v. g. Balsamon, fere nihil amplius praestiterunt quam eam evolvere et ampliare; quod quidem non infimum argumentum praebet sterilitatis omnimodae, qua post defectionem a communione romana illae ecclesiae olim florentissimae laborare coeperunt.

§ III.

De collectionibus ecclesiae occidentalis.

I. De collectionibus ante saeculum VI. —

Ambigi nequit ecclesias occidentales et ipsas in more habuisse, ut canones ac praesertim conciliorum decreta in codices referrent.

Quod facile probatur vel ex ipsis actis veterum synodorum, nam ex iis constat Episcopos, quum ad concilia convenirent, consuevisse secum deferre collectiones canonum, quae in suis ecclesiis conservabantur.

Variis tamen de causis hi vetustissimi codices perierunt, nec certe valde fidendum est iis, qui a nonnullis antiquitatis scrutatoribus, v. g. a Iustello, editi sunt, nam dubia saltem est eorum origo et auctoritas.

Quod si quis quaerat, num ante saec. VI romana ecclesia aliquem codicem habuerit ab omnibus receptum ut auctoritate publica pollentem, respondebimus duo videri affirmanda nempe: 1. ante saec. VI prodiisse quidem binas versiones latinas graeci codicis, quae *Prisca* et *Isidoriana* fuerunt appellatae; verum has,

quamvis in omnium manu essent, publica auctoritate caruisse, quippe studio privato confectas: 2. haud esse probandam sententiam illorum, qui censent romanam ecclesiam ante collectionem dionysianam nonnisi nicaenos et sardicenses canones admisisse.

Et reapse intolerabile omnino videtur RR. PP. ita rerum canonicarum negligentes dicere, ut canones aliorum conciliorum generalium praeter nicaenum haud satis curarent. Insuper argumentum depromptum ex binis Innocentii I litteris, nempe ad clerum et populum constantinopolitanum nec non ad Theophilum Alexandrinum (1), in quibus traditur non alio codice praeter nicaenum uti ecclesiam romanam, declinari potest, respondendo Innocentium ita esse intelligendum, ut canones praeter nicaenos et sardicenses excluderet quidem, at non absolute sed quatenus fuerant in pseudosynodis constituti. Quod profecto affirmari non poterat de canonibus aliarum synodorum generalium, quum has semper, teste Gregorio Magno, ecclesia romana velut evangelia venerata sit.

II. De collectionibus post saeculum VI. —

Ad tempora, quae VI inter et XII saeculum intercesserunt, plures referendae sunt canonum collectiones in ecclesia occidentali. Pro re tamen nostra tantummodo celebriores indigitabimus.

Prima, certo omnium laudatissima, est *Collectio Dionysiana*. Prodiit Romae, auctore Dionysio monacho scythae, viro latini ac graeci sermonis valde perito.

Constat Dionysiana collectio duplici parte, in quarum prima, edita tempore Anastasii II vel eius suc-

(1) Conf. *Zozomenum* L. 9. C. 26. Hist. Eccl. et *Nicephorum* L. 13. C. 33.

cessoris Symmachi, praeter canones nicaenos, ancyranos, constantinopolitanos, sardicensis, chalcedonenses et africanos, habentur L canones apostolici, qui tamen non exhibentur ut vere apostolici, sed ut ii qui tales vulgo dicerentur a Graecis: in secunda vero, quae dubio procul iam demortuo Anastasio II (+ 498) fuit vulgata, decretales epistolae RR. PP. Siricii aliorumque usque ad eundem Anastasium. Maximam auctoritatem haec collectio nacta est, et merito, attentis vitae probitate et linguarum peritia, quibus Dionysius fulgebat, nec non adiunctis in quibus scripsit, nempe vidente et adiuvante ipso R. P. Cuius rei non leve argumentum in eo est, quod saec. VIII, adveniente Romani Carolo Magno, Adrianus Papa ei tradiderit, ut fertur, quamdam canonum epitomen ex collectione dionysiana depromptam, paucis tantum aut exceptis, quia vel sat iam comperta vel non recepta, aut additis, quia de novo edita.

Secunda est *Breviatio* seu *Indiculus Ferrandi Diaconi Carthaginiensis*. Prodiit item saec. VI haec collectio, in qua, habita ratione materiarum et indicatis tantum non vero relatis canonibus, sub titulis CCXXXII canonica disciplina describitur.

Tertia est *Collectio* seu *Capitulum S. Martini Bracarensis Episcopi*. Saec. VI pariter edita fuit haec collectio, quae LXXXIV capitibus constat. Eam vero adornavit auctor praecipue, ut graecorum canonum fidelio rem versionem exhiberet, atque, servato ordine logico potiusquam chronologico, faciliorem redderet eorum intellectum.

Quarta est *Collectio Cresconii Episcopi Africani*, quae vulgata fuit saec. VII. Constat duabus partibus hic codex, nempe Breviario, quod est velut index collectioni praefixus et in quo continentur CCC tituli

documenta indicantes; atque Collectione idest Concordia, quae documenta ipsa seu canones ex dionysiana depromptos exhibet.

Quinta (quae tamen nonnisi improprie collectionibus accensetur) est *Liber Diurnus* seu liber, cuius saeculis VIII et IX fuit in curia romana quotidianus usus, quum in ipso descriptae haberentur formulae litterarum apostolicarum, professionis fidei, privilegiorum etc. Libri Diurni, circa a. 714 fortasse compositi, mentio occurrit penes Ivonem et Gratianum. Tamen in lucem editus non fuit nisi a. 1758 ex duplici vetustissimo exemplari, quorum unum Romae, alterum Parisiis extabant. Eius auctoritas maxima est, quum praecipua disciplinae nostrae capita ex eo mirifice illustrari queant.

Libro vero Diurno aliquomodo accedit ratione aetatis et finis, quippe ad usum quotidianum illius aevi adornatus, *Liber Canonum Poenitentialium*, qui habetur ad calcem primi voluminis Corporis iuris canonici, quique nihil aliud est quam unus ex plurimis libris, qui tunc temporis prodierunt, ut normas praeberent in publicis poenitentiis infligendis.

Sexta est *Collectio quae Isidori Mercatoris* seu *Peccatoris dicitur*. Quisnam fuerit hic Isidorus non bene constat, non fuisse tamen Isidorum Hispalensem colligitur ex eo quod canones conciliorum post illius obitum celebratorum referat; imo nec fuisse virum hispanum sat illud suadet, quod vix unam alteramve decretalem exhibeat ad Episcopos Hiberiae datam, dum perpetuo allegat ad Galliae, Germaniae et Italiae antistites scriptas. Gravis est opinio prodiisse hanc collectionem Magontiaci dimidio circiter saec. IX, auctore quodam levita cui nomen Benedictus.

Continet autem haec collectio, praeter documenta ex antiquioribus codicibus excerpta, multa falsa; inter

quae esse praesertim referendas decretales vetustissimorum RR. PP. a S. Clemente ad S. Silvestrum plura argumenta probant, v. g. uniformitas styli, citatio S. Scripturae iuxta S. Hieronymi versionem antequam haec prodiret, ac praecipue altissimum silentium quo eas praeteriit Dionysius Exiguus, qui tribus ante saeculis et quidem Romae sub oculis R. P. collectionem suam adornavit.

Fatendum nihilominus est mercem isidorianam, faventibus illius aetatis adiunctis, sensim sine sensu receptam fuisse, adeo ut usque ad saec. xv nulla de ea exorta fuerit controversia.

Nec tamen iis credendum, qui affirmare haud erubuerunt collectionem hanc conscia Romana Sede fuisse conditam et vulgatam, conclamantes exinde corruptam et fere non eversam antiquam disciplinam. Nam Leo IV, qui ab anno 847 ad 855 ecclesiae clavum tenuit, ad Britannos scribens, non isidorianum codicem, tunc iam editum, sed dionysianum proposuit. Praeterea Nicolaus I in causa contra Photium eo minime usus est. Quodsi in epistola ad Hincmarum Rhemensem collectionem hanc citavit, id praestitit velut *ad hominem* (ut aiunt) argumentans; nam Episcopi Galli illam admittebant quatenus ipsorum privilegiis ea favebat, reiiciebant e contra quum de praerogativis S. Sedis ageretur.

Caeterum Sedes Romana hisce falsitatibus non indigebat ad iura sua tuenda, quum nullum sit doctrinae catholicae ibi firmatae caput, quod argumentis, aliunde quam ex officina isidoriana petitis, probari nequeat. Imo vel ipsius isidoriani codicis praefatio et ratio clarissime indicant, non fuisse auctoris mentem extollere plus aequo Sedis Romanae iura, sed arma Episcopis praebere, quibus uterentur ad propulsan-

dam iniuriam eorum qui, pravitate et cupiditate permoti, iuxta pessimum tunc inolitum abusum, eos calumniis, bonorum spoliatione, et temerariis litibus vexabant. Quod certissime etiam in causa fuit, cur collectio haec statim usu recepta fuerit, nam si praeter historicam fraudem, quae in eo potissimum stetit, ut ius, ab illius aevi moribus non alienum, confictis decretalibus describeretur, molitus reapse fuisset eius auctor ecclesiasticae disciplinae eversionem, in incunabulis certo certius monstruosissimum opus periisset.

Septima est *Collectio Reginonis Prumiensis*, quae prodiit initio saec. x, in duas partes tributa, in quarum prima agitur de personis et de rebus, et in altera de laicis. Continet autem inter cetera etiam citationes ex Codice Theodosiano (qui vixit antequam Iustinianus suum ederet) necnon ex Capitularibus Regum Francorum.

Quoniam vero de hisce Capitularibus (quorum non exiguus fuit influxus in disciplinam canonicam) mentio incidit, animadvertimus haec non fuisse nisi statuta, communibus suffragiis ecclesiasticae et civilis potestatis edita, in comitiis, modo publicis, modo aulicis, apud Carolum Magnum eiusque successores celebratis, ut simul ecclesiae et imperii rebus consuleretur. Multa in ipsis utilia continentur, adeo ut promeruerint Leonis IV laudes in epistola, quam ad Lotharium dedit.

Octava est *Collectio Burchardi Episcopi Wormatiensis*, quae edita fuit initio saec. xi in XX libros partita. Pluribus defectibus haec collectio scatet, tum ob praestitam nimiam fidem Pseudo-Isidoro, tum ob nulum canonum delectum.

Nona est *Collectio S. Anselmi Episcopi Lucani*, qui floruit tempore S. Gregorii VII. Citata reperitur haec collectio apud Gratianum.

Decima et undecima sunt binae *Collectiones Card. Deusdedit*, qui vixit et ipse aetate Gregorii VII. Prima est vera canonum collectio, altera est potius tractatus contra eos, qui ecclesiam simonia tunc divexabant.

Tandem decima secunda et tertia sunt binae *Collectiones S. Ironis Carnutensis*, qui vitae usura fruebatur exeunte saec. XII. Prima *Pannormia* seu *Pannonia* dicitur, et de hac aliqui dubitant num vere Ivoni sit tribuenda; altera vero *Decretum* nuncupatur. Utriusque collectionis modica est auctoritas, quum, tamquam e praecipuo fonte, ex collectione isidoriana fuerint eae derivatae.

ART. II.

De collectionibus iuris novi.

Tribus paragraphis dicemus: 1. *de Decreto Gratiani*; 2. *de collectionibus Decretalium*; 3. *de Regulis Cancellariae Apostolicae*.

§ I.

De Decreto Gratiani.

I. Historia. — Gratianus, natione tuscus et professione monachus, Bononiae vixit saec. XII. Disciplinae canonicae ardentissimus cultor, ad tollendas antinomias, quae in veteres collectiones fere necessario irrepserant ob coacervatos undique, et interdum sine delectu, canones, post plurimos exantlatos labores, anno 1151, opus edidit inscriptum: *Concordantia discordantium canonum*.

Gratiani opus, quod posterius *Decretum Gratiani* appellare maluerunt, triplici parte constat; in quarum prima (quae *Distinctiones* CI continet) auctor maxime

agere visus est de iuribus et officiis clericorum; in secunda (quae XXXVI *Causas* habet in *Quaestiones* subdivisas) de iudiciis ecclesiasticis; in tertia (quae *De Consecratione* inscribitur, et *Distinctiones* V complectitur) de ritibus sacris. Non tamen bene constat, quaenam fuerit Gratiani mens; nam conceptus unitas desideratur in Decreto, adeo ut non desint qui censeant ipsum origine fuisse triplex, unum autem posteritatis opera evasisse.

Gratianicum opus, licet pluribus scateret mendis ob critices defectum et graeci sermonis ignorantiam in auctore, faventibus tamen illius rudis aevi adiunctis, magno plausu receptum est in scholis, eiusque usus in foro factus est quotidianus. Imo eo deventum est, ut de vetustioribus collectionibus fere nulla amplius esset cura, quum omnes in gratianeam viderentur corrivatae; et insuper de hac in verum et proprie dictum codicem redigenda cogitaretur, secretis canonicis ab interposita conditoris doctrina, atque inducta etiam diversa ratione scribendi et legendi, quod clarius apparuit post inventam artem typographicam.

Verum quum temporis lapsu critices studia valde profecissent, dubitari coeptum est de monumentorum, quae in gratiano codice prostabant, genuitate et integritate. Ea propterea de causa instituto examine, reapse plura monumenta vel apocrypha vel corrupta reperta sunt. Cogitatum tunc est de Decreto emendando, resque tanti momenti visa est, ut S. Sedes eam ad se advocaverit. Negocio vero absoluto opera doctissimorum virorum, qui *Correctores Romani* dicti sunt, Gregorius XIII datis binis litteris (1) gratianicum co-

(1) Litt. *Cum pro munere*, 1 iulii 1580; et *Emendationem Decretorum*, 2 iunii 1582.

dicem emendatum probavit; illud etiam cavens, ne cui liceret eidem quidquam addere vel in eo quidquam immutare aut invertere aut interpretationes adiungere. Et haec quidem de Decreti vicibus sunt satis.

Antequam vero de eius auctoritate dicamus, animadvertere praestat, in ipso occurrere identidem canones, qui *Paleae* inscribuntur. Plura de hoc nomine disputant eruditi, sed, quidquid sit de voce, certum est Paleas aliena manu Decreto accessisse, et, primitus in margine descriptas, postea fuisse in contextum translatas, unde nova occasio emersit depravationum in inscriptionibus. Paleae eandem ac canones gratiani sortem sunt expertae, tamen minorem auctoritatem obtinuerunt.

II. **Auctoritas.** — Duplex est collectionum auctoritas, ut alibi monuimus, nempe scientifica et legalis. Iamvero Decreti auctoritas scientifica, non equidem auctoris malitia, bene vero ob temporum adiuncta, quibus opus concinnatum fuit, exigua est; quum plura menda in ipsum inciderint, quemadmodum superius adnotabamus.

Ad legalem vero quod spectat, duplex est doctorum sententia.

Sunt enim qui censent Decretum legalem vim obtinuisse Eugenii III adprobatione, vel saltem consuetudine scholae et fori, et praesertim facto Gregorii XIII, qui, correctionem romanam codicis gratiani adprobans, hunc *ius canonicum* appellavit.

Alii e contra contendunt collectionem gratianeam, qua talem, vi legali destitui; tum quia approbatio, quam ab Eugenio datam narrat Trithemius, dubia est; tum quia, licet consuetudo aliquibus canonibus a Gratiano relatis vim legis tribuerit, non potest tamen sat

demonstrari eandem ad universum Decretum spectare; tum denique quia Gregorii confirmatio non ultra approbationem correctionis romanae, et quidem qua talis seu ut merae correctionis, extendi valet.

Nec obstat eundem Gregorium codicem gratianum vocasse *ius canonicum*; etenim haec verba ad summum probant in Decreto plura contineri, quae reapse vim canonicae legis habent.

Secundam sententiam saltem ut probabiliorem (ne dicamus veram) amplectimur, eo magis quia, non obstante romana correctione, plurimi certissime in Decreto inveniuntur canones apocryphi vel interpolati, ut probant eruditi et praesertim C. S. Berardi, Augustae Taurinorum, saeculo elapso, iuris antecessor, in suo eximio opere: *Gratiani canones, genuini ab apocryphis discreti, corrupti ad emendationum codicum fidem exacti, difficiliore commoda interpretatione illustrati*.

III. Allegationis modus. — Non fuit constans in schola et foro ratio citandi Decretum. Verum hodie frequentius allegatio fit per numerum canonum, dum olim per verba initialia fieri consuevit. Adiciuntur insuper numerus Distinctionis, si agatur de prima et tertia parte (praemissa sigla: *De Cons.* ad hanc quod attinet) atque numerus Causae et Quaestionis si de secunda. Tractatus vero de Poenitentia, qui nihil aliud est quam Quaestio III Causae XXXII, hoc habet sibi singulare, ut, quum in VII Distinctiones subdividatur, allegetur omissis Causa et Quaestione, et indicatis numeris canonis et Distinctionis, interposita tamen sigla: *De Poen.* (1).

(1) V. g. C. I. *Dist.* I. — C. II. *Caus.* IX. *Quaest.* I. — C. L. *De Poen.* *Dist.* I. — C. III. *De Cons.* *Dist.* IV.

§ II.

De collectionibus Decretalium.

Duobus capitulis dicemus: 1. *De huiusmodi collectionibus generatim*: 2. *de iisdem speciatim*.

CAPITULUM I.

De collectionibus Decretalium generatim.

I. **Origo.** — Decretalibus colligendis occasionem praebuit aemulatio canonistarum erga iuris civilis cultores. Quum enim illi a theologis secedentes ad hos accedere coepissent, videntes universum civile ius praecipue duabus partibus contineri, nempe Codice et Digestis, quum iam et ipsi Decretum haberent quod Digestorum ad instar poterat aestimari, de codice sibi efformando cogitarunt, qui summorum principum seu RR. PP. constitutiones complecteretur. Et reapse decretalibus colligendis data est opera, primo quidem studio privato, postea vero etiam publica auctoritate et merito, tum ad collectionum auctoritatem firmandam, tum ad praecavendum ne genuinis documentis apocrypha permiscerentur; quod aliquando revera factum est, ut constat v. g. testimonio Innocentii IV, qui ideo suas decretales colligendas opportunum censuit, eo quia plures ipsi tribuerentur, quas ne cogitatione quidem attigerat. Quod etiam in causa fuit, cur Gregorius IX, dum suam collectionem ederet, vetuerit, ne quis aliam facere praesumeret absque Apostolicae Sedis auctoritate.

II. **Divisio.** — Collectiones decretalium, habita ratione temporis quo prodierunt, aliae anti-gregorianae et aliae post-gregorianae sunt, prout eam, quae

iussu Gregorii IX vulgata fuit, quaeque velut centrum omnium considerari potest, praecesserunt vel subsequutae sunt. Patet ergo disserendum nobis esse: *de collectionibus ante Gregorium IX, de collectione gregoriana, et tandem de collectionibus post Gregorium IX.*

CAPITULUM II.

De collectionibus Decretalium singillatim.

I.

De collectionibus ante Gregorium IX.

I. Numerus, nomina, auctores. — Ante Gregorium IX, qui ad pontificatum fuit euectus a. 1227, plures prodierunt Decretalium collectiones.

Celebriores tamen fuerunt quinque, quae habita ratione ordinis, quo conditae ac vulgatae sunt, appellationem obtinuerunt *Primae, Secundae, Tertiae, Quartae et Quintae.*

Primam confecit Bernardus Circa, praepositus papiensis et postea Episcopus Faventinus, eamque anno circiter 1190 edidit sub titulo: *Breviarium extragantium.* Cuius inscriptionis ratio exinde repetenda est, quod scriptor collegerit canones et decretales, quae Gratianus praetermiserat, necnon constitutiones post Gratianum editas; quae documenta profecto extra Decretum vagabantur.

In quinque autem libros tributa est haec collectio, in quorum primo agitur de legibus et magistratibus, in secundo de iudiciis, in tertio de clericis ac de rebus ecclesiasticis, in quarto de coniugiis, in quinto de delictis et poenis. Qui ordo adeo placuit, ut retentus

fuerit etiam in subsequentibus collectionibus, gregoriaha haud excepta.

Secundam adornavit Ioannes Vallensis, colligens quae in Prima fuerant ommissa et addens constitutiones Coelestini III.

Tertiam perfecit Petrus Beneventanus, subdiaconus apostolicus, iussu Innocentii III, qui postea eam edidit datis litteris ad magistros et auditores Bononiae operam iuri navantes. Haec autem collectio, quae omnium prima S. Sedis auctoritate fuit conscripta et per transmissionem ad publicas scholas evulgata, continebat decretales ab Innocentio editas ab a. 1198 ad 1210.

Quarta iussu quidem R. P. fuit exarata, sed auctorem habuit incertum. Ipsi vero insertae fuerunt posteriores decretales Innocentii III una cum canonibus Conc. Gen. Lateranen. IV ab eodem celebrati.

Quintam tandem redigendam mandavit Honorius III ex constitutionibus a se editis. Vulgata autem ea fuit, per litteras ab Honorio datas ad Tancredum iuris antecessorem bononiensem; quem tamen dicere fuisse eiusdem quoque auctorem, ut aliquibus placuit, videtur fundamento omni carere.

II. **Auctoritas.** — Apprime distinguenda sunt tempora et collectiones. Nam Prima et Secunda, quum nonnisi privato studio fuerint adornatae, auctoritatem legalem, in quantum tales, nunquam habuerunt; dum reliquae utpote divulgatae RR. PP. mandato eandem olim obtinuerunt.

Diximus tamen: *olim*, nam, quum Gregorius IX, suam collectionem quum ederet, ei adiecerit legem, ut hac tantum universi uterentur in scholis et iudiciis, antiquis decretalium collectionibus atque singulis monumentis in eis contentis (exceptis iis quae in no-

vam fuerunt relata) omnis vis legalis adempta est. Utiliter tamen ipsae adhuc consuli possunt ad genuinum sensum veterum monumentorum facilius et tutius assequendum.

II.

De collectione gregoriana.

I. Historia et ordo. — Cur Gregorius IX. qui Honorio III successor extitit, de nova collectione decretalium cogitaverit, ipse aperit in litteris quas eius divulgandae causa, Innocentii et Honorii vestigiis inhaerens, dedit ad magistros et discipulos bononienses; vel, ut alii dicunt, parisienses: vel, ut aliis placet, bononienses simul et parisienses (1). Ait enim Gregorius se per fratrem Raymundum capellanium et poenitentiarium suum in unum volumen redigendas curasse, resecatis superfluis, tum decretales praedecessorum suorum, quarum aliquae, vel propter nimiam similitudinem, vel propter contrarietatem, vel propter prolixitatem, confusionem inducere videbantur, aliae vero utpote extra veteres collectiones vagantes incertae frequenter in iudiciis vacillabant; tum vero constitutiones suas et decretales epistolas, per quas nonnulla quae in prioribus erant dubia declarantur.

Quamvis autem Gregorius nonnisi constitutiones et decretales memoret, in sua collectione, quae anno 1230 prodiit inscripta: *Decretalium D. Gregorii Papae IX compilatio*, plura continentur variis aliis fontibus deprompta, v. g. ex S. Scriptura, canonibus Apostolorum, conciliis, Patribus, imo et iure romano.

Ordo huius collectionis idem est ac praecedentium, quapropter quinque sunt libri, et materia eodem modo

(1) Litt. *Rex pacificus*.

in eis tributa (unde versiculus: *iudex, iudicium, clerus, connubia, crimen* ad eos distinguendos) unusquisque vero liber in titulos, et singuli ex his in capita dispertiti.

II. Auctoritas — De scientifica hoc unum moneamus eam esse non parum imperfectam, tum quia ob temporum conditionem in pluribus falsus est B. Raymundus, permiscens apocrypha monumenta cum genuinis, tum quia plura codici inseruit, non prout primitus prodierant, sed mutilata, quo facilius brevitati consuleret.

Ad legalem vero quod attinet, quum de hac quammaxime solliciti esse debeamus, quippe collectione gregoriana iuris novi praecipua pars continetur, dicimus omnia et singula documenta ipsi inserta, quaecumque fuerint eorum primaevâ fata, in ius canonicum transiisse, ac proinde integrum hunc codicem, qualem, universam ecclesiam obligare.

Constat id autem, tum auctoritate Gregorii mandantis, ut, ceteris collectionibus postpositis (nempe quinque prioribus, non vero etiam Decreto Gratiani, quidquid caeteroquin sit de huius auctoritate), haec tantum in schola et foro adhiberetur, tum consensu doctorum atque plurium saeculorum usu.

Nec obiiciatur collectionem hanc debita promulgatione caruisse, quippe ad unum tantum alterumve athenaeum missam; nam tum certum est posse R. P. quemcumque promulgationis modum dummodo aptum seligere, tum affirmari nequit modum a Gregorio adhibitum esse ineptum, quum tunc temporis ad celeberrima athenaea parisiense et bononiense undique convenirent canonum auditores, qui postea ad sua reversi haustam ibidem canonicam doctrinam longe lateque certissime diffundebant.

Neque item opponatur adprobationem Gregorii fuisse genericam tantum seu collectionis, et non spe-

cificam idest singulorum documentorum. Exinde enim hoc unum inferre licet, adprobationem ipsam non esse absolutam sed praesumptivam, adeo ut si aliquo in casu de contraria Pontificis voluntate constet, ut verum est v. g. quando in codice habetur aliqua decretalis, quae tangit rem R. P. subiectam non qua tali, sed quatenus principi civili, a generali regula sit recedendum. Cuius rei insigne exemplum exhibet celebre caput *Cum esses*, quod explicabimus quum in L. II. agemus de testamentis.

III. Rubricae, summaria, glossae, citandi ratio. — Quoniam in Decretalibus Gregorii IX (quod et verum est v. g. de Sexto) habentur *rubricae* et *summaria*; imo in antiquis editionibus habebantur etiam *glossae*, praestat de his omnibus aliqua summarim dicere.

Rubricae sunt inscriptiones titulorum, ideo sic appellatae quia olim rubro colore describebantur. Rubricas certe posuit collectionis conditor, sed quaestio est num iuris inducendi vel claritatis tantum gratia. Illis tamen potius assentiendum putamus, qui affirmant exinde nos recte posse argumentari in iure, dummodo eae sint quae perfectum exhibeant sensum; nam, quum legislatoris auctoritate processerint et completam contineant orationem, non apparet qua de causa vis iuridica ipsis deneganda sit. Non sunt autem cum rubricis permiscendae *superscriptiones*, nam hae pertinent ad singula capitula: v. g. Alexander III Salernitano Archiepiscopo etc.

Summaria sunt breves propositiones singulis capitulis praefixae, quae praecipuam saltem canonis sententiam referunt. Iamvero summaria, quum collectionibus accesserint privatorum studio, vi legali penitus destituuntur. Aliter tamen tenendum est de ipsorum

capitum superscriptionibus, nam hae positae fuerunt a collectore, et hinc ex eis videtur legitime posse saltem interdum argumentum in iure erui.

Tandem *glossae* nihil aliud sunt quam quaedam brevissima commentaria singulis canonibus adiecta et adscripta. Olim glossarum magna fuit auctoritas, licet doctrinalis tantum, nunc vero exigua; adeo ut valde mirati simus non defuisse ex institutionum auctoribus, qui assereret glossae auctoritatem esse in genere praeferendam cuiusque doctoris sententiae.

Ad modum vero quod spectat decretales gregorianas allegandi, animadvertimus hunc varium fuisse pro temporum varietate; hodiernis vero moribus valde congruere si fiat ponendo numerum capitis, addita rubrica tituli. Ubi obiter adnotamus hunc quoque citandi modum servari solere in subsequenter collectionibus, nempe in Sexto, Clementinis et Extravagantibus tum Ioannis XXII, tum Communibus; adiectis tamen ad confusionem omnem vitandam siglis: *in VI – Clem. – Extrar. – Extrar. Com.*, – quarum prior subnectitur citationi, reliquae interponuntur, ita ut v. g. scribendum sit C. I. *De constitut.* in VI, et C. II. Clem. *De decimis*.

III.

De collectionibus post Gregorium IX, seu de Sexto, Clementinis et Extravagantibus.

I. De Sexto et Clementinis. — Ut alibi indigitavimus, Innocentius IV, qui secundus a Gregorio IX pontificatum gessit, quique egregius canonum cultor fuit, adeo ut scripserit: *Apparatum super quinque libros decretalium*, de nova collectione peragenda cogitavit. Imo, ut eruitur ex documentis vaticanis, teste

Benedicto XIV (1), eam reapse adornavit et ad Archiepiscopum Bononiensem misit. Consilium tamen Pontificis (qua de causa nescitur) in irritum cessit.

Verum temporis lapsu novae collectionis utilitas maxima visa est, quum extra gregorianam vagarentur plures decretales et rescripta RR. PP. et potissimum canones duorum conciliorum generalium Lugduni aa. 1245 et 1274 celebratorum. Quapropter Bonifacius VIII, anno circiter 1300, eam conficiendam mandavit, absolutamque vulgavit, datis litteris ad athenaeum bononiense, seu, ut aliis placet, parisiense (2). Bonifacii collectio nomen *Sexti* obtinuit, quasi esset appendix ad quinque libros Gregorii IX, quorum etiam ordinem sequuta est.

Sextum vero excepit *Collectio Clementinarum*, ideo sic appellata, tum quia iussu Clementis V composita fuit retento ordine praecedentium, tum quia constitutiones continet, quas idem pontifex sive in Concilio Viennensi, sive extra edidit. Quia tamen Clemens ante vulgatum codicem obiit, in lucem hic editus non est nisi sub eius successore Ioanne XXII, qui, inhaerens et ipse praedecessorum vestigiis, eum transmisit ad doctores et discipulos Bononiae, ius canonicum excolentes (3). Fuit vero haec ex collectionibus authenticis decretalium postrema.

Quoad Clementinas vero et Sextum, priusquam de utriusque collectionis auctoritate dicamus, adverti volumus: 1. in Clementinis solum contineri Clementis V decreta vel conciliaria vel extra-conciliaria: 2. e contra in VI haberi plures decretales non solum Bonifacio antiquiores, ut iam indicavimus, sed et quae

(1) In Praef. *Bullarii*.

(2) Litt. *Sacrosanctae Romanae*.

(3) Litt. *Quoniam nulla*.

inscribuntur Gregorio IX, imo et aliquibus pontificibus qui Gregorium praecesserant, seu Alexandro III, Clementi III et Innocentio III: 3. hoc autem duplici modo explicari posse, nempe: *a)* vel ex eo quod decretales tributae Alexandro, Clementi et Innocentio huius nominis *tertiis*, reapse processerint a pontificibus huius nominis *quartis*, et quod decretales Gregorio IX inscriptae prodierint post editam collectionem gregorianam: *b)* vel ex eo quod decretales illae omnes, in collectione gregoriana praeteritae, forsitan quia superfluae aestimatae, in codicem bonifacianum fuerint insertae, quia utiles iudicatae.

Ad auctoritatem vero quod pertinet utriusque collectionis, animadvertimus legalem plenam et integram esse, quum iussu RR. PP. fuerint conscriptae et promulgatae. Sed aliter dicendum de scientifica. Nam ad Sextum quod spectat, ex ipsa Bonifacii praefatione constat decretales plures non iuxta primaevam integritatem, sed, detractionibus et additionibus immutatas, codici fuisse insertas; adeo ut minime falleretur, qui diceret Sextum referre disciplinam Bonifacio VIII acceptam, ex eoque fuisse expunctum quidquid eidem minus placebat.

Ad Clementinas vero quod attinet, pariter novimus ex historia fuisse decretales in codicem illatas non prout primitus prodierunt, sed ad novam disciplinam Clementi benevisam exactas.

II. De Extravagantibus. — Binae sunt *Extravagantium Collectiones*, ideo sic adpellatae quia decretales, post Clementem V editas et extra Clementinarum codicem vagantes, complectuntur.

Prior in titulos XIV tributa continet constitutiones XX Joannis XXII, unde inscribitur: *Extravagantes seu constitutiones viginti a Joanne Papa XXII editae.*

Altera, quae *Extravagantium Communium* Collectio vocatur, complectitur plures decretales RR. PP. usque ad Sixtum IV, qui anno 1484 diem supremum obiit. Quod autem in ea recenseantur etiam documenta Bonifacii VIII et Clementis V, commode explicari potest, dicendo aliqua forsitan prodiisse post editum VI, vel forte auctorem illa reputasse consideratione digna, dum aliud praecedentibus collectoribus visum fuerat.

Utriusque Extravagantium collectionis auctor incertus est, constat tamen ipsos privato tantum studio eas adornasse, unde etiam sequitur neutrum codicem qua talem legali vi pollere. Quia vero, RR. PP. scientia et diuturnus saeculorum usus certos nos faciunt decretales ipsis insertas esse authenticas, oppido patet has habere auctoritatem legalem ut singulas, quamvis non omnes et singulae in universa ecclesia vim faciant, eo quia aliquae v. g. certa tantum loca attigerint. Plena insuper earum auctoritas critica est, quum secundum primaevam suam integritatem fuerint omnes et singulae decretales in codices relatae.

§ III.

De Regulis Cancellariae Apostolicae.

I. Origo et evolutio. — Regulas Cancellariae Apostolicae inter codices iuris novi accensemus, eo quia iussu Ioannis XXII, qui hac secunda iuris epocha floruit, primitus scripto mandatae sunt.

Equidem etiam ante ipsum in curia romana certae habebantur normae, iuxta quas, tum Cancellariae Apostolicae negotia expediebantur, tum plura alia negotia et extra curiam erant componenda: verum eae solo stylo innotescebant et sola traditione servabantur.

Opus autem a Ioanne inceptum eius successores, et praesertim Nicolaus V, perfecerunt, immutatis et additis aliquibus regulis, adeo ut hodie LXXII numerentur.

In triplicem vero classem possunt distingui, quarum prima complectitur normas, iuxta quas litterae apostolicae expediuntur, secunda regulas quae circa iudicia exercenda versantur, et tertia beneficiorum reservationes.

II. Auctoritas. — Regulas Canc. Apost. ubilibet ius facere (nisi agatur de iis quae pertinent tantummodo ad modum gerendi negocia in curia, vel nisi fortasse eis legitime fuerit derogatum, v. g. per concordatum) certum omnino est. Sunt enim vere et proprie RR. PP. statuta et decreta de rebus ad universae ecclesiae disciplinam spectantibus.

Nec obiciatur eas demortuo Pontifice vim amittere, ac proinde non esse inter leges censendas, quum perpetuitate careant. Nam singularis haec conditio (quae tamen fallit in quibusdam regulis, quae perpetuam aliunde hauriunt vim, seu ex constitutionibus apostolicis) nihil detrahit regularum firmitati sede plena. Sive autem perfectas sive imperfectas leges eas esse volueris, parum, imo nihil, interest, nam de re et non de nomine sollicitos nos esse oportere palam est.

Illud tamen notandum, saltem aliquas ex regulis huiusmodi, quamvis simul cum aliis publicentur post electum novum Pontificem, in praxi vix in usu esse. Talem v. g. putamus esse XXVIII, qua cavetur ut Regulae Cancellariae Apost. producantur in iudicium in forma authentica, quae varia est prout vel in curia romana, vel extra eam, illae exhibendae sunt. Qua de re consuli poterit celeberrimum commentarium, quod in has regulas scripsit saeculo elapso

I. B. Riganti Melphictensis, Datariae Apostolicae officialis.

Certe autem regulas huiusmodi aliqua reformatione indigere, patet vel ex eo quod certissime sciamus postremis hisce annis de eis revidendis, corrigendis etc. a Leone XIII curam demandatam fuisse praeclarissimo viro, qui tamen, opus vix aggressus, diem extremum obiit.

ART. III.

De collectionibus iuris novissimi.

Hac epocha, quae a confirmatis a. 1564 Conc. Trid. actis usque ad tempora nostra se protendit, plurimae prodierunt canonum collectiones, sed fere omnes privato studio confectae. Cuius rei causam forsitan non immerito repetendam arbitramur, tum ex eo quod ars typographica, ad summam perfectionem adducta, deperdendarum aut corrumpendarum legum occasionem valde imminuerit, tum ex eo quod media, per quae R. P. cum gentibus, licet remotissimis, cito et tuto valet mandata sua communicare, summopere aucta sunt. Quum ergo ita res se habeant, breviter de authenticis collectionibus huius epochae dicemus, aliquantisper vero fusius de non authenticis.

§ I.

De collectionibus authenticis.

I. Conciliorum Tridentini et Vaticani acta. —

Duo oecumenica concilia hac iuris novissimi epocha celebrata fuerunt, nempe Tridentinum et Vaticanum, quorum proinde acta ad codices authenticos huius epochae referenda sunt.

De Concilii Vaticani decretis parum nos pro re nostra investigabimus, quum, eversa a. 1870 ditione pontificia, Pius IX synodum, a paucis vix mensibus inchoatam, suspensam declaraverit, adeo ut non habeantur ab ea editae nisi binae constitutiones dogmaticae, quarum prima: *De Fide Catholica*, et altera: *De Ecclesia Christi* inscribitur.

Ad Concilium vero Tridentinum quod spectat, huius acta certissime ea sunt, quae canonistarum attentissimam considerationem mereantur. Constat enim Concilii Tridentini decreta disciplinaria constituere basim praecipuam totius novissimi iuris.

II. **Bullarium Benedicti XIV.** — Antiquorum praedecessorum exempla imitatus, Benedictus XIV constitutiones a se editas a primo pontificatus anno usque ad sextum in unum collegit, atque, datis ad magistros et discipulos bononienses litteris, collectionem ipsam publica auctoritate communivit. Est ergo haec prima pars Bullarii Benedicti XIV inter collectiones authenticas accensenda, quod tamen non potest de reliquis partibus dici, quum privato studio eae fuerint compositae.

III. **Collectiones Decretorum SS. CC. Rituum et Indulgentiarum.** — Initio huius saeculi ad amovendas ambiguitates et dubiorum occasiones, opportunum visum est collectionem perficere decretorum S. Rituum Cong. eam ex authenticis actis depromendo. Manum operi admovit Aloisius Gardellini, quod absolutum Pius VII probavit (per decretum Cardinalis S. C. Praefecti, kalendis ianuarii 1808) iubens, ut in iudiciis et in dirimendis controversiis illorum tantum decretorum auctoritas posset urgeri. Habet propterea collectio haec vim legalem, quod aequè verum est et de insequentibus eiusdem editionibus S. C. auctori-

tate munitis, ac potissimum de nuperrima probata a Leone XIII die 16 feb. 1898, quaque statutum est, ut decreta in aliis contenta atque ab illis in hac inserta dissonantia debeant censi abrogata, exceptis tantum quae pro particularibus ecclesiis indulti seu privilegii rationem habent. — Idem fere quoque repetendum est de collectione, quae, die 3 iunii 1877 primum, et die 24 maii 1886 iterum, prodiit e S. Cong. Indulgentiarum; et in qua omnes et singulae piae preces piaeque opera, quibus peragendis ex provida salutarique RR. PP. liberalitate indulgentiae concessae fuerunt, rite et fideliter descriptae sunt.

§ II.

De collectionibus non authenticis.

I. Septimi Decretalium. — Binos habemus libros, quibus inscriptio praefixa est: *Septimus Decretalium*, hac de causa quod eo animo conscripti fuerint, ut Sexto Bonifacii VIII adicerentur tamquam appendix, in qua continerentur decretales, quae post Extravagantes prodierant.

Primam ex hisce collectionibus viris selectissimis conficiendam mandavit Gregorius XIII. Verum haud felici cum exitu; nam quum ipsi fuissent inserti canones disciplinares tridentini (de quibus Pius IV caverat ne eisdem interpretationes adderentur) ad periculum praecavendum ne novo codici interpretes reapse commentaria intermischerent (prout in aliis libris facere consueverant) codex ipse, iubente Clemente VIII, priusquam vulgaretur suppressus fuit.

Fere eodem tempore Petrus Matthaeus iuriconsultus lugdunensis elaboravit et ipse Septimum Decretalium. At neque hic auctoritate legali unquam

donatus est; et caeteroquin merito, quum pluribus vitiis et omissionibus scateat. Quod autem imprimi soleat ad calcem Extravagantium, repetendum hoc est ex facto bibliopolarum lugdunensium, qui in obsequium concivis sui id primum a. 1661 praestiterunt, quosque postea alii imitati sunt.

II. **Conciliorum collectiones.** — Canonibus conciliorum exquirendis et colligendis primus manum admovit Merlinus, cuius studio et opera collectio vulgata est Parisiis anno 1530 duobus voluminibus contenta, quibus postea tertium addiderunt P. Crabbe et quartum L. Surius. Collectiones conciliorum serius continuarunt praesertim Binius, Labbeus, Cosartius, Baluzius, Harduinus, Coletus et Mansius. Nec defuerunt qui etiam conciliorum singularum gentium, v. g. Galliae, acta colligerent; inter quos sane mentionem specialem promeretur L. Muratorius, qui conciliorum italicorum monumenta in unum codicem redegit.

Silentio vero haud praetereundum, eodem modo quo habentur particularium conciliorum collectiones, sic et haberi peculiaria Bullaria v. g. Basilicae Vaticanae etc.

III. **Bullaria.** — Fere eodem tempore, quo de canonibus conciliorum, de constitutionibus quoque RR. PP. colligendis excogitatum est.

Prior opus incepit Laertius Cherubinus, qui uno volumine complexus est quotquot pontificias constitutiones invenire potuit a Leone M. ad Sixtum V.

Laertii opus continuarunt eius filius Angelus Maria monachus cassinensis, qui collectionem produxit ad Innocentium X; et fratres minores Angelus et Paulus, qui Bullario Magno edito ab A. M. Laertio addiderunt quintum volumen, collectis constitutionibus usque ad Clementem X.

Hisce tamen omnibus serius palmam praeripuit H. Maynardus, qui, undique conquisitis documentis a Leonis M. tempore usque ad Clementem XII. celeberrimum Bullarium Romae edidit in XXVIII volumina distributum.

Ut autem de aliis bullariorum compilatoribus si-
leamus, qui caeteroquin etiam saeculo nostro non de-
fuerunt (v. g. Neapoli et Augustae Taurinorum, ubi
Magnum Bullarium Romanum usque fere ad tempora
nostra productum excusum est) animadvertimus in
genere bullarum et diplomatum conquisitores et edi-
tores non parum de disciplinis canonicis meritos fuisse,
tamen caute esse consulendos. Et reapse illa perfe-
ctio, quam rei gravitas postulasset, non semper in bul-
lariis habetur; de quibus propterea illud dolendum,
quod inutilia et incerta saepe contineant, dum plura,
quae inseri debuissent, ab eis procul absunt.

**IV. Collectiones decisionum SS. Congrega-
tionum et Supremorum Tribunalium.** — Plures
huiuscemodi collectiones habentur. Notissimae inter
ceteras sunt plures collectiones Decisionum S. Rotae
Romanae. Omnes tamen vincit, quippe quae authen-
ticas aliquomodo imitatur, ea quae: *Thesaurus Reso-
lutionum S. Cong. Concilii* appellari consuevit, quae-
que quotannis editur iussu ipsius S. Congregationis.

Specialem etiam mentionem promeretur: *Collectio-
nem Decretorum* nuper edita iussu Card. Praefecti S. C.
de Propag. Fide, cuique innumerae resolutiones non so-
lum huius Congregationis, sed et aliarum, insertae sunt.

Quoniam autem de decretis SS. CC. RR. incidit
sermo, operae pretium est: 1. hic subnectere, quae nu-
perrime (1) statuit Leo XIII: *Collectiones* (decretorum

(1) Const. *Officiorum* VIII kal. febr. 1897.

singularum SS. RR. CC.) *edi nequeant, nisi obtenta prius licentia, et serratis conditionibus a moderatoribus uniuscuiusque Congregationis praescriptis*: 2. admonere tamen, quod si forte contingeret, ut absque tali licentia collectio aliqua ederetur, haec non ideo esset censenda ipso iure prohibita; quod et dicendum putamus si ea fuisset edita, obtenta quidem licentia, at spretis conditionibus a moderationibus praescriptis.

SECTIO III.

De iure canonico

prout scientia quaedam considerato.

Tribus capitibus dicemus: 1. *de iuris canonici natura et praestantia*: 2. *de scientiae canonicae evolutione*: 3. *de eiusdem methodo et praesidiis*.

CAPUT I.

De iuris canonici natura et praestantia.

I. Utrum ius canonicum sit scientia. — Ius canonicum scientiae dignitate fulgere nullatenus ambigere possumus.

Quum enim scientia sit cognitio per causas, merito ius canonicum scientiam dicimus, quippe cui eadem, imo et validiori ratione, competit definitio, quam iuris civilis tradit Ulpianus: *iurisprudentia est dirinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia* (1). Notum autem est illis verbis: *dirinarum atque humanarum rerum notitia*, stoicos, quos in plurimis sequuti sunt iurisconsulti romani, philosophiam intellexisse: unde idem Ulpianus et sibi et aliis iuris cultoribus hanc amplissimam laudem merito tribuebat: *iustitiam namque colimus, et boni et aequi notitiam profiteamur; aequum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes, bonos non solum metu poenarum, verum etiam praemiorum quoque*

1) Fr. X. §. 2. D. *De iustitia et iure* (I. 1).

exhortatione efficere cupientes, veram nisi fallor philosophiam, non simulatam affectantes (1).

Nec opponatur eundem Ulpianum laudasse Celsum, qui ius artem dixit (2). Nihil enim aliud exinde inferre licet, quam esse ius civile (quod et de canonico aequè verum est) uno eodemque tempore artem et scientiam: artem, quia leges prout in concreto sunt colligit, ordinat, exhibet; scientiam vero quia earumdem causam, finem, nexum investigat, tutasque insuper normas praebet eas recte adplicandi, in quo proprie iurisprudencia consistit.

II. Iuris canonici natura. — Ius canonicum esse scientiam diximus. Addimus nunc esse scientiam *subalternatam* (ut inquirunt), *practicam* et *sacram*.

Est in primis canonicum ius scientia subalternata, quum a theologia principia recipiat. Dum enim theologia considerat veritates revelatas, quae normam praebent intellectui in credendo et voluntati in operando, ius canonicum (intellige: *privatum*) versatur circa ea, quae ecclesia vi auctoritatis a Christo receptae decrevit quoad modum, quo doctrina tum fidei tum morum practice excolenda est. Est insuper ius canonicum privatum publico subalternatum, quum etiam ab hoc fundamentum et principia mutuetur. Est enim ius canonicum privatum velut complexus actuum, quibus ecclesia suam activitatem exercet et explicat, ut christifideles ad sanctificationem et aeternam beatitudinem perducatur. Iamvero operationem supponere et sequi esse omnino evidenter constat. Et revera quomodo posset v. g. ecclesia leges ad eum finem, omnium praestantissimum et supremum, necessarias utilesve statuere et sancire, ni esset societas omnino

(1) Fr. I. § 2. *Ib.* (2) Fr. I. D. *Ib.*

perfecta et completa atque a quavis alia penitus discreta et independens?

Est insuper canonicum ius scientia practica, quum sit de operabilibus ab homine, ut moralis de actibus humanis.

Esse tandem illud scientiam sacram ratione tum originis, tum finis, tum obiecti, patet ex dictis.

III. Iuris canonici praestantia. — Iuris canonici excellentia dupliciter considerari potest, seu *absolute* et *relative*, prout spectatur ius ipsum vel in se vel potius quatenus relationem dicit ad alias scientias. Sub posteriori respectu spectatum certum est ius canonicum: 1. theologiae in dignitate cedere, quum ab ea principia mutuetur, et caeteroquin haec versetur circa veritates revelatas, quae sunt quaedam participatio scientiae divinae: 2. at iuri civili praestare utpote nobilius ratione fontis et obiecti, utilius ratione finis, latius ratione extensionis.

Quod si absolute ius canonicum consideretur, dicendum est ipsum praestantissimum esse; quum eius cognitio in maximum ecclesiae decus et bonum vergat, dum eius ignorantia, praesertim in iis qui altiora ecclesiastica munera obeunt, vehementer est improbanda, utpote quae non sine magna animarum pernicie esse queat.

Plurima enim sunt negotia, quae certissime nec recte, nec iuste, nec aequè ordinari et expediri possunt nisi per scientiam canonum.

Unde Gratianus, qui in *Distinct. XXXVIII* totus in eo est ut clericis, ac praesertim Episcopis, scientiae necessitatem suadeat, opportune memorat Conc. Toletani IV acta et Caelestini P. epistolam ad Episcopos Apuliae et Calabriae, quibus edicitur: *Ignorantia mater cunctorum errorum, maxime in sacerdotibus*

Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt... Sciant igitur sacerdotes Scripturas Sanctas et canones, ut omne opus eorum in praedicatione et doctrina consistat, atque aedificent cunctos tam fidei scientia, quam operum disciplina... Nulli sacerdotum liceat canones ignorare, nec quidquam facere quod Patrum possit regulis obviare (1).

Quae quidem gravissima monita perdolendum summo opere est, ut a non paucis parvipendantur, qui exigua, et interdum nulla canonica suppellectili praediti, munia tamen et dignitates etiam maxima inhiant, quibus non sine animae periculo et ecclesiae detrimento defungi poterunt.

CAPUT II.

De scientiae canonicae evolutione.

Quum, ut non semel monuimus, ius canonicum historice consideratum sit vel *vetus*, vel *novum*, vel *novissimum*, triplex quoque non immerito assignari potest scientiae canonicae epocha, nempe *iuris veteris*, *novi* et *novissimi*.

I. Epocha prima seu iuris veteris. — Hac epocha, quae XII priora ecclesiae saecula complectitur, canonica scientia una cum reliqua doctrina sacra tradi consuevit.

Equidem etiam tunc non defuerunt canonum collectiones, sed, quum scientia canonica haberetur ut pars quaedam theologiae, una cum hac addiscenda proponebatur. Unde non immerito dixeris Sanctos Patres, seu egregios illos viros, qui, maxime primis saeculis, sanctitatis omnigenae et doctrinae sacrae laude

(1) CC. I. et IV.

praecelluerunt, optimos quoque fuisse, saltem generatim loquendo, canonum cultores.

Quapropter merito Leo IV in litteris ad Episcopos Britanniae, postquam plures recensuit canones ad quos negocia ecclesiastica essent componenda, addebat: *si tale emergerit vel contigerit inusitatum negotium, quod minime possit per istos definiri, tunc si illorum quorum meministis dicta Hieronymi, Augustini, Isidori, vel caeterorum similiter sanctorum doctorum similia reperta fuerint, magnanimiter sunt retinenda ac promulganda, vel ad apostolicam sedem referendum de talibus* (1).

Animadvertere autem placet, usum inserendi canonum collectionibus Sanctorum Patrum dicta auctores habuisse in oriente Ioannem Scholasticum saec. VI et in occidente Reginonem Prumiensem saec. XI.

II. Epochæ secunda seu iuris novi. — Hæc epocha, quæ a saec. XII usque ad Conc. Trid. se protendit, plures et magnæ innovationes in canonum disciplina factæ sunt.

Revera in primis tum Decreti vulgatio, tum studiorum iuris civilis instauratio in causa fuerunt, cur canonistæ a theologis secedentes iurisperitis se adiungerent; unde etiam colligendarum decretalium exorta est occasio, prout alibi diximus.

Exinde quoque factum est, ut canonum cultores iurisperitorum æmulatione Corpus iuris canonici sibi efformarent (duplici volumine distinctum) in quo pretiosiora disciplinae suæ monumenta una simul prostant. Et in illud reapse illata voluere Decretum, Canones Poenitentiales et Apostolicos (quæ primum volumen efformant); Decretales Gregorii IX, Sextum,

1 C I Dist. XX.

Clementinas et Extra-vagantes (quae secundum volumen constituunt).

Quia vero *Corpus canonici iuris* descripsimus, ad omne aequivocationum et ambagum periculum tollendum, adversum volumus: 1. huiusmodi dictionem non semper eandem significationem obtinere: 2. reapse nomine Corporis iuris canonici *late* intelligi complexum illum canonicorum monumentorum quae memoravimus; *latissime* omnes leges pontificias in aliis quoque codicibus, v. g. in Bullario, descriptas; *stricte* eas tantum constitutiones pontificias, quae continentur in L. V. Decret. Gregorii IX, in VI. Bonifacii VIII et in Clementinis.

Huic pariter epochaetribuendum est, quod de Institutionibus publica auctoritate conficiendis et edendis ad instar Institutionum iuris romani cogitatum fuerit, quamvis consilium frustra cesserit. Revera Paulus IV, qui ad huius epochae finem et insequentis initium pontificatum gessit (nondum enim absoluto Conc. Trid. ipse diem supremum obiit) mandavit Ioanni Paulo Lancellotto, celebri iurisconsulto et antecessori perusino, ut institutiones conscriberet. Operi manum admovit Lancellottus, quod post labores plurimos absolutum Pontifici obtulit. Hic tamen, quacumque de causa id factum fuerit, ab eo probando abstinuit. Usu tamen receptum est, ut Lancellotti Institutiones ad calcem secundi voluminis Corporis iuris typis edantur.

Ad hanc secundam epocham item potissimum referendus est mos gradus academicos, sicut in aliis nobilioribus disciplinis, ita etiam in nostra conferendi. Quae praxis auctorem praecipuum habuit B. Eugenium III, cuius praeclarum est in divino officio praeconium: *litterarum quoque cultor eximius, cum theologiae ac iurisprudentiae reformarit studia, tum*

academicos, uti vocant, gradus instituit, quo adolescentium animos alacriores redderet (1).

Quem morem RR. PP. religiose semper custoditum voluerunt, plura sollerter hac in re caventes: 1. v. g. privilegiis cohonestantes eos qui gradus consequuti essent: 2. vetantes ne aliquid pro licentia docendi seu pro collatione graduum exigetur (2), quam tamen prohibitionem, ideo factam quia alicubi ingens pecuniae vis a discipulis praetendebatur, postea consuetudo aliquantulum moderata est; itemque: 3. iubentes ne immoderati sumptus in solemnitate inaugurationis a doctoribus fierent, idque ne: *transeunte expensarum huiusmodi vanitate, vacui plerumque remanerent et gravati; et ceteri, qui vel nolunt vel nequeunt similes expensas subire, hac occasione frequenter a receptione honoris huiusmodi retraherentur* (3); atque quum caeteroquin: *sit minis absurdum, ut quis cum vanitate et imperitia ad honorem ascendat peritiae litterarum* (4).

Cuius quidem diligentissimi studii in RR. PP. ne gradus academicus, qui scientiae praesumptionem iuridice inducere debet, evadat merus titulus sine re cum ecclesiae dedecore et animarum periculo, praeclearum exemplum exhibent epistolae nuper datae a S. Cong. Studiorum iussu Leonis XIII ad rectam studiorum moderationem in Urbe (5), quibusque cautum est tum: 1. ne quis eodem anno theologiae et iuris scholam frequentet sub poena nullitatis graduum, neve ad pericula admittatur, quin scripto probaverit se huic legi paruisse; tum: 2. ne quis inter textus canonici (ut aiunt) discipulos recipiatur, ni item scripto

(1) Lect. II. (2) CC. I. II. III. *De magistris* etc. (3) C. I. Clem. Ib. (4) Ib. (5) Litt. 21 nov. 1879 et 11 iulii 1896.

comprobet se per annum eiusdem iuris institutionibus vacasse in scholis alicuius licei vel seminarii; tum: 3. ut studio textus canonici per biennium horis matutinis et vespertinis opera navetur; atque universa canonica disciplina non utcumque, sed ea, qua par est, amplitudine et profunditate tractetur, non omissis debitis adplicationibus iuri nunc in ecclesia vigenti.

Obiter autem advertatur ex nuperrima resp. S. C. Studiorum ad Arch. Compostellanum (20 martii 1900) duo firmiter tenenda esse quae ubique vigent, scilicet: 1. *quod Laurea praestantior ac nobilior sit Licentia, quamvis utrique plures, non vero omnes, effectus sint communes*; 2. *quod apud omnes facultates canonice erectas Licentia generatim conferri solet studiorum cursu nondum absoluto, idest in penultimo anno cursus, Laurea vero in postremo, cum pro coronide habeatur*.

III. Epocha tertia seu iuris novissimi. — In postrema hac epocha, quae a Conc. Trid. usque ad nostram aetatem se extendit, duplex praesertim innovatio in canonica disciplina facta est.

Reapse in primis, quum antiquae existimationis et laudis iacturam passi essent, et merito, glossographi, nova inducta est vel saltem perfecta methodus ius canonicum exponendi et illustrandi. De interpretibus loquimur, qui quidem plures iniverunt vias pro vario ingenio et pro variis rerum adiunctis, adeo ut alii generaliter ius tradere et explicare contenti fuerint, alii e contra propositis sibi vel effectis speciebus de ipsius practica applicatione solliciti fuerint. Magnus et horum et illorum numerus; sed non semper magna, imo quandoque exigua, auctoritas, quamvis famoso cum nomine sociata. Quorum in operibus versandis cautos propterea nos esse oportet, nec no-

mine fidere et tanto minus numero. Fama etenim saepe est vel indebite procurata vel non iuste tributa; libri autem non raro ii sunt, de quibus haud immerito dixeris unum alterum referre velut exemplar archetypum.

Quae caeteroquin iamdiu animadverterat, ad ius civile quod attinet, Iustinianus Digestorum conscriptores sic alloquendo: *sed neque ex multitudine auctorum quod melius et aequius est indicatote, cum possit unius forsitan et deterioris sententia et multos et maiores in aliqua parte superare* (1).

Quae tamen non sic intellecta volumus, quasi canonum cultoribus huius aevi invidiam conciliari optemus. Nam semper verum manet tertiam hanc epocham praeclarissimis canonistarum nominibus et fastis merito laetari. Et nemo reapse canonicarum disciplinarum cultor ignorat quam egregie de iisdem promeriti sint v. g. Barbosa, Berardi, De Luca, Devoti, Fagnanus, Gonzales, Lambertini seu Benedictus XIV, Pirhing, Reiffenstuel, Schmalgrueber, Soglia etc., qui omnes hac epocha floruerunt, gloriam renovantes vetustiorum canonistarum, v. g. Abbatis Panormitani, C. Hostiensis, Innocentii IV etc.

Altera innovatio eo sensu facta est, quod iuris ecclesiastici duplex tractatio esse coeperit, inducto usu separatim tradendi ius canonicum proprie dictum, seu privatum, et ius publicum.

Quae distinctio, dimidio circiter saec. XVIII inducta, post varias controversias obtinuit, et nunc non sine maxima utilitate retinetur; maxime postquam Leo XII peculiarem institutionem iuris publici ecclesiastici in athenaeis romano et bononiensi constituit (2) et Leo XIII

(1) Const. *De Concept. Digest.* (2) Const. *Quod divina sapientia.*

eumdem in finem iussit, ut in scholis Seminarii Romani cathedra institueretur, qua publica ecclesiae iura ex professo vindicarentur.

Tertia innovatio, et quidem utilissima — licet hucusque eam in spe et non in re consistere videamus — haec fuit, quod de universo canonico iure enucleando et in unum codicem redigendo cogitatum fuerit, non quidem tantum a privatis viris, sed et ab ecclesiae praesulibus. Postquam enim opera Napoleonis I (cuius exemplum secuti sunt plures rerum publicarum moderatores) ius civile expolitum est et ad certas formulas exactum, opportunum plures ex nostris censuerunt, ut idem consilii et studii ad ius quoque canonicum digerendum, emendandum et perficiendum transferretur.

Opus sane momentosum et difficultatibus non minus ac periculis undique refertum; quod tamen vix non necessarium dixeris, quum revera eo res devenerint, ut de iure canonico (sit cum omni reverentia dictum) fortasse non immerito repeti possit, quod re iure romano ante Iustinianum perdolebat Livius, illud appellans: *immensam aliarum super alias coacerratarum legum cumulum* (1).

Quod et pluribus e Patribus ad Vaticanum Concilium convenientibus peropportuno visum est. Etenim, ut certis documentis constat, plures ex ipsis, et quidem ex variis nationibus, quamvis de modo ius canonicum in novam formam redigendi dissentirent, nihilominus in eam iverunt sententiam, ut novi corporis iuris ecclesiastici conficiendi absolutam necessitatem conclamarent, atque, oblatis S. Sedi supplicibus libellis, hoc ut fieret enixe postulaverint.

(1) Lib. III. Cap. 34.

Ex quibus iustissimis Episcoporum postulatis praestat illud saltem heic ex parte referre, quod a pluribus Galliarum praesulibus fuit exhibitum: *Evidentissimum est et ab omnibus iamdiu agnitum et ubique conclamatum, iuris canonici aliquam revisionem et reformationem necessariam esse valdeque urgentem: siquidem, ob tam multiplices gravesque rerum et societatis humanae mutationes, leges permutatae, quaedam inutiles, aliae observatu impossibiles aut difficillimae, eraserunt. De innumeris quoque canonibus ambigitur, utrum haecenus rigeant necne. Demum per tot saeculorum decursum ita excreverit legum ecclesiasticarum numerus, et leges illae in ingentibus iuris collectionibus adeo cumulatae sunt, ut aliquo sensu dicere possimus: Obruimur legibus. Hinc fit ut studium iuris canonici infinitis prope et inextricabilibus difficultatibus implicetur, controversiis ac processibus latissimus locus pateat, et conscientiae mille anxietatibus angantur et in contemptum legis impellantur (1).*

Quod postulatum quum iustissimum certo sit, nihil magis pro exiguitate nostra habemus in votis, quam ut ei satis fiat; rati id in maximum ecclesiae decus et bonum profecturum. Opus certe est arduum, sed quo plus difficultatis et laboris continet, eo magis est Romani Pontificis dignum!

Addere autem liceat iam aliqua huius optatissimae enucleationis specimina aetatem nostram laetanter vidisse. Et huc reapse reducuntur binae constitutiones: *Apostolicae Sedis et Officiorum*, quibus Pius IX et Leo XIII (2) intricatissimam universam materiam de

(1) Conf. Vol. VII, Collect. Lacensis. (2) 12 octob. 1869 et 25 jan. 1897.

censuris latae sententiae et de librorum prohibitione et editione, resecatis superfluis omissisque antiquatis, novam temporibusque magis accommodatam disciplinam induxerunt.

CAPUT III.

Scientiae canonicae methodus et praesidia.

I. **Methodus.** — Quantum intersit rectam methodum in disciplinis, potissimum gravioribus, colendis, seligere, electamque fideliter et naviter prosequi traditur in schola philosophiae.

Ad nos quod attinet, illud tantum heic animadverti volumus, valde probandam esse eam studiorum iuridicorum rationem, iuxta quam non antea discipuli ad leges praesertim difficiliore interpretandas, ad quaestiones maxime graviores solvendas, et ad conclusiones praecipue remotiores eruendas, in schola (ut aiunt) textus admittuntur, quam in schola institutionum summa totius disciplinae principia didicerint (1). Hic mos praecipuum auctorem habuit Iustinianum. Nam non solum ipse illud animo cogitans, ut initium *legum eruditionis a voce principali* procederet, per Tribonianum, Dorotheum et Theophilum institutiones confici et in quatuor libros partiri iussit, ut essent: *totius legitimae scientiae prima elementa*, easque compositas legit, cognovit et plenissi-

(1) Ad horum intelligentiam advertatur has institutiones potissimum fuisse concinnatas pro Seminario Romano, in quo duplex exstat iuris schola, seu *institutionum* in qua traduntur principia, et *textus*, in qua decretales fuse exponuntur.

mum suarum constitutionum robur eis accommodavit; verum etiam ulterius progressus, datis ad praeclarissimos iuris antecessores litteris, illos id edocturus: *quid et in quibus temporibus tradi necessarium studiosis crederet, quo rudis animus (eorum) simpliciter enutritus facilius ad altioris prudentiae redigatur scientiam; necnon: optimi atque eruditissimi fierent; hoc praemonens: necesse esse institutiones in omnibus studiis primum sibi vindicare locum, utpote vestigia cuiusque scientiae mediocriter tradentes, aperte statuit primo anno legum institutiones esse tradendas: quibus breviter expositum est, quod antea obtinebat, et quod postea desuetudine inumbratum, ab imperiali remedio illuminatum fuit; quibusque: iuvenes suffulti possent graviora et perfectiora legum scita sustinere.*

Quae Imperatoris monita — heic totidem verbis quantum fieri licuit translata (1) — quum satis insinuent quamam de causa Institutionum scholam constitutam ipse voluerit, hoc unum advertendum superest ea omnia de iure quoque nostro verissima esse.

Unde et mos, in scholis nostris diu receptus et fideliter custoditus, institutiones primo anno tradendi. Hanc vero consuetudinem, quam, ut mox videbamus, laudat et tenendam iubet Leo XIII, nullatenus deserendam putamus, etsi contingat alicubi (recte an secus, nostrum non est expendere) Decretalium ordinem in schola textus postponere, et quem logicum dicunt inducere. Nam semper verum manet, utilissimum, ne dicamus necessarium, esse ut priusquam discipuli in

(1) Conf. Iustiniani Const. *Imperatoriam Maiestatem* — *Deo Auctore* — *Omnem rei publicae.*

difficili et salebrosa canonicae scientiae via perambulare cogantur, in schola institutionum prima elementa ediscant, iis principiis animum suum imbuentes, sine quibus nec cogitare, nec scire, nec loqui iuridice (si ita effari licet) vix non impossibile omnes periti conclamant.

Idque eo magis quia plurima sunt, maxime ex iis quae ad iuris historiam et philosophiam pertinent, quae nisi in schola institutionum ediscantur, certissime semper ignorabuntur. Dum enim schola textus proprie considerat ius constitutum et pressius ius vigenens, schola institutionum plura tradit de iure constituendo et de iure omnino antiquato; quae quidem quantum intersit scire ad germanam legum intelligentiam nemo est qui non videat.

Caeterum trium annorum spatium ad explendum iuris canonici cursum, praesertim si una simul iuri civili opera navetur, nemini nimis diuturnum videri debet; quum infinita propemodum sit rerum ediscendarum moles, nec aliter, quam per alacre et patiens studium atque per varia et crebra exercitia, acquiri possit iuris scientia et prudentia.

II. **Praesidia.** — Plura sunt. Iuris enim sive civilis sive canonici amplissima est provincia, atque eius cum reliquis disciplinis innumerae fere sunt relationes.

Plurima tamen paucis complectentes, dum illud praemonemus, iuris (maxime nostri) disciplinam ingenium requirere grave, perspicax et tenax, animadvertimus praecipua scientiae canonicae praesidia esse:

I. *philosophium*, praesertim moralem, quum ius non sit nisi pars quaedam, et quidem praestantissima, ethices; nam si haec actus humanos in genere spectat,

illa eosdem considerat in specie, quatenus nempe cadunt iis sub regulis, quae exercitium externae nostrae activitatis moderantur, praesertim in mutuis cum aliis relationibus;

II. *theologiam* tum speculativam tum practicam, quum ab ea, ut vidimus, recipiat ius canonicum principia et normas;

III. *historiam*, et praecipue ecclesiasticam, eo quia, quamvis et de iure nostro verum sit quod de civili testabatur Iulianus, nempe: *non omnium, quae a maioribus constituta sunt, ratio reddi potest* (1), tamen plura sunt canonica instituta, quae rationem omnino historicam habent, quaeque proinde non aliter quam historia magistra et duce explicari queunt;

IV. tandem *ius civile*, et maxime romanum, quum, ut non semel adnotavimus, plura e civilibus legibus praesertim romanis ius canonicum mutuatum sit, quae proinde non sine incommodo et dedecore a canonum cultore ignorarentur; nam, ut non immerito observatum fuit, si: *iurista non canonista parum valet, canonista non iurista nihil*.

III. Breves animadversiones in canonicam bibliographiam. — Quia de canonicae scientiae praesidiis loquimur, non abs re erit saltem indigitare plurimum ad eam acquirendam ac perficiendam conferre *canonicam*, ut inquit, *bibliographiam*, seu notitiam librorum, in quibus ea traditur, quosque varii generis esse periti norunt. Ex iis enim alii referunt iuris canonici fontes, alii eorundem historiam vel interpretationem. Insuper alii ordine logico integram referunt canonicam disciplinam, et quidem vel breviter eam adumbrando, vel fuso sermone eam describendo.

(1) Fr. XX. D. *De legibus* (I. 3).

Itidem alii quibusdam tantum canonicae disciplinae capitibus illustrandis incumbunt; alii canonicos practicos casus proponunt et exsolvunt; alii, lexicorum ad instar redacti, quae maioris momenti videntur singulis sub verbis referunt etc. Imo aetate nostra nec ephemerides desunt, quae canonicae provinciae illustrandae incumbunt.

APPENDIX

AD PARTEM PRIMAM

Quoniam in prima institutionum parte iuris canonici prolegomena exposuimus, factu optimum censemus heic in discipulorum commodum tum singulos iuris titulos, prout in Decretalibus Gregorii IX prostant, recensere, tum universas iuris regulas, prout in L. V earumdem Decret. Gregorii IX necnon in VI Bonifacii VIII habentur, ex ordine referre.

I.

Series singulorum titulorum Decretalium Gregorii IX.

LIBER I.

1. De Summa Trinitate et fide catholica.	9. De renunciatione.
2. De constitutionibus.	10. De supplenda negligentia praelatorum.
3. De rescriptis.	11. De temporibus ordinationum et qualitatibus ordinandorum.
4. De consuetudine.	12. De scrutinio in ordine faciendo.
5. De postulatione praelatorum.	13. De ordinatis ab episcopo qui renuntiavit episcopatu.
6. De electione et electi potestate.	14. De aetate, qualitate et ordine praeeficiendorum.
7. De translatione episcopi.	15. De sacra unctione.
8. De auctoritate et usu pallii.	

16. De sacramentis non iterandis.
17. De filiis presbyterorum ordinandis vel non.
18. De servis non ordinandis et eorum manumissione.
19. De obligatis ad rationia ordinandis vel non.
20. De corpore vitiatis ordinandis vel non.
21. De bigamis non ordinandis.
22. De clericis peregrinis.
23. De officio archidiaconi.
24. De officio archipresbyteri.
25. De officio primicerii.
26. De officio sacristae.
27. De officio custodis.
28. De officio vicarii.
29. De officio et potestate iudicis delegati.
30. De officio legati.
31. De officio iudicis ordinarii.
32. De officio iudicis.
33. De maiestate et obedientia.
34. De tregua et pace.
35. De pactis.
36. De transactionibus.
37. De postulando.
38. De procuratoribus.
39. De syndico.
40. De iis quae vi metusque causa fiunt.
41. De in integrum restitutione.

42. De alienatione iudicii mutandi causa.
43. De arbitris.

LIBER II.

1. De iudiciis.
2. De foro competenti.
3. De libelli oblatione.
4. De mutuis petitionibus.
5. De litis contestatione.
6. Ut, lite non contestata, non procedatur ad testium receptionem vel ad sententiam definitivam.
7. De iuramento calumniae.
8. De dilationibus.
9. De feriis.
10. De ordine cognitionum.
11. De plus petitionibus.
12. De causa possessionis et proprietatis.
13. De restitutione spoliatorum.
14. De dolo et contumacia.
15. De eo qui mittitur in possessionem causa rei servandae.
16. Ut lite pendente nihil innovetur.
17. De sequestratione possessionum et fructuum.
18. De confessis.
19. De probationibus.
20. De testibus et attestationibus.
21. De testibus cogendis vel non.

22. De fide instrumentorum.	12. Ut ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur.
23. De praesumptionibus.	13. De rebus ecclesiae alienandis vel non.
24. De iureiurando.	14. De precariis.
25. De exceptionibus.	15. De commodato.
26. De praescriptionibus.	16. De deposito.
27. De sententia et re iudicata.	17. De emptione et venditione.
28. De appellationibus, recusationibus et relationibus.	18. De locato et conducto.
29. De clericis peregrinantibus.	19. De rerum permutatione.
30. De confirmatione utili vel inutili.	20. De feudis.
	21. De pignoribus et aliis cautionibus.

LIBER III.

1. De vita et honestate clericorum.	22. De fideiussoribus.
2. De cohabitatione clericorum et mulierum.	23. De solutionibus.
3. De clericis coniugatis.	24. De donationibus.
4. De clericis non residentibus in ecclesia vel praebenda.	25. De peculio clericorum.
5. De praebendis et dignitatibus.	26. De testamentis et ultimis voluntatibus.
6. De clerico aegrotante vel debilitato.	27. De successione ab intestato.
7. De institutionibus.	28. De sepulturis.
8. De concessione praebendae et ecclesiae non vacantis.	29. De parochiis et alienis parochianis.
9. Ne sede vacante aliquid innovetur.	30. De decimis, primitiis et oblationibus.
10. De his quae fiunt a praelatis sine consensu capituli.	31. De regularibus et transeuntibus ad religionem.
11. De his quae fiunt a maiori parte capituli.	32. De conversione coniugatorum.
	33. De conversione infidelium.
	34. De voto et voti redemptione.
	35. De statu monachorum et canonicorum regularium.

36. De religiosis domibus, ut episcopo sint subiectae.
37. De capellis monachorum et aliorum religiosorum.
38. De iure patronatus.
39. De censibus, exactionibus et procurationibus.
40. De consecratione ecclesiae vel altaris.
41. De celebratione missarum et sacramento eucharistiae et divinis officiis.
42. De baptismo et eius effectu.
43. De presbytero non baptizato.
44. De custodia eucharistiae, chrismatis et aliorum sacramentorum.
45. De reliquiis et veneratione sanctorum.
46. De observantia ieiuniorum.
47. De purificatione post partum.
48. De ecclesiis aedificandis vel reparandis.
49. De immunitate ecclesiarum, coemeterii et rerum ad eas pertinentium.
50. Ne clerici vel monachi saecularibus negotiis se immisceant.
2. De desponsatione impuberum.
3. De clandestina desponsatione.
4. De sponsa duorum.
5. De conditionibus apposis in desponsatione vel in aliis contractibus.
6. Qui clerici vel voventes matrimonium contrahere possunt.
7. De eo qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium.
8. De coniugio leprosororum.
9. De coniugio servorum.
10. De natis ex libero ventre.
11. De cognatione spirituali.
12. De cognatione legali.
13. De eo qui cognovit consanguineam uxoris suae vel sponsae.
14. De consanguinitate et affinitate.
15. De frigidis et maleficiatis et impotentia coeundi.
16. De matrimonio contracto contra interdictum ecclesiae.
17. Qui filii sint legitimi.
18. Qui matrimonium accusare possunt vel contra illud testificari.
19. De divortiis.
20. De donationibus inter virum et uxorem, et dote post divortium restituenda.
21. De secundis nuptiis.

LIBER IV.

1. De sponsalibus et matrimonio.

LIBER V.

1. De accusationibus, inquisitionibus et denunciationibus.	19. De usuris.
2. De calumniatoribus.	20. De crimine falsi.
3. De simonia et ne aliquid pro spiritualibus exigatur vel promittatur.	21. De sortilegiis.
4. Ne praelati vices suas seu ecclesias sub annuo censu concedant.	22. De collusione detegenda.
5. De magistris, et ne aliquid exigatur pro licentia docendi.	23. De delictis puerorum.
6. De iudaeis, saracenis et eorum servis.	24. De clerico venatore.
7. De haereticis.	25. De clerico percussore.
8. De schismaticis et ordinatis ab eis.	26. De maledicis.
9. De apostatis et reiterantibus baptisma.	27. De clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante.
10. De his qui filios occiderunt.	28. De clerico non ordinato ministrante.
11. De infantibus et languidis expositis.	29. De clerico per saltum promotus.
12. De homicidio voluntario vel casuali.	30. De eo qui furtive ordinem suscepit.
13. De torneamentis.	31. De excessibus praelatorum et subditorum.
14. De clericis pugnantibus in duello.	32. De novi operis nuntiatione.
15. De sagittariis.	33. De privilegiis et excessibus privilegiatorum.
16. De adulteriis et stupro.	34. De purgatione canonica.
17. De raptoribus, incendiariis et violatoribus ecclesiarum.	35. De purgatione vulgari.
18. De furtis.	36. De iniuriis et damno dato.
	37. De poenis.
	38. De poenitentiis et remissionibus.
	39. De sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti.
	40. De verborum significatione.
	41. De regulis iuris.

II.

Series singularum iuris regularum.

I.

Regulae Decretalium Gregorii IX.

REG. I. Omnis res per quamque causas nascitur, per easdem dissolvitur. R. II. Estote misericordes. R. III. Qui scandalizaverit: <i>et infra</i>. Utilius scandalum permittitur, quam veritas relinquatur. R. IV. Quod non licitum est in lege, necessitas facit licitum. R. V. Quod latenter, aut per vim, vel alias illicite introductum est, nulla debet stabilitate subsistere. R. VI. Cum in contemplatione: <i>et infra</i>. In ipso causae initio non est quaestionibus inchoandum. R. VII. Quae multoties: <i>et infra</i>. Quidquid in sacratibus Deo rebus, et epi-	scopis iniuste agitur, pro sacrilegio reputatur: quia sacra sunt, et a quoquam violari non debent. R. VIII. Qui ex timore facit praeceptum, aliterquam debeat facit, et ideo iam non facit. R. IX. Defleat peccator, quia offendens in uno, factus est omnium reus. R. X. Quamvis causa: <i>et infra</i>. Non enim potest esse pastoris excusatio, si lupus oves comedit, et pastor nescit. R. XI. Indignum est et a romanae ecclesiae consuetudine alienum, ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur.

II.

Regulae Libri Sexti Bonifacii VIII.

REG. I. Beneficium ecclesiasticum non potest licite	sine institutione canonica obtineri.

- R. II. Possessor malae fidei ullo tempore non praescribit.
- R. III. Sine possessione praescriptio non procedit.
- R. IV. Peccatum non remittitur, nisi restituatur ablatum.
- R. V. Peccati venia non datur, nisi correcto.
- R. VI. Nemo potest ad impossibile obligari.
- R. VII. Privilegium personale personam sequitur, et extinguitur cum persona.
- R. VIII. Semel malus semper praesumitur esse malus.
- R. IX. Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum.
- R. X. Ratihabitionem retrahit, et mandato non est dubium comparari.
- R. XI. Cum sunt partium iura obscura, reo favendum est potius, quam actori.
- R. XII. In iudiciis non est personarum acceptio habenda.
- R. XIII. Ignorantia facti, non iuris excusat.
- R. XIV. Cum quis in ius succedit alterius, iustam ignorantiae causam habere censetur.
- R. XV. Odia restringi et favores convenit ampliari.
- R. XVI. Decet concessum a principe beneficium esse mansurum.
- R. XVII. Indultum a iure beneficium non est alicui auferendum.
- R. XVIII. Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit.
- R. XIX. Non est sine culpa, qui rei, quae ad eum non pertinet, se immiscet.
- R. XX. Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.
- R. XXI. Quod semel placuit, amplius displicere non potest.
- R. XXII. Non debet aliquis alterius odio praegravari.
- R. XXIII. Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.
- R. XXIV. Quod quis mandato facit iudicis, dolo facere non videtur, cum habeat parere necesse.
- R. XXV. Mora sua cuilibet est nociva.
- R. XXVI. Ea, quae fiunt a iudice, si ad eius non spectant officium, viribus non subsistunt.
- R. XXVII. Scienti et consentienti non fit iniuria, neque dolus.

- R. XXVIII. Quae a iure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trahenda.
- R. XXIX. Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.
- R. XXX. In obscuris minimum est sequendum.
- R. XXXI. Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet.
- R. XXXII. Non licet actori, quod reo licitum non existit.
- R. XXXIII. Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.
- R. XXXIV. Generi per speciem derogatur.
- R. XXXV. Plus semper in se continet, quod est minus.
- R. XXXVI. Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.
- R. XXXVII. Utile non debet per inutile vitiari.
- R. XXXVIII. Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare.
- R. XXXIX. Cum quid prohibetur, prohibentur omnia quae sequuntur ex illo.
- R. XL. Pluralis locutio duorum numero est contenta.
- R. XLI. Imputari non debet ei, per quem non stat si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.
- R. XLII. Accessorium naturam sequi congruit principalis.
- R. XLIII. Qui tacet consentire videtur.
- R. XLIV. Is, qui tacet, non fatetur, sed nec utique negare videtur.
- R. XLV. Inspicimus in obscuris, quod est verisimilius vel quod plerumque fieri consuevit.
- R. XLVI. Is, qui in ius succedit alterius, eo iure, quo ille, uti debet.
- R. XLVII. Praesumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.
- R. XLVIII. Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria vel iactura.
- R. XLIX. In poenis benignior est interpretatio facienda.
- R. L. Actus legitimi conditione non recipiunt, neque diem.
- R. LI. Semel Deo dicatum non est ad usus humanos ulterius transferendum.
- R. LII. Non praestat impedimentum, quod de iure non sortitur effectum.

- R. LIII. Cui licet, quod est plus, licet utique, quod est minus.
- R. LIV. Qui prior est tempore, potior est iure.
- R. LV. Qui sentit onus, sentire debet commodum et contra.
- R. LVI. In re communi potior est conditio possidentis.
- R. LVII. Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda.
- R. LVIII. Non est obligatorium contra bonos mores praestitum iuramentum.
- R. LIX. Dolo facit, qui petit quod restituere oportet eundem.
- R. LX. Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri.
- R. LXI. Quod in gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum.
- R. LXII. Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.
- R. LXIII. Exceptionem obiciens non videtur de intentione adversarii confiteri.
- R. LXIV. Quae contra ius fiunt, debent utique pro infectis haberi.
- R. LXV. In pari delicto vel causa, potior est conditio possidentis.
- R. LXVI. Cum non stat per eum, ad quem pertinet quominus conditio impleatur, haberi debet perinde ac si impleta fuisset.
- R. LXVII. Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit.
- R. LXVIII. Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum.
- R. LXIX. In malis promissis fidem non expedit observari.
- R. LXX. In alternativis debitoris est electio et sufficit alterum adimpleri.
- R. LXXI. Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multo magis admittendus.
- R. LXXII. Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per seipsum.
- R. LXXIII. Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari.
- R. LXXIV. Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.
- R. LXXV. Frustra sibi fidem quis postulat ab eo

- servari, cui fidem a se praestitam servare recusat.
- R. LXXVI. Delictum personae non debet in detrimentum ecclesiae redundare.
- R. LXXVII. Rationi congruit, ut succedat in onere qui substituitur in honore.
- R. LXXVIII. In argumentum trahi nequeunt, quae propter necessitatem aliquando sunt concessa.
- R. LXXIX. Nemo potest plus iuris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.
- R. LXXX. In toto partem non est dubium contineri.
- R. LXXXI. In generali concessione non veniunt ea, quae quis non esset verisimiliter in species concessurus.
- R. LXXXII. Qui contra iura mercatur, bonam fidem praesumitur non habere.
- R. LXXXIII. Bona fides non patitur, ut semel exactum iterum exigatur.
- R. LXXXIV. Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.
- R. LXXXV. Contractus ex conventionem legem accipere dignoscuntur.
- R. LXXXVI. Damnum quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare.
- R. LXXXVII. Infamibus portae non pateant dignitatum.
- R. LXXXVIII. Certum est, quod is committit in legem, qui, legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.
-

PARS II.

Iuris canonici principia.

Secundam tractationis partem hac ratione inscribimus, quum in ea, iuxta scholae nostrae indolem, universae ecclesiasticae iurisprudentiae prima elementa sint tradenda. Quia vero — ut ad leges nostras transferamus, quod de romanis testabatur Gaius: *omne ius quo utimur vel ad personas, vel ad res, vel ad actiones pertinet* (1) — Iustiniani vestigia sequuti, qui iuris civilis principia exhibiturus, institutiones in quatuor libros distribuit, universam materiam quatuor libris exponemus, in quibus sermo erit *de personis, de rebus, de delictis et poenis*, et tandem *de iudiciis*. Cum (autem) *hominum causa omne ius constitutum sit* — ut Hermogeniani verbis utamur (2) — *primo de personarum statu ac post de ceteris... dicemus.*

LIBER I.

De personis.

Duplici sectione dicemus: 1. *de statu personarum in ecclesia generatim*: 2. *de eodem statu speciatim.*

(1) Fr. I. *De statu hominum* (I. 5). (2) Fr. II. *Ib.*

SECTIO I.

De statu personarum in ecclesia generatim.

Duobus capitibus dicemus: 1. *de personis in genere*: 2. *de personis in ecclesia*.

CAPUT I.

De personis in genere.

ART. I.

De personae notione et divisione.

I. **Notio.** — Personae conceptus iuridice ab hominis conceptu differt. Si enim homo is est, cui mens humana in corpore humano contigit (quae notio iurisperitis et philosophis communis est) persona iuridice est subiectum iuris, seu omne et solum ens cui facultas moralis et inviolabilis agendi, exigendi et omittendi inest, et cui alia entia officiis devinciuntur.

Occasione autem arrepta, animadvertere praestat: 1. officium et ius esse correlativa inter se; nam quorum officium sine iure ad quod referatur, vel ius sine officio quo muniatur? 2. officium dici perfectum vel imperfectum prout respondet iuri perfecto vel imperfecto: 3. perfectum tunc tantum esse ius, quando clare constat quid, qua de causa, et a quo, nobis debeatur.

II. **Divisio.** — Est persona, ut diximus, subiectum iuris.

Iamvero hoc ius concipi potest vel in hominibus, et quidem aut ut in singulis, aut ut in coetum coeuntibus, vel in entibus quibusdam fictitiis (ut aiunt) ad

publicum bonum institutis. Persona ergo alia est *physica* et alia *moralis*.

Persona physica proprie est homo, non qua simpliciter talis, sed quatenus constitutus in statu, vi cuius diverso iure utitur et diversis officiis adstringitur; moralis vero est omne ens quod, praeter homines prout singuli sunt, capax iuris lege habetur; sive hominum societas fuerit, quo in casu dicitur *persona moralis collectiva*; sive potius ens fictitium quod, ut more Romanorum loquamur, *personae vice fungitur* (1), qua in hypothese recte appellatur *persona moralis* fictitia.

ART. II.

De personae elementis.

I. Elementa personae physicae. — Quum persona sit homo prout est iuris subiectum, attento solo iure naturali *personalitas*, ut aiunt, statim ab ipso conceptu acquiritur: nam, qui in ventre consistit vere est homo et proinde iuris capax, eo quia absurdo non caret hominem iuris expertem effingere.

Attamen lege humana aliquid amplius solet requiri, ut quis perfectam personam sociale adeptus sit censendus. Sic v. g. ius romanum ad hoc exigebat ut quis natus esset, et quidem in forma humana et vivens, adeo ut, qui in utero erat, quamvis lex iuberet eum custodiendum quoties de ipsius commodo ageretur, tamen proprie persona non esset.

Personalitas autem semel acquisita, quum essentialiter una in omnibus sit, multifariam tamen evolvitur sive facto hominis, sive et maxime dispositione legis, quae in singulis variam capacitatem iuridicam

(1) Fr. CXVI. D. *De legatis* I. (XXX).

agnoscit, habita ratione v. g. sexus, aetatis, corporis mentisve conditionis; imo et frequenter ipsam iustis de causis, v. g. in praemium aut in poenam auget vel minuit.

Extinguitur autem persona physica per mortem, haec quippe omnia solvit. Ubi tamen notandum iustis defunctorum voluntatibus tutelam omni iure concedi; imo positivas leges per opportunissimam iuris fictionem illud praecavisse, ut defuncti personam eius haeres in pluribus saltem negociis sustineat.

Citra autem mortis casum personalitas physica nunquam extinguatur, nisi iuxta modum, quatenus nempe facto legis quis iuridice ut mortuus habetur. Quae tamen iuris fictio (nuper memoratae e diametro adversa) nunquam nullaue de causa eo protendi potest, ut in naturae iniuriam vergat, prout vergeret si quis homo haberetur tamquam omnibus omnino iuribus destitutus et ad meram rei cuiusdam conditionem redactus.

II. Elementa personae moralis. — Distinguere oportet inter personam fictitiam et collectivam.

Relate ad primam necessarius, sed sufficiens, est legislatoris consensus, qui personalitatem iuridicam cum ipsa per publicam auctoritatem communicet.

Si vero sermo sit de altera, requiritur in primis personarum pluralitas. Et sic v. g. iure romano tres desiderabantur ad constituendum collegium (1).

Praeterea, vel finis quem coetus intendit est ipsum bonum sociorum, atque ius sociale non excedit summam iurium quae socii collata voluere, et tunc, ni lex obstet vel magis exigat, non amplius opus est quam eorum consensu. Secus si finis sit bonum publicum,

(1) Fr. LXXXV. D. *De verb. signif.* (L. 16).

atque ius sociale excedere debeat iurium individualium mensuram; nam tum oportet ut, eodem modo ac pro personis fictitiis, habeatur publicae auctoritatis interventus.

Persona vero collectiva id habet singulare, ut, quum impossibile sit in omnibus omnino negociis sociorum unanimem consensum sperare, sufficiat ad agendum consensus maioris partis; nisi forsitan speciali lege vel statuto aliud fuerit constitutum. Nec obstat regula XXIX iuris in VI: *Quod omnes tangit ab omnibus approbari debet*. Nam ea si valet (saltem in genere) quando negotium omnes tangit ut singulos, fallit quando eos tangit ut collegialiter agentes; hoc enim in casu sufficit negotium adprobari a maiori parte.

Desinit autem persona moralis: 1. per revocationem consensus ex parte legislatoris, quoties, ut ea subsistat hic est necessarius; vel per contrariam sociorum voluntatem, quando agitur de coetu arbitrio privatio constituto; idque ex notissima regula: *Omnis res per quascunque causas nascitur per easdem dissolvitur* (1): 2. per mortem sociorum omnium, nisi tamen societas ad bonum publicum et publica auctoritate fuerit inita, quia tunc persona iuridica potiusquam desiisse dormire recte diceretur.

Consulto tamen diximus *omnium*, nam in personis moralibus quoadusque unus ex sociis permanet, in eo caeterorum iura velut consolidata habentur. Unde merito Ulpianus: *si universitas ad unum rediit, magis admittitur posse eum convenire et conveniri; cum ius omnium in unum reciderit, et stet nomen universitatis* (2).

(1) Reg. I. iuris in V. (2) F. VII. §§ 2. D. *Quod cuiusque universit. nom.* (III. 4).

CAPUT II.

De personis in ecclesia.

ART. I.

Personarum notio et divisio in ecclesia.

I. Notio. — Etiam in ecclesiastica legislatione illud obtinet, ut persona sit subiectum iuris. Quodvis ergo ens, capacitate iuridica pollens, personae nomen et iura iuxta canones obtinet.

Imo fortasse magis in ecclesiastica quam in civili societate hic conceptus personalitatis valet. Et revera, si ecclesia capacitatem iuridicam vel iure naturae datam vel iure civili legitime constitutam recognoscit et tuetur, quum eo devenitur ut de participandis spiritualibus et supernaturalibus iuribus agatur, diversis regulis utitur; adeo ut non omnis, qui personalitate secundum naturale vel civile ius fruitur, eo ipso personalitate in ecclesia potiatur. Quum enim ecclesia sit societas instituta, ut homines semel in eam per baptismum ingressi, eandem fidem profitendo, iisdem pastoribus obediendo et iisdem sacramentis utendo, sanctificationem consequantur, illi tantum iuridicam personalitatem in ea obtinere intelliguntur, in quibus singula huius spiritualis et supernaturalis civitatis elementa concurrunt.

Physicam diximus, nam ad moralem quod spectat, ex eorundem principiorum evolutione sat patet, illa tantum entia personae vices fungi et iuribus frui in ecclesia, cum quibus ecclesia ipsa personalitatem suam iuridicam communicare voluerit, et quidem ea mensura qua voluerit. Sum enim media ad finem spiri-

tualet et supernaturalem, ac proinde, sicut ad ecclesiam spectat iure exclusivo huius curam gerere, sic ipsius tantum proprium est illa moderari.

II. Personarum genera in ecclesia. — Liquet ex dictis esse tria, quum habeantur personae *physicae*, *morales collectivae* ac *morales fictitiae*.

Sunt in primis personae physicae, et in hunc censum referendi sunt omnes et singuli baptizati, qui tamen haeretici aut schismatici, aut excommunicati (saltem vitandi, nam de toleratis est quaestio) non sint. Hi enim omnes, licet ratione baptismatis ecclesiae sint subditi, nihilominus in ea statum non habent (ni forsitan imperfectissimum tum ratione characteris qui indelebilis est, tum ratione externae communionis quae interdum adhuc perseverat) quum vel per recessum a fide aut obedientia catholica, vel per interdictionem a spiritualibus bonis velut maximam capitis diminutionem sint passi.

Quamvis autem verum sit, ut diximus, omnes baptizatos (praeter recensitos) personam in ecclesia habere, ipsorum tamen iura non sunt indiscriminatim aequalia. Ut enim sileamus de inaequalitate ex eo derivata, quod quis in ecclesia praesit vel subsit (qua de re inferius agetur), certum est in ecclesiastica quoque legislatione iura et officia etiam ex adiunctis aestimanda esse; adeo ut plurimum conferant ad augendam vel minuendam iuridicam capacitatem personalem, v. g. aetatem, corporis et animi conditionem, imo et interdum vel ipsum statum quem quis in civitate habet, ut puta libertatis vel servitutis.

Nec perperam aut iniuria id fieri dixeris, nam, quamvis ecclesia singulorum sanctificationem curare teneatur, ac proinde in singulis iuridicam aptitudinem ad id finis necessariam recognoscere et tueri debeat,

nihilosecius, quum de accidentali capacitate tantum est sermo, huius augendae vel minuendae recensitas multiplices causas similesve recte attendit.

Subsequuntur secundo personae collectivae seu communitates aut universitates, nempe tum ipsa ecclesia universalis, cuius ius plenum et perfectum est, tum singulares societates quae in ecclesia existunt, quarumque finis est vel pars vel medium boni supernaturalis pleni perfecti ad quod ecclesia ipsa tendit.

Ubi advertendum quod quum idem sit finis tum ecclesiae ut societatis, tum singulorum qua talium, videlicet sanctificatio; et praeterea organizatio ecclesiae procedat per analysim, seu per distinctionem societatis ecclesiasticae perfectae in societates imperfectas, v. g. in dioeceses, et non per sinthesim, seu per aggregationem societatum imperfectarum v. g. dioeceseon in societatem perfectam, in iuribus existimandis, caeteris paribus, prius considerare debemus nosmetipsos, postea ecclesiam ipsam universalem, ac tandem singulares societates in quas haec distribuitur.

Postremo sunt personae fictitiae seu piae causae, quibus ecclesia, communicata cum eis sua personalitate, utitur ad faciliorem et uberiolem sui finis assequutionem.

ART. II.

Universae tractationis de personis secundum canones adumbratio.

I. De quibus personis heic sit agendum. — Tres, ut diximus, sunt in ecclesia personarum species. Quia tamen quum de personis in iure agitur, proprie intelliguntur physicae et collectivae, nos,

hunc morem sequuti, tractationem de personis ficti-
tiis ad librum secundum amandamus, ubi de rebus
sermo erit. Hae enim personae commode, imo aptius,
ad res reducuntur, quum sint media quibus ecclesia
utitur ad finem consequendum.

Ad personas propterea physicas et collectivās ser-
monem coarctabimus, et quia necessario omnes hae
ad statum vel clericalem, vel laicalem, vel regularem
(qui de clericali et laicali participat) pertinent, ser-
vato dignitatis ordine agemus in hoc libro primum
de clericis, deinde regularibus et tandem de laicis.

Obiter autem heic animadvertimus: 1. clericos a
graeca voce fuisse dictos, quae *sortem* significat, nam,
teste Hieronymo (1): *ministri Dei propterea vocan-
tur clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia
Dominus sors idest pars clericorum est*: 2. laicos item
a graeca voce fuisse appellatos, quae idem sonat ac
plebs idest *multitudo*, quod nomen quam recte con-
gruat simplicibus fidelibus nemo est qui non videat:
3. tandem regulares exinde fuisse nuncupatos, quod
omnino specialem et determinatam vitae regulam
profitentur; unde etiam facile intelligitur cur laici
dicantur etiam *saeculares*, quin immo ipsi clerici simul
sumpti *cleri saecularis* nomine donentur, quum con-
siderantur ut a clericis regularibus discreti.

II. Tractationis ordo. — Integram secundae
sectionis amplissimam materiam tribus subsectioni-
bus, in titulos ubi opus fuerit tributis, exponemus.
In prima dicemus *de clericis*; in secunda *de regula-
ribus*; et in tertia tandem *de laicis*.

(1) Litt. II. *Ad Nepotian*.

SECTIO II.

De personis in ecclesia singillatim.

SUBSECTIO I.

De clericis.

Tribus titulis dicemus: 1. *de clericorum iuribus*; 2. *de eorundem officiis*; 3. *de ipsorum privilegiis*.

TITULUS I.

De clericorum iuribus.

Quum omne clericorum ius *potestate ordinis* et *iurisdictionis* contineatur, de utraque agemus, et quidem separatim, ne rerum moles ordini et claritati officiat. Utramque autem expendemus primo *in abstracto*, ut dicunt, et dein *in concreto*.

CAPUT I.

De potestate ordinis.

ART. I.

De potestate ordinis in abstracto considerata.

I. Potestatis ordinis natura. — Potestas ordinis ea est, quae versatur circa res sacras supernaturales conficiendas et administrandas.

Quia vero penes christianos hae res continentur sacrificio, sacramentis et sacramentalibus, omnis potestas, quae ad haec directe refertur, ordinis potestas existimari debet.

In ecclesia autem ordinis potestatem inesse fide constat; sed quum hoc ex theologia probatum sup-

ponamus, tantum animadvertimus huiuscemodi potestatem non fluere necessario ex ipsa sacerdotii essentia. Versatur enim ea circa res sacras supernaturales, iamvero has statum capere ex sola voluntate Christi nemo ambigere potest.

Nec obiiciatur sine sacrificio et signis sacris nullam religionem posse consistere, nam (respondebimus) saltem certum est Christum libere omnino hanc potestatem tributam voluisse iis tantum personis, quae ordine sacratae fuerint. Quod adeo verum est, ut veterum patriarcharum tempore non defuerint sacra, et tamen nulla fuerit potestas ordinis; Hebraei vero sacris abundaverint, et nihilominus potestatem ordinis non habuerint nisi imperfectissimam, quum ritus, per quos sacrorum administri penes eos inaugurabantur, non nisi ad instar sacramentalium operarentur.

II. Quomodo acquiratur. — Respondemus acquiri per sacram ordinationem, de qua tamen alibi, seu in L. II, et non heic agendum.

Propterea si haec substantiali defectu laboraverit, nullatenus potestas ordinis acquiritur, neque defectum supplere potest ecclesia, quum agatur de re divini iuris. E contra si ordinatio peracta fuerit, servatis quidem quae ad substantiam pertinent sed contra ecclesiae interdictum, rata erit.

Neque huic doctrinae obstant antiqui canones, qui huiuscemodi ordinationes, v. g. ab haereticis etc. collatas, nullius roboris declarare videntur. Nam vel sunt intelligendi de ordinationibus substantialiter vitiatas, vel de denegatis iis qui contra ecclesiae vetitum fuerant ordinati, illis iuribus, quae, iuxta veterem disciplinam, ordinationem consequerentur; quale erat v. g. ius habendi partem cum clero certae ecclesiae et participandi huius fructus.

Quod si aliqui vetustissimi canones ita sunt concepti, ut hanc interpretationem respuere videantur, dicendum ut communem et certam hodie obtinere sententiam, quae pro validitate decertat, olim vero aliquibus aliter sentire magis arrisisse, eorumque placita interdum et alicubi ecclesiasticae disciplinae formam fortasse praestitisse (1).

Ut certam autem hodie haberi sententiam, quae pro validitate decertat, patet v. g. ex const. *Apost. Sedis*, in qua edicitur: *Suspensionem ab Ordine suscepto ipso iure incurrunt, qui eundem ordinem recipere praesumpserunt ab excommunicato vel suspenso, vel interdicto nominatim denunciatis, aut ab haeretico vel schismatico notorio: eum vero qui bona fide a quopiam eorum est ordinatus, exercitium non habere ordinis sic suscepti, donec dispensetur, declaramus.*

III. Quotuplex sit. — Potestas ordinis proprie una est, seu potestas ex iure divino quoad sacrificium et sacramenta. Quia tamen placuit ecclesiae sacramentalia ad instar sacramentorum instituere, atque omnem circa ea potestatem illis tribuere, qui horum sunt administri, sequitur, praeter potestatem ordinis ex iure divino, alteram quoque lato sensu admitti debere ad ius humanum referendam, quaeque priorem adamussim imitari videtur.

IV. De eius subiecto: ubi et de diaconissis. — Subiectum potestatis ordinis est omnis et solus baptizatus masculus, quaecumque fuerit eius aetas vel conditio. Et hoc tam verum est, ut nullo modo queat ecclesia (quemadmodum saltem verius – nobis certe – docetur) interdicere quominus quis mas valide ordines

(1) Conf. C. I. II. III. V. Causae IX. Quaest. I.

suscipiat, etsi possit conditiones eis administrandis et suscipiendis ponere, quibus non servatis ordinatio illicita evadat: atque e converso nulla de ratione valeat foeminis ad ordinationem aditum aperire.

Nec, ad has quod spectat, obiiciatur occurrere in vetustis monumentis mentionem episcoparum, presbyterarum et diaconissarum. Nam huiusmodi appellationes generatim singularem originem habuerunt ex eo derivatam, quod talium mulierum viri (certis servatis conditionibus) ad sacra ministeria v. g. ed episcopatum fuerunt assumpti.

Praeterea ad diaconissas quod attinet, hae quidem gradum et nomen sibi proprium in ecclesia obtinuerunt; a diaconibus tamen longe distabant, quum ipsarum munus nullatenus conferretur per sacram ordinationem, cuius foeminae semper et ubique incapaces habitae sunt, et tantummodo importaret deputationem (quamvis quodam ritu sacro factam) ad obeunda certa officia, quae saepe non sine scandali periculo aut verecundiae offensa a diaconis fuissent expleta, v. g. gerere curam de virginibus et viduis praesertim aegrotis, ac ministrare Episcopo quum foeminas vel per immersionem baptizaret vel sacro chrismate in fronte delibueret.

Diaconissarum usus in ipso ecclesiae exordio obtinuit, ut liquet auctoritate Pauli, qui non solum in epist. ad Romanos laudat Phoeben, piam foeminam quae erat: *in ministerio ecclesiae*, quae (erat) *in Cenchris* (1), seu erat diaconissa ecclesiae cenchrensis, ut graves interpretes docent, verum et in epist. I, ad Timotheum normas praebet in diaconissarum electione tenendas, seu: *Vidua eligatur non minus sexa-*

(1) C. XVI. 1.

ginta annorum, quae fuerit unius viri uxor, in operibus bonis testimonium habens etc. Diaconissarum usus diu perduravit in ecclesia orientali, minime vero in occidentali (ut liquet v. g. ex Conc. Aurelianensi II.); quod maxime tribuendum receptae ab hac disciplinae de collatione baptismatis per infusionem.

ART. II.

De potestate ordinis in concreto.

I. **Hierarchiae notio.** — Quoniam potestas ordinis est in concreto varia pro variis clericorum gradibus hierarchico ordine tributis, praestat breviter in primis de hierarchia in genere disserere.

Dicimus ergo *hierarchiae* nomen graecae originis esse, ac sacrum principatum significare.

Dupliciter autem hierarchia considerari potest, nempe *obiective* ac *subiective*. Primo modo accepta recte definitur: potestas seu praecellentia sacra, quae a pluribus personis vario ordine distributis participatur; altero vero: coetus personarum praecellentiam hanc participantium.

II. **Hierarchiae ordinis existentia.** — Esse in ecclesia hierarchiam ordinis fuse probatur in theologia, et maxime constat ex Conc. Trid. definitione: *Si quis dixerit in ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat ex Episcopis, presbyteris et ministris, anathema sit* (1). Quem quidem canonem non de iurisdictionis potestate esse conceptum sed ordinis, non solum ex eo colligitur quod rubrica, sub qua refertur, sit inscripta:

(1) Sess. XXIII. *Can.* VI.

De sacramento ordinis, sed (quod magis est, nam illa rubrica non fuit ab ipsis Patribus praefixa) et ex eo quod universa doctrina dogmatica in Sess. XIII. tradita sacramentum ordinis attingat.

III. **Eius gradus.** — Ex citato canone Conc. Trid. adparet tres gradus adesse, qui ordinatione divina nituntur, nempe *episcopatum*, *presbyteratum* et *ministerium*; in quo posteriori censu saltem diaconos esse intelligendos hermeneuticae regulae et doctorum auctoritas nullatenus dubitare sinunt.

Verum praeter hos tres adesse quoque alios, nempe in ecclesia occidentali quinque, seu *subdiaconatum*, *acolythatum*, *exorcistatum*, *lectoratum* et *ostiariatum*; et in orientali duo, seu *hypodiaconatum* et *lectoratum* (saltem ex generaliori disciplina, nam penes Maronitas habetur insuper ordo *cantoratus*) omnibus sat compertum est.

Qui quidem gradus quamvis remote et ipsi ad ius divinum videantur referendi, quum ad ministerium spectent, tamen proxime probabilius originem humanam habuerunt, quatenus ecclesia, intensionem I. C. interpretata, ex variis ministerii muneribus, quibus omnibus explendis diaconi fuissent impares, partes quasdam decerpsit easque variis ordinibus attribuit. Cuius rei probabile argumentum in eo est, quod nec semper nec ubique ordines infra diaconatum iidem fuerint, ut patet vel ex diversa utriusque ecclesiae hodierna disciplina.

IV. **Diversorum graduum varia potestas.** — Quaenam specificè potestas singulis gradibus sit propria hic investigare non licet.

Summis ergo principiis pro re nostra contenti, animadvertimus tantum huius potestatis quantitatem esse dimetiendam ex varia aptitudine, quam singuli gra-

us habent ad sacrificium, sacramenta et sacramentalia.

Quapropter, quum ad haec sacra nonnisi duplex essentialis relatio habeatur, nempe una ad instar *causae efficientis*, quae consistit in sacerdotio, et alia ad instar *causae ministerialis*, quae consistit in ministerio, iam dicendum erit eo magis vel minus potestatis ordinis quempiam habere, quo magis vel minus per ordinationis ritum huiusmodi vel efficientis vel ministerialis potestatis particeps fuit effectus.

Hinc, quia in sacerdotio duo sunt gradus seu episcopatus et presbyteratus, qui episcopatu insignitus est, utpote habens plenitudinem sacerdotii, non solum omnia peragere valet, quae potestate ordinis continentur, sed et hanc perpetuare potest per sacram ordinationem: qui vero tantummodo presbyteratum recepit valet equidem v. g. sacrificium offerre etc. sed, utpote plenitudine sacerdotis carens, interdicta habet quae ad perfectionem pertinent, seu confirmationis et ordinis administrationem necnon plurium sacramentalium confectionem.

Itidem quia in ministerio plures quoque sunt gradus, primas partes in opera praestanda, quum sacra peraguntur et tribuuntur, sibi vindicat diaconus, utpote in vertice huius ministerialis hierarchiae constitutus, eumque proxime sequitur subdiaconus etc. et ita gradatim usque ad ostiarium, qui inferiorem prae caeteris potestatem habet.

Diaconatum eique inferiores gradus diximus esse *in ministerio*. Quod si quis obiiciat interdum et hisce ordinibus insignitos videri agere ut principales rerum sacrarum administratores, ut patet v. g. exemplo vel diaconi cereum sabbatho sancto benedicentis, imo et baptizantis ac eucharistiam distribuentis, vel exor-

cistae malos spiritus pellentis, respondebimus etiam hisce in casibus diaconum et exorcistam quodammodo praebere sacerdotibus ministerium, quum v. g. diaconis baptizare tantum liceat in necessitate et in subsidium presbyteri, et exorcista censendus sit spiritus malos eiicere potissimum, ut obstaculum removeatur quod fidelem aliquem, eo quia a daemone possessum, a divinorum participatione removebat.

V. In variam, quae variis temporibus obtinuit, quoad ministerium disciplinam animadversiones nonnullae. — Iis quae brevissime de ordinis potestate tradidimus, addere liceat quae sequuntur:

I. In ministerii, seu diaconatus ceterorumque graduum inferiorum, officiis et iuribus determinandis Christus maximas partes prudenti ecclesiae arbitrio commisit.

II. Ecclesia propterea, pro temporum locorumque varietate, modo maiorem, modo minorem eam esse voluit; adeo ut, puta, amplissimam olim tribuerit diaconibus potestatem in ecclesiasticis bonis administrandis, quam postea, iustis de causis ab eis ablatam, v. g. in singulos beneficiarios transtulit.

III. Verum hodie, ob immutata temporum adiuncta, ordines presbyteratui inferiores potius considerantur veluti gradus quidam per quos in sacerdotium tendatur (1), ac proinde ministerium omne fere exclusive versatur circa res mere spirituales, nec nonnisi perraro exercetur a clericis, qui eis gradibus contenti altiores non appetunt.

IV. Nec huic disciplinae adversatur Synodus Tridentina quando: *ut sanctorum ordinum a diaconatu*

(1) Conc. Trid. Sess. XXIII. *Can.* II.

ad ostiariatum functiones, ab Apostolorum temporibus in ecclesia laudabiliter receptae, et pluribus in locis aliquandiu intermissae, in usum iuxta sacros canones (revocarentur), nec ab haereticis tanquam otiosae (traducerentur), illius pristini moris restituendi desiderio flagrans (decrevit), ut in posterum huiuscemodi ministeria nonnisi per constitutos in dictis ordinibus (exercerentur (1): nam non fuit Patrum Tridentinorum mens absolute restituere pristinam disciplinam, sed solum iuxta modum, qua scilicet *fieri commode posset, et ubi populus esset frequens, et ecclesiae proventus id ferre valerent; et (ut par erat) nonnisi quatenus innovationes ab ipsa ecclesia in antiqua disciplina legitime iam inductae id tulissent: quod caeteroquin firmatur auctoritate consuetudinis, quae ita legem tridentinam interpretata est.*

V. Quapropter omnino erraret, qui: 1. inepte naturam diaconatus subvertens atque ecclesiae et rei publicae iura crasse permiscens, vel contenderet v. g. diaconatum, aut ita esse institutionis divinae, ut immutabilia habenda sint omnia eius officia prout olim in usu fuerunt, aut non aliter eum appellari posse ordinem sacrum, ni quatenus lato sensu sunt sacra illa munia, caeterum magis civilia et socialia quam spiritualia, quae retroactis aetatibus a diaconis dicuntur expleta; vel etiam: 2. praetenderet, aut ex neglecta assertorum diaconalium munerum restitutione repetenda esse omnia mala, quae hodie tum ecclesiam tum rem publicam turbant; aut restitutioni ipsi, quatenus contingeret eam fieri, illudtribuendum, ut R. P. non amplius indigeret temporali ditioe ad plenam suae libertatis tutelam, et vel ipsi novatores — su-

(1) Sess. XXIII. C. XVII. *De Ref.*

blato extemplo fere omni obice — turmatim ad ecclesiae unitatem forent reversuri.

VI. Neque caeterum censendum nos haec velut ludentes contra scenicos adversarios scripsisse, nam reapse haec magis aegri somnia quam errorum monstra postremis hisce temporibus in medium fuerunt prolata. Quae tamen fortasse silentio praeterissemus, ni usque eo progressum esset, ut, occasione arrepta e laudibus, quas nuper Leo XIII in const. *Rerum novarum* tribuebat antiquis diaconibus, ab Apostolis institutis ut: *quotidianae beneficentiae exercerent munia* (quae caeteroquin non fuit nec unica nec primaria diaconatus constituendi causa, quemadmodum explicant interpretes in C. VI. Act. Apost.) vel ipse R. P. tanquam nugarum huiusmodi quodammodo particeps exhibitus fuisset.

CAPUT II.

De potestate iurisdictionis.

ART. I.

De potestate iurisdictionis in abstracto.

I. Iurisdictionis nomen et notio. — Iurisdictionio, a iure dicendo appellata, non univoce sumitur in romana et canonica legislatione. Et revera penes Romanos distinguebantur maiestas, imperium, iurisdictionio ac notio. Maiestas erat velut fons omnium publicorum iurium, et universam potestatem continebat quae in reipublicae moderatoribus inest, nempe legiferam, executivam et coercitivam; imperium erat potestas animadvertendi in facinorosos per poenas graves et praesertim sanguinis; iurisdictionio erat potestas

cognoscendi, iudicandi, iudicatum exequendi et iudicem dandi; et tandem notio erat facultas a magistratu alicui imperita certam aliquam causam cognoscendi.

Iure vero nostro iurisdictionis nomine omnia comprehenduntur, quae ecclesia potest in ordine ad suum finem, quaeque tamen ad potestatem ordinis non spectant. Unde merito definitur: ius quo ecclesia pollet fideles dirigendi et moderandi sive in credendis sive in agendis, seu tum in fide tum in disciplina. Notandum tamen quod, quamvis vel in vetustissimis canonibus potestatis et auctoritatis vocabula occurrant, vocem iurisdictionis primitus tantum usurpatam noscimus a S. Gregorio M., qui illam, e romanis legibus depromptam, ad canonicum ius transtulit (1).

II. Quomodo differat a potestate ordinis. — Respondemus differre multiplici modo, nempe:

I. *ratione obiecti*, quum potestas ordinis versetur circa sacra et iurisdictionis circa regimen:

II. *ratione fontis*, quia potestas ordinis immediate orta est ex voluntate libera Christi, dum iurisdictionis, quum remote fundetur in ipsa essentia sacerdotii, fluxit ex voluntate Christi necessaria; non enim potuisset institui ecclesia ad modum societatis perfectae, quin ipsi praeficerentur rectores iurisdictione pollentes:

III. *ratione modi*, quo acquiritur, nam potestatem ordinis adipiscimur per sacram ordinationem, unde etiam sequitur eam amitti non posse ob characteris indelebitatem: dum iurisdictionem nanciscimur per legitimam missionem, quae quidem per varias causarum figuras haberi potest, v. g. per electionem et delegationem; quod in causa etiam est ut ea ampliari, coarctari, imo et amitti possit. Advertendum autem:

(1) Conf. Epist. Ad Romanum, 32. L. VIII.

I. diversitatem hanc quoad modum communicandae et acquirendae utriusque potestatis exemplo suo indigitasse vel ipsum Christum, qui separatim et distinctis temporibus utramque Apostolis dedit, ut aperte constat ex Evangelio:

II. eandem quoque prae oculis habuisse Conc. Trid., quum anathemate percussit affirmantes: eos qui nec *ab ecclesiastica et canonica potestate ORDINATI nec MISSI sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi et sacramentorum ministros* (1):

III. antiquis temporibus frequentissimum fuisse, ut uno eodemque actu utraque potestas traderentur, quum rite peracta ordinatio legitimam missionem adnexam haberet:

IV. amissionem iurisdictionis (citra mortis casum) fere numquam contingere sine expresso vel tacito consensu illius a quo missio processit; quod — merito caeterum statutum, ne publicum regimen in christiana republica arbitrio privatorum perturbetur — non ita tamen intellectum volumus, quasi semper iste consensus possit pro libitu concedi aut denegari; quum certissimum sit quaedam esse ecclesiastica officia, quae, sicut libere omnino acceptantur, ita libere omnino dimittuntur.

III. **Utrum separatim stare possit utraque potestas.** — Respondemus minime de hoc ambigendum esse, quum eae toto coelo inter se differant.

Imo addimus adeo separabiles esse, ut ibi possit consistere plenitudo unius ubi alterius nihil est. Hinc v. g. simplex clericus ad pontificatus fastigium, servatis servandis, evector plenam haberet potestatem iurisdictionis et nullam ordinis; e contra Episcopus

(1) Sess. XXIII. *Can.* VII.

degradatus plenam retineret potestatem ordinis et nullam iurisdictionis.

Quamvis autem separari valeant, tamen quum una alteram perficiat utpote ad eundem finem remote ordinatae seu animarum sanctificationem, saepe in eadem persona copulantur; imo potestas ordinis *quoad exercitium* non solum moderationem capit a iurisdictione, sed et, saepe saltem, iurisdictionem subaudit, ut clarissime patet exemplo Episcoporum, quibus interdictum est, ne auctoritate sua v. g. pontificalia exercean in alieno territorio, et ne subditis alienis, licet intra ambitum dioeceseon sibi concreditarum consistentibus, ordines conferant.

IV. **Iurisdictionis subiectum.** — Est omnis et solus clericus, qui iure non prohibeatur. Ubi monendi, sumus:

I. clerici nomine intelligi eum, qui saltem tonsuram receperit:

II. clericos coniugatos vel bigamos iurisdictionis esse incapaces, quum illi ex parte et hi plenissime laicis aequiparentur:

III. solum Papam posse laico tribuere ecclesiasticam iurisdictionem:

IV. dubium tamen esse, num eam valeat etiam foeminis aliququaliter concedere:

V. qua in re iis assentiendum nobis probabilius videri, qui, quamvis affirmant posse foeminis permitti aliqua ministeria, ut ecce saltem aliquando esse arbitras in causis civilibus clericorum (1), absolute tamen negant eas esse iurisdictionis capaces:

VI. revera semper in lege christiana religiosissime custoditam fuisse Pauli legem ut: *mulieres in ecclesiis*

(1) C. IV. *De arbitris.*

taceant (1); imo in iure nostro merito dici *norum*, *absonum* et *absurdum* factum abbatissae praetendentis praedicare; adducta praeterea ratione, quod licet B. Virgo esset dignior Apostolis, non tamen illi sed istis Dominus clavem regni caelorum commisit (2):

VII. nec obstore illa monumenta, ex quibus aliud videretur colligendum, ut v. g. cap. XII. *De maior. et obed.* quo statuitur posse abbatissam clericos suspendere ab officio et beneficio; quum haec prohibitio ita explicari queat, ut fuerit merum vetitum facti et non vera censura:

VIII. tandem non displicere quod aliquibus verum visum est, nempe optime fieri posse ut v. g. concedatur foeminis censurarum irrogatio et beneficiorum collatio, sed ita ut ipsae nonnisi externum factum irrogationis et collationis ponant, vis vero iuridica actorum huiusmodi habeatur ex ipso iure.

V. Proponitur et resolvitur quaestio: quo iure haeretici iurisdictionis sint incapaces. — Quoniam de iurisdictionis ecclesiasticae subiecto loquimur, non abs re erit aliqua saltem de hac quaestione delibare.

Sciendum ergo est acriter controverti inter doctores, num haeretici notorii sint per se iurisdictionis ecclesiasticae incapaces vel tantum eo quia ecclesia eos tales effecit. Sunt enim qui primum adfirmant hac innixi ratione, quod huiusmodi haeretici nullo prorsus modo ad ecclesiae corpus pertinere censendi sint, quum manifesto ab ea recesserint; iamvero quomodo potest iurisdictionem habere in ecclesia qui eius membrum non est? Alii e contra, quos sequimur, pro altero decertant hac ratione permoti quod haec-

(1) I. *Ad Corinth.* XIII. 34.

(2) C. X. *De poenitent.*

resis, utut certissima et notoria, profecto non aufert baptismum, et proinde non tollit capacitatem iurisdictionis retinendae et exercendae; quod caeteroquin firmatur: 1. ex eo quod in omnium sententia haereticus manifestus valide absolvet in extremae necessitatis casu, quod profecto non valeret si essent vera quae adversarii adseverant; et insuper: 2. ex eo quod iuxta antiquam disciplinam, prout liquet ex Concilio Nicaeno II, interdum Episcopi haeretici poenitentes retinebantur in officiis suis, quin praecederet nova episcopatus collatio (1).

VI. **Iurisdictionis species.** — Potestas iurisdictionis in se una, quippe quae tota circa regimen versatur, multiplici tamen modo sese explicat, ac proinde plures divisiones recipit habita ratione *fontis* unde proxime manat; *extensionis* quam obtinet; *modi* quo in subiecto inest; *finis* in quem tendit, et tandem *modi* quo est exercenda.

Et primo quidem *ratione fontis*, alia est *ex divino iure* et alia *ex humano*, prout eius titulus seu causa Christum vel ecclesiam proxime habet auctorem. Hoc sensu ad divinum ius est referenda potestas R. P. et Episcoporum, ad humanam iurdictio v. g. Patriarcharum.

Secundo *ratione extensionis*, alia est *universalis* et alia *particularis*, prout limites respuit vel recipit quoad personas, res et loca ecclesiae subiecta. Universalis vero iurdictio unius est R. P. sive in concilio sive extra; caeterorum autem graduum quotquot sunt nonnisi particularis et est et esse potest.

Tertio *ratione modi*, quo proxime in subiecto inest, alia est *ordinaria* et alia *delegata*, prout alicui per-

(1) Conf. C. IV. Caus. I. Quaest. VII.

sonae seu officio inhaeret iure proprio, vel potius mandato alterius qui ordinariam obtinet.

Ad hanc autem iurisdictionis distinctionem quod pertinet, tria quae sequuntur notata volumus:

I. Interdum potest ordinaria et delegata potestas eadem de re ad aliquem spectare, ut contingit v. g. in Episcopis quando eis conceditur vel mandatur, ut procedant *etiam tamquam Apostolicae Sedis delegati*. Iamvero hoc in casu in potestate quidem Episcopi est ordinario vel delegato iure uti; at, ni id exprimat, praesumptio est velle procedere ut delegatus S. Sedis; quod tamen non impedit quominus appellatio debeat apud Metropolitanum interponi, secus ac contingat quando tantum ut delegatus procedere valet: nam S. Sedis eiusmodi delegationes constituentis nullatenus mens fuit praeiudicium inferioribus iudicibus inferre, sed tutius et expeditius reddere episcopalis iurisdictionis exercitium (1).

II. Plura quae pertinent ad potestatem subdelegandi nos alibi opportunius trademus, seu quum in L. IV. agemus de iudicibus praesertim a R. P. delegatis.

III. Non desunt doctores, qui iurisdictionem *ordinariam* etiam eam appellent, quae ad quotidianam ecclesiae administrationem pertinere censenda est, dum *extraordinariam* eam dicunt, quae nonnisi in adiunctis extra ordinem contingentibus exerceri potest, ut est v. g. potestas, quae ad Archiepiscopum spectat in dioecesi suffraganeorum. Utrum tamen distinctionem hanc admittere expediat, alii iudices sint.

(1) Conf. Dec. S. C. Conc. penes Fagnanum. C. III. *De eccl. aedif.*

Quarto ratione finis, alia est *fori externi* et alia *fori interni*, prout directe et primario attingit bonum publicum, seu utilitatem fidelium quatenus in societatem externam coeunt; vel bonum privatum, seu utilitatem fidelium in quantum considerantur ut singuli.

Ubi advertere praestat:

I. exinde explicari quomodo intelligendum sit adagium: *ecclesia non iudicat de internis*; non iudicat scilicet de internis in foro externo, bene vero in interno:

II. forum internum subdistingui in *sacramentale* et *conscientiae*, prout respicit peccatorum absolutiorem et retentionem, vel caetera quae ad spiritualem cuiusque fidelis salutem pertinent:

III. forum vero *poenitentiale*, cuius interdum mentio est in iure nostro, iuxta alios unum idemque esse cum foro sacramentali, iuxta alios e contra cum foro conscientiae; quod posterius magis verum putamus, eo quod forum conscientiae favorabilius prae altero non immerito habetur, quum nullo modo importet onus confessionis sacramentalis peragenda.

Quinto tandem ratione modi quo exercetur, iurisdictio alia est *voluntaria* et alia *contentiosa*, prout explicatur in volentes vel in invitos, ut aiunt.

Quia tamen haec distinctio practice est difficultatibus referta, alii fortasse meliorem substituunt, dividendo omnem iurisdictionem in *iudicalem*, quae complectitur negotia iudiciali forma expedienda, et *extraiudicalem*, quae caetera continet.

Inter utramque plurimum discriminis est; nos tamen pro re nostra haec tantum heic admonenda opportunum putamus, nempe: 1. iurisdictione contentiosa seu iudiciali neminem uti posse in causa propria (ex-

cepto summo principe), bene vero altera, ni obstat aut lex aut ipsa rei peragenda natura; itemque: 2. posse *saltem saepe*, ut diximus, agentes de praeceptis, iurisdictionem voluntariam exerceri extra proprium territorium, in subditos tamen proprios, non vero contentiosam.

ART. II.

De potestate iurisdictionis in concreto.

Iurisdictionem neque in omnibus clericis inesse, neque in iis in quibus inest esse aequalem, certum omnino est. Constat quippe esse in ecclesia, praeter ordinis hierarchiam, etiam eam quae iurisdictionis appellatur, adeo ut illi tantum potestate regendi polleant qui, vel ad iurisdictionis hierarchiam pertinent, vel saltem ab iis, qui in eadem constituti sunt, eam mutuam habent. Iamvero expendere quid singuli clerici in regimine possunt nostrum nunc est, in quantum tamen scholae institutionum indoles patitur. Quia vero rerum copia est magna, ne earum mole veluti obruamur, duabus paragraphis, in capitula subdistinctis, agemus in primis de gradibus iurisdictionis, qui certe ad divinum ius sunt referendi, nempe de supremo pontificatu et de episcopatu, ac postea de caeteris.

§ I.

De supremo pontificatu et episcopatu.

CAPITULUM I.

De Romano Pontifice.

I. Dignitatis pontificiae adumbratio. — Ex theologia novimus Christum non modo honoris, sed et iurisdictionis B. Petro primatum contulisse, hunc vero

indefectibilem constitui oportuisse, ac reapse in persona Episcopi urbis Romae seu R. P. perseverare.

Colligitur exinde R. P. esse divino iure totius ecclesiae caput et monarcham, pollentem plena et ordinaria potestate in universalem ecclesiam, seu potestate omnes et singulas ecclesias atque omnes et singulos tum pastores tum fideles, sive divisim sive coniunctim, pascendi, regendi et gubernandi.

Exinde etiam ratio repetenda est amplissimorum titulorum, quibus R. P. in ecclesiasticis monumentis celebratus occurrit, v. g. *pater patrum, apostolicum culmen, apex episcopatus, verus Christi vicarius, totius ecclesiae caput, omnium christianorum doctor* etc. et vel ipsum nomen *Papa*, quod olim quidem Episcopis omnibus commune, imo et saepe ad minores clericos translatum, nunc, maxime post decretum Gregorii VII (1) exclusive proprium factum est R. P. significat enim patrem, ac proinde nemini magis convenit quam illi, qui et vices fungitur Dei a quo omnis est paternitas, et ecclesiae praeest a qua nos tamquam a matre gignimur et alimur in spem vitae aeternae.

II. De Romani Pontificis electione. — Posse R. P. successorem sibi eligere, praesertim si ecclesiae bonum ob rerum adiuncta id exposcere videatur, fuit nonnullorum opinio, quam vix non antiquatam recte dixeris. Etenim si ad R. P. utpote plenitudinem potestatis habentem pertinet, et quidem exclusivo iure, modum constituere quo novus pastor viduatae ecclesiae praefici debeat, non tamen in eius potestate est successorem ipsum designare: 1. tum ut omne periculum devitetur, ne hereditaria fiat haec suprema di-

(1) In Conc. Romano a. 1073.

gnitas, quod esset a Christi mente prorsus alienum: 2. tum quia officium consulendi bono ecclesiae vitae ipsius Pontificis prorsus subiectum existit et cum illa extinguitur; 3. tum, et potissimum, quia id nunquam fieri consuevit, quamvis non semel talia inciderint adiuncta, ut, si RR. PP. reapse hoc iure pollerent, eo usi fuissent, imo forte uti debuissent. Quidquod Hilarus in Conc. Rom. et Pius IV in consistorio, ut fertur, declararunt id R. P. non posse? et Bonifacius II, quum ad declinanda Gothorum arbitria Vigilium successorem elegisset, postea mutato consilio rem pro infecta habendam voluit? Nec obiiciatur S. Petrum successorem sibi elegisse Clementem, nam respondemus: 1. electio haec historice nequit dici certa, quum Canon I. Caus. VIII. Quaest. I. qui eam factam refert, auctorem habuerit Pseudo-Isidorum; 2. factum S. Petri, etsi historice esset certum, haud facile posset trahi in exemplum, quum constet Apostolis iure extraordinario plura licuisse, quae eorum successoribus interdiciuntur.

Caeterum quidquid de hac quaestione opinari placeat, sciendum est non semper in RR. PP. electione eandem rationem fuisse servatam.

Revera primis saeculis eligebatur R. P. servata plus minusve eadem disciplina tunc vigente in Episcoporum assumptione; scilicet negotium omne perficiebatur ab universo clero romano, accedente (quod saltem obtinuit data ecclesiae pace) consensu populi ferentis laudabile testimonium de eligendi moribus.

Saec. v ineunte, quum post Zosimum ortum esset schisma, statutum est, ut si duo electi fuissent, neuter obtineret pontificatum; eodem vero saeculo exeunte inductum est, ut ille censeretur rite et canonice electus, qui maiorem suffragiorum numerum obtinuisset.

Seriori aetate, seu a saec. VI ad Gregorium VII, variis de causis invaluit usus, ut electio adprobatione Imperatoris firmaretur.

Tandem, quum iam a Nicolao II in Conc. Lateran. (a. 1059) potiores partes hac in re Cardinalibus Episcopis fuissent reservatae, ab Alexandro III in Conc. Gen. Lateran. III. ius eligendi R. P. exclusive tributum est Sacro Collegio (1).

Et hoc iure etiam nunc utitur ecclesia, adeo ut:

1. neque ad concilium generale, quod forte quando vacat sedes contigerit celebrari, devolvatur electio; quin imo concilium ipsum, mortuo Papa, statim ut suspensum sit censendum (2);
2. nullas partes hac in re sibi possint inferior clerus vel principes vel plebs vindicare; imo declaratum sit incidere in excomm. R. P. spec. reserv. assecclas et fautores cuiusdam societatis, quae paucis retro annis in Urbe constituta fuerat ad praetensum hoc plebis ius propugnandum (3);
3. neque aliquid iuris vere et proprie spectet ad supremos Galliae, Austriae et Hispaniae moderatores, vi praxis duobus circiter abhinc saeculis et dimidio introductae, sese opponendi ne hic vel ille Cardinalis in R. P. assumatur: nam, etsi vocetur haec praxis *ius exclusivae*, limites non excedit simplicis petitionis, quum neque ullo iure nativo, ut evidens est, nitatur, neque per privilegium probari possit inducta; unde rectissime Cardinales in conclavi coadunati non semel, opposita *exclusiva* non obstante, ad electionem progressi sunt; imo fortasse nunquam in posterum illam attendent ob immutatas omnino ecclesiae condiciones in illis nationibus.

(1) C. VI *De electione*. (2) Const. Pii IX. *Cum Romanus Pontifex*. a. 1869. (3) Epist. S. Poenitentiariae 4 augusti 1876.

Fit autem electio in conclavi, quod inchoari debet lapsa decendio a morte Pontificis, et, quoad fieri potest, eo in loco ubi haec contigit: atque ille censetur electus in quem concurrunt duae tertiae partes suffragiorum Cardinalium praesentium (1).

De ratione in suffragiis dandis et recipiendis servanda illud saltem animadvertere praestat: 1. praeter quasi inspirationem, scrutinium et compromissum (quos modos explicabimus inferius, quando agemus de electione Episcoporum) iure fere proprio et singulari locum habere in electione R. P. accessum, seu permitti ut, scrutinio peracto et nemine tamen ob defectum requisitorum suffragiorum electo, possint Cardinales accedere scripto suffragio in electionem illius, qui saltem aliquod votum favorabile retulit; 2. nullum ex Cardinalibus posse privari iure vocis activae et passivae (ut aiunt) censurarum praetextu, quum hae in ordine ad hunc effectum suspensae habeantur (2).

Advertendum autem Pium IX, attenta conditione, in qua hodie S. Sedes versatur, consulturum, ne post obitum suum ecclesia diu suo capite careret, nonnulla constituisse, quo expeditiorem faceret primam immediate futuram electionem successoris, imo iisdem perdurantibus adiunctis, etiam alteram hanc proxime subsequentem.

III. Quomodo Romanus Pontifex cesset a munere. — Hac in re pauca quae sequuntur constituimus.

I. Dubio procul excidit R. P. a munere mortis causa, adeo ut si contingeret, ut per miraculum e

(1) Conf. C. III. *De electione* in VI. (2) Pius IV. Const. *In eligendis*.

mortuis defunctus Papa excitaretur, iam amplius non esset agnoscendus uti talis; notissimum quippe est mortem omnia solvere.

II. Certissime item cessat ab officio R. P. ob voluntariam renunciationem, ut auctoritate apostolica et de Cardinalium omnium concordi consilio et assensu (ut liquet ex C. I. *De renunc.* in VI.) declaravit Caelestinus V, qui id etiam, exempla Benedicti IX et Gregorii VI imitatus, facto suo confirmavit.

III. Non defuerunt qui contenderent posse R. P. e munere suo excidere vi depositionis contra eum prolatae, v. g. ob causam haereseos vel quia id necessarium omnino esset ad consulendum unitati ecclesiae.

IV. Verum nos talia asserentibus minime adstipulamur, imo aperte contradicimus, eo quia haec ad trutinam tum theologicam, tum iuridicam, tum historicam revocata fundamento carent.

V. Reapse quae v. g. dicta sunt de privatione pontificalis muneris (vel ipso facto, vel saltem praevia depositionis sententia) ob haereseos causam sic breviter refutari possunt: 1. In primis, iuxta sententiam quam sequimur, minime potest admitti posse R. P. etiam privatim haereseos nota se commaculare. 2. Revera, quum certum de fide sit Papam, qua talem, in rebus fidei et morum errare non posse, si ei haud prorsus impossibile esset errare et in quantum vir privatus ipse est, iam quodammodo esset necessarium miraculum, ut qui privatim circa aliquid dogma errat, germanam nihilominus doctrinam circa idem dogma proponere valeat. 3. Verum etiamsi hoc concederetur, minime exinde posset inferri Papam eam ob causam excidere e munere suo, tum quia nullatenus constat Christum constituisse, ut qui est ecclesiae monarcha, si privatim erraverit circa fidem de-

sinat esse talis, tum quia vir etiam notorie haereticus, per se, seu praecisione facta a lege ecclesiastica, quae certe Papam non adstringeret, non est, iuxta sententiam, quam tuiti sumus, quum de iurisdictionis subiecto diceremus, iurisdictionis incapax.

VI. Itemque quae asserta sunt de iure, quod in ecclesia inest procedendi ad R. P. depositionem, si id ad unitatem servandam necessarium esset, sic possunt commode refelli: 1. In primis de hoc iure non constat, quum nullatenus constet voluisse Christum, ut qui semel fuit assumptus ad supremum ecclesiae regimen, hac de causa a suo gradu removeri valeat. 2. Numquam hoc factum fuit, quum occidentale schisma, cuius occasione haec singularis theoria propugnata fuit, reapse finem habuerit aliter ac per depositionem trium contententium seu Gregorii XII, Ioannis XXIII et Benedicti XIII. 3. Revera Gregorius sponte pontificatum abdicavit; Ioannes specie quidem tenus fuit depositus, sed reapse cessit e pontificatu, quia sententiae depositionis assensum praebuerat antequam ea pronunciaretur, et hinc de facto et ipse pontificatui renunciavit; tandem Benedictus fuit a suis asseclis derelictus antequam procederetur ad electionem Martini V, quo ex facto patuit clarissime ipsum nunquam fuisse verum Papam, quum contingere nequeat, ut qui est verus Papa ab ecclesia respuatur. 4. Nec movere nos debet auctoritas doctorum, qui, numero plures et doctrina egregii, id fieri posse acriter propugnarunt, quum iis maxime temporibus ipsi haec scripserint, quibus hinc partium studia, illinc desiderium auferendi dirum et diuturnum schisma, illud effecerant ut, non secundum rei veritatem, sed iuxta singulorum placita et momenti opportunitatem quaestio expendereetur et solveretur.

IV. Romani Pontificis potestas in concreto. —

Persona R. P. quum physice una sit, moraliter multiplex est, et per consequens multiplici potestate pollet.

Nos tamen silentio praetereuntes potestatem, quae in R. P. inest prout est Episcopus urbis et dioecesis romanae; Metropolita provinciae item romanae, quae est inter capuanam et pisanam; Primas Italiae ac Patriarcha totius occidentis, sermonem coarctabimus ad eam quam habet tamquam universalis ecclesiae caput et monarcha.

Dicimus autem posse et debere hanc potestatem dupliciter considerari, nempe quoad ecclesiam tum ampliandam tum gubernandam.

Primo ex capite spectat ad R. P. *ius apostolatus*, vi cuius ipse unus legitime mittit praedicatores evangelicos in regiones infidelium, haereticorum et schismaticorum, atque ibidem novas ecclesias constituit.

Nec infirmatur assertio, eo quia interdum in ecclesiasticis monumentis occurrunt exempla Episcoporum, qui extra suas dioeceses, puta in finitimis regionibus, potestatem exercuerunt, v. g. praedicando infidelibus, sacra ministeria obeundo etc.: nam id eos nonnisi consensu R. P. saltem tacito vel praesumpto praestitisse, evidentissimum argumentum exhibet vel ipsa indoles potestatis episcopalis; quum divino iure singulis Episcopis nonnisi singularum ecclesiarum cura sit demandata (saltem extra casum concilii) atque eorum tantum sit gregem qui in ipsis est pascere (1).

Quod verum fuit et de *Episcopis gentium* seu *regionariis*, idest de Episcopis, qui olim mittebantur non ad certam civitatem et dioecesim, sed ad inte-

(1) I. *Petr.* V. 2.

gram aliquam gentem, qualis fuit v. g. S. Bonifacius, qui a Gregorio II ad Germanos missus est, nam assignatam et ipsi determinatam provinciam, quamvis ampliorem, habuerunt.

Ex altero vero capite, quod scilicet ad ecclesiam regendam attinet, in duplicem classem referri possunt negotia quae ad R. P. spectant: alia enim ad ipsum *necessitate iuris divini*, alia *dispositione iuris humani* pertinent.

Sunt in primum censum referendae illae causae, quae *per se maiores* dici consueverunt; quae scilicet exigunt infallibilitatem, ut definitiones in rebus fidei et morum, vel saltem supremam et universalem iurisdictionem, ut leges ferre in universum orbem catholicum, in eisque opportune dispensare; ecclesiam, ut aiunt, organizare, et, ut ex Urbani II sententia loquamur: *episcopatus coniungere, coniunctos disiungere aut etiam novos construere* (1); concilia generalia convocare, moderari, trasferre, dissolvere et confirmare; episcopalium electionum, translationum, renunciationum et depositionum modum decernere. Discrimen tamen est inter primi et secundi generis negotia, quum haec delegari queant, illa nullatenus, eo quia infallibilitas omnino personalis est.

In alterum vero censum illae causae sunt referendae, quas, quamvis per se ad Episcopos pertinentes, tamen iustis de causis sibi RR. PP. reservarunt: quaeque propterea *causae per accidens maiores* dici solent, ut ecce beneficiorum quorundam collationes atque quorundam peccatorum absolutiones.

Nec ii audiendi, qui contendunt RR. PP. iura Episcoporum hoc modo sibi indebite usurpasse. Quum

(1) Epist. IV: *ad Rainoldum Rem.*

enim R. P. supremam, ordinariam, immediatam et plenam in universas singulares ecclesias auctoritatem habeat, valet ipse non solum ordinis (qua tamen, ut par est, ordinationem, puta episcopalem, receperit), sed et iurisdictionis potestatem ubique terrarum exercere, cum quibusvis locorum Ordinariis in quolibet actu plenissimo iure concurrento.

Equidem diffitendum non est, valde expedire ut R. P. nimis crebro sui interventu potestatem Ordinariorum haud intercipiat. At si ipse interveniat (et caeteroquin eius tantum est exsistimare et decernere, utrum revera hoc expediat) iure suo utitur, neque quisquam ea de re conqueri potest.

Quod si tamen contingat aliquod mandatum apostolicum minus aequum aut nimis durum videri (quod certe tunc maxime potest esse verum, quando falsa praesumptione facti illud innititur) in promptu est remedium ab Alexandro III in litteris ad Archiep. Ravennatensem datis suggestum; quarum praestat verba referre: *Si quando aliqua tuae fraternitati dirigimus, quae animum tuum exasperare videntur, turbari non debes. Qualitatem negotii pro quo tibi scribitur, diligenter considerans, aut mandatum nostrum reverenter adimpleas, aut per litteras tuas, quare adimplere non possis, rationabilem causam praetendas; quia patienter sustinebimus, si non feceris, quod prava nobis fuit insinuatione suggestum* (1).

V. Canones Vaticani de potestate Romani Pontificis referuntur. — Quia aetate nostra seu in Sess. IV. Concilii Vaticani (a. 1870) plura quoad R. P. potestatem declarata et definita sunt, operae pretium est canones tunc editos totidem verbis heic re

(1) C. V. *De rescriptis*.

ferre, utpote qui plenissime roborent ac illustrent, quae de romano pontificatu disputavimus.

I. *Si quis dixerit beatum Petrum Apostolum non esse a Christo Domino constitutum Apostolorum omnium principem et totius ecclesiae militantis visibile caput; rel eundem honoris tantum, non autem verae propriaeque iurisdictionis, primatum ab eodem Domino N. I. C. directe et immediate accepisse, anathema sit.*

II. *Si quis dixerit, non esse ex ipsius Christi Domini institutione seu iure divino, ut beatus Petrus in primatu super universam ecclesiam habeat perpetuos successores, aut Romanum Pontificem non esse beati Petri in eodem primatu successorem, anathema sit.*

III. *Si quis dixerit Romanum Pontificem habere tantummodum officium inspectionis rel directionis, non autem plenam et supremam potestatem iurisdictionis in universam ecclesiam, non solum in rebus quae fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem huius supremae potestatis; aut hanc eius potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes ac singulas Ecclesias, sive in omnes et singulas pastores et fideles, anathema sit.*

IV. . . . *Nos traditioni a Fidei christianae exordio perceptae fideliter inhaerendo, ad Dei Salvatoris Nostri gloriam, Religionis Catholicae exaltationem et christianorum populorum salutem, sacro approbante Concilio, docemus et dicinitus revelatum dogma esse definimus: Romanum Pontificem cum ex cathedra loquitur, id est cum omnium christianorum*

Pastoris et Doctoris munere pro suprema sua apostolica auctoritate doctrinam de fide rel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam, ipsi in beato Petro promissam, ea infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide rel moribus instructam esse voluit; ideoque eiusmodi R. Pontificis definitiones ex sese non autem ex consensu Ecclesiae irreformabiles esse. Si quis autem huic Nostrae definitioni contradicere (quod Deus avertat) praesumpserit, anathema sit.

CAPITULUM II.

De Episcopis.

Separatim dicemus: 1. *de episcopatus germana notione*; 2. *de Episcoporum constitutione et consecratione*; 3. *de Episcoporum muneribus, iuribus et officiis*; 4. *de Episcoporum translatione et renunciatione, necnon de Episcopis Titularibus.*

I.

De episcopatus germana notione.

I. Gradus episcopalis quotuplici sub respectu considerari possit indicatur — Esse episcopatum ad ius divinum referendum, adeo ut nulla humanae legis dispositione aboleri imo nec immutari possit, omnino explorata res est, et constat ex alibi dictis.

Hunc vero gradum summis lineis descripturi, animadvertimus posse ipsum considerari absolute et relative; seu tum in se, tum in ordine ad pontificatum supremum et ad presbyteratum.

II. De relationibus inter episcopatum et pontificatum. — De relationibus episcopatum inter et pontificatum iam aliqua indigitavimus. Addere nunc tamen quae sequuntur placet:

I. Uterque gradus longe inter se differt, non solum: 1. quia potestas pontificalis est plena, undique absoluta, et certe immediate a Deo, dum episcopalis multipliciter limites recipit, et longe probabilius est immediate a R. P.; verum etiam: 2. quia pontificatus seu fastigium primatus est romanae urbi indivisibiliter adnexum, quum e contra episcopalis honor per se ad nullam ex orbis civitatibus spectet; quamvis: *episcopalia gubernacula maioribus populis et frequentioribus civitatibus concedi solita fuerint*; at quidem tali modo: *ne honor, cui debent excellentiora committi, sui numerositate vilescat* (1).

II. Immerito contenderunt aliqui assertam proximam originem potestatis episcopalis a R. P. efficere, ut Episcopi nonnisi meri S. Sedis vicarii evadant; quum e contra perbelle possit concipi voluisse Christum, ut R. P. Episcopos sibi adiutores assumeret, aliquam partem suae iurisdictionis cum eis communicando tamquam cum veris principibus et ordinariis pastoribus.

III. Sententia affirmantium potestatem episcopalem esse immediate a R. P. certe neque hodie potest dici definita, quum vel in ipso Conc. Trid. post longam et acrem disputationem insoluta manserit; verum in dies communior ea fit.

IV. Idque merito, tum: 1. quia conformior ea est sive Scripturae, iuxta quam Petrus est ecclesiae fundamentum (2) et pastor universalis, tum agnorum, tum

(1) C. I. *De privilegiis.* (2) *Matth.* XVI. 18.

ovium (1); sive conciliorum definitionibus, quae R. P. exhibent tamquam: *totius ecclesiae caput et omnium christianorum patrem et doctorem*, cum plena potestate *pascendi, regendi et gubernandi universalem ecclesiam* (2); imo dicunt eum habere: *totam plenitudinem supremæ potestatis* (3); sive Patrum sententiis iuxta quos: *per Petrum Episcopis dedit Christus clarem caelestium bonorum* (4), et nonnisi: *per Petrum dedit quod aliis non negavit* (5); tum etiam: 2. quia ecclesiae disciplina ipsi apertissime favet, quum constet ex iure Episcopos per electionem et confirmationem gradum episcopalem vere adipisci, ita ut omnia possint quae ad iurisdictionem pertinent (6).

V. Nec audiendi adversarii, quum ad declinandam argumenti vim contendunt iurisdictionem nonnisi per consecrationem omnino ordinariam fieri; nam hanc assertionem non solum gratuitam, verum etiam fere non absonam dixeris, eo quia refragatur generali regulae iuxta quam per ordinationem potestatem ordinis, per missionem eam quae ad iurisdictionem attinet acquirimus.

VI. Cacterum adversaria sententia periculo non caret, nam si iurdictio Episcoporum est immediate a Deo, non poterit R. P. eius exercitium moderari atque Episcopos ipsos remove-re ni iusta subsit ratio; adeo ut si haec desit, irritum et inane dici debeat quidquid attentatum fuerit; quod affirmari nequit quin via sternatur gravissimis incommodis, quum variis de causis frequenter certissime exinde praetextus ca-

(1) *Ioan.* XXI. 15. 16. 17. (2) Conc. Flor. apud Labbeum.
 (3) Conc. Vat. Sess. IV. Can. III. (4) S. Greg. Nyss. Op. Tom. II.
 Pag. 746. Edit. Paris. 1615. (5) S. Leo M. Sermon. IV in die suae
 assumpt. (6) C. V. *De electione* in VI.

peretur resistendi R. P. mandatis utpote iuris divini laesivis. Quod reapse accidit v. g. in Galliis, quando Pio VII poscenti ab Episcopis illius regionis, ut sedibus suis renunciarent, eo quia ad novam dioeceseon circumscriptionem erat deveniendum, aliqui, praecon-ceptis opinionibus quoad originem et naturam pote-statis episcopalis decepti, restiterunt, unde exordia sumpsit schisma *Parrulae Ecclesiae*, cuius aliqua ve-stigia et hodie in dioecesi Lugdunensi supersunt.

III. De relationibus inter episcopatum et presbyteratum — Ad relationes quod attinet quae episcopatum inter et presbyteratum intercedunt, ani-madvertimus plures errores hac in re variis tempori-bus excogitados fuisse, adeo ut plus aequo presbyteris tributum fuerit cum potestatis episcopalis detrimento. At perperam, quum et S. Scripturae et traditionis et conciliorum auctoritate constet episcopatum simplici presbyteratui omnino praecellere. Qua in re placet vel unius Conc. Trid. auctoritatem allegare, quod ana-themate percussit eos qui dicerent: *Episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi et ordinandi, vel eam quam habent illis esse cum presbyteris communem* (1).

Nec opponatur ex SS. Litteris sat evidenter colligi, apostolico aevo nullum fuisse inter Episcopos et pre-sbyteros sive rei sive nominis discrimen (2); aut in S. Hieronymi sententia Episcopos: *magis consuetudine quam dispensationis dominicae veritate presbyteris esse maiores, et in commune debere ecclesiam re-gere* (3). Respondebimus enim obiectos textus valde quidem semper interpretum ingenia defatigasse, non

(1) Sess. XXIII. Can. VII. (2) Act. XX. 17. — Ad Tit. I. 5. 7.

(3) C. V. Dist. XCV.

tamen eos esse, qui rem ab adversariis intentam conficiant. Revera sive dicere velimus Apostolorum aetate cum morem viguisse, ut, qui presbyteri inaugurabantur, ob specialia illius aevi adiuncta etiam Episcopi sacrarentur, nempe ut semper praesto essent, qui pro re nata mitti possent ad novas fundandas ecclesias; sive opinari placeat tunc temporis distinctos equidem fuisse de iure Episcopos a presbyteris, sed de factum in nomine tum in exercitio iurisdictionis eos aequales inter se fuisse, ruit omne contrarium argumentum.

IV. **De episcopatu in se spectato.** — Ex his quae de relationibus episcopatus cum primatu et presbyteratu diximus, facile cernere est quid de episcopatu ipso in se considerato sentiendum sit.

Episcopus enim, quemadmodum caeteroquin sat indigitat vel ipsum hoc nomen, quod *superintendentem* seu *curam et sollicitudinem habentem* significat, gravissimum hoc munus sibi habet demandatum, ut: 1. R. P. in fidelium regimine et sanctificatione adiuvet; ac proinde: 2. non solum sacramenta caeteraque sacra, presbyterorum aliorumque inferiorum ministrorum opera etiam utendo, perficere et administrare debeat; verum et: 3. illud quoque curare, ut leges pontificiae tum dogmaticae tum disciplinares a subditis apprime cognoscantur, caute custodiantur et fideliter serventur; eas praeterea roborando, easdemque opportune supplendo, per exercitium potestatis legiferae, executive (sive iudiciariae sive administrativae) atque tandem coercitivae qua pollet.

Quae quum ita sint, nihil mirum si a Pio VI notata fuerit et perculsa doctrina synodus Pistoriensis expressa sub propositionibus VI, VII et VIII Bullae: *Auctorem Fidei*, cuiusque summa haec est: 1. Epi-

scopum accepisse a Christo omnia iura necessaria ad bonum regimen suae dioeceseos; adeo ut ad hoc regimen iam necessariae dicendae non sint superiores ordinationes spectantes sive ad fidem et mores, sive ad generalem disciplinam, quarum ius est penes Summos Pontifices et Concilia Generalia pro universa ecclesia: 2. expediens esse, ut Episcopus naviter prosequatur perfectiorem ecclesiasticae disciplinae constitutionem; ita ut ei fas sit proprio iudicio et arbitrato decernere contra consuetudines, exemptiones, reservationes, quae sive in universa ecclesia, sive etiam in unaquaque provincia locum habent, sine venia et interventu superioris hierarchicae potestatis, a qua inductae aut probatae sunt et vim legis obtinent: 3. iura Episcopi a I. C. accepta pro gubernanda ecclesia nec immutari nec impediri posse, et, ubi contigerit eorundem exercitium quavis de causa fuisse interruptum, posse semper Episcopum ac debere in originaria sua iura regredi, quotiescumque id exigit maius bonum suae ecclesiae: adeo ut iurium episcopaliū exercitium nulla superiori potestate praepediri aut coerceri possit, quandocumque Episcopus proprio iudicio censuerit id expedire suorum fidelium utilitati.

Germano tradito et vindicato episcopatus conceptu, dictis addere placet facile exinde explicari amplissimos titulos, quibus in ecclesiasticis monumentis Episcopi cohonestantur, ut quum v. g. adpellantur: *successores et filii Apostolorum, hierarchae, sacrorum antistites, principes*, imo et quandoque: *pontifices maximi, vicarii Christi et Angeli Dei etc.*

II.

De Episcoporum constitutione et consecratione.

I. Episcoporum electio et confirmatio. —

Quum varia pro variis temporibus viguerit hac in re disciplina, separatim dicemus: 1. *de disciplina antiqua*: 2. *de disciplina ex iure decretalium*: 3. *de disciplina hodierna*.

I. *De disciplina antiqua.* — In ecclesiae exordio Episcopos constituerunt Apostoli vel per se vel per alios, ut v. g. S. Pauli exemplo constat.

Apostolis vita functis, electionis ius ex ipsa natura rerum ad R. P. meavit, quippe cui uni sollicitudo omnium ecclesiarum demandata est. Iamvero RR. PP. quo negotium omne commodius et tutius expediretur, illud Metropolitae et conciliis provincialibus commiserunt; non abdicato tamen iure sive leges hac de re ferendi, sive Episcopos per se vel per legatos constituendi, ut certis monumentis constat. Hinc per plura saecula potiores partes in his electionibus habuerunt Metropolitani et ceteri provinciae Episcopi. *Potiores* tamen diximus, nam et clero viduae ecclesiae sua iura hac in re erant. Imo et populus audiebatur, ut bonum testimonium de moribus eligendi haberetur, atque periculum praecaveretur, ne invitis praefectus repulsam ferret. Unde Caelestinus I, ad Episcopos Galliae scribens, eos admonebat: *Nullus invitis detur Episcopus; cleri, plebis et ordinis consensus et desiderium requiratur* (1).

II. *De disciplina ex iure decretalium.* — Mox descripta disciplina firma non stetit. Revera exortis

(1) C. XIII. Dist. LXI.

scandalis et dissidiis, praecipue ob corruptos plebis mores, opportunum visum est ad solos comprouinciales Episcopos hoc ius transferre, a quibus postea ad capitulum cathedrale meauit; maxime postquam abolitus est *inrestitutionum* abusus, per quas (quidquid fuerit in exordio) eo res devenerant saec. XI et XII, ut alicubi fere sola auctoritate principum Episcopi constituerentur: unde simoniae, concubinatus et sacrilegii scelera veluti quotidiana in ecclesia facta fuerant.

Reapse iure decretalium haec obtinuit disciplina, ut ecclesiae viduatae novus pastor sufficeretur a canonicis cathedralis ecclesiae; quamvis nihil obstaret quominus speciali titulo, v. g. consuetudinis, etiam alii certi clerici ea in re partem habere possent.

Poterat autem Episcopus aut eligi aut postulari: unde duplex titulus in Decretalibus, seu: *De electione et de postulatione*.

Electio proprie obtinebat, quum idonea persona per suffragia legitimorum electorum rite vocabatur ad vacantem ecclesiam episcopalem.

Triplici vero modo suffragia dari poterant, nempe per quasi-inspirationem, scrutinium et compromissum.

Quasi-inspiratio tunc habebatur quum, nullo praemisso tractatu, omnes electores unanimi consensu, et velut supremo numine impulsus, aliquem assumebant in praelatum. Scrutinio procedebatur, quum celebrabatur electio per collationem suffragiorum in eam personam, in quam maior et sanior pars electorum consentiret. Tandem compromissum tunc locum habebat, quum electores unanimi consilio uni vel pluribus clericis idoneis, etiam extra capitulum quaesitis, potestatem eligendi vel pure vel sub conditione tri-

buebant, ita ut a compromissariis facta electio cense-
retur nomine et vice omnium celebrata.

Advertendum autem: 1. casum quasi-inspirationis
haud esse confundendum cum casu veri prodigii,
quod non semel accidisse indubia historica documenta
probant: 2. in electione, quocumque modo facta, plura
fuisse servanda et praecavenda, adeo ut v. g. prae-
cedere deberet ecclesiae vacatio, ac iusta defuncto
praelato antea solvenda essent; ut omnes advocaren-
tur qui, iure suffragii pollentes, electioni interesse
poterant, et quidem personaliter, nam exclusis suf-
fragiis per epistolam, nec admittebantur per procu-
ratorem, ni gravis causa aliud suaderet; libertas
omnimoda esset electoribus concedenda, et hinc non
solum reges et principes, sed vel ipsi praelati eccle-
siastici ab ea turbanda repellerentur; intra trimestre
fieri deberet etc.: 3. illud maxime attendendum fuisse,
ut electio nonnisi a legitimis electoribus et de legitima
persona celebraretur: utrique vero legitimitati obstare
potuisse vel naturae vel iuris impedimentum, adeo
ut, puta, ex primo capite irrita esset electio v. g. fu-
riosi, et ex altero electio v. g. illius, qui ob certum
grave crimen praelaturae adsequendae incapax eva-
sisset, puta quia depositus.

Postulatio vero tunc obtinebat, quum a legitimo
superiore petebatur, ut ad vacantem ecclesiam per
dispensationem admitteret aliquem, qui ob canoni-
cum impedimentum eligi non poterat, sed tamen is
esset qui episcopatum utiliter et honeste gerere va-
leret. Sic v. g. qui nondum trigesimum annum exple-
visset non poterat eligi, sed rite postulabatur, dum-
modo vicesimum septimum absolvisset.

Praeter autem recensitam postulationem, quae so-
lemnis dicebatur, quaeque ad R. P. saltem generatim

dirigi debebat, habebatur etiam *minus sollemnis*, cui tunc locus erat quando agebatur de electione illius, qui sine consensu superioris, v. g. praelati regularis, oblatum episcopatum acceptare non poterat.

Electio et postulatio illud quidem habebant commune, ut ad eundem finem tenderent, ita ut cui illa concedebatur, haec quoque intelligeretur permissa; verum differebant eo quia electio verum ius ad praelaturam tribuebat, nec eam revocare fas erat iuxta Reg. XXXIII iuris in VI: *Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum*; secus ac verum esset de postulatione, nisi haec superiori iam fuisset oblata, quo in casu poenitere non licebat iuxta Reg. XXI pariter in VI: *Quod semel placuit amplius displicere non potest*.

Legitime peracta electione, haec intra octo dies intimanda erat electo; huic vero mensis dabatur ad deliberandum, num oblatum episcopatum acceptaret necne. Consensu autem ab eo praestito, petenda erat a superiore electionis confirmatio seu approbatio.

Animadvertendum autem: 1. in confirmatione petenda ordinarie loquendo servatum fuisse hierarchicum ordinem, adeo ut v. g. Episcopi confirmatio spectaret ad Metropolitam: 2. dixisse tamen nos *ordinarie loquendo*, quum plures essent casus excepti, in quibus confirmationis ius vel penes R. P. vel etiam penes Patriarcham erat: 3. confirmationem non fuisse concedendam, ni citatis interesse habentibus, et instituta inquisitione de modo quo electio peracta fuerat: 4. confirmationis vim eam fuisse, ut electo *ius in re* in praelaturam tribueret, eumque verum efficeret Episcopum ecclesiae, ad quam fuerat vocatus, adeo ut v. g. ad aliam ecclesiam assumi nequiret ni per viam postulationis etc.

III. *De disciplina hodierna.* — Disciplina iure decretalium recepta nec ipsa firma stetit, ita ut hodie in universa ecclesia, paucissimis tantum exceptis locis in quibus decretalium disciplina viget, alio iure nos utamur. Et revera tum ad tollendos abusos, qui in electionibus irrepserant, tum ad singulares ecclesias fortius devinciendas unitatis centro, vi maxime reg. II. Cancell. Apost. RR. PP. cathedrales et metropolitanas ecclesias sibi reservarunt. Statuerat equidem Concil. Basileense, ut, abrogatis reservationibus, ius electionis capitulis restitueretur, sed hoc, quod arbitrarium placitum dixeris potiusquam legitimum decretum, receptum non fuit, una excepta Gallia, in qua viguit sub nomine: *pragmaticae sanctionis* usque ad initum inter Leonem X et Franciscum I concordatum.

Verum neque hodie omnibus in locis eodem modo praeficiuntur Episcopi; nam in aliquibus concordatorum iure praecedit praesentatio seu nominatio ex parte principum; in aliis, v. g. in regionibus quae dependent a S. C. de Propag. Fide, plures partes in electione sibi vindicat hic sacer consessus etc.

Electio autem vere et proprie dicta, quae et confirmationis vim habet (si tamen confirmationis vocabulum adhuc proferre licet, quum universa res, et quidem unico actu, perficiatur a Papa), solet fieri in consistorio, vel saltem in eo proponitur et refertur, quae per Breve facta fuerit. Ei autem praecedere debet examen de vita et moribus eligendi, servatis quae a Conc. Trid. (1) atque ab Urbano VIII et Gregorio XIV constituta sunt.

Non tamen hodie amplius in usu est *praeconizatio*. Hodie enim omnia in uno eodemque consistorio absol-

(1) Sess. XXIV. C. I. *De Ref.*

vuntur, dum olim primitus ab uno ex Cardinalibus, qui relator adpellabatur, fiebat propositio promovendi in uno consistorio, in altero vero a Papa, auditis Cardinalium consiliis, edebatur decretum promotionis.

Et hisce quidem, quae sat fuse pro re nostra de Episcoporum electione disputavimus, addere praestat: 1. eidem dioecesi nonnisi unum Episcopum praefici posse, atque contrarium haberi in iure (1) *quasi monstrum*, quum idem sit ac uni corpori plura capita tribuere: 2. hoc tamen non impediret, quominus in una eademque civitate interdum habeantur duo Episcopi, unus tamquam verus pastor et alter ut coadiutor, prout alibi videbimus; vel etiam duo Episcopi principales pastores, sed unus pro fidelibus unius ritus et alter pro fidelibus alterius, ut v. g. verum est de civitate Leopoliensi, quae tres habet Episcopos, nempe unum pro Latinis, alterum pro Armenis et tertium pro Ruthenis: 3. semper valde intolerabile visum fuisse, quod quis duas pluresve ecclesias obtineat: *cum valde felix sit ille censendus, cui unam ecclesiam bene, ac fructuose, et cum animarum sibi commissarum salute regere contigerit*; ut verbis utamur Conc. Trid. quod invalescentem contrarium abusum extirpatum volens, severe prohibuit, ne quis quavis dignitate praefulgens, plures metropolitanas seu cathedrales in titulum sive commendam, aut alio nomine contra canones habeat (2): 3. fallere tamen hanc regulam: a) in ecclesiis aequae principaliter unitis, quo in casu duae sunt dioeceses omnino distinctae, sed unus est pastor; b) si legitima de causa super hac lege a R. P. dispensetur, prout reapse interdum factum fuisse ex historia novimus: 4. eos omnes qui in promotionem Episcoporum aliquod

(1) C. XIV. *De off. iud. ord.* (2) Sess. VII. C. II. *De Ref.*

ius vel aliquam partem habent: *alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores et ecclesiae magis utiles ipsi iudicarerint, non quidem precibus, vel humano affectu aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis, praefici diligenter curarerint, et quos ex legitimo matrimonio natos, et vita, aetate, doctrina, atque aliis omnibus qualitatibus praeditos sciant, quae iuxta sacros Canones et Tridentinae... Synodi decreta requiruntur* (1).

IV. In decretales « *Nihil* », « *Ambitiosae* », et « *Iniunctae* » animadversiones nonnullae. — Has tres celebres decretales heic expensas volumus, eo quia, quamvis fuerint editae vigente disciplina Decretalium, a disciplina quoque hodierna non sunt alienae. Haec ergo notata volumus: 1. Decretalis *Nihil* fuit edita ab Innocentio III, *Avaritiae* a Gregorio X, *Iniunctae* a Bonifacio VIII: referuntur eae vero *prima* sub C. XLIV *De electione*, *secunda* sub C. V. eod. tit. in VI, et *tertia* sub C. I. eod. tit. in Extravag. Commun. 2. Per decretalem *Nihil*: a) fuit accurate determinatus modus confirmationis peragendae in genere; b) in specie vero fuit statutum, ut ab Apost. Sede confirmandi per se vel procuratorem deberent Urbem petere, et quidem intra mensem, ut postea edixit Nicolaus III, emendans, ad hos quos pertinet, per C. XVI in VI h. t. Caput VI *ib.* quod in genere praescribebat trimestre ad confirmationem electionis petendam. 3. Permissum tamen in ea fuit Episcopis extra Italiam, si concorditer electis, propter ecclesiarum necessitatem vel utilitatem interim, seu nondum obtenta confirmatione a R. P., administrare, vetita tamen bonorum ecclesiasticorum alienatione. 4. Per Decretalem *Avaritiae*

(1) Sess. XXIV. C. I. *De Ref.*

Gregorius X, omni iure per electionem adquisito, eos privavit, qui vel ex avaritia vel ex ambitione sese ingerebant sub nomine, v. g. procuratoris, in administrationem ecclesiarum ante confirmationem; ita per fraudem violantes legem canonicam id vetantem, ut liquet ex C. IX h. t. 5. Tandem per Decretalem *Iniunctae* Bonifacius VIII gravibus sub poenis decrevit: *ut Episcopi et alii Praelati superiores, necnon Abbates, Priores et ceteri monasteriorum regimina exercentes, quocumque nomine censeantur, qui apud dictam Sedem (intellige Apostolicam) promoveantur, aut confirmationis, consecrationis vel benedictionis munus recipiant, ad commissas eis ecclesias et monasteria absque dictae Sedis literis... eorum promotionem, confirmationem, consecrationem, seu benedictionem continentibus accedere, vel honorum ecclesiasticorum administrationem accipere non praesumant; nullique eos absque dictarum litterarum ostensione recipiant, aut eis pareant vel intendant.* 6. Quia vero ab aliquibus dubitatum est, num per decretales *Ambitiosae* et *Iniunctae* sublata fuerit potestas, per decretalem *Nihil* concessa Episcopis electis extra Italiam administrationem dioecesis gerendi, etiam nondum obtenta confirmatione a S. Sede, remur eos prorsus errare, quum facultas illa, utpote ipso iure concessa, non certe vel ex avaritia vel ex ambitione vel ex fraude esset quaesita, ac insuper non definitivam, sed tantum precariam, administrationem attingeret. 7. Hodie prohibitiones in dictis decretalibus contentae, et praesertim ne quis sine apostolicis literis, ad ecclesiam regendam quovis sub praetextu accedat, plenissime vigent, et quidem sub gravibus poenis, quas expendemus, quum in L. III agemus de delicto perturbatae ecclesiasticae iurisdictionis. Constat

hoc autem potissimum ex const. *Romanus Pontifex*, a Pio IX data 27 aug. 1873, qua insuper: *a)* declaratum est vetitum in decretali *Ambitiosae* contentum, ne quis electus confirmationem quovis sub titulo dioecesis administret, pertingere etiam ad nominatos seu praesentatos a regibus etc.: *b)* decretum insuper fuit, tum ut, demortuo v. g. vicario capitulari, capitulum prorsus abstineat ab advocando ad id muneris electum in Episcopum ab ipso capitulo, qua forsitan hoc electionis iure polleat, vel etiam a rege ut supra nominatum seu praesentatum; tum ut litterae apostolicae provisionis, deficiente capitulo, sint ei exhibendae, qui ad normam canonum vel ex speciali S. Sedis dispositione vacantem dioecesis administrat, vel eiusdem Administratorem seu Vicarium deputat.

II. De Episcoporum consecratione. — Ut sileamus de antiqua et media disciplina, iuxta quam in Episcoporum consecratione peragenda plurimae partes ad Metropolitanos spectabant, iuxta hodiernum ius pertinet ea ad R. P. qui solet tamen illam per alios explere, et praesertim per Cardinales, quum Romae celebratur.

Cavit autem Conc. Trid.: 1. ut consecratio, si extra curiam romanam fieri contingat, in ecclesia, ad quam quis promotus fuit, vel in provincia, si commode fieri possit, peragatur: 2. ut ea intra trimestre recipiatur, adeo ut si quis id neglexerit ad fructus restituendos teneatur, et si per alios tres menses socordem se exhibuerit, sit ecclesia ipso iure privatus (1).

(1) Sess. XXIII. C. II. *De Ref.*

III.

De Episcoporum muneribus, iuribus et privilegiis.

I. De Episcoporum muneribus. — Sunt plurima et gravissima, quum regimen ecclesiarum sit onus: *angelicis humeris formidandum* (1), atque debeant Episcopi sic attendere gregibus suis: *quasi rationem pro animabus... reddituri* (2); quos proinde merito admonet Conc. Trid. ut: *se non ad propria commoda, non ad divitias aut luxum, sed ad labores et sollicitudines pro Dei gloria vocatos esse intelligant* (3).

Quia tamen omnia prosequi non licet, et caeteroquin de pluribus, v.g. de praedicatione verbi Dei, alibi erit sermo, heic breviter dicemus tantum de sacramentorum administratione, de residentia, atque de visitatione tum dioeceseos tum sacrorum liminum.

I. De sacramentorum administratione. — Consequitur hoc munus ex ipsa natura pastoralis officii. Olim hanc provinciam per se procurabant Episcopi, nec presbyterorum opera utebantur nisi in subsidium. Verum lapsu temporis ob excretam christianorum plebem, maxime ruri et in pagis, hoc officium Episcopi coeperunt committere presbyteris; et tale mandatum, quod in exordio precarium fuerat, stabile postea factum est; praesertim quando versus IV saeculum inductus est usus, ut paroeciae extra civitatem episcopalem erigerentur.

Unde magna innovatio in disciplina inducta fuit: nam parochi (quidquid initio eorum institutionis fue-

(1) Conc. Trid. Sess. VI. C. I. *De Ref.* (2) *Ad Hebr.* XIII. 17.

(3) Sess. XXV. C. I. *De Ref.*

rit) saltem nunc, seu postquam determinatam in iure conditionem receperunt, non ut delegati Episcoporum sed officio ordinario et sibi proprio sacramenta administrant. Quod tamen impedimento non est, quominus plures partes hac in re adhuc Episcopi sibi vindicent; etenim non solum ad ipsos exclusive pertinet quorundam sacramentorum et sacramentalium administratio et collatio, verum etiam possunt, saltem si iusta causa subsit, vel per se vel per delegatos concurrere cum parochis in aliorum sacrorum, v. g. baptismatis, administratione.

II. *De residentia.* — Episcopos iure naturali aequae ac divino teneri oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique divini praedicatione, sacramentorum administratione ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, et in cetera munia pastoralia incumbere, indubium est.

Imo exploratum est quoque non posse haec omnia ab iis praestari ac impleri, qui gregi suo non invigilant neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt; qua de causa merito canones iubent, ut in suis dioecesibus ipsi resideant, ac contra inobedientes, praesertim si contumaces, gravissime animadvertunt (1).

Sed quaestio est (vel in ipso Conc. Trid. acriter agitata, nec tamen composita) num residentiae lex formaliter sumpta e divino seu potius humano iure proxime procedat. Qua in re magis placet sententia tuentium, eam esse ad ius divinum referendam; nam licet verum sit iuris principium iuxta quod: *potest quis per alium quod potest facere per seipsum* (2),

(1) Sess. VI. C. I. et Sess. XXIII. C. I. *De Ref.* (2) Reg. LXVIII. in VI.

nimis tamen alienum videtur ab intentione Christi, episcopatum ad ordinarium ecclesiae regimen instituentis, Episcopis indiscriminatim permittere ut, absque gravi causa, oves suas aliis pascendas tradant.

Quamvis autem Episcopi saltem iure canonum teneantur personaliter residere, conceditur eis quotannis, iusta de causa, sine populi detrimento atque exclusis quibusdam solemnioribus diebus, ad breve tempus abesse, idest non ultra duos aut ad summum tres menses; nam aliquid humanis necessitatibus est indulgendum, et caeteroquin: *qui aliquantis per tantum absunt, ex veterum canonum sententia non videntur abesse, quia statim rerersuri sunt* (1).

Ut autem ad longius tempus moram trahere valeant, requiritur causa gravis, nempe vel christiana caritas, vel urgens necessitas, vel debita obedientia, vel evidens ecclesiae aut reipublicae utilitas. Quae tamen causa, ordinarie saltem loquendo, nunc, correcto iam ab Urbano VIII tridentino iure, a R. P. est expresse approbanda. Non tamen (sit obiter dictum) requiritur aut R. P. aut Metropolitani, aut cuiusvis alius superioris licentia, ut Episcopus per breve tempus a iure quotannis concessum extra dioecesim morari valeat. Quae vero poenae Episcopos hac in re negligentes maneant, expendemus quando in L. III dicemus de clericorum delictis.

III. *De visitatione pastorali.* — Quoniam universa dioecesis episcopali vigilantiae ac moderationi subest, atque Episcopus ex civitate dioecesis princeps, ubi residere solet, nequit fidelium necessitatibus, ecclesiarum decori, cultusque integritati sat consulere, statuta est lex visitationis, quam pastoralement appellat, cuius

(1) Conc. Trid. Sess. XXIII. C. I. *De Ref.*

iam mentio est in antiquissimis canonibus, v. g. Conciliorum Tarraconensis (a. 516) et Toletani IV (a. 626). Ad hodiernam hac in re disciplinam quod spectat, potissimum prae oculis est habendum. Concilium Tridentinum, quod, antiquos canones innovando et perficiendo, mandavit ut: *Episcopi propriam dioecesim per se ipsos, aut, si legitime impediti fuerint, per suum generalem vicarium, aut visitatorem, si quotannis totam, propter eius latitudinem, visitare non poterunt, saltem maiorem eius partem, ita tamen, ut tota biennio per se vel visitatores suos compleatur, visitare non praetermittant* (1).

Visitationis autem potior scopus ut, et ex Conc. Tridentino adparet, est: *sanam orthodoxamque doctrinam expulsis haeresibus inducere, bonos mores tueri, pravos corrigere, populum cohortationibus et admonitionibus ad religionem, pacem innocentiamque accendere; caetera prout locus, tempus et occasio feret ex visitantium prudentia ad fidelium fructum constituere* (2).

Episcopi dioecesim visitantis amplissima est potestas; imo firma haberi debent ab eo acta quamvis appellatio interponatur, quia haec, ni servata fuerit iudicialis forma, effectum devolutivum tantum habet.

IV. *De visitatione SS. Liminum.* — Visitationem dioeceseos sequitur altera ad SS. Limina; quae quidem visitatio, moribus primum devotionis gratia inducta ac postea scriptis canonibus firmata, nunc graviter urgetur tum ad obsequium SS. Apostolorum reliquiis ac Romanae Cathedrae exhibendum, tum ad rationem reddendam administrationis singularum ecclesiarum.

(1) Sess. XXIV. C. III. *De Ref.* (2) *Ib.*

Eam autem peragere debent Episcopi statutis temporibus, quae varia sunt pro locorum varietate, ita ut v. g. pro Italia sit quodlibet triennium, pro Gallia quadriennium, pro America decennium, quaeque a die 20 decembris 1585, quo prodiit Sixti V constitutio *Romanus Pontifex*, perpetuo et sine ulla interruptione quoad omnes successores, Episcopos sunt computanda, etsi agatur de sedibus recenter erectis (1).

Lex vero est, ut Episcopi sacra limina visitent personaliter, nec procuratore utantur ni gravi causa suadente; quo in casu per speciale mandatum deputare debent ecclesiasticum virum, qui eorum vices fungatur. De modo autem, quo administrationis dioecesanæ ratio reddi debet, extat instructio a S. Cong. Conc. edita iussu Benedicti XIII; quam doctis commentariis illustravit Angelus Lucidi, in egregio suo opere a. 1856 edito: *De Visitatione Sacrorum Liminum*.

II. De Episcoporum iuribus et privilegiis.

— Si *episcopaliū officiorum* nomine intelliguntur ea, ad quae Episcopi vi muneris sui tenentur, *episcopaliū iuriū* nomine ea adpellantur, quae Episcopi vi itidem muneris sui possunt.

In propatulo autem est duplicis speciei esse episcopalia iura, nempe temporalia vel spiritualia, prout ea quae Episcopi ratione officii sui facere et exigere queunt, temporalem vel spirituales indolem directe praeseferunt.

Inter iura prioris speciei evidens est recensenda esse v. g. quae pertinent ad cathedriticum, subsidium charitativum, procurationem etc., de quibus loquimur quum in L. II. erit sermo de rebus.

Spectant vero ad alteram classem amplissima iura

(1) Conf. *Instruct. S. C. de Prop. Fide*, 1 iunii 1877.

v. g. leges ferendi, synodum cogendi, visitationem peragendi, sacramenta administrandi etc.: constat quippe haec omnia non solum obligationis, sed et iuris, obiectum esse.

Ad *episcopalia iura* vero aliquo modo accedunt *episcopalia privilegia*, seu illae omnes et singulae praerogativae, quibus ecclesia amplissimam episcopalem dignitatem condecorare et munire voluit. Talia v. g. sunt quaedam iura honorifica, ut facultas utendi insigniis pontificalibus, et praesertim deferendi crucem quam pectoralem adpellant... praeminentia super reliquum clerum... praerogativa ab Innocentio IV concessa, vi cuius Episcopi, sicuti et alii superiores praelati, in interdicti vel suspensionis poenam latae sententiae nullatenus incidere censendi sint, ni expressa mentio de eis fiat (1) etc.

IV.

De Episcoporum translatione et renunciatione necnon de Episcopis Titularibus.

I. De Episcoporum translatione et renunciatione. — Quia de Episcoporum depositione vel remotione dicturi sumus in LL. III et IV, heic ad eorum translationem et renunciationem sermonem coarctamus.

Est translatio actus, per quem Episcopus de una ad aliam sedem auctoritate R. P. ex legitima causa transfertur: renunciatio vero actus per quem Episcopus ecclesiam suam, R. P. consentiente, iusta de causa dimittit.

(1) C. IV. *De sent. excom.* in VI.

Ad translationem quod spectat, sciendum est Episcoporum translationes semper consideratas fuisse in iure ut odiosas, tum ad servandam firmitatem similitudinis, quae inter carnale et spirituale coniugium intercedit — quae comparatio, ab Isidoro Mercatore primitus instituta, in decretalibus probata adparet (1) — tum ad compescendos eos, qui ob privatum commodum, et fortasse avaritia vel ambitione permoti, sedem mutare appeterent.

Quod adeo verum est, ut ex ipsis Romanis Pontificibus prior, qui supremam hanc dignitatem adeptus est per translationem, fuerit Formosus saec. IX exeunte; unde etiam, ut notum est, occasionem arripuit in eius memoriam et cadaver insaeviendi Stephanus VII.

Prohibitio tamen translationis non ita accipienda est, quasi nullo in casu haec permitti valeat. Constat quippe legitima de causa v. g. ob adversam valetudinem ex aeris intemperie, vel ob spem maioris animarum utilitatis, et quidem accedente R. P. licentia (ad quem unum id iuris ex ipsa rerum natura pertinet) olim rarius, nunc vero frequentius Episcoporum translationes admissas.

Est autem ordo in translatione servandus, adeo ut, ni causa suppetat, nemo de maiori ad minorem, imo nec de aequali ad aequalem ecclesiam sit transferendus. Unde et receptus mos, ut si quis v. g. Archiepiscopus, etiam titularis, ad sedem cathedralem transferatur, facultas ei fiat se appellandi et subscribendi: *Archiepiscopus Episcopus*.

Incipit vero translatio effectum habere eo momento quo illa decernitur a Papa (qui id praestare solet in consistorio) quatenus tamen agatur de translatione

(1) CC. I. II. IV. *De transl. Episc.*

scientis et consentientis; nam, si inscius transferatur, caret ipsa effectu ante praestitum consensum, ni fortasse Papa aliud decreverit.

Quod autem diximus a decretæ translationis momento hanc effectum obtinere, non ita intelligendum est quasi statim cesset iurisdiclio; constat quippe hanc perseverare, donec ad Episcopum translatum certa rei peractæ notitia pervenerit; quo tamen intermedio tempore Episcopus nec fructus faciet suos, nec valide conferet beneficia.

Ad renunciationem vero quod attinet, admonemus eam quoque semper in iure habitam fuisse ut odio-sam, tum ratione vinculi quo Episcopus ecclesiae suae devincitur, tum quia minus probandum videtur ut nactam semel spartam quis deserat, praesertim quando agitur de servitio Dei, in quo constantes nos esse oportet. Attamen et ipsa, iusta de causa et veluti ad exceptionis modum, admittitur; nempe ob corporis infirmitatem, scientiae competentis defectum, admissi infamantis criminis vel etiam irregularitatis super qua dispensari non solet notam, ac tandem malae plebis odium; uno verbo quum clare patet, Episcopum conceditis sibi fidelibus non amplius prodesse posse (1). Requiritur tamen R. P. auctoritas, quum Episcoporum renunciatio inter causas maiores accenseatur.

Duplici autem modo fieri renunciatio potest, seu renunciando *loco tantum* vel *loco simul et dignitati*, prout dimittitur solum dioecesis, retenta episcopali dignitate, vel, praeter ecclesiae regimen, nuncius quoque remittitur omnibus episcopalis gradus praerogativis. Magnum vero inter utrumque casum discrimen est, nam, qui renunciavit secundo modo habetur in ec-

(1) Conf. C. X. *De renunciat.*

clesia ut simplex presbyter, adeo ut nequeat quae episcopalis ordinis sunt, neque de consensu Ordinarii loci, legitime exercere; excepta collatione ordinum minorum, quum haec et presbyteris concedi possit R. P. auctoritate (1).

II. De Episcopis Titularibus. — Ne quid pro re nostra desit tractationi de episcopali gradu, aliqua subnectimus de iis Episcopis, qui olim quidem *in partibus infidelium*, nunc vero recenti decreto S. C. de Prop. Fide, *Titulares* appellari solent (2).

Hac in re dicimus semper in ecclesia fuisse regulae ad instar servatum, ut nulli Episcopi sacrarentur quin certae dioeceses ei administrandae traderentur. Quamvis enim in Episcopo duplex sit potestas omnino distincta seu ordinis et iurisdictionis, adeo ut una sine altera consistere queat; quia tamen episcopatus in se spectatus utramque complectitur, imo est plenitudo sacerdotii quatenus ad ecclesiae regimen a Christo instituta, factu optimum censuit ecclesia illud reapse non separare quod Deus coniunxit.

Quod tamen non ita intellectum volumus, quasi nullo in casu iustis de causis ab ea disciplina recessum sit. Constat reapse ex historia, vel ab antiquissimis temporibus, occurrere exempla presbyterorum aut honoris gratia aut in fidelium commodum ad episcopalem honorem assumptorum, nulla tamen assignata eis sede. Verum serius, hinc eversis vel ob barbarorum incursum vel ob haereticorum aut schismaticorum perfidiam pluribus ecclesiis; et percrebrescentibus illinc casibus, in quibus urgebat necessitas, ut aliquis

(1) C. I. *De ordinatis ab Episc. qui renunc.* (2) Dec. 27 feb. 1882.

episcopali honore donaretur certo populo non praeficiendus, aliquantisper temperatus est antiquae disciplinae rigor, inducto more plures caractere episcopali decorandi, assignata eis aliqua ex ecclesiis extinctis, quarum tituli hoc modo servati sunt in memoriam gloriae pristinae et in spem futurae.

Hisce, quae de origine et appellatione Episcoporum Titularium breviter tradidimus, addere liceat: 1. saepissime creari Episcopos Titulares illos, quos ad ecclesiae bonum dignitate episcopali fulgere decet v. g. Nuntios Apostolicos, SS. CC. RR. primarios officiales etc.: saepe illos Episcopos qui ecclesiarum suarum regimini iusta de causa renunciant; raro, presbyteros optime de ecclesia meritos: 2. magnam olim fuisse controversiam, num Episcopi Titulares, quatenus tales, habeant et quamnam iurisdictionem in ecclesias proprii tituli; quod in causa etiam fuit cur acriter disputaretur, num ad concilium generale essent vocandi vel minus: 3. dixisse nos tamen *olim*, nam hodie vix putamus hac de re controverti posse, postquam Leo XIII litteris: *In suprema*, 4 idus iunii 1882, quibus de missae sacrificio in singulos dies festos *pro populo* ab omnibus catholici orbis Episcopis edixit, aperte statuit Episcopos Titulares hoc onere minime teneri, hanc afferens rationem: *Cum enim ipsi sedium suarum possessionem non capiant, qua dumtaxat suscepta munus, de quo diximus, Episcopi implere tenentur* (1), *cumque nullus neque clerus neque populus eorum regimini tradatur satis constat, eos, uti carent usu atque exercitio potestatis ex episcopali consecratione acceptae, ita etiam haud esse officiis atque oneribus curae episcopalis obnoxios*: hisce enim ex verbis liquido patet Episcopos

(1) S. C. Rit. in *Marsor*, 12 nov. 1831.

Titulares nulla penitus iurisdictione in ecclesias suorum titularum pollere.

Obiter autem animadvertere praestat allatis Leonis XIII verbis minime infirmari ea quae superius tradidimus, nullam videlicet per consecrationem conferri iurisdictionem. Quam enim Pontifex indigitat potestatem *ex episcopali consecratione* acceptam, arbitramur potius *ordinis* quam *iurisdictionis* esse intelligendam; constat quippe potestatem ordinis episcopalis actu non esse exercibilem, ni accedat aliquo modo potestas iurisdictionis aut ex munere aut saltem ex delegatione. Quod si quis contendere velit intelligendam esse potius potestatem iurisdictionis, respondebimus Pontificis verba lato sensu esse accipienda, hoc sensu videlicet quod per consecrationem episcopalem, rite peractam et acceptam, simplex presbyter recipit, ut supra, dicebamus, plenitudinem sacerdotii, quae a Christo quidem ordinata fuit ad *ordinarium ecclesiae regimen*, quamvis nihil obstet quominus in aliquibus, veluti exceptionis instar, consistat *mere et simpliciter ad modum potestatis circa sacra*.

§ II.

De caeteris iurisdictionis gradibus praeter supremum pontificatum et episcopatum.

Divino iure ad ecclesiae constitutionem fundamentalem certissime pertinent supremus pontificatus et episcopatus. Caeteri vero gradus quotquot sunt, vel dubie tantum ad divinum ius sunt referendi, vel dubio procul nonnisi humanam originem habuerunt. Quum vero hi gradus necessario contineant evolutionem aliquam gradus pontificalis aut episcopalis, ac

proinde eo spectent ut vel R. P. vel Episcopis auxiliantur, in duplicem classem merito referuntur; quarum prima complectitur illos, qui praesto sunt R. P. in regimine ecclesiae universalis, et altera eos, qui Episcopis opitulantur in moderandis singularibus ecclesiis.

CAPITULUM I.

De gradibus qui Romano Pontifici auxiliantur.

Huc maxime redeunt concilia generalia; officia Curiae Romanae ac praesertim collegium Cardinalium; Legati Apostolici; Patriarchae; Primates et Metropolitae; Administratores et Vicarii Apostolici, ac tandem abbates alique praelati inferiores. De singulis singillatim dicemus.

I.

De conciliis generalibus.

I. Conciliorum notio. — Attenta primigenia vocabuli vi *concilium* latine, non secus ac *synodus* graece, significat coetum plurium personarum in uuum eundemque locum consiliorum conferendorum ac negotiorum expediendorum causa convenientium.

Usu vero ecclesiastico, diuturna consuetudine firmato, utraque vox adhibetur ad indicandos conventus clericorum legitime convocatorum ad agendum de gravioribus ecclesiae negotiis. Nec tamen quivis quorumcumque clericorum conventus concilia vere et proprie adpellantur, sed aliqui tantum, seu illi, qui ex Episcopis aliisque certis praelatis, et quidem modo sacris canonibus statuto congregatis, constituuntur.

Synodus (enim) *Episcoporum* est, non clericorum, ut ab Episcopis Aegyptiis conclamatum est in Conc. Chalcedonensi (1).

Nec opponatur inter legitimos clericorum conventus accenseri et dioecesanum, a quo concilii ratio videtur deficere, quum omnis fere potestas in eo sit penes unum Episcopum; nam respondebimus concilium dioecesanum reapse hac de causa nonnisi improprio et lato sensu inter concilia referri: unde etiam illud explicatur, quod dum reliqui conventus concilia et synodi indiscriminatum appellantur, dioecesana nonnisi *synodus* dici consuevit.

II. **Species.** — Plures sunt, quum habeantur ut legitime seu iuridice recognita concilia *provincialia* et *nationalia* (de quibus alibi dicitur) ac praesertim *oecumenica* seu *generalia*, de quibus nunc est disserendum eo quia pertinent ad regimen ecclesiae universalis, ac, omnibus attentis, primum locum obtinent inter iurisdictionis gradus, qui R. P. in eodem regimine auxiliantur.

III. **Concilia generalia quae sint et quo iure inducta.** — Concilium generale, ut ipsa verba insinuant, est: congregatio auctoritate R. P. facta omnium, *moraliter saltem*, orbis Episcoporum, aliorumque maiorum praelatorum ad consilium habendum et ius statuendum de gravioribus ecclesiae universae negotiis. Generale concilium graeca voce etiam *oecumenicum* appellari solet; et hoc tunc maxime obtinet, quando concilium tum convocatione, tum celebratione, tum exitu legitime celebratum est. Non desunt tamen ecclesiastica monumenta, in quibus voces *generale*, *universale*, *plenarium* adhibentur etiam quando, non

(1) Apud Harduinum: *Acta Concil.* Tom. II. col. 82.

de conciliis totius orbis, sed tantummodo v. g. alicuius nationis agitur.

Ad originem vero quod attinet conciliorum oecumenicorum, animadvertimus non convenire doctores, utrum *ex humano vel divino iure* ea sint repetenda; probabiliorem vero et communiozem esse sententiam, quae illa iuri divino adscribit; innixam tum facto Apostolorum, qui concilium Hierosolymis celebrarunt, atque in eo statuta et decreta Spiritui Sancto velut auctori tribuerunt; tum, et potissimum, traditionis magisterio, quod, ut patet ex doctrina Conc. Gen. Chalcedonensis et Constantinopolitani III, concilia habet ut adumbrata et indicata Christi verbis: *Ubi fuerint duo vel tres in nomine meo congregati, ibi ego sum in medio eorum* (1).

Haec tamen sententia, cui subscribimus, nullatenus roborari potest argumento deducto ex eo, quod Episcopi in actu consecrationis potestatem quamdam collegialem recipiant in concilio generali exercendam. Nam quae de hac collegiali potestate aliqui tradiderunt, praeterquam nullo solido fundamento fulciuntur novaque videntur, periculo non carent; quum, hac theoria supposita, infirmari quodammodo oporteat doctrinam catholicam, iuxta quam R. P. est ecclesiae monarcha cum potestate plena et suprema et undique perfectissima. Quomodo enim plena et suprema potestas R. P. si Episcopi aliquam potestatem collegialem per consecrationem acquirunt? Imo quomodo R. P. est verus monarcha ecclesiae, si potestas in universum catholicum orbem non residet in uno ipso?

Equidem dictum novimus a S. Cypriano: *episcopatus unus est, cuius a singulis in solidum pars te-*

(1) *Matth.* XVIII. 20.

netur (1), verum contendimus nullo modo exinde adversariorum causam iuvari; nam, praeterquam certum est: 1) nullatenus fuisse mentem Cypriani affirmare aequalem tum R. P. tum singulorum Episcoporum in regenda ecclesia potestate, quod caeteroquin neque adversarii asserunt Cyprianum voluisse: 2) obiecti textus plures interpretationes in medium solere afferri, saltem probabile est, quidquid de his sentire placeat, nihil aliud sibi Cyprianum voluisse, quam singulos Episcopos partem episcopatus tenere vel *non in communi* cum aliis, quatenus unusquisque est unicus pastor sui gregis, vel *iure suo* seu iure proprio et non nomine alterius; prout varii varia opinantur.

IV. **Conciliorum generalium utilitas.** — Quidquid de conciliorum generalium origine sentire libeat, exploratissima res est concilia ipsa non frustra celebrari. Nam quamvis verum omnino sit, maxime post Conc. Vaticanum definitionem (2), posse R. P. ex sese controversias omnes de fide et moribus dirimere, nec non ius pro universa ecclesia aut noviter inducere, aut iam inductum interpretari vel immutare, nihilosecius salubris est conciliorum usus, urgentibus gravissimis causis, de quibus tamen iudicium ferre ad unum R. P. spectat; ut v. g. si agatur de tollendis haeresibus, de extirpandis schismatibus, aut de moribus valde corruptis reformandis; quemadmodum contigit saec. XVI, quum, occasione sumpta praesertim ex Novatorum erroribus, celebratum fuit Conc. Trid., ideo a Paulo III indictum quod esset: *schismate, dissidiis, haeresibus... christiani nominis divisa iam pene et lacerata unitas* (3).

(1) Lib. *De Unitate Ecclesiae*. (2) Sess. IV. CC. III. et IV.

(3) Bulla *Initio nostri*, XI. kal. iunii 1542.

Omnibus enim attentis, in conciliaribus decretis maior vis *saltem practice* inesse solet. Manifestissimum quippe est solemniorem ita evasuram doctrinae catholicae affirmationem atque contrariorum errorum condemnationem: itidemque libentius acceptum atque firmitus retentum iri disciplinares reformationes. Quod et caeteroquin historiae auctoritate luculentissime probatur. Diriores enim haereses pertinacioraque schismata conciliorum ope de medio sublata ipsa docet, pariterque salubriores disciplinares leges in conciliis inductas ea indigitat.

V. Conditiones ut sint legitima. — Generatim ad cuiusvis concilii legitimitatem requiritur *convocatio* seu publica intimatio a superiore facta, ut omnes ius suffragii habentes ad concilium certo in loco et statuto tempore celebrandum conveniant; praeterea *celebratio* seu actualis sub legitimo praeside conventus; ac tandem *adprobatio* seu confirmatio superioris, quatenus ipse personaliter non interfuerit, aut saltem per legitimos legatos in actu celebrationis, quae gesta sunt, rata non habuerit. Iamvero et in concilio generali haec necessaria sunt; imo et magis, quum agatur ibidem de rebus quae gravissimae sunt, quaeque delegationem non semper admittunt.

Sedulo autem adnotandum est:

I. plura in historia occurrere exempla conciliorum ab imperatoribus convocatorum; exinde tamen non infirmari allatam theoriam, quum imperatores id non praestiterint nisi in subsidium RR. PP., hisque, iustus de causis, non solum non contradicentibus, sed probantibus, imo expresse rogantibus:

II. ad concilia generalia per se nonnisi Episcopos esse vocandos; quum enim eorum sit ex iure divino varias orbis partes regere et moderari, ipsi tantum

vere et proprie ius habent, ut ad conventum, in quo universalis ecclesia (moraliter saltem) repraesentari debet, adsciscantur: verum constare ex historia aliquando accitos fuisse etiam simplices presbyteros, non tamen iure proprio, sed vel qua Episcoporum absentium procuratores, vel qua viros doctrina sacra peritissimos:

III. more iamdiu recepto solere nunc quoque vocari ad concilium cum suffragii decisivi iure Cardinales, Abbates saltem plurimos, et superiores generales ordinum religiosorum:

IV. in conciliis generalibus praecipue esse observandum, ut: *nullis falsis, vanis, aut obstinatis disceptationibus* contendatur (1), atque ut in suffragiis ferendis sit omnimoda libertas:

V. tandem, quamvis verissimum sit Episcopos in concilio *non esse mere consiliarios*, sed *vere iudices et leges*, quia tamen plena et suprema potestas penes R. P. consistet, illorum sententia nullius roboris est, quatenus ab huius sententia discrepet.

VI. **In Concilia Tridentinum et Vaticanum speciales animadversiones.** — Quia horum conciliorum celebratio in novissima hac nostra iuris canonici epocha contigit, opportunum arbitramur haec de iis indigitare:

I. Concilii Tridentini varia fuerunt fata tum quoad convocationem, tum quoad celebrationem: *quoad convocationem*, quia cum ex primaevo Pauli IV consilio esset celebrandum Mantuae, ob obortas difficultates Mantuae substituta fuit Vicentia, et huic per litteras: *Initio nostri*, XI. kal. iunii a. 1542, Tridentum: *quoad celebrationem*, quia reapse Tridenti celebrari coeptum

(1) Conc. Trid. Sess. II.

sub Paulo III die 13 dec. 1545, sub eodem Paulo III a. 1547 translatum fuit Bononiani, ex qua, celebratis ibi duabus sessionibus, iterum a Iulio III, Pauli successore, translatum fuit Tridentum, ubi tandem a. 1563 expletum fuit sub Pio IV.

II. In Conc. Trid. habitae sunt Sess. XXV.: ex iisque, ad nos quod attinet, specialem mentionem merentur XXII, XXIII, XXIV et XXV, utpote quae plurima in iis fuerint decreta ad disciplinam spectantia.

III. Decreta Conc. Trid. probata fuere per litteras *Benedictus Deus* (VII. kal. feb. a. 1564) a Pio IV, qui etiam XV. kal. aug. eiusdem anni per litteras: *Sicut ad sacrorum*, declaravit eadem decreta ad morum tamen, ut palam est, reformationem et ius positivum spectantia a kal. maii eiusdem anni omnes obligare coepisse.

IV. Quia vero ab aliquibus dubitatum est, num haec decretorum tridentinorum editio Romae tantum facta vim habuerit obligandi etiam in provinciis, quin ibidem subsecuta fuerit promulgatio, censemus eos omnino errare, ut liquet ex iis quae disputavimus, quum de promulgatione loquuti sumus.

V. Concilium Vaticanum indictum fuit a Pio IX die 29 iunii a. 1868 per Bullam: *Aeterni Patris*; nomenque Vaticani sortitum est, eo quia in Basilica Vaticana fuit celebratum.

VI. Finis huius concilii cogendi, ut constat ex ipsis Pianae bullae verbis, fuit ea omnia accuratissime perpendere ac statuere, quae hisce praesertim asperrimis temporibus fidei integritatem, divini cultus decorem, sempiternam hominum salutem, utriusque cleri disciplinam eiusque salutarem solidamque culturam etc. in primis respiciunt.

VII. Ad hoc concilium sub gravi obedientiae praecepto, ac sub poenis a iure aut consuetudine statutis, fuerunt vocati omnes Patriarchae, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, omnesque alii, quibus iure aut privilegio in conciliis generalibus considendi et sententiam in eis dicendi facta est potestas.

VIII. Mense vero septembri eiusdem anni Pius IX, datis distinctis litteris, primum obtestatus est, ut venirent ad concilium Episcopi orientales cum S. Sede communionem non habentes; et dein protestantes aliosque acatholicos admonuit, ut, hac opportuna occasione arrepta, ad catholicam unitatem redirent.

IX. Quatuor sessiones celebratae in hoc concilio fuerunt, seu: I. die 8 dec. 1869; II. 6 ian. 1870; III. 24 aprilis 1870; IV. 18 iulii 1870.

X. Eversa ditione pontificia, Pius IX per Breve: *Postquam*, die 20 oct. 1870 Concilii Vaticani celebrationem suspendit.

II.

De Curia Romana.

I.

Curiae Romanae generica notio.

I. **Curia quid sit.** — Curiae nomen a *curando* derivatum est, atque significat tum complexum personarum ad quas publicorum negotiorum, praesertim iudicialium, cura spectat, tum etiam locum in quo eadem muneris causa commorari seu coadunari solent. Quapropter curiae nomen genericum est, et pari iure tum in civili tum in ecclesiastica republica obtinet.

II. Curia episcopalis et pontificia. — Quum tam singuli Episcopi, quam (imo praesertim) RR. PP. semper adiutores, modo plures modo pauciores pro rerum opportunitate, sibi adiunxerint ad negocia, potissimum iudicialia, expedienda, patet curias episcopalem et pontificiam, quamvis sub diversis formis et nominibus, nullo non tempore extitisse. Curiam autem romanam omnium celebratissimam usque fere ab ecclesiae exordio fuisse, extra dubium omne est, tum ob gravitatem et molem negotiorum, tum ob numerum et peritiam ministrorum, tum praecipue eo quod eius caput est Papa, adeo ut, si contingat eum Urbe abscedere atque alibi commorari, curiam eum sequi intelligatur iuxta adagium: *ubi Papa, ibi curia*.

III. Curiae pontificiae adumbratio. — Tribus prioribus saeculis, iuxta tunc generaliter receptam disciplinam, omnia gerere solebant RR. PP. cum presbyterio romano (quemadmodum alii Episcopi cum presbyterio suo) seu cum coetu illorum clericorum, quorum proprium erat Pontifici adsistere, eique operam praestare in regimine tum romanae dioeceseos, tum ecclesiae universalis; quosque serior aetas appellavit Cardinales.

Saec. IV, data ecclesiae pace et multiplicatis negociis, multiplex innovatio facta hac in re fuit. Revera inductus est usus conciliorum (saepe ex Episcopis Italiae, Romam ideo accitis, constitutis) ad negocia, quae gravissima videbantur, tractanda. Ad reliqua quod spectat, tam iudicialia quam extraiudicialia, provisum est tum per Cardinalium conventum, qui nomen *consistorii* (a *considerando*) obtinuit, et cuius celebratio evasit quandoque fere quotidiana, tum per clericorum coetum scientia et virtute pollentium ex toto orbe assumptorum, qui auditorium pontificium efformabant,

quorumque opera maxime adhibita fuit in negotiis consistorialibus praeparandis et expediendis.

Seriori aetate, quum neque per tribunal Rotae, quod auditorio successerat, neque per alia officia ad gratias elargiendas constituta, sat consultum videretur infinitis propemodum negociis, quae undique ad S. Sedem deferiebantur, excogitatum est de pluribus novis coetibus stabili modo et cum certa assignata provincia instituendis.

Ortum hinc habuerunt SS. Congregationes, quarum initia iecit Paulus III anno 1542, ampliando dignitatem et munia tribunalis S. Officii, quod prius a Magistro S. Palatii Apostolici regebatur; quarum tamen praecipuus conditor et legislator fuit Sixtus V, qui complures erexit ac iam existentibus determinatam formam constituit (1).

Et en quomodo per historicam et logicam vetustissimi presbyterii romani evolutionem nata sit, adoleverit et adulta facta fuerit Curia Romana, seu complexus omnium illorum officiorum, quorum opera utitur R. P. in regimine ecclesiae. De eadem porro enucleatius dicturi, primum agemus de Cardinalibus, qui constituunt eius nobiliorem partem, postea de Sacris Congregationibus, et tandem de reliquis officiis.

2.

De S. R. E. Cardinalibus.

I. De Cardinalis vocabulo. — A *cardine* vocem Cardinalis esse derivatam penes omnes in confesso est, verum disputatur de modo.

(1) Const. *Immensa*, 22 ian. 1587.

Sunt enim qui censent Cardinales a cardine fuisse dictos iuxta gramaticalem huius vocis significationem, adeo ut Cardinales sint ad instar cardinis; quum in ecclesia moderanda *metaphorice* eas partes expleant, quas *physice* implent cardines ad ostium sustentandum. Sunt alii e contra, qui contendunt Cardinales a cardine, secundum translatum huius vocis sensum, fuisse appellatos, quamvis neque circa modum proximum huiusmodi translationis concordēs sint; quum nonnulli id velint esse verum in quantum cardinale indicat aliquid *fixum et immobile* ad instar cardinis; et multo plures, quatenus cardinale denotat id quod *cardini* (sensu ecclesiastico accepto) est adnexum.

Iamvero in hac opinionum varietate animadvertere nobis liceat:

I. sententiam, quae tenet Cardinales ita fuisse dictos, quia in ecclesia velut cardines sunt, placuisse, praeterquam Conc. Basileensi, etiam Leoni IX et Eugenio sive III sive IV: etenim, ut vel huius tantum verba referamus, Cardinalium: *officio nomen ipsum convenit optime, nam sicut super cardinem evolvitur ostium domus, ita super hos Sedes Apostolica, totius ecclesiae ostium, quiescit et sustentatur* (1):

II. sententiam, quae vult Cardinales ita fuisse appellatos, quia sunt aliquid fixum et immobile cardinis ad instar, valde arrisisse illis, qui, acriter contententes parochos esse ad ius divinum referendos, autumarunt validum suae opinionis argumentum se invenisse in vetustissimis monumentis, in quibus *cardinalis* vox frequenter occurrit; etenim iuxta ipsos, qui ibidem cardinales dicebantur, nihil aliud quam

(1) Const. *Non mediocri* a. 1438.

parochi erant, cardinales tamen appellati, eo quia fixum, stabile et irrevocabile officium habebant:

III. nobis tamen videri ab utraque ex hisce sententiis esse recedendum, atque potius adhaerendum iis qui putant Cardinalium nomen derivatum a cardine fuisse, sed quatenus haec vox ecclesiastico usu ad indicandam cathedralem ecclesiam inflexa fuit:

IV. revera, quid quid opinari liceat de sensu, quem voces *cardinalis* et *incardinare* obtinuerunt antiquissimis temporibus, et praesertim aetate (Gregorii Magni (penes quem cardinalis idem esse videtur ac clericus alicui ecclesiae, sive cathedrali sive non, vel per ordinationem vel per translationem adfixus) constare, saltem post saec. VIII cardinis nomine intellectam fuisse quamlibet ecclesiam cathedralem (idque propter antistitis in ea sedentis potestatem) et proinde tunc temporis cardinales non alios fuisse a clericis constituentibus presbyterium, seu coetum presbyterorum et diaconorum nunc cathedrale capitulum appellatum:

V. rebus sic stantibus nihil mirandum esse, si clerici presbyterii romani velut per antonomasiam Cardinales fuerint nuncupati, atque hoc nomen retinuerint etiam postquam sensim sine sensu in desuetudinem quoad caeteros abiit; ipsi quippe et adhaerebant et adhaerent cardini omnium excellentissimae, seu cardini romanae, quae: *disponente domino, super omnes alias ordinariae potestatis obtinet principatum, utpote mater universorum Christi fidelium et magistra* (1):

VI. nihil nos permovere aliarum opinionum argumenta; nam ad primam quod attinet, notamus tunc maxime eam invaluisse, quum homines, potiusquam

(1) Conc. Lat. IV. C. V.

critices solliciti, magis figuris et symbolis delectabantur: de altera vero illud unum animadvertere sat esse putamus, carere eam omni fundamento sive *iuridico*, eo quia parochi non sunt institutionis divinae, prout alibi probabimus, sive *historico*, eo quia falsum est in antiquissimis monumentis voces cardinalis et parochi esse synonymas, nam quomodo v. g. parochi Cardinales Diaconi?

II. De Cardinalium ordinibus et numero. —

Cardinales Romani, qui simul sumpti Sacrum Collegium constituunt, in triplicem ordinem distinguuntur, seu episcopalem, presbyteralem et diaconalem. Cardinalium presbyterorum et diaconorum antiquior est origo prae Cardinalibus Episcopis; nam presbyteri et diaconi R. P. adiuvantes ac eius senatum constituentes semper fuerunt, dum Cardinalium Episcoporum origo recentior est, et forsitan saec. VIII non antiquior, quando nempe Episcopi sedium Urbi proximarum sanctae ecclesiae lateranensi adscripti sunt, ut singulis hebdomadibus vices fungerentur R. P. in sacris peragendis, atque hac de causa intra clerum romanum cooptati fuere.

Numerus autem Cardinalium non fuit caeteroquin constans. Revera v. g. Conciliis Constantiensi et Basileensi placuerat, ne ultra XXIV Cardinales crearentur. Itemque Paulus IV et Pius IV statuerant, ne ultra XL assumerentur; verum Gregorius XIII illum numerum ad LXXVI produxit, quem iterum — et hic mos etiam nunc viget — restrinxit Sixtus V ad LXX, quorum sex ad episcopalem ordinem spectant, quinquaginta ad presbyteralem et quatuordecim ad diaconalem. — Obiter vero notandum:

I. singulos Cardinales, praeter eos sex qui ad ordinem episcopalem pertinent (nam hi cathedralem

habent) habere sibi assignatam (et quidem antiquissimo more) aliquam ecclesiam, quae diaconia appellatur vel titulus, prout ei praeficitur Cardinalis diaconus vel presbyter; quamvis communiori loquendi usu omnes huiusmodi ecclesiae eodem vocabulo appellari soleant: *tituli*:

II. quaestionem esse inter eruditos, unde hoc nomen derivatum sit; tamen nobis probari eos, qui putant hunc morem ex S. Scripturis ortum habuisse, ubi non semel loca aliqua, quum Deo dedicantur, dicuntur erigi in titulum (1):

III. posse Cardinales interdum, servatis servandis, dioecesim vel titulum mutare (imo et ad altiorem ordinem ascendere) *ri iuris optionis*, quod in consistorio exerceri consuevit, et a quo tamen excluduntur sedes Ostiensis et Veliterna nec non Portus ac S. Rufinae utpote reservatae Cardinalibus Decano et Subdecano S. Collegii.

III. **De Cardinalium origine.** — Nomine Cardinalium nunc intelliguntur clerici, quorum proprium est R. P. auxilium praebere in regimine ecclesiae universalis, ac eius vices supplere quo tempore Sedes Apostolica vacat. Iamvero usque ab ecclesiae exordiis semper extitisse clericorum collegium, cui haec munera tamquam iure proprio demandata censerentur, indubiis monumentis constat. Dicendum ergo est Cardinalium originem saltem ad ius apostolicum videri referendam, tanto magis quia Cardinalium collegium, servata proportionem, eodem modo se habet ad R. P. prouti ad singulos Episcopos se habent capitula cathedralia, quorum profecto institutionem Apostolis esse tribuendam gravia argumenta suadent.

(1) Gen. CC. XXVIII. 22 et XXXV. 14.

Quod si ulterius quaeratur, num ex divino iure Cardinalium origo sit repetenda, respondebimus non esse nisi humanae institutionis S. Collegium *qua nunc forma* extat; sub iudice vero esse quaestionem, num *consideratum in sua essentia* Christum auctorem habuerit.

Esse ex iure divino Cardinales fuit opinio, quae valde placuit iansenistis ea praesertim de ratione, quod exinde sperarent, quamvis immerito (ut mox indicavimus) fulcimen pro ipsorum falso systemate de divina parochorum origine. Diffitendum verum non est etiam inter catholicos hanc opinionem nactam fuisse sectatores, imo vel ipsos RR. PP. aliquando eis favere visos fuisse. Tamen putamus recte dici posse esse *probabiliorem* opinionem eorum, qui id negant; tum quia nihil in S. Scripturis et traditione occurrit, ex quo divina Cardinalium origo probari valeat; tum quia S. Collegium convenit essentialiter, salva proportionem, cum capitulo cathedrali, quod certe divinum auctorem non habuit; tum quia sententiae RR. PP. quae ex adverso urgeri solent, commode explicari possunt dicendo, mentem eas proferentium fuisse significare Cardinales quodammodo adumbratos videri a senioribus, qui in T. V. iussu de Moysen adiuvant. Quid quod Eugenius IV (1) expresse officium hoc a B. Petro eiusque successoribus institutum evidenter fuisse affirmare non dubitavit?

IV. De Cardinalium praeceminentia. — Quaecumque tamen sit Cardinalium origo, et quidquid de ea opinari placeat, certum est eos quibuscumque aliis praelatis, etiam Episcopis, praecellere. Nam quum ipsi ii sint: *quorum consilio apud Sanctissimum Ro-*

(1) Conf. const. cit.

manum Pontificem... universalis ecclesiae administratio nitatur (1) eminentiorem prae aliis dignitatem habere censentur. Utrum reapse Cardinales semper hac praesinentia polluerint equidem disputatur, sed eos, saltem ab antiquis temporibus illam *legitime* obtinuisse, atque nunc etiam obtinere omnino certum est; maxime postquam Eugenius IV, in citata constitutione data ad Archiep. Cantuarien, qui hanc praerogativam in dubium vocaverat, expressis verbis hoc declaravit.

Nec miretur aliquis *Cardinales simplices presbyteros vel diaconos* in dignitate vincere *Episcopos*, qui praestantiorem prae illis habent ordinis potestatem, nam societati humanae, qualis quoque est ecclesia, congruit tamquam excellentius illud habere quod pertinet ad externum regimen. Numquid non vel iure decretalium archidiaconus praecrat archipresbytero, vel iure hodierno simplex clericus vicarius generalis constitutus universum dioeceseos clerum dignitate vincit? Illud potius, licet obiter, animadverti volumus amplissimam Cardinalium dignitatem etiam in causa fuisse, cur ii pluribus et nobilissimis praerogativis, partim vi iuris communis, partim vi singularium rescriptorum donarentur; atque eos admoneret Conc. Trid. ut sanctissime viverent, eo quia: *nefas videri potest non iis... virtutum insignibus ac vivendi disciplina eos fulgere, quae merito omnium in se oculos convertant* (2).

V. De Cardinalium creatione. -- Novos Cardinales creare unius est R. P. qui solet id in consistorio praestare. Non requiritur tamen aliorum Car-

(1) Conc. Trid. Sess. XXV. C. I. *De Ref.* (2) Sess. XXV C. I. *De Ref.*

dinalium consensus: nec, iuxta receptos nunc mores, necessaria est, ut creatio valeat, traditio insignium v. g. rubri pileoli et galeri.

De Cardinalium creatione plura sapienter statuerunt Sixtus V (1) et praesertim Conc. Trid., quod non solum decrevit, ut omnia quae de Episcoporum eligendorum vita, aetate, doctrina, moribus et caeteris qualitatibus in eodem concilio constituta sunt, eadem etiam in creatione Cardinalium, etiamsi diaconorum tantum, exigantur, verum etiam R. P. reverenter hortatum est ut: *quam sollicitudinem universae ecclesiae ex muneris sui officio debet, eam hic potissimum impendat, ut lectissimos tantum sibi Cardinales adsecat* (2).

Duo advertenda supersunt: 1. interdum creari aliquem a Papa Cardinalem, atque (ut aiunt) *reserrari in pectore*: porro huius creationis non alia est vis, nisi ut conferat *ex tunc* praecedentiae iura super alios Cardinales eiusdem ordinis: quibus tamen iuribus, sicut et ceteris, non antea re fructur Cardinalis, nisi postquam in alio consistorio, expresso nomine, propositus fuerit: 2. usum creandi Cardinales in curia non residentes non esse saec. XII antiquiorem: quod quidem in causa fuit, cur antiquitus aliqui Episcopi honorem cardinalatus declinaverint, ne cogerentur greges suos derelinquere: 3. Patribus Tridentinis in votis fuisse, ut R. P. Cardinales assumat: *ex omnibus christianis nationibus, prout idoneos repererit* (3).

VI. De Cardinalium muneribus. — Duplex est Cardinalium officium. Et in primis, sede plena, ipsorum est R. P. auxilium praebere in ecclesia regenda:

(1) Const. *Postquam* et *Religiosam*. (2) Sess. XXIV. C. I. *De Ref.* (3) *Ibid.*

quod hodie maxime praestant per varia munera, quae in SS. CC. RR. explent.

Notandum tamen, non teneri R. P. exquirere Cardinalium consensum aut consilium, ut acta robur firmitatis obtineant: imo (ut docet sententia, quam tenendam arbitramur) neque, saltem ut plurimum, ad eorundem actuum honestatem. Quamvis enim expediat ut R. P. Cardinalium opera utatur, nullo tamen modo ad id adstringitur, quum eius potestas sit plena, numeris omnibus absoluta, atque a quavis alia omnino independens.

Quod si quis obiiciat fortasse: 1. hanc potestatis amplitudinem minime efficere, ut interdum R. P. alieno consilio non indigeat, quod proinde a Cardinalibus debet exquirere, quippe qui ad id muneris fuerunt adsumpti: 2. occurrere reapse RR. PP. constitutiones, quibus, ad certa negocia quod attinet, v.g. alienationem quorundam bonorum ecclesiasticorum, decernitur inane et irritum, quod contigerit fieri a Papa absque Cardinalium consensu, nos ei reponemus: 1. optime fieri posse, ut R. P. consilio indigens non a Cardinalibus, sed ab aliis illud requirat, eo magis quia expresse habetur in iure declaratum, decere a Cardinalibus ad R. P.: *libera provenire consilia*: 2. nec difficultatem facessere contrarias RR. PP. constitutiones, quippe de his generatim tenendum est non vim legis sed consilii habere, quum, ut verbis Innocentii III utamur: *non habeat imperium par in parem* (1).

Aliud praeterea, sede plena, officium Cardinalibus incumbit, videlicet curam gerere proprii tituli. Et olim quidem in eum veram et propriam iurisdictionem quasi episcopalem obtinuerunt; verum hodie praeser-

(1) Conf. CC. XX. in I. et XVII. in VI. *De elect.*

tim post const. Innocentii XII. *Romanus Pontifex*, nonnisi quaedam potestas eos manet quoad ecclesiae servitium et morum correctionem, citra tamen formam iudiciale[m] exercenda: unde iam sequitur perperam a quibusdam etiam hodie affirmari posse Cardinales in ecclesiis sui tituli ferre censuras.

Sede autem vacante gravissimum munus ad Cardinales spectat, nempe novi Pontificis electio. Quo de munere quum alibi loquuti simus, illud unum heic admonendum ducimus, innovationem factam fuisse quoad iura S. Collegii, sede vacante. Et revera olim magnas partes sibi vindicabant Cardinales in ecclesiae viduatae regimine: verum hodie iustis de causis amplissima haec potestas valde restricta fuit, quum S. Collegium nihil eo tempore possit, ni agatur de re cui statim necessario sit occurrendum (1), vel de negociis in SS. CC. expediendis; quamvis etiam hae, sede vacante, quoad graviora silere soleant, ut aiunt pragmatici.

3.

De Romanis Congregationibus.

I. **Notio et indoles.** — Sunt Romanae Congregationes collegia quaedam particularia, ex nonnullis Cardinalibus aliisque officialibus permanenter constituta, ad certa negotiorum genera pro universo orbe catholico (saltem ut plurimum) curanda, discutienda et definienda.

SS. CC. eo quod sunt collegia, iure utuntur personarum collectivarum, ita ut illud vim iuris obtineat quod maiori parti placuerit, saltem generatim lo-

(1) C. III. *De elect.* in VI. et C. II. Clem. e. t

quando: eo vero quod singulae habent sibi certa assignata negocia, nulla ex eis potest alienam provinciam invadere; quodsi plures aequae valent eidem rei munus apponere, est inter illas locus praeventioni, atque supplex libellus ab una reiectus nequit ab alia recipi.

Est autem SS. CC. potestas, saltem in pluribus negotiis, vere ordinaria, imo et suprema in genere suo adeo ut ab ipsis non detur appellatio; quod tamen impedimento non est quominus, servatis servandis, obtineri queat interdum beneficium novae audientiae.

Et haec quidem, quae breviter exposuimus de SS. CC. RR. origine etc. mirifice firmantur Leonis XIII auctoritate, ita in litt. *Christianae reipublicae*, quibus potestatem S. C. Indulgent. moderavit, praefantis: *Christianae reipublicae tam late fusa tamque operosa administratio omnino postulabat, ut Pontifici Romano riri sapientes et graves perpetuo assiderent, quibuscum et consilia communicare et quotidiano negotiorum molem partiri opportune posset. Hinc ea sunt S. R. E. Cardinalium Consilia sapientissime constituta, quae ROMANAE CONGREGATIONES nuncupantur; quorum est quibusdam in causis ius dicere, de iure respondere, aliaque complura decernere, transigere, quae transigi decernique eorum auctoritate lex et consuetudo iubet. Iis tamen, quod ratio, quod naturalis rerum ordo requirebat, non promiscua universis, sed sua singulis potestas data, suumque negotiorum ad expediendum unicuique assignatum genus. Quod sane nisi Decessorum Nostrorum providentia carisset, magna erat permixtio iuris et confusio futura, simulque spes utilitatum maximarum, quas nomini christiano Congregationes Romanae pepererant quotidieque pariant, vel ab initio intercidisset etc.*

II. **Auctoritas.** — Quia non parum impedita est quaestio, quae de SS. CC. RR. auctoritate agitur, arbitramur pro scholae nostrae indole et fine pauca admonere satis esse.

Sedulo ergo distinguendum est inter negotia iudicialia et extraiudicialia.

Ad illa quod attinet, certum est decisiones SS. CC. per se non facere ius nisi particulare, quum haud excedant naturam iudicati, et sit in iure solemne quod: *res inter alios acta nobis nec nocere nec prodesse* potest.

Per se tamen diximus, quia, si plures et conformes sententiae prodeunt, iuris generalis vim obtinere queunt, quatenus ex eis efformari potest consuetudo iudicialis, cuius, ut alibi adnotavimus, maxima est auctoritas.

Non est tamen diffidendum, valde cautos non esse oportere in hac consuetudine admittenda, quando de SS. CC. agitur; quum hae non semper procedant de iuris rigore, eo quia Summum Pontificem proxime repraesentant, ac proinde ipsarum sententiae non semper eae sunt, quae a iudicibus inferioribus in certum exemplum trahi valeant: quam regulam non sat certe attendant plures doctores, qui, quoties in responsionem seu sententiam aliquam SS. CC. impegerint, statim conclamant quaestionibus non amplius esse locum dandum.

Ad alia vero negotia seu extraiudicialia quod spectat, idem fere repetendum est, quatenus sermo sit de decisionibus indolem particularem praeseferentibus: nempe *per se* facere ius tantum particulare quoad personas et res quas attingunt; *per accidens* vero ius generale, si plures videlicet et conformes prodire contigerit, quum eo in casu sat ostendant ius apud

S. Sedem receptum. Si vero agatur de decisionibus indolem generalem habentibus, tunc saltem certe constituunt ius generale, qua vel Papa eas fecerit suas proprioque nomine vulgaverit; vel etiam si eas adprobaverit atque promulgandas iusserit; vel tandem si semel pro semper alicui Congregationi hanc facultatem fecerit, ut verum est v. g. de S. C. Conc. cui potestas data fuit interpretandi authentice decreta disciplinaria tridentina, Pontifice tamen consulto.

III. Singularum Congregationum brevis recensio. — Congregationes Romanae non semper eodem numero fuerunt. Quae vero hodie obtinent — ut sileamus de quibusdam coetibus, qui nomine Congregationum non consueverunt appellari, quales essent v. g. *Commissiones*, una super studiis historicis et altera ad fovendam ecclesiarum orientalium conversionem, postremis hisce annis a Leone XIII constitutae — numerum vicenarium circiter attingunt; quas, servato chronologico institutionis seu originis ordine, brevissime heic describimus.

Prima est *Congregatio S. Officii* seu *Congregatio S. Romanae et Universalis Inquisitionis*.

Haec Congregatio, quae et *Suprema* adpellari consuevit, potissimum locum in Curia Romana obtinet tum ratione antiquitatis, quum originem remotam habuerit usque a saec. XII, quo tempore institutum fuit inquisitionis tribunal; tum ratione provinciae quam curat, eo quia ad ipsam id omne pertinet, quod respicit fidei conservationem et integritatem; tum ratione capitis cui subest, quum praefectum habeat ipsum R. P. Prouti nunc extat auctores ea habuit Paulum III et Sixtum V. Constat autem e pluribus Cardinalibus (quorum antiquior Inquisitoris Generalis munere *a secretis* est) Consultoribus, Qualificatoribus et pluribus

officialibus, inter quos sunt Adsector, Commissarius cum duobus sociis ex ordine PP. Praedic., Advocatus tum fiscalis tum reorum, Summista, Notarius cum nonnullis substitutis, et Tabularius.

Secunda est *Congregatio Concilii*, a Pio IV instituta ad canonum tridentinorum observationem curandam, et a Sixto V munere aucta eosdem interpretandi, Papa tamen consulto. Constat Cong. haec e pluribus Cardinalibus, quorum unus eius praefecturam gerit, nec non Consultoribus atque officialibus, inter quos eminent Secretarius cum Auditore atque Subsecretarius.

Habet autem haec Cong. sibi adnexas tum binas congregationes subsidiarias, quarum una *conciliorum provincialium decretis corrigendis*, et altera *Episcoporum relationibus super dioeceseon statu expendendis* incumbit; tum *Studium*, ut aiunt, seu coetum selectorum iuvenum, ut plurimum ecclesiasticorum, qui, post expleta iuris canonici studia atque eius laurea donati, practicae illius adplicationi, praesertim sub moderatione Secretarii et Auditoris, operam navant ad nomen et officium advocati in Curia Romana consequendum.

Tertia est *Congregatio Indicis*, instituta a Pio V et ampliata a Sixto V, ut, S. Officium pluribus aliis curis pressum aliquantisper levaret, operam navando prohibendis pravis et perniciosis libris. Praefectum habet Cardinalem; eique praesto sunt plures Consultores ad libros examini subiiciendos. Eius vero Secretarius semper assumitur ex ord. PP. Praedicatorum.

Quarta est *Congregatio Consistorialis*, constituta a Sixto V ad praeparanda negocia, quae in consistorio proponuntur et definiuntur, ut sunt v. g. causae unionis, dismembrationis, erectionis et provisionis ecclesiarum

cathedralium. Habet haec Cong. Praefectum ipsum R. P. et constat nonnullis Cardinalibus, nec non praelatis et Secretario, qui est etiam secretarius S. Collegii, et assumi solet ut eodem munere fungatur in conclavi.

Quinta est *Congregatio Rituum*, a Sixto V, erecta, et cuius officium versatur tum circa sacrorum rituum moderationem, tum circa servorum Dei beatificationem et canonizationem. Constat pluribus Cardinalibus, quorum unus est Praefectus, nec non Consultoribus atque ministris, inter quos sunt Secretarius, Promotor et Subpromotor fidei etc.

Huius vero Congregationis velut appendix potest considerari *Congregatio Caeremonialis*, a Sixto V instituta ad curam exercendam de ritibus et caeremoniis sacris et profanis, quae in curia pontificia observantur.

Sexta est *Congregatio Episcoporum et Regularium*, cuius prima initia Pio V sunt tribuenda, cuius officia a Sixto V determinata sunt, et cuius actualis existendi forma ad modum unius sacri consessus, dum antea erat duplex, ad Clementis VIII tempora est referenda. Amplissima est huius Cong. provincia, quum non admodum multa sint negotia, quae aliququaliter aut Episcopos aut regulares non attingant: quod in causa est, cur frequenter ea cum aliis SS. CC. concurrat. Praefectum habet Cardinalem, et constat, praeterquam ex pluribus Cardinalibus, ex non paucis officialibus, quos inter sunt Secretarius, Subsecretarius, Auditor, Summista etc.

Septima est *Congregatio super examine Episcoporum*, quae, a Clemente VIII instituta ad examina recipienda promovendorum ad episcopatum in aliquibus regionibus, hodie silet.

Huic autem affinis dici potest *Congregatio de eligendis Episcopis*, quam, olim ab Innocentio XI ere

ctam et serius a Benedicto XIV restitutam, nunc iterum Leo XIII ad vitam revocavit sub nomine: *Commissionis Cardinalitiae de eligendis Episcopis* etc. ut inquirat in vitam et mores atque caetera requisita praeficiendorum ecclesiis cathedralibus in Italia.

Notandum autem in Episcoporum electiones plures partes pertinere et ad officium, quod *Auditoratus SSmi* adpellari consuevit.

Octava est *Congregatio Fabricae S. Petri*, quam instituit Clemens VIII ampliando munera collegii, cui Basilicae Vaticanae curam demandaverant Iulius II et Leo X. Huius Cong. opera hodie, praeter eandem curam, maxime versatur circa compositiones et redemptiones piorum legatorum, atque reductiones, ut aiunt, missarum praesertim ex fundatione.

Hoc autem habet speciale hic sacer consessus, ut ab eo dependeat famosissima officina quae vulgo: *Studio del mosaico* adpellatur, a Sixto V fundata ad musiva opera pro Vaticana Basilica elaboranda.

Nona est *Congregatio de Propaganda Fide*, erecta a Gregorio XIII, et cui Urbanus VIII adiunxit collegium Urbanum dictum. Incumbit haec Cong. fidei dilatandae tum inter haereticos tum inter infideles. Eius provincia proinde latissime patet, eo magis quia ipsius sollicitudini commissa est cura nonnullarum regionum, in quibus iam extat catholica hierarchia, v. g. Angliae. Unum habet Cardinalem Praefectum, sed duos Secretarios, quorum uterque a distinctis officialibus adiuvatur. Quod bene attendendum est, nam proprie non unica, sed duplex est haec Congregatio, quarum una, seu quae primitus fuit a Gregorio XIII instituta, nunc, sub nomine: *S. C. de Prop. Fide*, curam gerit tantum ecclesiarum occidentalium, altera ex mandato Pii IX curam gerit, sub nomine

S. C. de Prop. Fide pro Neg. Orient., ecclesiarum orientalium.

Huic autem Congregationi adnexae sunt tres Commissiones, seu *prima* ad examen peragendum constitutionum novorum institutorum religiosorum, dependentium ab hac S. Cong.; *secunda* ad expendendas relationes quae ab Ordinariis necnon Vicariis Apostolicis ab hac Cong. dependentibus conficiuntur et exhibentur super statu suarum ecclesiarum; *tertia* (adnexa Cong. pro negociis orientalibus) ad revidendos et corrigendos libros ecclesiarum orientalium.

Haec Cong. sibi adnexum etiam habet officium, quod vulgo: *Camera spoliorum* adpellatur. Quam unionem perfecit Pius VII, ut sacri huius consessus necessitatibus consuleret; nam omnes fructus, qui in aliquibus Italiae regionibus, perdurante beneficiorum vacatione, ab officialibus Camerae nomine S. Sedis percipiuntur, fere ex integro nunc illi acquiruntur.

Decima est *Congregatio Immanitatis*, quae, ab Urbano VIII instituta ad curanda negocia immunitatem ecclesiasticam attingentia, ob immutata temporum adiuncta, Congregationi Concilii iussu Leonis XIII pro nunc adnexa fuit.

Undecima est *Congregatio Visitationis Apostolicae*, cui Urbanus VIII munus concedidit visitationis romanae dioeceseos. Eius Praefectus est ipse R. P., sed Card. Urbis Vicarius nomen et officium Praesidis in ea habet.

Decimasecunda est *Congregatio super residentia Episcoporum*, ab Urbano VIII primitus erecta et a Benedicto XIV restituta ad vigilantiam exercendam super observantia legis residentiae quoad Episcopos. Hodie huius Cong. non manent nisi Praefectus, qui est Cardin. Urbis Vicarius, et Secretarius, qui est idem ac Secretarius Cong. Concilii.

Decimatertia est *Congregatio Reformationis Regularium*, quae ab Innocentio X primitus instituta, ut elaboraret in evellendis abusibus, qui ex parvorum monasteriorum existentia descenderant, ab Innocentio XII fuit postea in novam formam redacta sub titulo Cong.: *Super disciplina regularium*, atque novis muneribus ampliata. Hodie haec Congregatio, quae maxime curam gerit negotiorum ad internam regularium disciplinam spectantium, potest haberi ut appendix S. C. EE. et RR.

Decimaquarta est *Congregatio Indulgentiarum et Reliquiarum*, a Clemente IX erecta, cuique cura demandata est de iis, quae ad indulgentias et Sanctorum exuvias spectant. Quia vero huius Congregationis potestas lapsu temporis ampliata fuerat, ita ut v. g. et ad Indulgentias concedendas fuisset protracta, Leo XIII litt. *Christianae reipublicae* 31 oct. 1897 eam intra angustiores limites coercuit, constituendo ut concessionibus et iterationibus indulgentiarum, privilegia altarium, facultates benedicendi et alia eiusmodi ad Secretariam Brevium exclusive pertineant, et simul decernendo ut facultates S. C. de Indulg. collatae, quaeque ab ipso fuerunt confirmatae et determinatae, ita eius sint propriae, ut nulli praeterea vel Congregationi vel Secretariae possint esse communes.

Decimaquinta est *Congregatio Lauretana*, ab Innocentio XII constituta, ut praeesset tum Basilicae Lauretanae, tum clero et bonis eius servitio addictis. Illius Praefectus iussu Gregorii XVI est Cardinalis a Secretis Status; verum hodie valde imminuta est eius potestas ob arrogatam sibi a civilibus moderatoribus picenae regionis administrationem bonorum temporalium ad basilicam pertinentia.

Decimasexta est *Congregatio a Negociis Ecclesia-*

sticis Extraordinariis. Hanc primitus instituit Pius VI exeunte saec. XVIII sub titulo: *Congregationis super negociis ecclesiasticis regni Galliarum*, ad consulendum necessitatibus illius regionis, quae publicae perturbationis causa vix fidei iacturam non fuerat passa. Sed postea Pius VII eam ampliavit et stabilem fecit. Plura sunt huius consessus munera, inter quae praecipuum est ea parare et expedire, quae pertinent ad concordatorum celebrationem.

Decimaseptima est *Congregatio studiis regundis praeposita*. Eius initia repetenda sunt a Sixto V, sed plena evolutio a Leone XII, qui ipsi officium tribuit curandi doctam et piam iuvenum institutionem in scholis ditionis pontificiae. Hodie vero eius est moderari universitatum catholicarum erectionem et regimen in toto orbe.

Occasione autem arrepta, notandum: 1. ex const. *Quod divina sapientia* Leonis XII omnes, qui vel docendi vel alio munere funguntur apud Athenaea vel Facultates, quae iure ad hanc Congr. pertinent, lege teneri ad exemplar cuiusque operis, quod ediderint, ad eam, veluti in argumentum obsequii, mittendum: 2. eandem S. C. die 10 febr. 1900 de eadem lege fideliter implenda per opportunas litteras curasse.

Decimaoctava est *Congregatio super statu Regularium*, a Pio IX instituta ad curam gerendam regularium reformationis et rectae institutionis ad tramitem eorum, quae idem Pontifex sapienter hac in re decrevit, v. g. de regulis servandis in novitiis recipiendis, iisque in regulari disciplina instituendis ac ad vota prius simplicia et dein solemnia admittendis. Huius Cong. Secretarius idem est ac Secretarius Cong. EE. et RR. atque eius praefecturam pro nunc tenet ipse R. P.

His autem, quae pro re nostra sat diximus de singularum RR. CC. notione et provincia, addere placet, nos de modo, qui a nonnullis ex eis servari solet in negociis peragendis, esse dicturos, quum in Lib. IV agemus de iudiciis.

4.

De caeteris officiis Curiae Romanae.

Alia sunt iustitiae et alia gratiae; de quibus separatim, sed brevissime, dicemus.

I. **Officia iustitiae.** — Primum est *Tribunal Sacrae Rotae Romanae*. Eius origo, ut iam indicavimus, est antiquissima, quum initium duxerit ab auditorio pontificio, cuius institutio ad remotissima tempora certe est referenda. Varia fuerunt huius tribunalis (quod *Rota* fortasse ideo dictum est, quia eius auditores in orbe, seu rotatim, sedentes per turnum sententias suas proferebant) vicissitudines et fata. Et olim quidem Rotae proprium fuit non iudicare, sed tantum audire et referre, unde nomen derivatum est *Auditorum Rotae*, qui, iure a Sisto IV inducto, debent esse duodecim ex variis nationibus delecti, et quibus antiquior praeest sub nomine Decani.

Ad Rotae vero potestatem quod spectat, sciendum est olim ad eam nonnisi illas causas fuisse delatas, quas R. P. specialiter ei commisisset; serius vero inductum fuisse usum, ut ad ipsam devolverentur appellationes a tribunalibus inferioribus civilibus ditionis pontificiae, adeo ut magis circa negocia temporalia, quam circa spiritualia versaretur eius provincia.

Quidquid vero olim fuerit, nunc ob mutatas temporum condiciones, Rotae proprium est adiuvare Sa-

cram C. Rituum in sententia ferenda de valore processuum in causis beatificationis et canonizationis Servorum Dei, necnon in dirimendis quaestionibus de praecedentia aliisque affinibus iuribus inter personas ecclesiasticas agitatis.

Ad curiam iustitiae praeter S. Rotam pertinet etiam *Signatura Iustitiae*, quae ideo sic fuit appellata, quod Papa eius decisiones manu propria signare consueverit. Signaturae iustitiae, cuius hodie exiguae sunt partes, proprium erat procedere in omnibus causis tam spiritualibus quam temporalibus, in quibus supremum principem seu Papam adire oporteret, v. g. ad decernendam restitutionem in integrum, vel admittendam aut reiiciendam iudicis suspecti recusationem. Signaturae Praefectus eligitur ex Cardinalibus; eius vero iudices, Votantes Signaturae appellati, adiuvantur a Referendariis.

Praeter Signaturam iustitiae olim habebatur etiam *Signatura Gratiae*, cuius proprium erat suffragium consultivum ferre super gratiis a R. P. impetratis in materia tamen iudiciali, v. g. si petita fuisset cassatio (ut aiunt) sententiae iure validae; hodie vero ea silet.

II. Officia gratiae — Ad curiam gratiae, ideo hoc nomine donatam, quia complectitur omnia officia quae ceteris negociis a iudicialibus incumbunt, pertinent *Camera Apostolica*, *S. Poenitentiaria*, *Secretaria Memorialium*, *Secretaria Status*, et tandem *Secretaria Brevirum*, *Cancellaria et Dataria*, quas tres posteriores simul coniunximus, coniunctimque expendimus, ob speciales relationes quae inter eas intercedunt.

Camera Apostolica, ideo forsitan sic appellata a loco palatii apostolici ubi antiquitus considerare consuevit, olim amplissimam obtinuit potestatem quoad regimen

ditionis pontificiae, et praesertim quoad bonorum temporalium ecclesiae romanae administrationem. Verum hodie ob immutatam rerum conditionem exiguas partes habet praeterquam tempore sedis vacantis; nam ad Cardinalem Camerlingum (qui antiquo archidiacono successit, quique ab Auditore et a XII clericis de Camera adpellatis adiutus ei praeest) pertinet tunc temporis ius supremi regiminis in palatio apostolico, atque officium omnia, quae ad conclavis celebrationem pertingunt, disponendi.

S. Poenitentiaria (cuius origo antiquissima est, adeo ut non desint, qui contendant primum Cardinalem Magnum Poenitentiarium deputatum fuisse a Benedicto II saec. VII) adiudicatam sibi habet amplissimam et perdifficilem provinciam. Ea enim utitur R. P. in expediendis multiplicibus gratiis, dispensationibus, commutationibus, absolutionibus etc. ad forum internum (sive sacramentale, sive extra-sacramentale) praesertim spectantibus. *Praesertim* vero diximus, nam, etsi post Poenitentiariae reformationem a Pio IV et V inductam ut plurimum id verum sit, interdum tamen fallit regula, ut contingit v. g. quoad dispensationes matrimoniales, quas in *forma pauperum* Poenitentiaria pro foro externo elargitur. Plures habet S. Poenitentiaria officiales, inter quos eminent Card. Magnus Poenitentiarius qui ei praeest, atque Regens, Theologus, Canonista, Corrector, Datarius et Sigillator etc. S. Poenitentiariae velut praecipuus legislator dici potest ac debet Benedictus XIV, qui, datis pluribus litteris apostolicis, eius provinciam accuratissime determinavit et illustravit.

Secretaria Memorialium (cuius Secretarius aequae ac Cardinales Secretarius Status, Prodatarius et Secretarius Brevium Cardinales Palatini vocantur ob spe-

cialem, quam habent, relationem cum palatio apostolico) instat excipiendis supplicibus libellis, qui de variis rebus spiritualibus (olim saepius quam nunc etiam temporalibus) Summo Pontifici directe exhibentur. Huius secretariae maior vel minor esse solet potestas pro temporum varietate et cuiusque Pontificis prudenti arbitrio; unde fit, ut si aliqua negocia sibi speciatim commissa habeat, quoad plura concurrat cum aliis curiae officiis. Hodie tamen huius Secretariae valde exiguae sunt partes.

Secretaria Status, cui praeest Card. a Secretis Status a pluribus officialibus adiutus, cuiusque hodierna existendi forma praecipuum auctorem habuit Pium IV, multiplicibus negociis gerendis operam praebet, v. g. administrando palatio apostolico, expediendis litteris quae super collatione plurium munerum in curia conficiuntur etc. Praecipue vero ea rem omnem agit, quae directe pertinet ad relationes inter S. Sedem et rerum publicarum moderatores; qua ex parte opera etiam utitur S. Cong. a NN. EE. EE.

Tandem ad *Secretariam Brevium*, *Cancellariam* et *Datariam* quod spectat, plura paucis verbis complectentes, quae sequuntur animadvertimus.

I. Brevia sunt litterae apostolicae, quae plerumque pro negociis levioris momenti, atque semotis intricatioribus ambagibus velut *brevis via* seu *manu* expediuntur.

II. Bullae e contra sunt litterae, quae super gravioribus negociis conficiuntur, adhibitis insuper pluribus solemnitatibus, v. g. quoad modum diei adscribendae, subsignationis apponendae etc. (1).

(1) Ubi tamen notandum Leonem XIII, litt. *Universae Ecclesiae*, 29 dec. 1878, salubri consilio: 1. abolevisse usum characteris theutonici, vulgo *Bollatico*, in apostolicis litteris; 2. sigillo

III. Brevibus expediendis operam navat Secretaria Brevium, cui praeest Cardinalis a Substituto adiutus.

IV. Bullae e contra expediuntur per Cancellariam Apostolicam, cuius origo antiquissima est, et cui praeficitur Cardinalis, qui nomen obtinet *S. R. E. Vicecancellarii*, addito titulo *Summistae Litterarum Apostolicarum*, eo quia partem quoque habet in expeditione illarum Bullarum, quae dicuntur expediri *per viam de Camera*, quippe quibus parandis et conficiendis operam praestat Camera Apostolica.

V. In Cancellaria Apostolica specialem mentionem merentur *Regens, Protonotarii Apostolici et Abbreviatores de Parco Maiori*. Regens maximas partes habet in negotiorum expeditione, Abbreviatores vero et Protonotarii operam suam praestant, illi Litteras apostolicas parando etc., hi vero plures ex iisdem litteris per Secretarium Collegii, quod ex ipsis conflatur, subscribendo.

Quia vero de Abbreviatoribus et Protonotariis Apostolicis mentio incidit, advertere placet: 1. olim praeter Abbreviatores, qui de Parco Maiori dicuntur, fuisse et alios dictos de Parco Minori; 2. denominationes huiusmodi fuisse corrivatas ex loco, in quo in Cancellaria locum habebant; 3. Protonotariorum Apostolicorum originem esse perantiquam; ita eos fuisse adpellos quia munere fungebantur et etiam hodie ex parte funguntur, notariorum R. P.; ipsorum tres esse species, seu: *de numero participantium, ad instar participantium, et alios simpliciter tales seu titulares aut honorarios*; variam propterea esse eorum dignitatem, potestatem, privilegia etc., in quibus aestimandis prae-

plumbeo, quod in iisdem adhibebatur, substituisse sigillum rubri coloris, exceptis aliquibus, v. g. litteris quae expediuntur in episcopatum collatione et erectione.

sertim est habenda prae oculis const. *Cum innumeri*, a Pio VII data a 1818.

VI. In Bullis expediendis plures quoque partes habet Dataria, cuius exordia etiam vetustissima sunt, cuius nomen videtur derivatum ex usu adponendi *datam* in gratiis pontificiis, et cuius praefectus, e Cardinalibus assumptus, Pro-datarius adpellatur.

VII. Magnum tamen discrimen est inter Cancellariam et Datariam, nam, dum illa iure fere exclusivo ea peragit, quae pertinent ad expeditionem Bullarum, negotia consistorialia, v. g. collationes episcopatum, attinentium, haec aliqua negotia expedit iure suo proprio et exclusivo, aliqua vero ita expedit, ut in expeditione quoque partem habeat Cancellaria.

VIII. Regulae, quas de munere expediendorum Brevium et Bullarum supra tradidimus, interdum fallunt, quum sint quaedam Brevia quae expediuntur vel in Dataria quoad quaedam genera gratiarum, vel a Secretario Brevium ad Principes; et e contra sint quaedam Bullae dictae *de Curia*, quae respiciunt v. g. condemnationem alicuius perversi dogmatis vel etiam servorum Dei canonizationem, quae in Dataria parantur, at postea in album referuntur Secretariae Brevium et in eius tabulario asservantur (1).

(1) Postremis hisce temporibus iussu Leonis XIII plura innovata fuerunt in Dataria, ut consuleretur faciliori et meliori negotiorum expeditioni. Huc autem et spectat complexus regularum, quae die 6 febr. 1901 prodierunt sub nomine: *Regolamento della Dataria Apostolica* (Nota II. edit.).

III.

De Legatis Apostolicis.

I. Huius gradus notio et origo. — Legati Apostolici nomine ille intelligitur, qui a R. P. in aliquam provinciam mittitur cum potestate ordinaria administrandi plura negocia, quae ad apostolicum munus pertinent.

Posse R. P. Legatos in universum orbem cum vera iurisdictione omnem aliam excedente mittere, et quidem non solum in casibus extraordinariis, sed quodcumque id opportunum putaverit, ac independenter omnino a quolibet, sive ecclesiasticorum praesulum sive rerum publicarum moderatorum, consensu, exploratissimum est, ut evidenter patet tum ex pontificii primatus natura, tum ex constanti S. Sedis praxi.

Equidem non defuerunt qui aliter sentirent, ut v. g. Febronius qui Legatorum vera iurisdictione pollentium usum ex falsis Isidori decretalibus derivatum autumavit (1), Richerius (2) nec non Eybelius (3), qui Legatorum mittendorum potestatem tantummodo in extraordinariis rerum adiunctis admiserunt; et tandem plures Gallicani qui, innixi praetensis libertatibus suarum ecclesiarum, contenderunt Legatos legitime respui posse, ni praecesserit regis assensus. At haec omnia nihil aliud esse quam vana et periculosa commenta nullus cordatus catholicus dubitat, maxime post Breve dogmaticum *Potuissemus* cum adnexa *Responsione super nunciaturis*, a Pio VI datum (14 novemb.

(1) Tom. I. Cap. 2. § 10. (2) In Lib. *De potest. ecclesiast. et politica*. (3) In Op. *Quid est Papa?*

1789) ad retundendam audaciam Archiepiscoporum Coloniensis, Moguntini, Salisburgensis et Trevirensis, qui, aliena fraude circumventi, in stabiles nunciaturas, ut in suorum iurium iniustam usurpationem, conclamare haud erubuerant.

II. Evolutio, species, potestas, cessatio a munere. — Non semper eodem modo usi sunt RR. PP. iure Legatos mittendi.

Ut vero sileamus de illis Legatis, quos quandoque RR. PP. mittere consueverunt, vel meri honoris gratia, ut ecce qui deputantur ad obsequium alicui regi praestandum nomine S. Sedis; vel solummodo ad quaedam negocia determinata expedienda, prout v. g. sunt ii quibus committitur ut alicui concilio praesint, sermonem coarctantes ad eos, quibus provinciarum regimen tribuitur, dicimus horum usum non semper eodem modo in ecclesia viguisse.

Revera quidquid sit de questione, utrum Apocrisarii, seu Responsales, olim a RR. PP. missi ad aulam Imperatorum Bizantinorum, habuerint veram iurisdictionem (prout nos longe probabilius putamus) vel fuerint tantum constituti ad audiendum et referendum ut aliquibus placuit, certum est iam ab antiquissimis temporibus constitutos fuisse Vicarios Apostolicos, qui non alii erant a nonnullarum praecipuarum sedium Episcopis, quibus RR. PP. quum sibi non satis consultum videretur necessitatibus illarum regionum per gradus supra episcopales ordinarios iam existentes, officium demandatum voluerunt quaedam apostolica munia in finitimos Episcopos exercendi. Ad quod quidem munus, quum semper earundem ecclesiarum antistites deputari solerent, illorum potestas versus saec. IX transiit in ordinariam, ac considerari coepit ut sedibus adnexa, adeo ut qui antea *Vicarii Apostolici*

dicebantur, nomen *Legatorum Natorum* sensim sine sensu obtinuerint; quales fuerunt v. g. Episcopus Hispalensis in Hiberia et Arelatensis in Gallia.

Verum, quum lapsu temporis, Legatorum Natorum potestas aut nimis restricta videretur, aut non in aedificationem sed potius in detrimentum vergeret, pedetentim sublata est, introducto usu *Legatorum Missorum*, quorum officium primitus veluti extraordinarium et transitorium fuit, sed postea in ordinarium et stabile transiit circa saec. XV.

Hodie autem id iuris viget, ut Legati Apostolici, qui cum ordinaria iurisdictione mittuntur, alii sint *Legati a latere* et alii *simpliciter Legati*.

Legatorum a latere officium nonnisi Cardinalibus committi solet; deputantur vero huiuscemodi Legati tantummodo in gravissimis extraordinariis rerum adiunctis, atque amplissimis donantur facultatibus.

Simpliciter autem Legati variis nominibus appellari consueverunt, v. g. *Nuntiorum*, *Internuntiorum* etc. pro varietate *provinciarum*, ad quas mittuntur, *dignitatis* qua decorantur, et *potestatis* qua funguntur.

Relate vero ad hanc praestat animadvertere, quod, quicquid sit de iure scripto, potestatem Legatorum ex hodiernis moribus praecipue aestimari debet ex litteris, per quas in munere ii constituuntur.

Cessat autem Legati potestas praesertim per revocationem ipsi Legato intimatam; per mortem R. P. si Legatus missus fuerit ad eius beneplacitum; per lapsum temporis quatenus de temporaria legatione agatur; et per discessum e provincia dummodo id fiat voluntario, cum animo non redeundi, neque agatur de Legato qui, quum duas habeat provincias, una egressus alteram ingreditur.

IV.

De Patriarchis, Primatibus et Archiepiscopis.

Separatim dicemus: 1. *De Patriarcharum, Primatum et Archiepiscoporum notione, origine et evolutione*; 2. *de eorum potestate*; 3. *de eorum insigniis*; 4. *de conciliis quae ab eis celebrantur, seu de conciliis provincialibus et nationalibus.*

1.

De Patriarcharum, Primatum et Archiepiscoporum notione, origine et evolutione.

I. Notio. — *Patriarchae, Primatis et Archiepiscopi* seu *Metropolitae* nomina non semper in monumentis ecclesiasticis eamdem significationem exhibent. Nam vox Patriarcha, quae idem sonat ac *pater patrum*, et vox Primas, quae indicat *primarium* seu *principalem*, antiquissimis temporibus ut synonymae habebantur, dum hodie omnino distinctum sensum continent. Voces e contra Archiepiscopus et Metropolitanus, quae hodie usurpantur ut idem valentes, olim diversam significationem praeseferebant, quum Archiepiscopi proprie dicerentur dumtaxat maximarum sedium praesules, dum Metropolitanus nomine intelligebatur antistes, qui alicuius ecclesiasticae provinciae Episcopis praeerat. Imo non desunt monumenta, in quibus ii, quos nos nunc Archiepiscopos appellamus, Patriarchae et Primates dicuntur.

Verum quidquid olim fuerit, ex receptis iamdiu moribus certum est has voces determinatum sensum

nancisci, adeo ut *Patriarcha* proprie sit antistes, qui tenet aliquam ex sedibus speciali modo a B. Petro fundatam, aut saltem ab huius successoribus illis sedibus integre vel ex parte aequatam: *Primas* (apud Orientales *Exarca*, vel *Eparca*, vel *Catholicus*) sit praesul, qui occupat sedem, cui adnexa est praeminentia iurisdictionis in omnes alicuius regionis Metropolitanos, ita tamen ut ipsa sedes vel patriarchali subiaceat, vel, si fortasse extra omnis patriarchatus ambitum sit, patriarchatus tamen praerogativam non sortiatur: et tandem *Metropolitanus* seu *Archiepiscopus* sit antistes provinciae ecclesiasticae praeses, seu antistes cui Episcopi, alios Episcopos sibi subditos non habentes, subiiciuntur.

II. Origo et evolutio. — Non e iure divino ortum ducere hos gradus extra dubitationem est, quum ad fundamentalem constitutionem ecclesiae solum R. P. cum Episcopis, ut simpliciter talibus, pertineat quemadmodum patet ex dictis.

Non aliam ergo originem praeter humanam habuerunt. Qua tamen in re haec saltem advertere praestat:

I. Longe ante Conc. Nicaenum I (anno 325 celebratum) saltem quoad rem extiterunt tres sedes patriarchales, nempe Romana, Alexandrina et Antiochena, quum iubeant canones VI et VII eiusdem concilii servandum antiquum morem, ut Episcopi harum sedium in subiectas sibi determinatarum regionum provincias potestatem habeant:

II. Tribus hisce Patriarchis, qui forsitan non immerito ipso apostolico aevo prodiisse dicuntur, alii postea accesserunt, nempe Hierosolymitanus ob reverentiam dominicae passionis et gloriae, atque Constantinopolitanus ob dignitatem civitatis imperialis:

qui tamen posterior nonnisi saec. IX legitime ut Patriarcha agnitus fuit, et nonnisi saec. XIII in Conc. Lateran. IV primum locum post R. P. legitime obtinuit (1):

III. Ceteri, qui praeter hos Patriarchae appellantur, ut sunt v. g. Patriarchae Venetus et Ulissyponensis, nonnisi improprie patriarchalem gradum obtinent:

IV. Ex sedibus primatialibus forsitan aliquae ipsos Apostolos auctores habuerunt, caeterae serius fuerunt institutae ab ecclesia, quae hoc honore maxime honestare consuevit primam uniuscuiusque nationis sedem, ut constat v. g. de sede Strigoniensi quoad Hungariam et Armacana quoad Hiberniam:

V. Quod autem diximus sedes aliquas primatiales auctores forsitan apostolos habuisse, idem fere repetendum quoad sedes archiepiscopales, imo et magis: quum non obscura indicia potestatis metropolitanae habeantur in Tito, qui ideo fuit a Paulo relictus Cretae, ut constitueret per singulas civitates presbyteros, seu et simplices presbyteros et veros episcopos, ut passim explicant interpretes:

VI. Ad sedes metropolitanas quod spectat, dicendum ecclesiam in eis constituendis magni fecisse imperii romani circumscriptionem, ut inquit; non ita tamen ut iura metropolitana ecclesiastica absolute et semper sequerentur fata metropoleon civilium:

VII. Reapse nihil obstare quominus primum supponamus, evidens praeterquam argumentum ex ipsa rerum natura petitur, suadent Patres Conc. Antiocheni edicentes: *Episcopum qui praeest metropoli etiam curam suscipere totius provinciae, eo quod in metropolim undequaque concurrunt omnes qui habent negocia* (2):

(1) C. XXXII. *De privilegiis.*

(2) Can. IX. apud Labbeum.

VIII. E contra impedimento esse quominus alterum affirmemus, aperte liquet: 1. exemplo Africae, ubi iura metropolitana ex generali regula, cui non derogabatur nisi in provincia carthaginiensi, exercebantur ab antiquioribus Episcopis nulla habita ratione sedis; 2. imo et ex eo quod istiusmodi disciplina haud prudenter fuisset constituta, quum gravia incommoda exinde essent oritura; 3. ex Innocentii I auctoritate, qui interrogatus num, immutata civili provincia, immutata quoque esset aestimanda provincia ecclesiastica, respondit: *Non esse e re visum est, ad mobilitatem necessitatum mundanarum Dei Ecclesiam commutari, honoresque aut divisiones perpeti, quas pro suis causis faciendas duxerit Imperator* etc. (1).

2.

Patriarcharum, Primatum et Metropolitanarum potestas.

I. De potestate horum graduum spectata in genere. — Quum tres hi gradus participationem contineant pontificiae auctoritatis, quippe qui ad hoc instituti ut facilius, tutius et promptius suprema potestas ad universas ecclesiae partes pertingere queat; quumque insuper haec communicata potestas non personis sed sedibus proxime inhaereat, iam sequitur patriarchalem, primatiam et metropolitanam iurisdictionem esse quidem in se ordinariam, quia ad modum stabilis officii subsistit, sed tamen eam, quae nonnisi in casibus lege determinatis exerceri valeat. Episcopos enim ut pares inter se habendos esse, ni contrarium probetur, omnia iura conclamant.

(1) Epist. XXIV. *Ad Patriarch. Antioch.*

Hisce vero ex principiis tria corollaria colligere facile est: 1. adeptam existimari hanc potestatem statim ac quis sedem, cui ipsa adhaeret, legitime fuerit assequutus, servatis tamen de iure servandis: 2. posse R. P. pro suo prudenti arbitrio eam ampliare et minuire, ac aequè laudandam S. Sedem quando, pro temporum et locorum adiunctis, eam revera, modo ampliorem modo restrictiorem, concessit: 3. supremam et tutissimam regulam ad eam dimetiendam hanc esse: ut nihil possint Patriarchae, Primates aut Metropolitanì, nisi quod in iure exprimitur, vel privilegio, aut consuetudine vere legitima fuerit eis tributum.

II. De potestate horum graduum spectata in specie. — De Patriarcharum et Primatum potestate parum solliciti sumus, quum, ut iam indicavimus, eorum gradus fere universus extinctus fuerit. Animadvertimus tantum, attento antiquo iure: 1. Patriarchas habuisse plures partes in confirmandis Archiepiscopis S. Sedi proxime non subiectis; in cognoscendis eorum causis criminalibus, sed in concilio et ita ut sententia depositionis reservata R. P. censeretur; in recipiendis appellationibus a sententiis ab iisdem in prima vel secunda instantia prolatis; in supplenda eorum negligentia in dioecesi visitanda et beneficiis conferendis etc.: 2. Primatem item iurisdictionem super Archiepiscopos et Episcopos nationis obtinuisse, ita ut v. g. appellationes ab eorum sententiis recipere valuerint.

Ad Metropolitanas vero quod attinet, quum eorum gradus firmior steterit, et etiam nunc vigeat, de iurisdictione, qua valent, diligentius inquirere debemus.

Dicimus ergo hanc iurisdictionem olim amplissimam fuisse, quum ob rerum conditionem difficilis tunc esset promptus et tutus ad R. P. recursus. Unde

v. g. iure decretalium ad eos spectabat suffraganeorum confirmatio et consecratio etc.

Ad tramitem vero iuris quo nunc utimur, generatim potest Archiepiscopus supplere negligentiam suffraganeorum in visitatione dioecesis et collatione beneficiorum; dispensare cum eis super votis et iuramentis S. Sedi non reservatis; recipere appellationes ab eorum sententiis, et imo interdum cognoscere eorum causas etiam in prima instantia, ut liquet ex Conc. Trident. (1); deputare vicarium capitularem in dioecesi suffraganea, si capitulum fuerit in hoc negligens, imo administrare dioecesim vacantem in eaque vicarium constituere quatenus capitulum prorsus desit etc.

Praecipue autem ad Metropolitam pertinet suffraganeos ad concilium provinciale convocare; qua de re inferius agemus.

3.

Patriarcharum, Primatum et Metropolitaram insignia.

I. De cruce. — Crucem hic non eam intelligimus, quae, Episcopis omnibus communis, ab eis in pectore gestari solet, cuiusque usus antiquissimus est; sed illam quam maiores ex ipsis in signum honoris et iurisdictionis ante se ferri iubent. Huius crucis usus olim ad unum R. P. spectabat, sed post ad eius Legatos, dein ad Patriarchas et Primates, et tandem ad omnes Metropolitans translatus est, ita ut hodie ad hos indiscriminatim ius eam praeferendi pertineat, et quidem in tota provincia, non exclusis locis exemptis, dummodo praesens non sit Legatus Pontificius *a latere*,

(1) Sess. XXIV. C. XX. *De Ref.*

vel etiam aut Cardinalis non Legatus, aut Nuncius habens facultates Cardinalis *a latere*, ut non semel declaravit S. C. C.

II. De pallio. — Est pallium, iuxta hodiernam disciplinam, fasciola quaedam lanea candida, intextas habens aliquas cruces nigri coloris, quae in modum coronae humeris et pectori circumvolvitur, et cuius fimbriae aliquantulum inter scapulas et ante pectus defluunt.

Pallii usus certe antiquissimus est. Non conveniunt tamen eruditi in eius origine determinanda, quum: 1. contendant alii repetendum esse pallium ab Imperatorum Romanorum concessione, quod videtur falsum, licet tradatur in Decreto (1): 2. alii vero dicant fuisse effectum ad imitationem Rationalis et Superhumeralis adhibiti a Summo Sacerdote in V. F. quod fundamento carere videtur: 3. et alii tandem communius et probabilius tueantur derivatum fuisse eius usum ex vetustissima consuetudine, iuxta quam, defuncto aliquo celebri viro, successor pallium seu vestem eius sibi adsumebat; quo ex more factum est, ut mortuo B. Petro, Linus illius pallium sibi vindicaverit et in signum universalis iurisdictionis retinuerit: cuius exemplum imitati sunt insequentes Pontifices, a quibus postea ad alios quoque certos maiores antistites pallii usus meavit.

Sed quidquid de historica origine pallii sentire placeat, haec certa sunt: 1. pallii usum primitus a RR. PP. concessum fuisse Vicariis Apostolicis ad indicandam participationem potestatis pontificiae: 2. antiquam esse consuetudinem, quod Patriarchis et Metropolitibus eadem de causa pallium concederetur; adeo

(1) Palea II. post. C. XII. Dist. XCVI.

ut tuto possit affirmari circa saec. VIII generalem iam evasisse morem, ut omnes Archiepiscopi illud recipere: 3. in ecclesia occidentali ius pallii concedendi unice ad R. P. spectasse; dum in orientali, saltem post Conc. Later. IV, poterant Patriarchae, postquam ipsi pallium a R. P. acceperant, suis suffraganeis illud elargiri, recepta ab eis: *pro se professione canonica et pro romana ecclesia sponsione obedientiae* (1): 4. nunc quoque Archiepiscopis pallium tribui, et quidem in consistorio, praevia triplici petitione per formulas: *instante, instantius, instantissime*: 5. solum per pallii receptionem acquiri in actu potestatem supra episcopalem; quum, pallio nondum recepto, nemo archiepiscopalia iura sibi vindicare queat, imo nec quaedam praestare quae, quamvis per se sint ordinis episcopalis, tamen eo quia debent in pontificalibus solemniter peragi, sine pallio fieri prohibentur, ut v. g. chrismatis confectio (2): 6. pallium posse gestari solummodo statutis diebus et intra ecclesiam: 7. ipsum vero adeo censi inhaerens personae Archiepiscopi atque eius ecclesiae, ut nequeat commodari, imo alterum sit petendum quatenus contingat Archiepiscopum ad aliam ecclesiam metropolitanam transferri: 8. Archiepiscopo defuncto, pallium esse cum eo sepeliendum.

Et hisce quidem, quae de Patriarcharum, Primatum et Metropolitaram insigniis disputavimus, addere liceat: 1. per Breve recenter datum (3 februarii 1888) Leonem XIII in memoriam sui iubilaei sacerdotalis concessisse in perpetuum omnibus Patriarchis, Archiepiscopis et Episcopis usum birreti violacei: 2. si-

(1) Conc. Lateranen. IV *apud Labbeum* Tom. XI. P. I. Col. 153. (2) Conf. C. III. *De auctorit. et usu pallii*.

militer nuperrimo decreto S. C. Caeremonialis (3 iunii 1893) constitutum fuisse, ut omnes Patriarchae tum ritus orientalis, qui caeteroquin vere et proprie patriarchali dignitate in sensu iuris non fulgent, tum ritus occidentalis sive maiores sive minores titulo: *excellendissimae* nuncupentur.

4.

De conciliis provincialibus et nationalibus.

I. Conciliorum provincialium notio, finis, auctoritas. — Concilii provincialis nomine proprie intelligitur illud concilium, quod ab Episcopis unius eiusdemque certae ecclesiasticae provinciae celebratur. Hinc si v. g. Archiepiscopus Taurinensis vel Florentinus vel Neapolitanus, servatis servandis, ad concilium convocent suos quisque suffraganeos, habebuntur concilia, quae, iuxta canonicas sanctiones, vere et proprie provincialia adpellantur.

Conciliorum provincialium finis praecipuus est: moderatio morum, correctio excessuum, controversiarum compositio. Ex neglecta vero aut saltem nimis rara facta eorum celebratione gravia sequuntur mala, quae perdolebat Conc. Rom. sub Benedicto XIII habitum, nempe quod: *multae sane, quae correctione opus habent, ecclesiasticae res negligantur, controversiae percrecant, fidelium mores deformentur, et religio ipsa in dies non pauca sustineat, eisdem contra eam pugnantibus sanctae matris ecclesiae filiis* (1).

Nimis tamen extollenda non est eius auctoritas: nam: 1. doctrina Pistoriensium affirmantium: *conco*

(1) Conc. Rom. Tit. II. C. I.

cationem concilii nationalis unam esse ex viis, qua finiantur in ecclesia respectivarum nationum controversiae spectantes ad religionem, sic intellecta: ut controversiae ad fidem et mores spectantes in ecclesia quacumque subortae, per nationale concilium irrefragabili iudicio finire valeant, quasi inerrantia in fidei et morum quaestionibus nationali concilio competeret, merito notata fuit a Pio VI, in Const. Auctorem Fidei (n. 85) tamquam: schismatica et haeretica: 2. propositio vero insequens, seu: Nationalis concilii definitio nullam aliam admittit disputationem, civilisque administratio rem ad hosce terminos erigere potest, est ex reprobatis a Pio IX in Syllabo (N. XXXVI).

II. Conciliorum provincialium celebratio. —

Varia viguit quoad hanc celebrationem pro variis temporibus disciplina. Tamen ad nos quod spectat haec indigitasse sat erit:

I. Olim concilia provincialia, ea etiam de causa quod plures partes exercerent in iudiciis exercendis, frequentissime, seu bis in anno, ut patet ex Conciliis, Nicaeno I et Chalcedonensi, celebrabantur.

II. Verum serius permissum, ut semel tantum in anno ea indicerentur, ut liquet ex pluribus Conciliis seu Trullano, Nicaeno II, Toletano III et Lateranensi IV.

III. Nunc autem, seu attento iure novissimo in ipso quoque Concilio Tridentino probato (1) et in Conc. Romano sub Benedicto XIII firmato (2) quolibet triennio *per se*, seu attento iure scripto, celebranda ea sunt.

IV. Potestas indicendi concilium provinciale spe-

(1) Discurs. XXX. *Ad Conc. Trid.*

(2) Tit. II. C. II.

ctat ad Metropolitam, et, eo impedito vel sede archiepiscopali vacante, ad antiquiorem ex suffraganeis.

V. Teste Card. De Luca (1), a S. C. Concilii variis de causis fuit Archiepiscopis Italiae prohibitum, ne concilium provinciale indicerent, inconsulta ipsa S. Congregatione. Verum, nos arbitramur hoc nullatenus valere, postquam Benedictus XIII in Conc. Romano (cuius Patres fere omnes Itali erant) nulla huius praescriptionis facta mentione: *Metropolitanis omnibus in virtute sanctae obedientiae mandavit, ut ab eis, annuas praeter Synodos Dioecesanus, Provinciales etiam Synodi quolibet saltem triennio convocentur* etc. (2).

VI. Ad concilium provinciale (quod ni, iusta causa obsit, est celebrandum in ecclesia metropolitana) potissimum vocandi sunt omnes suffraganei, licet nondum consecrati, vicarii capitulares etc. et quidem ita ut votum decisivum ferre valeant. Praeter hos autem convocandi quoque sunt v. g. canonici ecclesiarum cathedralium, ita tamen ut votum consultivum tantum ferre possint, nec, si inviti, sint cogendi.

VII. Ius praesidendi concilio provinciali spectat ad Metropolitam vel ad suffraganeum antiquiorem: tamen in ferendis suffragiis et in concilio dissolvendo paria sibi iura vindicant omnes et singuli votum decisivum habentes.

III. De actorum conciliorum provincialium correctione et approbatione: ubi incidenter exhibetur theoria canonica de confirmatione utili vel inutili. — Ex const. *Immensa* Sisti V acta conciliorum provincialium sunt ad S. Sedem transmit-

(1) Sess. XXIV. C. II. *De Ref.* (2) Tit. II. C. II.

tenda, antequam promulgentur. Ad germanam autem sextinae legis intelligentiam haec sunt tenenda:

I. Acta huiusmodi sunt exhibenda S. C. Conc. ni agatur de dioecesibus pendentibus a S. C. de Prop. Fide.

II. Huiusmodi transmissio ideo fit, ut acta emendationi et correctioni, qua opus, subiiciantur; minime vero ut positive adprobentur, ni forte Papa hoc concedere opportunum putaverit.

III. Hoc contingente casu, bene est perpendendum qua forma fuerit adprobatio concessa.

IV. Reapse iuxta principia, quae nostri sueverunt tradere, quum explicant titulum: *De confirmat. utili vel inutili*, multiplex est distinguenda confirmatio seu adprobatio, nempe: 1. una *in forma specifica* et altera *in forma communi*, prout constat superiorem, v. g. R. P., actum quo de agitur, ut puta contractum, sententiam, statutum etc. firmatum voluisse ex plena cognitione, ita ut plenum robur ei tributum voluerit, quamvis fortasse antea eo careret, aut e contra nihil aliud intendisse quam maiorem vim actui iam valido tribuere; itemque: 2. una *utilis* et altera *inutilis*, prout effectus, quem superior confirmando intendebat, reapse fuit intentus vel minus, quod posterius v. g. obtineret, si statutum ab inferiore legislatore latum fuisset irritum, utpote contrarium iuri communi.

V. Iamvero si confirmatio eorum, quae in concilio provinciali sunt acta, tantum in forma communi fuerit, minime concludi poterit haec omnia et singula ut legitima esse habenda, quum contingere queat, ut, ob iustis id suadentibus causis, S. Sedes opportunum censuerit aliquid dissimulare. E contra si confirmatio facta fuerit in forma specifica, tunc saltem generatim loquendo tenendum, omnia et singula habenda esse

ut rata, quamvis fortasse aliqua ex eis iuri communi haud congruant; merito enim praesumendum est huic voluisse R. P. quoad illam provinciam derogare.

IV. De actorum conciliorum provincialium promulgatione, vi et interpretatione. — Quoad promulgationem advertimus, acta concilii provincialis, semel rite peracta revisione, ac subsequenti vulgatione, statim vim legis habere, nec, ut declaravit S. O. 10 sept. 1896, necesse esse ut: *in statuta dioecessana iam fuerint incorporata*.

Quoad vim vero et interpretationem notandum: 1. statuta horum conciliorum vim perpetuarum legum habere, quum, ut liquet v. g. ex citata responsione S. O. Episcopi in concilio provinciali legitime coadunati vera potestate legislativa potiri censeantur: 2. hinc reiiciendam prorsus utpote a iure et a ratione alienam opinionem quorundam doctorum, qui statutum Concilii Toletani XVI, relatum a Gratiano in C. XVII. Distinct. XVIII, arbitrario ad universam ecclesiam extendentes, imo illud per cerebrinam interpretationem ad alium sensum detorqueutes, contendunt statuta conciliorum provincialium obligare equidem *sub poena* sed non *sub culpa*, ni forsam concilium ipsum hoc edixerit: 3. ius interpretandi provincialium conciliorum statuta, ac dispensandi super eis non spectare, nec ad Metropolitanum nec ad singulos suffraganeos, sed futuro concilio provinciali reservari, ni forsam in statutis ipsis aliquid hac ex parte cautum fuerit.

V. De conciliis nationalibus. — Nomine conciliorum nationalium *proprie* intelliguntur ea, quae celebrantur ab Archiepiscopis et Episcopis unius eiusdemque nationis, praeside eiusdem nationis Primate.

Huiusmodi concilia, hodie fere universa obsoleta potestate Primatum, haud sunt in usu: quod in causa

est cur de iis indicendis etc. sileamus, haec tantum dictis addentes concilia plenaria, qualia fuere, postremis his temporibus, BaltimoreNSE celebratum ab Episcopis Statuum Foed. Americae Septentrionalis et Americano-Latinum celebratum, ab Episcopis Americae Latinae, nonnisi nationalia improprie dici posse, quum in America Primates non sint.

VI. Speciales animadversiones in Concilium Romanum sub Benedicto XIII. — Benedictus XIII, disciplinae ecclesiasticae restituendae sollertissimus (adeo ut, dum esset Archiepiscopus Beneventanus, gravissimis licet in rerum adiunctis interdum constitutus, XXXVII synodos dioecesanarum et II provinciales celebraverit) eodem anno quo ad pontificatum fuit eVectus, seu a. 1724, spe fretus ut: *caeteri quoque, Apostolicae.... cunctarum Ecclesiarum matris, Romanae Ecclesiae exemplo ducti, Metropolitani scilicet in suis provinciis, et Episcopi in dioecesibus innovarent ac restituerent Conciliorum provincialium et Synodorum dioecesanarum usum*, Concilium Provinciale Romanum indixit.

Ad hoc autem convocavit ipse Episcopos omnes constitutos in provincia romana, quae media est inter pisanam et capuanam, necnon Archiepiscopos suffraganeis carentes, Episcopos S. Sedi immediate subiectos, et tandem Abbates nullius, qui alium sibi Metropolitanum, cuius provinciale concilium interessent, ad formam Conc. Trid. non elegerant.

Concilium hoc, die 15 apr. 1725 coeptum et die 29 maii absolutum, plura sapientissime constituit, quae in pleno suo robore perseverare censenda sunt iis in locis, pro quibus primitus fuerunt lata, ni forsitan postea eis derogatum fuerit, puta v. g. per legitimam consuetudinem.

VII. De hodiernis episcopalibus collationibus in Italia. — Quia in Italia concilia provincialia *de facto* hodie celebrari haud solent, postremis hisce temporibus cogitatum est de celebrandis saltem episcopalibus collationibus, citra tamen formam et vim conciliorum proprie dictorum.

Spectat huc epistola a S. Cong. EE. et RR. ad Episcopos Italiae, iussu Leonis XIII data die 24 aug. 1889. Ex ea autem haec adversa volumus: 1. non agi de vera lege, sed potius de consilio: 2. collationes esse celebrandas singulis annis, et quidem *regionaliter*, seu ab Episcopis totius certae regionis, v. g. Ietruriae, Sardiniae etc.: 3. ius praesidendi spectare ad antistitem digniorem ratione gradus et antiquitatis: 4. potestatem designandi locum, in quo celebratio fieri debet, quoad primam vicem fuisse tributam praesidi, quoad vices successivas ipsis Episcopis prima vice cocuntibus, et sic deinceps: 5. in hisce collationibus esse agendum tum de clero, et proinde v. g. de seminariis, de clericali disciplina etc., tum de populo, et hinc v. g. de catechesibus, de missionibus, de sacramentorum frequentia etc.

5.

*De Vicariis Apostolicis
et de Episcoporum Coadiutoribus.*

I. De Vicariis Apostolicis. — Nomine *Vicarii Apostolici* iuxta nunc vigentem disciplinam ille intelligitur, qui a R. P. deputatur, ut pastorale regimen auctoritate S. Sedis exerceat in aliqua regione intra limites recepti mandati.

Duplex est horum Vicariorum species. Alii enim mittuntur ad loca, in quibus nondum extat hierarchia:

quo in casu nomen retinent *Vicariorum Apostolicorum*, si characterē episcopali decorati et ad regimen vicariatuum apostolicorum proprie dictorum deputati, nam secus appellantur *Praefecti Apostolici*. Alii e contra constituuntur, ut dioecesim aliquam regant, vel, sede vacante, loco capituli cathedralis; vel, sede plena, loco Episcopi, qui, ob aliquod iuris vel facti impedimentum, prohibetur quominus aut omnino aut saltem bene administret; quibus in casibus proprie vocantur *Administratores Apostolici*.

Potestas tum Vicariorum, tum Administratorum Apostolicorum tota descendit ex potestate R. P. cuius vices ii funguntur, ac proinde ex eius arbitrio aestimanda est; adeo ut omnino attendendae sint litterae apostolicae, per quas in munere ipsi constituuntur.

Ad hanc autem potestatem quod attinet, quae sequuntur animadvertere praestat:

I. Administratores Apostolici ut veri Ordinarii sunt habendi; in iure enim legitur quod: *is cui procuratio seu administratio cathedralis ecclesiae plena et libera in spiritualibus et temporalibus a Sede Apostolica (cui soli hoc competit) est commissa, potest (alienatione bonorum immobilium dumtaxat excepta) omnia quae iurisdictionis episcopalis existunt, et quae potest electus exsequi confirmatus, libere exercere. — Illa quippe, quae ministerium consecrationis exposcunt (nisi fuerit Episcopus) per alios faciat Episcopos expediri (1).*

II. In dimetienda potestate Administratorum Apostolicorum habendum est prae oculis decretum, quod nuper (25 iunii 1897) a S. R. C. prodiit: quoque: *de speciali gratia ad beneplacitum Sanctae Sedis indul-*

(1) C. XLII. *De elect.* in VI.

tum est, ut: *Rmi Episcopi Italicae regionis, qui, dimissa propria dioecesi ad aliam sive titolarem transferuntur atque apostolicam administrationem temporaneam propriae diocesis retinent, ibidem, durante tantummodo eiusmodi administratione, omnibus honorificentis, privilegiis, indultis ac facultatibus frui valeant, quae iisdem ut propriis Episcopis Ordinariis competebant.*

III. Vicarii, et eo magis Praefecti, Apostolici, inter vere et proprie dictos locorum Ordinarios minime sunt accensendi, quum officium eis demandatum nihil aliud importet, quam ut fidei propagandae ac sacris ministrandis incumbant intra limites sibi facti mandati. Unde merito S. C. de Prop. Fide: 1. die 13 aug. 1669 expresse declaravit: *Non licere Vicariis Apostolicis sub quoris praetextu intra suorum vicariatuum fines uti aliis facultatibus, quam quae ipsis specialiter a Summo Pontifice et a S. Congregatione concessae fuerunt*: 2. die 23 martii 1863 declaravit Vicarios Apostolicos nullatenus teneri onere missae celebrandae *pro populo*.

IV. Tamen non diffitemur interdum hanc regulam quoad Vicarios Apostolicos fallere. Hoc autem v. g. verum est, quando in iis deputandis expresse dicitur, eos esse habendos tamquam illorum regionum veros Ordinarios, vel etiam quando agitur de Vicariis, qui constituuntur in iis regionibus, ubi Episcopi, aliqua ex causa impediti, fidelibus praesse nequeunt, ut eruitur ex const. *Iam dudum* Pii VI, et *Multa praeclare* Gregorii XVI, necnon ex citata resp. S. Cong. de Prop. Fide, in qua dicitur Vicarios Apostolicos: teneri onere missae *pro populo* quatenus: *agatur de locis, in quibus sedes episcopales ac parocchiae canonice erectae iam sint, atque ad eas Vicarii Apostolici*

et missionarii missi sunt, ut legitimorum pastorum vices gerant.

V. Nec contra allatam theoriam obiiciatur hodie saltem aliter esse dicendum, postquam S. Officium, die 28 feb. 1888, recensuit inter Ordinarios, quibus dispensationes matrimoniales committendae sunt, Vicarios et Praefectos habentes iurisdictionem cum territorio separato, ino die 20 apr. 1898 eos aperte accensuit inter Ordinarios, quibus facultates in genere a S. Sede tribui solent.

Nam, respondemus, nullatenus fuit S. O. mens decretis suis naturam potestatis Vicariorum et praesertim Praefectorum Apostolicorum, de qua aliunde sat constabat non esse ni delegatam, immutare, sed solum decernere certis in negotiorum speciebus eos ut Ordinarios esse considerandos.

VI. Quamvis autem potestas Vic. et Praef. Apost. non sit nisi delegata, non excidunt ii tamen a munere, demortuo R. P.

II. De Coadiutoribus Episcoporum. — *Coadiutores Episcoporum* eos intelligimus, qui, prout fert mos ab antiquis temporibus inductus, deputantur, ut Episcopis senio aut infirmitate confectis, aut alia gravi de causa muneri suo explendo imparibus effectis, sed in dioecesi residentibus, et, quoad fieri potest, administrantibus, auxilium in fidelium regimine praestent.

Coadiutorum episcopalium (qui etiam *suffraganei* dicuntur, si in Cardinalium episcopali munere fungentium deputati) duplex est genus. Alii enim constituuntur, ut Episcopo auxilientur in rebus temporalibus tantum, quod contingeret v. g. si Episcopus bona ecclesiae suae dilapidaret. Alii e contra deputantur, ut Episcopo praesto sint in fidelium regimine; quo in casu solent etiam characterem episcopali insigniri,

nam secus satis consuli posset per vicarium generalem.

Qui vero in spiritualibus negociis constituuntur, alii sunt simpliciter coadiutores, quorum propterea iurisdictio tamdiu perdurat, quamdiu coadiuti in munere suo permanserint; et alii sunt cum futura successione, ut inquirunt, quorum potestas perpetuo perseverat, quum, coadiutis officio functis, ipsi in eorum locum statim succedant.

Coadiutorum cum successione deputatio exclusive propria est R. P.; in ea autem decernenda servanda sunt quae constituit Conc. Trid., nempe attendendum est, ut urgens necessitas aut evidens utilitas dioecesis hanc constitutionem exigat, ac ut in eo, qui coadiutor est deputandus, concurrant qualitates omnes, quae iure in Episcopis requiruntur (1).

Coadiutores vero sine successione *hodie* et unus R. P. solet assignare. *Hodie* tamen diximus, nam iure decretalium interdum hoc vel Episcopo vel capitulo cathedrali pro casuum varietate et certis sub legibus permittebatur, ut liquet ex C. Unic. *De clerico aegr.* in VI.

Quae tamen singularis dispositio hodie, ob immutata rerum adiuncta, vix videtur posse executioni demandari; et reapse iuxta receptam praxim, quando Episcopus impar est muneri suo explendo, ipse R. P. directe emergenti necessitati consulit.

Quod si quis quaerat quanta sit Coadiutorum Episcoporum potestas, ei respondebimus: 1. id praecipue esse aestimandum ex fine ob quem coadiutores fuerunt dati, et ex litteris per quas fuerunt constituti: 2. generalem autem esse regulam, iuxta quam si coadiutor

(1) Sess. XXV. C. VII. *De Ref.*

non potest praestare ea quae coadiutus per se praestare et vult et rite potest, e converso coadiutor ius habet praestandi quae coadiutus aut nullatenus vult praestare aut rite praestare haud valet.

VI.

De abbatibus aliisque praelatis inferioribus.

I. Notio et species. — Quamvis de iure divino sit, ut variae orbis partes generatim per Episcopos tamquam ordinarios pastores regantur, tamen nihil obstat quominus legitima de ratione portio aliqua, dispensatione quadam, gubernanda committatur alicui presbytero iurisdictione episcopalis ad instar praedito. Similiter, licet ex ipsa rerum natura sequatur, ut quotquot in dioecesi sunt sive ecclesiae, sive clerici vel fideles, Episcopo subiaceant, nihil impedimento est, quominus ex rationabili causa exemptiones ab episcopali auctoritate, ampliores aut restrictiores pro casuum varietate, favore tum horum tum illarum concedantur.

Ex historia autem haec omnia reapse facta esse novimus. Constat enim, intuitu praesertim ac facto monachorum, tum quasdam orbis partes aliis quam Episcopis regendas fuisse commissas; et etiam plures inferiores clericos cum ecclesiis suis et quibusdam laicis ab episcopali iurisdictione fuisse subtractos. Et hoc iure pluribus a saeculis certe utitur ecclesia, ut praeter Episcopos, qui ecclesiam tamquam veri principes et pastores ex munere sibi proprio moderantur, sint alii praelati inferiores varia iurisdictione pollentes, qui diversis nominibus decorari consueverunt, v. g. praepositorum, priorum ac praesertim abbatum a voce syro-chaldaica *abba*, quae significat patrem.

Varia tamen diximus iurisdictione pollentes, nam non omnes unius eiusdemque generis sunt. Et revera, ut sileamus de distinctione in saeculares et regulares, prout saecularibus clericis vel regularibus est conferendum, saltem ordinario, huiuscemodi officium, capitalis est distinctio in *abbates* seu *praelatos nullius*, ut aiunt; *quasi nullius*; et *simpliciter tales*. Cuius divisionis ratio repetenda est ex quantitate potestatis, qua iidem praelati fruuntur. Et revera in primo casu habetur territorium vere et proprie separatum a quolibet dioecesi, ut suadent vel ipsa verba *nullius dioeceseos*, per quae significatur territorium intra nullius dioecesis fines contineri. In aliis vero casibus deficit haec separatio, adeo ut praelatura intra alicuius dioecesis fines existat, atque ille, qui eius regimini praeficitur, iurisdictionem non habeat nisi in ecclesiam cum adnexo clero et populo, ut in secundo casu contingit, vel tantum in ecclesiam cum ipsius clericis ut in tertio.

II. **Quomodo constitui possint abbatiae.** —

Triplex modus assignari potest, adeo ut praelatorum inferiorum iurdictio vel *nativa* vel *dativa* vel *praescriptiva* intelligatur, prout vel statim ab initio v. g. territorium a iurisdictione episcopali liberum praelato inferiori assignatur, vel potius progressu temporis sive privilegio sive praescriptione ab ea eximitur atque huic subiicitur.

Nativitatis iure abbatias *quasi-nullius* et simpliciter tales ordinarie saltem consistere non posse certum est, quum sint intra fines alicuius dioecesis atque hanc supponant: dubitatur vero de *nullius*; sed affirmandum nos putamus, eo quia non repugnat, quominus concipiamus aliquas orbis partes, numquam episcopali iurisdictioni fuisse antea, subiectas, quod etiam in

causa est ut per exceptionis viam alia quoque abbatiarum genera hoc modo consistere aliquando possint, si nempe fingatur in aliquo territorio libero actu eodem institui dioecesim et praelaturam.

Ex privilegio quaecumque abbatiarum species originem habere valet; et nunc quidem huiusmodi privilegia solus Papa concedit, dum olim etiam Episcopus poterat capituli consensu id praestare, quamvis quoad praelaturas tantum simpliciter tales.

Tandem ex praescriptione quodcumque abbatiarum genus potest originem et statum capere, dummodo fuerit immemorialis, quatenus agatur de *nullius*, et quadragenaria cum titulo colorato si de aliis.

III. Singulorum praelatorum huiuscemodi potestas. — Animadvertere ante omnia iuvat horum praelatorum potestatem totam ex pontificia esse derivatam, atque ad episcopalem plus minusve accedere pro varia ipsorum specie, quum ordinetur ad regimen animarum in utroque foro. Quod magis verum adparet, si consideremus huiusmodi praelatos saltem dum donari praerogativa ut solemniter benedicantur, quo ex facto aliqualem ordinis potestatem episcopalis ad instar consequuntur.

Hisce praemonitis dicimus: 1. abbates simpliciter tales habere quidem iurisdictionem in ecclesiam vel monasterium cum personis illi vel huic addictis; verum, quum intra dioecesis alicuius fines consistent, remanere in pluribus subiectos Episcopo vel ut tali vel saltem ut delegato S. Sedis; adeo ut ipsi reservatae censeantur v. g. causae et dispensationes matrimoniales, causae criminales, adprobatio confessoriorum pro personis saecularibus, concessio dimissorialium etc.: 2. abbates *quasi-nullius* habere insuper iurisdictionem in populum et clerum, sed, quia et ipsi

intra dioecesanum territorium existunt, in pluribus subiacere Episcopo loci, nec iis aptari posse quae in iure statuuntur de abbatibus vere *nullius*; 3. tandem ad hos quod attinet, habere eos territorium sibi vere et proprie subiectum, ac proinde tanta iurisdictione in utroque foro valere, ut inter Ordinarios iure recenseantur, atque ideo omnia possint v. g. conferre beneficia, approbare confessarios etc. iis tamen exceptis, quae ius reservata voluit Episcopo viciniori, ut ecce celebrare synodum et dimissorias concedere.

De abbatibus tandem aliisque praelatis inferioribus advertere placet, plura salubriter constituta fuisse tum a S. C. Rituum iussu Alexandri VII, tum a Benedicto XIV const. *In throno iustitiae*, tum et maxime a Pio VII in litt. *Decet Romanos Pontifices* (IV nonas iulii 1823) ad moderandum usum pontificalium, quorum privilegio plures ex ipsis fruuntur. Quarum dispositionum specialem mentionem illa promeretur, quae decernit, sacra peragere ritu pontificali de iure inhaerere dumtaxat episcopali dignitati, praelatis vero Episcopo inferioribus id licere solum ex privilegio, sed *ornatu moderatiori, statutis tantum diebus*, et quidem *in propriis ecclesiis ab episcopali iurisdictione exemptis*, nullo vero pacto in aliis, *etiamsi intercedat expressa Ordinarii loci licentia*.

IV. De ratione in abbatibus et abbatissis eligendis servanda. — Quanvis heic de abbatibus nos proprie et directe loquamur, et quidem in quantum gradum ipsi quemdam iurisdictionalem in ecclesia constituunt, opportuna nihilosecius occasione arrepta, advertere placet: 1. in abbatibus regularibus eligendis servandas esse: *a)* normas in singulorum ordinum religiosorum constitutionibus legitime constitutas: *b)* in caeteris standum esse dispositionibus

iuris communis, et hinc v. g. non esse ad suffragium ferendum admittendos ni professos, et quidem in subdiaconatu constitutos, quique voce, ut inquit, iuste privati haud fuerint; itemque non esse eligendum, ni professum etc.: 2. in electione abbatissarum item rationem habendam esse ordinis seu monasterii constitutionum necnon iuris communis dispositionum: 3. ex his vero potissimam mentionem merere: a) C. VII *De Ref. Reg.* Sess. XXV. Conc. Trid., quo cautum est, ut, generatim loquendo, abbatissa eligatur non minor annis quadraginta, quaeque per octos annos post expressam professionem laudabiliter vixerit: b) C. XLIII *De elect.* in VI, ubi decernitur, ut in abbatissae electione requirantur binae tertiae partes suffragiorum, concessa tamen, frustra peracto scrutinio, facultate accessus, quae quid sit explicavimus, cum ageremus de electione R. P.: 4. tandem ex C. VI *De Ref. Reg.* Conc. Trid. in abbatum et abbatissarum electione suffragia secreto esse ferenda, ita ut singulorum eligentium nomina nunquam publicentur.

CAPITULUM II.

De gradibus qui Episcopos adiuvant.

Huc praecipue redeunt capitulum cathedrale, variae species vicariorum episcopalium, ac tandem parochi eorumque vicarii. De quibus singillatim agemus, postquam tamen breviter dixerimus de synodo dioecesana, quae optime haberi potest tamquam modus omnium nobilissimus, quo explicatur episcopalis potestas.

I.

De synodo dioecessana.

I. **Notio, finis, utilitas.** — Est dioecessana synodus legitima congregatio ab Episcopo coacta ex certis presbyteris et clericis suae dioecesis, qui ad eam accedere tenentur, in qua de his, quae ad curam pastoralem spectant, agendum et deliberandum et statuendum est.

Quibus ex verbis satis insinuat, quinam sit synodi dioecessanae finis. In synodis enim, ut verbis utamur Patrum Conc. Prov. Coloniensis anno 1549 celebrati: *redintegratur unitas; studetur corpori in sua integritate conservando; ubi ea, quae in visitatione non dabatur exequi, executionem communibus studiis consequuntur; ubi de capite et membris, de fide et pietate, de religione et cultu divino, de moribus et disciplina, de obedientia, de iudiciis et rebus omnibus ad bene christianeque vivendum commodis vel necessariis tractatur atque statuitur, ut rerissime in reformationis formula dicatur: salus ecclesiae, terror hostium eius, et fidei catholicae stabilimentum sunt synodi, quas etiam rectissime corporis ecclesiae nervos dixerimus. Neglectis enim synodis, non aliter ecclesiasticus ordo diffluit, quam si corpus humanum nervis solvatur.*

Quae verba, profecto dum finis synodorum praestantiam demonstrant, in nobile redundant earum elogium; quum inter tutissima et aptissima media recte accenseantur synodi, per quas disciplina ecclesiastica, si integra conservatur, si vacillans fulcitur, si collapsa restituitur.

II. **Tempus et locus.** — Olim synodus dioecessana bis in anno celebrari debebat; sed deinde, saltem post Conc. Later. IV tempora, licitum fuit eam semel tantum cogere (1). Quod ius innovans Conc. Trid. statuit ut: *synodi dioecessanae quotannis celebrentur*, decernens praeterea hanc celebrationem negligentes poenas canonicas incursumos (2).

Verum variis de causis, et interdum certe iustis, factum est, ut lex tridentina non ubique adamussim observaretur. Qua in re adnotare libet: 1. sat tutos in conscientia, ut inquiunt, esse non posse illos Episcopos, qui, vel laxis quorundam doctorum opinionibus vel inanibus ratiunculis suffulti, synodi celebrationem Marte proprio omittunt: 2. quod si contingat, ut ob peculiaria rerum et locorum adiuncta vere impossibilis, saltem moraliter, evadat annua synodi celebratio (quae quidem impossibilitas in sententia nostra est forsitan unica causa a lege huiuscemodi observanda excusans), curandum saltem ab ipsis esse, ut animarum saluti ac disciplinae integritati consulatur per alia apta remedia: 3. inter haec media optime certe recenseri cleri, ut aiunt, collationes; verum eas, citra casum legitime obtentae a Sancta Sede facultatis, nec nomen synodi mereri, nec eius auctoritatem habere, adeo ut si v. g. deputatio examinatorum synodaliū in eis fieri contingeret, nullius roboris decernenda esset.

Ad locum vero quod attinet, quum certissimum sit posse Episcopum iurisdictionem exercere in qualibet parte dioeceseos, per se poterit ipse synodum ibi cogere ubi opportunum putaverit. Valde tamen expedit ut in civitate episcopali, et nisi legitima causa aliud suadeat, in ecclesia, id fiat. Imo hoc honore

(1) C. XXV. *De accusation.*

(2) Sess. XXIV. C. II. *De Ref.*

fraudandam nullatenus putamus, ceteris paribus, ecclesiam cathedralem. Ibi enim est Episcopi cathedra, ibi capituli cathedralis sedes, ibi sacrarum ordinationum locus, ibi pretiosiores, ut plurimum, sanctorum reliquiae et memoriae, ibi unitatis dioecesanæ symbolus et centrum, ibi uno verbo consistit quidquid in dioecesi nobilius et sacratius habetur adeo ut, salva proportione, de unaquaque cathedrali repeti possit quoad reliquas dioecesis ecclesias elogium de Lateranensi Basilica prædicatum quoad ecclesias universi orbis (imo vel quoad ipsam Basilicam Vaticanam, ut constat ex declaratione Gregorii XI), nempe quod sit: *omnium mater et caput*.

III. Qui synodum cogere possit, quique ad eam vocandi.

Ad primum quod spectat, dicimus ius synodi cogendæ esse penes Episcopum, non vero penes vicarium generalem ni habeat mandatum speciale, vel abbatem *nullius* ni habeat apostolicum privilegium. Indubium autem est vicarium quoque capitularem hoc iure pollere, ut constat v. g. ex instructione edita a S. C. C. in *Toletana* a. 1537.

Ad secundum vero quod pertingit, sat erit advertere minime ambigendum: *a)* esse certe saltem vocandos vicarium generalem, canonicos ecclesiæ cathedralis et parochos sive saeculares sive regulares: *b)* contra eos, qui extra casum legitimæ causæ, coram iudicibus ad id deputatis probandæ, non obtemperaverint esse advertendum etiam, qua opus, per censuras.

IV. De statutis synodalibus. — Quamvis in synodo penes unum Episcopum sit universa iurisdictio, adeo ut illud obtinere debeat robur firmitatis quod ipsi placuerit, dummodo iuri communi aut decretis concilii provincialis non adversum, statuta seu constitutiones synodales edi nequeunt, et quidem sub

nullitatis poena, nisi de consilio capituli collegialiter praestando; imo de consensu quoque, si versetur circa res quae ita et non aliter iure vel probatis moribus ab Episcopo expediri debent. Magni tamen facienda hac in re est consuetudo, quum necessitas tum consilii tum consensus ex parte capituli cathedralis praescriptioni subiaceat.

Statuta vero rite in synodo proposita ulteriori vere et proprie dicta promulgatione non indigent; ad Romanam Curiam minime sunt (quidquid olim servatum fuerit quoad quasdam regiones) necessario transmittenda pro correctione; ab ipsis autem non datur appellatio nisi in devolutivo.

V. De officialibus et ordine synodi — Ut constat ex Caerem. Romano, plures deputandi sunt officiales in synodo dioecesisana (quod verum est quoque de provinciali) et quidem variis de causis, v. g. vel ut rerum agendarum recto ordini invigilent, vel ut gestarum fidem faciant etc.

Numerus horum officialium iure definitus non est; et hinc, sive ex adiunctis sive ex prudentia Episcopi est dimetiendum, num aliquorum ex ipsis deputatio expediat vel minus. Sic v. g. profecto est omittenda electio oeconomi iis in locis, ubi cathedraticum non amplius solvitur.

Videntur tamen necessario constituendi saltem quatuor; nempe *secretarius*, cuius proprium est curare, ut edictum futurae sessionis pridie ante synodum valvis ecclesiae affigatur, nec non proprio nomine vocare praesentes et decreta perlegere; *promotor*, qui invigilet et instet pro legis observantia, v. g. ut eligantur examinatores synodales atque ab omnibus ad quos pertinet emittatur professio fidei; *magister caeremoniarum*, qui Episcopo, secretario et promotori

adsit de ritibus et caeremoniis curam exercendo; et tandem *notarius*, qui synodi acta diligenter conscribat, atque, adhibitis duobus testibus, de eis authenticum instrumentum conficiat.

Ad ordinem vero synodi quod spectat animadvertimus: 1. prae oculis habenda esse, quae traduntur tum in Pontificali tum in Caeremoniali Romano: 2. congruere Caeremonialis dispositionibus: *a)* ut futurae synodi tempus nunciatur solemniter die Epiphaniae: *b)* ut per duos aut saltem unum mensem schedula diem eandem enuntians, manu notarii seu cancellarii subscripta, ecclesiae cathedralis valvis affigatur: *c)* ut tribus proximis diebus dominicis ante praedictam diem, haec tam in ecclesia cathedrali quam in singulis parochialibus iterum atque iterum denunciatur, populi-que fideles ad orationes, ieiunia et pia opera excitentur: 3. iuxta Pontificale solere synodum tribus sessionibus et totidem diebus absolvi; verum posse Episcopum pro suo prudenti arbitrio sive sessiones sive tempus ampliare vel restringere: ubi tamen notandum sessiones omnes praeter solennes, prout alicubi laudabiliter fieri consueverunt ad res maturius expendendas et ventilandas, non esse de praecepto: 4. optimum factu esse ad declinanda litigiorum pericula, si, antequam sessiones inchoentur, Episcopus per opportunum et publicum decretum constituat ordine sedendi nihil cuique praeiudicatum iri: 5. ad unum tandem Episcopum pertinere statuta synodalia subscriptione sua firmare, quippe qui ipse solus legifera potestate in synodo fruitur: 6. hoc intelligendum quoque esse de vicario generali vel de alio ecclesiastico viro, quem Episcopus vice sua synodi praesidem esse voluerit: 7. ex Caerem. Rom. magis decere, ut in synodis dioecesanis omittantur acclamationes et pacis oscula.

II.

De capitulo cathedrali, ubi et de vicario capitulari.

I.

De capitulo cathedrali.

I. Capituli cathedralis notio. — Est capitulum in genere collegium clericorum, qui sub uno praeside ut membra sub uno capite degunt, et cum eo unum corpus constituunt, atque certis ecclesiasticis muneribus obeundis et saltem officiis divinis persolvendis incumbunt. Capitulum vero cathedrale, ita ab ecclesia, in qua consistit cathedra seu thronus episcopalis, dictum, est capitulum, quod praeter officia, quae aliis capitulis *collegiatis* adpellatis sunt communia, illud sibi proprium et singulare habet, ut Episcopo auxilietur in regimine dioeceseos, atque eius vices teneat quum sedem episcopalem vacare contigerit.

II. Origo et evolutio. — Canonicorum generatim originem repetunt nonnulli ex antiquis psalmistis vel monachis. Quod si verum sic et simpliciter esset, iam sequeretur capitulum cathedrale ad institutionem mere ecclesiasticam esse referendum, utpote quod non contineret nisi quamdam vetustorum psalmistarum aut monachorum evolutionem.

At nos, quamvis non diffiteamur ex utroque memorato instituto plura in capitulum cathedrale fuisse corrivata, contendimus tamen hoc (saltem probabilius) diversam omnino originem habuisse, seu esse tribuendum facto Apostolorum primas lineas regiminis ecclesiastici ducentium.

Ex indubiis enim monumentis patet usque ab Apostolorum aevo consuevisse Episcopos sibi presbyteros et diaconos adiutores adsciscere, quorum opera videlicet uterentur in dioecesis regimine, et quorum proprium esset dioecesim ipsam pastore viduatam gubernare. Si vero exinde progressi per singulas aetates discurremus, constanter in cathedralibus ecclesiis fere universis (quamvis dioeceseos administratio plures immutationes saeculorum decursu passa fuerit) inveniemus clericorum collegium munera huiusmodi tamquam exclusive propria explens.

Unde merito concludimus collegium, quod nos capitulum cathedrale appellamus, quoad essentiam unum idemque esse cum antiquo coetu clericorum Episcopo auxiliantium eiusque vices supplentium in regimine dioecesis, quique, appellatione desumpta a presbyteris, qui eius potiore partem constituebant, olim *presbyterium* vocari consuevit.

Quod caeteroquin manifestum faciunt vel ipsi tituli, quibus cathedralium ecclesiarum clerici seu canonici prae omnibus aliis dioecesis clericis in ecclesiasticis monumentis decorati occurrunt: v. g. *consiliarii Episcoporum, corona ecclesiae, consessus Episcopi, secundos thronos tenentes, senatus ecclesiae, seniores, conseniores, primores* etc. Hi quippe tituli sat indicant cathedralium clericorum coetum non mere ad divinas laudes persolvendas et sacra ministeria obeunda fuisse institutum, verum et ut plures partes haberet in regimine dioecesis.

Quod et manifestum fit, ut saltem aliquo documento verba nostra fulciamus, auctoritate Conc. Carthaginien. IV decernentis can. XXIII: *Ut Episcopus nullius causam audiat absque praesentia clericorum*

suorum; alioquin irrita erit sententia Episcopi, nisi clericorum praesentia confirmetur.

Qui quidem clerici, qui una cum Episcopo iudicare debebant, adeo ut secus nullius roboris esset sententia, profecto praecipui erant clerici Episcopo ipsi tamquam collaterales adsidentes, seu presbyterium cathedrale constituentes.

Equidem, progressu temporis, inducto usu ut clerici servitio alicuius ecclesiae addicti in eius matriculam seu canonem referrentur, clericorum nomen ad clericos ecclesiae cathedralis derivatum est. Equidem praeterea, introducta prius, collapsa dein, restaurata tandem saltem ex parte, disciplina vitae communis inter clericos, factum est ut canonici alii saeculares et alii regulares dicerentur, prout vel sub praeposito vitam communem votorum observatione sacratam agebant, vel seorsim degentes propriis praebendis donati ac nullo devincti voto regularium institutum aliquantisper in saeculo imitabantur. Verum haec non aliud probant quam clericorum collegio, quod apostolica institutione Episcopo auxiliando eiusque vices supplendo incumbere debet, serius accessisse naturam et onera aliis capitulis communia; adeo ut merito concludere possimus, capitulum cathedrale, sicut et collegium Cardinalium, quoad essentiam utique, non tamen quoad formam, apostolico iuri essetribuendum.

III. **Munera.** — Ut omittamus munia, quae capitulum cathedrale habet cum aliis communia, et de quibus alibi fit sermo, seu in L. II. quum de beneficiis dissertabimus, ut sunt publica horarum recitatio, missae conventualis celebratio etc., officia ei propria in duplicem classem distribui possunt, quorum alia sede plena, et alia sede vacante urgent.

Ad primam quod spectat, potest et debet dici ad capitulum illud generatim pertinere, ut Episcopo in ecclesiae regimine opem ferat.

Hoc tamen principium non semper et ubique eamdem practicam applicationem sortitum est. Revera antiquitus, sive nondum sive iam discreto urbano a rurali clero, maxima fuit presbyterii potestas; adeo ut innumera negocia, et praesertim quae graviora videbantur, nonnisi eius consilio et consensu ab Episcopo geri valerent. Seniori aetate, quo facilius episcopalis actio explicari posset, opportunum visum est coercere capituli potestatem. Quod praesertim contigit, sive quum ab archidiaconis, qui primum locum in capitulo obtinebant, sublata est fere omnis iurisdictio et translata ad vicarios generales; sive quum a Conc. Trid. intra arctiores limites coactae sunt capitulorum cathedralium praerogativae.

Hodie vero sedulo distinguendum est inter consilium et consensum, atque inter negocia minoris et gravioris momenti. Si enim sermo sit de negociis levioribus, haec, ut plurimum saltem, auctoritate sua pertractat Episcopus; si vero de gravioribus generatim, et speciatim de quibusdam in iure determinatis, certum est opus esse capituli consilio; imo aliquando, et praesertim quando de gravi obligatione ecclesiae imponenda agitur, non sufficere consilium, sed omnino requiri consensum.

Hac tamen in re plurimum facienda est legitima consuetudo. *Legitima* vero diximus, quia si alicubi mos introduceretur, ut Episcopus omnia arbitrato suo gereret inaudito capitulo, talis consuetudo inter corruptelas esset accensenda, utpote manifeste subversiva formae ecclesiastici regiminis.

Unde etiam patet ecclesiae intentionem certe non

impleturum Episcopum illum, qui cathedralis capituli auctoritatem et dignitatem parvipenderet, vel etiam qui sapienter constituta a Conc. Trid. Sess. XXIV. C. XII. *De Ref.* quoad clericorum cathedralium electionem negligeret.

Sede autem vacante, ad capitulum cathedrale meare ius et officium dioecesim administrandi et regendi compertum est. Imo neminem latet hoc munus vel ex ipsa capituli cathedralis origine esse repetendum. Verum, quemadmodum progressu temporis temperata est potestas quoad auxilium praestandum Episcopo sede plena, ita saeculorum decursu et coarctatum est ius Episcopi vices supplendi sede vacante. Dum enim olim poterat capitulum ex sese dioecesos administrationem exercere, postea ad unitatem regiminis inducendam et pericula discordiarum devitanda decrevit Conc. Trid. ut teneatur capitulum per vicarium regimen vacantis ecclesiae exercere. Quo iure quum hodie quoque utamur, breviter dicendum superest: *de vicario capitulari*; quod praestabimus habitis potissimum prae oculis C. XVI. *De Ref.* Sess. XXIV. Conc. Trid. necnon const. *Romanus Pontifex* data a Pio IX die 27 aug. 1873.

2.

De vicario capitulari.

I. **Notio.** — Nomine vicarii capitularis ille intelligitur, qui a capitulo cathedrali assumitur, ut regimen vacantis dioecesis eius vice et nomine administret.

Qua supposita notione, iam liquet prorsus a vero aberrare, qui contendunt vicarium capitularem esse non *capituli* sed *Episcopi* vicarium. Et reapse quomodo non vicarius capituli, qui ab hoc deputatur ut

eius vice et nomine dioecesim regat? Insuper quomodo vicarius Episcopi, si Episcopus nullo prorsus modo habetur, ni per absurdum dicere velis aliquo modo aut *adhuc* esse Episcopum, qui a munere episcopali cessavit, aut *iam* esse Episcopum, qui nondum fuit electus?

II. **Electio.** — Quoad hanc tene: 1. eam esse faciendam a capitulo (non servata tamen necessario forma electionis propria v.g. per scrutinium) intra octo dies a certo cognita vacatione sedis episcopalis: 2. eligendum esse debere clericum, non tamen uxoratum aut bigamum, ann. XXV inceptorum. saltem in iure canonico doctorem vel licentiatum, vel alias, quantum fieri potest, idoneum: 3. attento iure scripto unum tantum esse assumendum, at consuetudinem eligendi duos non reprobari, saltem si ea sit immemorialis: 4. in electione peragenda limites minime posse adponi, quum hodie certum sit vicarium esse deputandum per mandatum definitivum et plenum, seu et pro integro vacationis tempore, et ita ut in eum censeatur translata universa capituli potestas quoad vacantis dioecesis regimen: 5. capitulo vero negligente vicarium capitularem opportuno tempore constituere, vel vere indignum eligente, devolvi ius illum deputandi ad metropolitanum, vel ad Episcopum antiquiorem, vel ad Episcopum viciniorem, prout agitur de capitulo ecclesiae vel cathedralis, vel metropolitanae, vel immediate R. P. subiectae: 6. vacante tamen praelatura inferiori, v. g. abbatia *nullius*, iurisdictionem quasi episcopalem equidem transire (ut hodie est certum) ad capitulum collegiale, hoc tamen minime teneri lege tridentina de constituendo vicario, et proin posse administrare quomodo vult seu per se, vel per vicarium, translata in hunc tota vel solum parte iuris-

dictionis, et quidem per mandatum absolutum vel revocabile etc.

III. **Potestas in genere.** — Quoad hanc constituimus: 1. tantam eam esse, quanta in capitulo inest quoad viduatae ecclesiae regimen: 2. iuxta hodiernam disciplinam certum apud omnes esse sede vacante in capitulum transire *in genere* episcopalem iurisdictionem, ut liquet v. g. ex auctoritate Bonifacii VIII ita in C. Unic. *De maiorit. et ob.* in VI loquentis: episcopali sede vacante, potest capitulum, *seu is ad quem* (bene advertatur) *episcopalis iurisdictionum temporis noscitur pertinere* etc.: 3. dixisse nos tamen *in genere*, nam certe sunt ea excipienda, quae ius ipsum excepta voluit, ut v. g. est verum de alienatione bonorum ecclesiasticorum: 4. quaestionem tamen esse inter doctores, num censendum sit transire in capitulum iurisdictionem quoque voluntariam, aliis affirmantibus eam transire, exceptis quae ius excepta voluit... aliis asserentibus eam non transire, ni quoad ea negocia, quae ius expresse concessit... aliis tandem negantibus ullo prorsus modo transire, et hinc contententibus haec postrema negocia, quae in iure sunt concessa, non esse referenda ad iurisdictionem voluntariam seu necessariam: 5. hac tamen in re placere nobis eos sequi, qui iurisdictioni voluntariae in specie adplicant generalem regulam, iuxta quam univers^a iurdictio censenda est transire, exceptis quae ius voluit excepta; idque tum quia iura, quae loquuntur de potestate capituli sede vacante, prorsus silent de hac distinctione, tum quia et quoad transitum voluntariae iurisdictionis urget eadem ratio opportuni regiminis, quae urget quoad necessariam.

IV. **Potestas in specie.** — Prae oculis habita mox proposita theoria de potestate capituli, et hinc

vic. capitul. sede vacante, edicimus posse hunc v. g.: 1. leges et praecepta ferre: 2. visitare dioecesim; quae de re sciendum id ei certe fas esse saltem si elapsus iam fuerit annus a postrema visitatione... in visitatione autem peragenda, tum certas esse servandas normas constitutas a S. C. R. 8 nov. 1843, tum non esse ab eo exigendam nisi dimidiam procurationem: 4. exercere per se, si characterē episcopali fuerit insignitus, vel per Episcopum a se accitum, quae pertinent ad potestatem ordinis, ut v. g. conficere chrisma: imo et ordines conferre elapso anno a die viduatae dioecesis, et etiam antea quā agatur de arctatis ad ordines, seu de iis qui ad ordines ascendere debent, v. g. quia tabulae foundationis hoc exigunt: 5. conferre beneficia vel patronata vel electiva, non tamen quae v. g. sunt liberae prorsus et exclusivae collationis episcopalis: 6. iudicia exercere etiam criminalia: 7. expedire ea omnia quae a S. Sede committuntur locorum Ordinariis, nam ipse verus Ordinarius est; quā in re memorare placet nuperas dispositiones S. O. seu: a) decretum: *De mandato* latum die 20 feb. 1888, quo tum edicitur vicarium capitularem vel legitimum administratorem venire nomine Ordinariorum, quibus dispensationes matrimoniales sunt committendae; imo eundem vicarium seu administratorem eas quoque dispensationes apostolicas exequi posse, quae remissae fuerint Episcopo aut vicario eius generali, et quae nondum executioni fuerint mandatae, sive hi illas exequi coeperint sive non: b) decretum latum die 26 nov. 1897, quo constitutum fuit facultates omnes speciales habitualiter a S. Sede Episcopis aliisque locorum Ordinariis concessas non suspendi vel desinere ob eorum mortem, sed ad successores Ordinarios transire ad formam et in terminis decreti diei 20 feb. 1888 quoad

dispensationes matrimoniales: c) tandem decretum *Postquam* editum die 20 apr. 1898, quo edictum fuit: *Clausulam* DURANTE MUNERE (quae solebat adponi, quum ageretur de facultatibus vicariis capitularibus concedendis) *esse supprimendam, et in caeteris standum formae Decreti iam lati die 20 feb. 1888, Num. 1º et 2º, at iuxta modum, idest: 1. Facultates omnes habituales in posterum committendas esse Ordinariis locorum: 2. Appellatione ORDINARIORUM venire Episcopos, Administratores seu Vicarios Apostolicos, Praelatos seu Praefectos habentes iurisdictionem cum territorio separato, eorumque Officiales seu Vicarios in spiritualibus generales, et sede vacante Vicarium Capitularem vel legitimum administratorem.*

V. Cessatio a munere et rationum redditio.

— Vicarius capitularis cessat a munere vel ob mortem, vel ob renunciationem, vel ob remotionem quam unus R. P. decernere potest, minime vero capitulum ut hodie est prorsus certum praesertim post litt. *Romanus Pontifex*, a Pio IX datas a. 1873; vel tandem ob provisionem sedis vacantis, postquam tamen exhibitae fuerint capitulo litterae apostolicae.

Tenetur autem vicarius capitularis rationem reddere administrationis suae novo Episcopo, a quo etiam puniendus est quatenus in officio delinquens inventus fuerit, ita ut ei non suffragetur obtenta a capitulo gestorum adprobatio. Ita enim expresse constituit Conc. Trid. in Sess. XXIV. C. XVI. *De Ref.*, hoc etiam cavens: *Eidem quoque Episcopo teneatur capitulum de scripturis ad ecclesiam pertinentibus, si quae ad capitulum pervenerunt, rationem reddere.*

III.

De vicariis episcopalibus.

Separatim dicemus: 1. *de vicariis episcopalibus in genere*; 2. *de iisdem in specie*.

1.

De vicariis episcopalibus in genere.

I. Vicariorum notio et species. — Vicarii nomine ille intelligitur, qui vices alterius gerit, seu ministerium alteri proprium exercet. Unde discrimen est inter delegatum et vicarium, nam, si in illum potestas, in istum munus alterius quodammodo transire videtur.

Multiplicis vero speciei sunt vicarii, quum alii sint *in iurisdictione* et alii *in divinis*; alii *generales* et alii *particulares*; alii *perpetui* et alii *temporarii*; alii *a iure* et alii *ab homine*; prout officium alienum exercent, aut in iis quae ad externam politiam et externum forum pertinent, aut in iis quae attingunt sacrum ministerium et forum internum; et quidem haec praestant integre vel ex parte, in perpetuum vel ad tempus, ex potestate a lege vel ab homine facta.

II. Vicariorum episcopalium origo et evolutio. — Ex alibi disputatis novimus omnem ecclesiasticam potestatem sive ordinis sive iurisdictionis, quanta ad cuiusvis particularis ecclesiae regimen expedit, penes Episcopum residere.

Episcopi tamen muneribus omnibus ex sese explendis impares sunt, et en adiutorum necessitas, qui profecto alii esse nequeunt quam inferiores ministri,

et in primis presbyteri et diaconi; quos vel ex apostolico aevo hac de causa sibi Episcopos adiunxisse certo constat.

Verum non semper eodem modo presbyterorum et diaconorum opera Episcopi usi sunt.

Revera primis saeculis, quum unica extaret ecclesia eaque in urbe episcopali, ad illam undique conveniebant fideles; et ex illa, pro re nata, huc illuc mittebantur presbyteri et diaconi ad consulendum fidelium necessitatibus, mox tamen, expleto negotio, ad sua reversuri.

Serius, seu data ecclesiae pace, multiplex facta est innovatio. Quum enim tunc ruri quoque et in pagis, aucto fidelium numero, coepissent aedificari ecclesiae, hisce Episcopi adscripserunt presbyteros et ministros inferiores; et exinde distinctio introducta est inter presbyterium seu clerum civitatis, et clerum dioecesanum; servata ab illo, tum ratione antiquitatis, tum ratione intimioris nexus cum cathedra episcopali, amplioris honoris et potestatis praeerogativa.

Praeterea vel intra ipsum utriusque cleri ambitum sensim sine sensu res immutatae sunt, ita ut aliqui clerici potiori excellentia et auctoritate fulgere coeperint. Nam ad clerum urbanum quod attinet, inceperunt Episcopi uni ex diaconibus vices suas de rerum temporalium et politicae externae administratione speciatim committere; id suadentibus rerum adiunctis, seu auctis bonorum copia et negotiorum mole. Similiter inolevit mos, ut Episcopi uni ex presbyteris vices suas demandarent de sacris rebus, et praesertim de divinorum officiorum celebratione. Exorti hoc modo sunt archidiaconi et archipresbyteri, qui singuli in provincia sua erant episcopales vicarii, illi in iurisdictione, hi in divinis.

Interim rurali quoque clero Episcopi aliquos praeficere coeperunt, qui de illius vita et institutis curam exercerent, atque generatim ecclesiasticis negociis intra fines sibi assignatos superessent. Ita enati sunt chorepiscopi, quibus serius rurales decani seu archipresbyteri suffecti fuere.

Labentibus vero annis universa haec disciplina magnas vicissitudines passa est. Nam in primis stabilior facta est conditio presbyterorum, qui variis ecclesiis praeficiebantur, ut intra determinatum territorium fidelium necessitatibus consulere; et hoc modo plene definita fuit conditio parochorum atque vicariorum parochialium. At ex altera parte pedetentim evanescere coepit prius chorepiscoporum ac postea decanorum potestas, eisque substituti sunt vicarii foranei; quemadmodum vice archidiaconorum inductus est usus vicariorum generalium.

Quo iure quum etiam nunc utamur, singillatim dicemus de vicariis tum generalibus tum foraneis, praemissa brevi notione aliorum vicariorum, quorum usus obsolevit, et amandata in insequens capitulum tractatione de parochis, quippe qui ex hodierna disciplina nonnisi improprie dici queunt vicarii Episcoporum, quum iurisdictionem ex ipso iure habeant atque eam nomine proprio exercent.

2.

De vicariis episcopalibus in specie.

Breviter dicemus: 1. *de archidiaconis et civitatensibus archipresbyteris*; 2. *de chorepiscopis et de ruralibus decanis seu archipresbyteris*; 3. *de vicario generali*; ubi et de *Emo Urbis Vicario*; 4. *de vicariis foraneis*.

A.

De archidiaconis et archipresbyteris.

I. **De archidiaconis.** — *Archidiaconi*, ita appellati utpote diaconorum principes, usque ab antiquis temporibus amplam dignitatem adepti sunt, adeo ut non solum in diaconos ceterosve inferiores clericos, sed etiam, saltem persaepe, in universum clerum potestatem exercerent, eo quia vices episcopales fungebantur tum in rerum temporalium administratione, tum in iurisdictionis contentiosae exercitio *manus ac oculi* Episcoporum propterea dicti.

Quanta fuerit archidiaconorum auctoritas, saltem pluribus in locis, tempore Gregorii IX, adparet ex decretalibus eius iussu insertis sub titulo: *De officio archidiaconi*, in quibus hic laudatur ut vicarius Episcopi fere in omnibus; curamque habens universi cleri eiusque conversationis et doctrinae; necnon honoris et restaurationis ecclesiarum parochiarum sollicitudinem gerens etc.

Quum vero archidiaconorum potestas esset ordinaria, ita ut censerentur ipsi vicarii generales Episcoporum nati, multi exorti sunt abusus; quod in causa fuit cur Episcopi inceperint alios adiutores sibi adsumere ad nutum revocabiles. Qui mos quum rationabilis visus fuisset, Conc. Lat. IV eum approbavit, Episcopis concedens facultatem assumendi vicarium generalem ab archidiacono distinctum (1).

Hinc sensim sine sensu imminuta est et fere extincta potestas archidiaconorum; ac proinde hodie,

(1) C. XIV: *De off. iud. ord.*

potius quam ad scriptum ius, ad locorum consuetudines et statuta singularum ecclesiarum recurrendum est, ad decernendum quisnam sit archidiaconi gradus et quaenam eius potestas. Quod adeo verum est, ut in aliquibus ecclesiis hodie nec nomen archidiaconi audiatur; in aliis vero sit quidem archidiaconatus, sed absque ulla iurisdictione. Si tamen contingat alicubi archidiaconatui adhuc adnexam iurisdictionem esse, haec fines a Conc. Trid. positos *per se* excedere nequit (1). Nihil proinde poterit archidiaconus quoad causas matrimoniales, vel quoad examen praeficiendorum per concursum regimini ecclesiarum parochialium etc.

Bene autem potest esse, quod ipsum praerogativa adhuc maneat praesentandi clericos Episcopo eos iam ordinaturo, iuxta modum in Pontific. Rom. praescriptum. Imo, ubi reapse archidiaconus in capitulo cathedrali habetur, non videtur posse ab Episcopo alius assumi, qui huiusmodi presentationem peragat. Quae vero praesentatio, quum hodie ad meram caeremoniam videatur reducta, tuto poterit archidiaconus affirmare ordinandos esse dignos, quamvis utrum reapse tales sint nesciat. Hoc tamen intellectum nolumus et de casu quo positive ei contrarium constaret; talis enim responsio nonnisi *contra conscientiam* fieri posse videretur, quod profecto non licet, ut adparet ex responsione in simili casu data ab Innocentio III (2).

II. De archipresbyteris. — *Archipresbyter*, quasi presbyterorum princeps ita appellatus, ille intelligitur qui aliis presbyteris praeest, in iis quae ad exercitium sacerdotalis ministerii attinent. Quia vero vel intra vel extra civitatis episcopalis fines poterant

(1) Conf. v. g. Sess. XXIV. C. III. *De Ref.* (2) Conf. C. Un. *De scrutinio in ordine faciendo.*

archipresbyteri constitui, alii erant *civitatenses*, seu urbani, et alii *rurales*.

De posterioribus inferius dicemus, quando sermo erit de chorepiscopis, quibus ii successerunt. Ad priores vero quod spectat, sciendum est proprium ipsorum officium fuisse curam genere de sacramentorum administratione et de divinorum officiorum celebratione, praesertim quum Episcopum abesset; adeo ut recte affirmaretur fuisse eos quasi generales vicarios Episcoporum in divinis. Unde etiam illud repetendum, quod, saltem alicubi et ad tempus, primam post Episcopum habuerint dignitatem: quo de gradu tamen, saltem non raro, fuerunt deiecti ab archidiaconis, quorum potestati etiam in decretalibus (Gegorii IX dicuntur subiecti (1).

Valde vero immutata est conditio et auctoritas archipresbyterorum urbanorum, postquam etiam in civitatibus episcopalibus institui coeperunt verae et proprie dictae paroeciae, quod contigit circa saec. X. Hodie proinde, quemadmodum in archidiaconis, hoc etiam in archipresbyteris servari debet, ut ad existimanda eorum iura maxime attendi debeant varii locorum legitimi mores et capitulorum constitutiones.

B.

De chorepiscopis

et de ruralibus decanis seu archipresbyteris.

I. **De chorepiscopis.** — *Chorepiscopi*, hoc nomine, quod graecam habet originem, donati sunt, eo quia ruris Episcopi erant.

Chorepiscoporum usus dubio procul antiquissimus

(1) C. I. *De off. archipresb.*

est, quum eorum fiat mentio in Conc. Antiocheno et Neocaesariensi etc. atque per plura certe saecula perduravit, ut adparet ex controversiis tempore Leonis III et Gregorii IV agitatis de eorum potestate, quae tamen nec semper nec ubilibet eadem fuit.

Quod etiam est in causa, cur ne hodie quidem pacifice composita dici queat controversia iamdiu permota de chorepiscoporum gradu, utrum nempe character episcopali vel presbyterali tantum ii fulgerent.

Qua in re fortasse non a vero aberrant, qui varias distinguentes aetates atque chorepiscoporum species dicunt: 1. chorepiscopos rurales, qui priores instituti sunt, quibusque solis vere et proprie chorepiscoporum nomen congruebat, in Conc. Sardicensi prohibitos fuisse, quominus episcopalem consecrationem reciperent; quum haec consecrationis praerogativa ad Episcopos tantum urbanos censi deberet reservata: unde concludunt: *a)* ante praedictum concilium potuisse forsitan chorepiscopos legitime esse veros Episcopos; *b)* imo etiam post tale concilium id verum esse potuisse, tum eo quia eius decreta ubique recepta non fuerunt, tum eo quod saepe occurrebant Episcopi vel a sedibus depulsi vel a schismate redeuntes, qui, quum dioecesi ac sede carerent, profecto optime poterant in chorepiscopos deputari; 2. chorepiscopos civitatenses, quorum usus invaluit saec. VIII et IX, in subsidium Episcoporum otium quaerentium, *per se* non potuisse in Episcopos sacrari ob legem, ne duo Episcopi in eadem civitate essent, quamvis de facto interdum reapse sacrati fuerint; 3. ad sopiendas controversias, quae ex usu chorepiscoporum civitatisensium irrepserant, quum alii plus aequo eos extollerent, eis, licet immerito, aptantes quae antiqui canones de chorepiscopis constituerant, et alii absolute eis invidiam conciliare co-

narentur, eo quia eorum gradus non ex necessitate vel utilitate fuerat introductus, sed ad fovendam Episcoporum segnitiam, Leonem III et Nicolaum I suam auctoritatem interposuisse; 4. tandem ante saec. x ad compescendos sive chorepiscopos, qui episcopalia iura sibi usurpabant, sive Episcopos, qui illis ut vicariis suis utebantur, quo facilius pastoralibus curis se eximerent, abolitos ipsos fuisse, at eis suffectos ruri archipresbyteros seu decanos rurales; 5. haec tamen, quae diximus de chorepiscopalis gradus extinctione ante saec. x, non posse generalis regulae ad instar haberi, quum v. g. in vita Damasi II († 1048) referat Sigibertus in suis chronicis ipsum aliqua decrevisse circa chorepiscopos, seu villarum et regionum Episcopos.

Ex his omnibus emergit esse distinguendum inter tempora et chorepiscoporum species, ut de horum potestate tuto respondeamus. Nam v. g. aliquando potuerunt conferre ordines, non solum minores sed etiam maiores, quatenus episcopalem consecrationem recepissent, atque accederet consensus Episcopi civitatis.

Caeterum in genere id muneris chorepiscopis demandatum fuit, ut Episcoporum coadiutores essent in pagis, curam de ecclesiastica disciplina et cleri conversatione exercendo etc. Quod munus postea fere aequè proprium fuit decanorum seu archipresbyterorum ruralium. Unde iam patet antiquum chorepiscoporum gradum, saltem persaepe, magis accessisse ad hodiernum officium vicariorum foraneorum, quam non ad officium parochorum.

II. De ruralibus decanis seu archipresbyteris. — Horum ruralium decanorum seu archipresbyterorum mentio occurrit potissimum in C. IV *De offic. archipresb.* Quod quidem caput, quod, ut re-

fert Gonzalez, auctorem habuit Ioannem IX in Synodo LXXIV Episcoporum Ravennae celebratum praesente Imper. Lamberto, placet totidem verbis transcribere, quum describat huius gradus munia: *Ut singulae plebes Archipresbyterum habeant. Propter assiduam erga populum Dei curam, singulis plebibus* (idest, ut explicat Gonzales in C. III. h. l. plebibus, quae plures habent parochias) *Archipresbyteros esse volumus, qui non solum imperiti vulgi sollicitudinem gerant, verum etiam eorum presbyterorum, qui per minores titulos habitant, vitam iugi circumspectione custodiant, et qua unusquisque industria divinum opus exerceat Episcopo suo renuntient; nec obtendat Episcopus non egere plebem Archipresbytero, quasi ipse eam gubernare valeat; quia etsi valde idoneus sit, decet tamen, ut partiatur onera sua, et, sicut ipse matrici praeest, ita Archipresbyteri praesint plebibus, ut in nullo titubet ecclesiastica sollicitudo. Cuncta tamen ad Episcopum referant, nec aliquid contra decretum eius ordinare praesumant.*

C.

De vicario generali, ubi et de Emo Vicario Urbis.

I. Vicarii generalis notio. — Iuxta hodiernam disciplinam is intelligitur *vicarius generalis episcopalis*, qui legitime deputatur ad exercendam generaliter iurisdictionem vice Episcopi, et ita quidem, ut eius actus censeantur positi ab ipsomet Episcopo.

Germanam autem esse hanc vicarii generalis notionem, exinde liquet quod per eam exprimantur illa omnia, quae ad generalem episcopatus vicariatum in iurisdictione requiruntur, nempe facultas exercendi

iurisdictionem moraliter saltem universalem quoad territorium, personas et causas; et quidem ea, vi cuius vicarius censeatur Episcopi vere et plene substitutus, et non merus eius delegatus, unum cum illo et non distinctum tribunal habens. Uno verbo esse rectam allatam definitionem extra omne dubium versatur, quum *toti et soli* definito conveniat.

II. Origo et evolutio. — Ad illam quod attinet, ea, ut iam indigitavimus, repetenda est ex Conc. Later. IV probante consuetudinem ab Episcopis inductam adsciscendi sibi adiutores et officiales ad nutum revocabiles, loco archidiaconorum qui, in superbiam elati, Episcopos non adiuvant, sed potius divexabant.

Quia tamen Innocentius III rem non definierat certis verbis, statutum lateranense non ubicumque eandem practicam applicationem nactum est. Unde factum est, ut alicubi in morem venerit unum tantum vicarium generalem proprie dictum assumendi, ut v. g. in Italia, ubi ex recenti decreto S. C. Conc. (6 maii 1893) talis consuetudo (excepto casu quo agatur de pluribus dioecesibus aequè principaliter unitis) retinenda est; alicubi e contra usus receptus fuerit plures vicarios generales eligendi, ut ecce in nonnullis regionibus trans montes.

Imo neque in his eadem omnino disciplina obtinuit; quippe alibi plures vicarii gen. constituuntur in solidum, adeo ut fiat locus praeventioni inter eos; alibi e contra duo deputantur, facta negotiorum divisione *ad exercitium* quod spectat, atque reservatis *vicario proprie dicto* quae sunt iurisdictionis voluntariae, ac *officiali* quae sunt contentiosae. *Ad exercitium* tamen diximus, quia, si divisio fieret quoad ipsam iurisdictionem in se, deficiente potestatis generalitate vicarius generalis non haberetur. Ac, quum de vicariorum

generalium origine et evolutione satis pro re nostrae dictum videatur, ad ulteriora gradimur.

III. **Electio, qualitates, cessatio a munere.**

Plurima in pauca conferentes, edicimus: 1. vicarium generalem constituendum esse ab Episcopo post exhibitas litteras suae promotionis capitulo cathedrali; non tamen hodie amplius requiri huius consilium vel consensus; 2. forsan probabilius non teneri Episcopum ad vicarium generalem assumendum, paucis casibus exceptis, ut v. g. si ipse oris in longinquis commoretur, quum tunc sat non posset dioecesi consuli per meros delegatos, quum ab horum mandatis, sententiis, praeceptis esset adpellandum ad ipsum Episcopum; 3. oportere ut deputandus in vicarium sit clericus, non bigamus, non coniugatus, aetatis annorum 25 inceptorum; imo saltem ex stylo et usu (de quibus salebrosa res est definire, num. vel saltem semper, verum legem in casu faciant) sit doctor vel saltem licentiatum in iure canonico, sed non parochi aut poenitentiarum munere fungatur, neque Episcopi frater aut nepos existat; nec sit originarius, ut aiunt, civitatis episcopalis vel dioecesis ad vitandum periculum ut partium studio abripiatur: quam prohibitionem, seu ne eligatur frater aut nepos Episcopi, aut propriae episcopalis urbis civis, certum est urgendam in locis ubi viget Concilium Romanum (1), quin imo teste Bizzarri (2) etiam aliis in regionibus ex resolutionibus S. C. EE. et RR.; 4. desinere vicarii generalis potestatem, praeterquam per renunciationem vel per revocationem (quae utraque potest fieri vel tacite vel expresse) etiam per omnem

(1) Conf. *Conc. Rom.* Tit. VIII. C. II. (2) Conf. *Collectanea n. usum Secret. S. C. EE. et RR.*

actum quo terminatur potestas ipsius Episcopi: suspendi illam vero quoties et haec ob aliquod iuris impedimentum suspensa manet; 5. alicubi morem obtinuisse, ut deputetur *provicarius*, de quo illud unum advertere praestat triplici modo posse aliquem hoc nomen sortiri, nempe vel quia est proprius et verus vicarius sed dioecesis originarius; vel quia praeter verum vicarium generalem ipse deputatur ut huius substitutus; vel tandem quia iuxta constitutiones apostolicas ipse assumitur, ut auxilium praebeat alicui ex Vicariis Apostolicis in locis missionum, eiusque, saltem plerumque, vices suppleat, tempore quo vicariatus vacabit; 6. quia provicarium veri vicarii substitutum memoravimus, addere placere: a) nihil obesse, quominus in locis, ubi unus tantum vicarius admittitur, provicarius eligatur, qui non sit ni eiusdem substitutus seu subalternus: b) hunc tamen a vicario ipso assumi non posse *generatim* ni de mandato Episcopi.

IV. Potestas in genere. — Ad potestatem vicarii generalis quod pertinet, admonemus eam considerari posse generice et specificè. Si generice spectetur, tenendum est eam esse derivatam ab episcopali, sed *iure mediante*; nam nisi legis concessio praecessisset, non potuissent Episcopi veros vicarios generales eligere, quum totam suam iurisdictionem, modo ordinario exercendam, committendo, quodammodo viderentur se abdicare officio; quod profecto sine R. P. consensu fieri legitime nequit. Ubi obiter advertere placet, aliquos Episcopos, antequam usus vicariorum generalium proprie dictorum introduceretur, consuevisse iurisdictionem suam alicui committere, qui vicarii nomine illam exerceret et annuam praestationem praelato rependeret. Sed, quum simoniae labe haec praxis non esset expers, fuit illa per sacros canones

improbata, ut patet ex Libri V Decretalium Titulo IV, qui inscribitur: *Ne praelati rices suas seu ecclesias sub annuo censu concedant.*

De potestate vero vicariorum generalium genericè spectata illud etiam admonere praestat: 1. in veriori sententia esse ordinariam, quum adeo una eademque sit iurisdictio vicarii ac potestas Episcopi, ut illa huius fata adamussim sequatur, nec a sententia vicarii ad Episcopum sed ad superiorem sit appellandum; idque non obstante consuetudine in contrarium quantocumque tempore de facto servata, quum non careat absurdo quod, ut scite advertebat Bonifacius VIII, appelletur: *eodem ad seipsum, cum sit idem auditorium utriusque* (1); 2. eam esse, quae tantum se extendit quantum se extendit potestas episcopalis; exceptis iis solummodo quae, eo quia graviora sunt, mandatum speciale exigunt, iuxta regulam LXXXI iuris in VI: *In generali concessione non veniunt ea, quae quis non esset verisimiliter in specie concessurus*; 3. non esse eam tamen perpetuam, sed arbitrio Episcopi revocabilem; 4. exinde sequi vicarium generalem esse censendum in dignitate, late saltem sumpta, constitutum, minime tamen eum esse praelatum; 5. habere eum praeminentiam et praecedentiam super universum diocesis clero, haud excluso capituli cathedralis canonicis, nisi hi sacris paramentis induti ministrent vel incedant.

V. Potestas in specie. Claritatis ergo separatim expendemus quid vicarius generalis possit vi *mandati generalis*, et quid valeat vi *mandati specialis* casu contingente, ut et hoc ei datum fuerit.

I. *De potestate ex mandato generali.* Hac ex parte constituimus vicarium generalem vi mandati

(1) C. II. *De consuet.* in VI.

tantummodo generalis: 1. *non posse* cognoscere causas criminales, praestare quae pertinent ad ordinem episcopalem etsi forsitan ipse character episcopali fulgeret, visitare dioecesim, cathedrae exigere, synodum cogere aut synodalia statuta immutare, beneficia erigere aut unire, beneficia, quae liberae collationis dicuntur, conferre, bona ecclesiastica alienare, absolvere a casibus Episcopo reservatis, etc.: e contra: 2. *posse* assistere matrimoniis, absolvere sacramenta liter et confessarios adprobare ut sententia verior et recepta tenet, absente Episcopo dispensare in interstitiis, dimissorias concedere quae Episcopus in longinquis degens brevi non foret reversurus, absolvere a censuris quas ipse tulit ut vicarius, cognoscere causas civiles, instituere praesentatos a patronis, constituere oeconomum in paroecia vacante etc.

II. *De potestate ex vi mandati specialis.* — Praemittimus: 1. mandatum speciale dari non posse generalibus verbis, dicendo v. g. *constituo te vicarium generalem, etiam quoad ea quae exigunt mandatum speciale*: 2. non esse tamen necesse ut omnia et singula negocia distinctim exprimantur, quum sat sit, ut, adhibita v. g. formula: *etiam quod omnia ea quae exigunt mandatum speciale*, aliqua negocia exprimantur, seu dicatur: *ut v. g. negocia A. B. C. etc.*, quo in casu non solum licebit haec agere, sed et omnia et singula quae iuridice sunt eiusdem vel minoris momenti: 3. posse Episcopum mandatum speciale dare aut una simul cum mandato generali aut separatim, et quidem illud dare vicario vel ut vicario vel ut delegato; 4. mandatum speciale datum una cum mandato generali praesumendum esse datum ut vicario, secus in casu contrario; 5. ab actibus positis ex vi mandati specialis dati vicario ut vicario esse appel-

landum ad superiorem; ab aliis, seu a datis vicario ut delegato, ad ipsum Episcopum.

Hisce suppositis, dicimus vicarium generalem vi mandati specialis posse ea quae superius enumeravimus tamquam excepta e generali mandato, et proinde v. g. synodum cogere, conferre beneficia liberae collationis, causas criminales cognoscere etc.

VI. De Vicario Urbis. — Romani Pontifices, ecclesiae universae pondere velut oppressi, vicarium generalem et ipsi sibi constituerunt ad Urbis eiusque districtus spirituale regimen. Et olim quidem ad hoc munus assumebatur aliquis Episcopus vel Cardinalis: verum nunc ex Pauli IV dispositione Vicarius Urbis constanter assumitur ex S. R. E. Cardinalium coetu, habetque ipse alium antistitem sibi substitutum, qui appellatur *Vicesgerens Urbis*. Urbis autem diximus et non *Emi C. Vicarii*, quia, quamvis sit in huius auxilio, habet tamen conditionem iuridicam sibi propriam et quodammodo independentem.

Potestas vero Card. Vicarii, potiusquam potestas veri vicarii generalis, eadem fere est ac potestas singulorum Episcoporum in suis dioecesibus: adeo ut v. g. possit Urbis Vicarius munia ordinis episcopalis propria exercere, synodum cogere etc. nec cesset a munere per mortem R. P.

Aliquid tamen sibi singulare habet eius potestas ob specialem rerum conditionem. Et reapse v. g. nequit Card. Vicarius visitationem peragere utpote ad Cong. Visitationis spectantem, neque beneficia conferre quippe horum dispensatio, saltem ut plurimum, est reservata R. P. qui in eis conferendis utitur opera Datariae Apostolicae.

Iurisdictio autem Card. Vic. hodie se extendit usque ad XL ab Urbe lapidem, exceptis locis, quae,

licet intra hunc ambitum contineantur, sub aliorum Ordinariorum potestate sunt; quemadmodum v. g. verum est de locis subiectis Abbatibus SS. Vincentii et Anastasii ad Aquas Salvias et S. Pauli de Urbe.

D.

De vicariis foraneis.

I. **Origo.** De medio sublatis chorepiscopis atque eorum successoribus archipresbyteris ruralibus, ne clerus et fideles ruris, super quibus Episcopus assidue invigilare non poterat, sine proximis moderatoribus esse viderentur, excogitatum est de instituendis *vicariis foraneis*. Qui quidem ita dicti sunt, eo quia Episcopi vices agebant, non in civitate episcopali et ad universalitatem causarum, sed tantummodo intra limites sibi positos et extra fores civitatis ipsius.

Vicariorum foraneorum gradus, cuius mentio est in VI et Clementinis, firmus usque ad tempora nostra stetit; quamvis non semper et ubilibet unam eandemque disciplinam sequuti sint Episcopi tum in eis assumendis, tum in quantitate potestatis illis concedenda; quod tamen maxime sive ex cleri populi que conditione, sive ex dioeceseon amplitudine et locorum difficultate, esse existimandum, nemo est qui non videat.

Obiter autem adversum volumus ex introducto vicariorum foraneorum usu saltem ex parte esse repetendum, quod pedetentim obsoleverint *testes synodales*, qui olim in synodo eligebantur, ut in assignata sibi dioeceseos parte omnia attente investigarent, ac postea in synodo provinciali vel dioecesana de iis referrent, quae correctione vel reformatione indigerent.

II. **Potestas.** — Quamvis haec, prout diximus, fere ad nullam certam normam *a priori*, ut inquiunt, redigi queat, eo quia magis facti quam iuris res est, haec saltem animadvertenda opportunum censemus, seu:

I. esse potestatem vicarii foranei non ordinariam, sed mere delegatam, adeo ut non solum tota pendeat ab arbitrio Episcopi, sed et ad hunc a sententia illius sit provocandum;

II. vicarii foranei partes esse solere vigilantiam exercere in vitam clericorum et ecclesiasticae disciplinae observantiam, certos actus conficere in processibus matrimonialibus etc. uno verbo esse velut *oculum et manum* Episcopi extra civitatem episcopalem;

III. sedulo curandum, ut vicariorum foraneorum potestatem in praxi fere ad nihilum non redigatur vel ob ipsorum vicariorum segnitiam, vel etiam ob Episcoporum inconstantiam; nam sat facile obtinet, vel ut illi potestate sibi facta uti, variis de causis, negligant, vel ut hi, quod rite et merito a vicariis gestum est, auctoritate sua, prout par esset, non firment et fulciant;

IV. vicarii foranei potestatem multiplici modo posse determinari v. g. per statutum synodale vel speciales litteras etc. et multiplici similiter modo posse eam desinere v. g. per revocationem mandati et praesertim per mortem Episcopi, quum agatur de iurisdictione mere delegata; de quo tamen posteriori modo illud admonendum, bene fieri posse, ut vi legitimae consuetudinis in munere perseveret vicarius foraneus, quasi tacite restitutus primitus a capitulo et postea a novo Episcopo.

IV.

De parochis, necnon de vicariis et coadiutoribus eorum.

1.

De parochis.

I. **Origo.** — Fuit plurimorum, et praecipue gallicana tabe infectorum, opinio, parochos esse LXXII discipulorum successores et proinde divinae institutionis; itemque ex iisdem constitutum fuisse antiquum presbyterium, ac propterea non alios ab iis esse, qui apud veteres historiae scriptores nomine cardinalium veniunt.

Verum omnino ii falsi sunt; atque (absit invidia verbo) etiam hodie prorsus fallerentur, qui illorum vestigiis inhaerentes haec similiave effutirent. Parochi enim, nec ad divinam nec ad apostolicam institutionem, sunt referendi.

Et revera, ut, certis allatis documentis probant eruditi, haec constant: 1. prioribus saeculis, prout iam indigitavimus, legis ad instar servatum fuisse ut una tantum esset ecclesia, eaque in urbe dioeceseos principe, ad quam (saepe *Dominicum civitatis* adpellatam) undique conveniebant fideles sacros conventus penes Episcopum celebraturi, qui proinde erat velut unicus totius dioeceseos parochus, opera quidem utens inferiorum ministrorum, ut sibi auxiliarentur suasque vices supplerent, sed pro lubitu eos mittens et revocans, nemini autem certorum fidelium curam ad modum stabilis officii committens: 2. obtenta pace et aucto christianorum numero, ruri quidem coepisse

extrui ecclesias, atque iis praefici presbyteros, qui curam animarum exercerent (quae deputatio, quum sensim sine sensu stabilis et ordinaria evasisset, originem praebuit officio parochiali), at in civitatibus episcopalibus diu morem perseverasse, ut sacra ministeria ab Episcopo, tum per se tum per archipresbyterum civitatensem, explerentur; adeo ut affirmare tuto possimus, in iisdem (Roma fortasse atque Alexandria exceptis) nullum ante saec. x extitisse parochum.

Equidem verum est, in vetustissimis monumentis non esse infrequens *paroeciae* nomen; sed praeter quam haec vox ibidem saepius totam dioecesim quam eius partem significat, nunquam tamen exhibet proprie conceptum *parochiatus*, ut dicunt, seu conceptum illius officii, quod ex recentioribus saeculorum moribus per eam exprimi consuevit.

II. **Officii parochialis notio et indoles.** —

Quemadmodum theologice et iuridice falsum est, parochos e divino iure initium ducere, ita non minus a veritate aberrat quod aliquibus placuit, parochos constituere tertium hierarchiae ordinem, esse iudices fidei, habere vocem definitivam in conciliis, potestate excommunicandi non carere, uno verbo iurisdictionem in foro externo obtinere, ac proinde esse vere et proprie pastores, imo et quodammodo praelatos.

Quorum insanientium doctorum placita, sit obiter dictum, sibi arrogavit damnata et anathematizata Synodus Pistoriensis, a qua propterea declaratum novimus: 1) reformationem abusuum de ecclesiastica disciplina in synodis dioecesanis ab Episcopo et parochis aequaliter pendere et stabiliri debere, ac sine libertate decisionis indebitam fore subiectionem suggestionibus et iussionibus Episcoporum: 2) parochos

aliosque sacerdotes in synodo congregatos esse una cum Episcopo iudices fidei, idque ex iure proprio per ordinationem accepto: 3) ex veteri maiorum instituto, ab apostolicis usque temporibus ducto et per meliora ecclesia saecula servato, receptum fuisse, ut decreta aut definitiones aut sententiae etiam maiorum sedium non acceptarentur, nisi recognitae fuissent et approbatae a synodo dioecesana.

Quae omnia quam falso et absurde asserta fuerint, vel hoc unico argumento probatur, quod, quum parochiale officium non sit ni modus practicus ab ecclesia invecus, ut tutius, facilius atque uberius episcopalis auctoritas in actum traducatur ad maius fidelium bonum, tota eius potestas dimetienda est ex voluntate et facto ecclesiae ipsius, quae hanc quidem regiminis formam, utpote perfectiorem, aliis merito praetulit; quam tamen potuisset non praeferre aliamque constituere, si id opportuniùs putasset.

Quae quum ita se habeant, non abs re erit heic adnotare, semper valde admiratos non fuisse, tanta animorum contentione disputatum esse, et etiam nunc disputari, utrum parochiale munus *ex sese*, seu ita absolute exigente ipsa officii parochialis natura, necessario secumferat residendi onus. Nam, sodes, si gradum parochialem instituit ecclesia, cur non potuisset decernere simul, ut eius officia per idoneum substitutum impleri legitime valerent? Numquid non per talem substitutum saltem fere aeque satisfieri posset legi divinae de plebe aptis pascuis enutrienda? Nec urgeatur Episcopos saltem probabilius teneri iure divino residentiae lege, et hanc propterea parochos eodem iure afficere. Nam respondebimus ab Episcopo ad parochos illationem non valere, quum parochiale officium, prout extat in concreto, sit quidem *optimus*

at non *unicus* modus, per quem lex, quae Episcopos adstringit ad consulendum gregi suo, practicam nanciscitur adplicationem. Iamvero si hunc modum induxit ecclesia auctoritate sua, quomodo ambigere poterimus in eius potestate haud fuisse eum aliter potius quam ita determinare?

Caeterum quae hucusque de parochorum gradu et potestate tradidimus, et ex quibus liquet parochiale munus non aliud esse, quam officium ab ecclesia institutum ad procurandum per verbi divini praedicationem et sacramentorum administrationem bonum spirituale fidelium, neminem movere debent, ut vel putet invidiam nos in parochos velle conciliare, vel arbitretur confusionem necessario orituram ex allata theoria, quum videatur per eam sublatum omne vel fere omne discrimen parochos inter et simplices presbyteros, quibus et concionandi et sacramenta administrandi sit facta facultas.

Nam ad primum quod attinet, candide fatemur maxima quidem existimatione esse habendum parochiale munus, quum parochorum vere sit pondus diei et aestus in vinea Domini ferre, atque maximas partes proxime habere in salute curanda animarum; at tamen valde displicere nobis, plures ex ipsis aures incautas praebere mendacibus doctoribus, qui, eos decipientes, ipsorum gradum et iura indebite extollunt.

Ad alterum vero quod spectat, absolute negamus traditum parochialis officii conceptum ambagibus et dubiis locum praebere; quum parochiale ministerium non importet pure et simpliciter potestatem divinum verbum praedicandi et sacramenta administrandi, sed potestatem: 1. quae exerceatur nomine proprio; 2. quoad certam portionem dioeceseos (sive id fiat per assignationem familiarum, ut alicubi in moribus est, sive fiat

per designationem territorii) ac praeterea; 3. ex iure et officio, adeo ut populus saltem aliququaliter teneatur sacramenta a suo parochio recipere, qui vice sua aliququaliter teneatur ea administrare. Quae omnia profecto maximum discrimen inducunt inter parochos et simplices sacerdotes verbi divini et sacramentorum administros.

Addere autem liceat, ad parochialis potestatis essentiam non pertinere: 1. *perpetuitatem in munere*, quum *per se* bene possit concipi iurisdictio parochialis adnexa beneficio ad nutum revocabili, imo absque ullo beneficio seu ad instar meri officii sine praebenda: 2. neque *unicitatem*, ut inquit; quamvis enim magis congruat rationi et intentioni iuris, ut unus unicuique ecclesiae adscribatur rector, et unus unicuique plebi praeficiatur moderator, nihilominus absolute loquendo contrarium potest concipi sine absurdo, neque probari valet ut in iure semper et omni modo interdictum; secus ac verum sit de episcopatu, ut suo tempore vidimus, nam plurimum discriminis inter utrumque officium intercedere palam est.

III. Parochorum iura et officia. — Sedulo inter illa et haec distinguere oportet, nam ad iura parochialia proprie id referendum est, quod parochus iure sibi proprio et exclusivo vindicare potest in paroeciae regimine, dum officiorum nomine ea intelliguntur, quae parochus praestare tenetur, ut recte munere suo fungatur. Profecto tum iura tum officia parochialia late patent; at pro re nostra tantum admonemus:

I. inter parochialia iura praecipue recenseri, quae spectant ad quorundam sacramentorum et sacramentalium administrationem, ad funera et sepulturam, ad decimas et oblationes, atque ad bonorum eccle-

siae parochialis administrationem, de quibus omnibus inferius erit sermo, quum res opportune id tulerit, seu v. g. quum loquemur de baptismo, de matrimonio, de exsequiis, de decimis etc.;

II. a iuribus parochialibus distinguendas esse functiones quas parochiales appellant, functiones videlicet, quae, quamvis per se necessario non consequantur parochiale munus, tamen parochis fuerunt tributae ob specialem relationem, quam habent cum eorum officio; quales sunt v. g. benedictio baptismalis fontis et missa in F. V. in *Coena Domini*: qua de re confer decretum S. C. R. quod inferius ex integro referemus, quando in Subsectione III agemus de laicis et hinc de confraternitatibus;

III. tandem, officia parochialia valde imitari in ordine spirituali et supernaturali officia paterna in ordine naturali; ac proinde, quemadmodum patris est filium gignere genitumque alere, custodire, moderari, admonere etc., ita et ad parochum pertinet parochianos, postquam per baptismum eos genuerit, nutrire, instituere, corrigere etc.;

VI. exinde proinde oriri gravissima officia de verbi divini praedicatione v. g. per catecheses et conciones, de sacramentorum administratione, praesertim in mortis periculo; de oblatione sacrificii pro populo; de paterna correctione; de miserabilium personarum cura; de residentia etc., de quibus, saltem potioribus, nos etiam alibi agemus, prout rerum ordo id exegerit, ita ut v. g. de residentiae obligatione simus dicturi, quando in L. III loquemur de clericis non residentibus etc.

Antequam vero de parochorum iuribus et officiis tractationem absolvamus, haec, ut memoratu digna, arbitramur advertenda: 1. parochorum potestatem

aliquaqualiter fuisse imminutam tum ob plura regularibus concessa privilegia quoad sacra ministeria exercenda, tum ob facultatem vi canonum vel consuetudinis factam simplicibus presbyteris eadem ministeria obeundi: 2. verum immerito omnino exinde parochos aliquos occasionem turbarum et contentionum desumpsisse, sive quia omnis potestas parochialis repetenda est ex facto ecclesiae, quae proinde amplio-rem vel arctiorem iuxta prudens suum arbitrium concedere valet; sive quia ita accidit, ut parochi optimos adiutores nacti fuerint in amplissima et perdifficili provincia eis concredita: 3. eadem vero de causa illud verum nos arbitrari, ut iniuria conquererentur parochi, si Episcopus iustissimis de causis exemptiones aliquas a potestate parochiali concederet; iurisdictio enim parochorum in auxilium est et non in detrimentum potestatis episcopalis: 4. diffitendum tamen non esse, valde caute procedere oportere Episcopum in huiusmodi exemptionibus decerendis, quum in iure habeantur odiosae utpote quae ius parochis quae-situm, eorumque, ut aiunt, intentionem in iure fundatam aliquomodo laedant.

IV. De modis quo parochi constituuntur et cessant a munere. — Hac ex parte advertimus: 1. tum quoad parochorum constitutionem, tum quoad ipsorum a munere cessationem, quaedam haberi communia cum modis, quibus beneficiarii in genere beneficia consequuntur et amittunt, quaedam vero singularia et propria; 2. de omnibus nos sat pro re nostra alibi esse dicturos, seu in L. II quum agemus de beneficiis. et in III quando loquemur de poenis.

2

De vicariis et coadiutoribus parochorum.

A.

De vicariis parochorum.

I. Notio et species. — Vicarii parochialis nomine is intelligitur, qui parochi vices in paroeciae regimine fungitur.

Triplex autem est eorum species. Prima est illorum, ad quos exclusive pertinet actualis cura animarum, eadem *in actu primo* manente penes aliam personam, quae parochus habitualis dicitur, quaeque potest esse aut physica, ut v. g. Episcopus; aut moralis, ut ecce monasterium. Possunt vero hi vicarii esse temporanei vel perpetui, prouti arbitrio parochi habitualis removeri ab officio queunt vel non. Quomodo autem in singulis casibus deputare eos oporteat nempe ad tempus vel in perpetuum, res est, paucis casibus exceptis, prudenti arbitrio Episcopi commissa; quam tamen nos expendemus, quum in L. II dicemus de beneficiis. Imo ad Episcopum quoque pertinet huiusmodi vicarios a parochi habituali nominatos examinare (non tamen servata necessario, saltem ut plurimum, forma concursus) eosque adprobare.

Altera porro classis eos vicarios continet, qui, vacante paroecia vel absente parochi, in regimen paroeciae assumuntur, donec vel novus pastor sufficiatur, vel parochus absens ad sua reversus fuerit. Iam vero oeconomos idest vicarios paroeciae vacantis iure suo eligit Episcopus, seu ille ad quem spectat concursus

indicere novae beneficii collationi praeviduum: alios vero, seu qui parochorum absentium vices explent, hi ipsi recte deputant, accedente Episcopi adprobatione (1).

Tandem tertia species illorum est, qui parochi residenti et paroeciam administranti auxiliantur. Hos vero, quorum varia sunt nomina pro variis regionum moribus, ut ecce capellanorum et vicecuratorum, recte deputant parochi ipsi, accedente tamen Episcopi adprobatione, ad quem etiam pertinet congruam illis assignare (2).

II. **Potestas.** — Quae hucusque de diversis parochialium vicariorum speciebus disputavimus, facilem viam sternunt ad decernendum quatenus sit singulorum potestas.

Revera, si agatur de vicariis tertiae speciei, nihil aliud ii possunt nisi quod a parochi vel Episcopo ipsis demandatum fuerit. E contra ad alios quod spectat, quum isti ideo deputati sint, ut parochi, qui reapse deest vel saltem paroeciam non administrat, vices gerant, iis fere fruuntur iuribus atque officiis devinciuntur, quibus veri parochi vel pollent vel tenentur. Consulto tamen diximus *fere iisdem iuribus et officiis*, quia nonnihil discriminis esse explorati iuris est, praesertim quoad bonorum ecclesiae administrationem quando agitur de vicariis prioris speciei, et quoad beneficii parochialis administrationem quando agitur de vicariis, qui tenent vices parochi absentis.

Si quis vero ulterius scire cupiat, utrum et quatenus ex recensitis vicariis dicendi sint iuxta sensum cano-

(1) Conf. Conc. Trid. Sess. XXIV. C. XVIII. et Sess. XXIII. C. I. *De Ref.* (2) Conf. Conc. Trid. Sess. XXI. C. IV. *De Ref.*

num *parochi* imo et *beneficiati*, respondebimus quaestionem tantummodo de vicariis prioris speciei proponi posse; eam vero sic esse solvendam, ut: 1. uterque vicarius, sive perpetuus, sive temporarius, vere et proprie parochus dicendus sit, dummodo parochus habitualis seu principalis actualement curam non exerceat, nam hoc in casu essent ii *meri* et *nudi* huius vicarii: 2. prior vero habendus sit ut beneficiatus, et quidem vero et proprio sensu, sive quia habet titulum in beneficio, sive quia perpetuitatis nota ab eius munere non deest; unde dicitur in iure: *non enim beneficio carere debet dici, cui competenter de perpetuae vicariae prorentibus est prorsum* (1); 3. alter vero non, quum vicaria, temporaria tum ob defectum institutionis canonicae tum ob carentiam perpetuitatis, nomen beneficii non mereatur.

II

De coadiutoribus parochorum.

I. Notio, species, constitutio. — Quidquid prima fronte videri possit, et quidquid sit de usu loquendi quarundam regionum, ubi promiscue vicarii et coadiutoris parochialis nomina usurpata occurrunt, longe differt utriusque ratio et conditio. Revera iuridice loquendo coadiutor parochialis ille est, qui *ex causa in iure determinata* deputatur a legitimo superiore ad auxilium praestandum parocho in cura animarum.

Coadiutor autem ita acceptus alius est simpliciter talis et alius cum successione, prout deputatio in coadiutoris munus importat tantum facultatem parocho

(1) C. XXVII. *De rescriptis*. — Conf. etiam C. III. *De off. vic.*

auxiliandi, vel includit praeterea nunc pro tunc (ut inquirunt) beneficii ipsius parochialis collationem.

Ubi advertendum:

I. concessionem coadiutoriae parochialis cum iure successionis saltem post Conc. Trid. unice spectare ad R. P. quum ipse tantum dispensare possit super decreto ab eodem concilio lato, ut nempe coadiutoria cum successione, si paucos tantum casus excipias, nemini in quibuscumque beneficiis ecclesiasticis permittatur (1);

II. si vero de simplici coadiutoria agatur, recte eam Episcopos concedere; imo, ni aliter melius queat consuli fidelium necessitatibus, teneri eos ad id praestandum ex causis tamen iure determinatis, quaeque reduci possunt ad infirmitatem mentis vel corporis (non transeuntem quidem sed perennem, quae parochum perpetuo impediat ab officii executione) ac praeterea ad defectum scientiae competentis (2);

III. Episcopum constituentem coadiutorem debere ipsi *congruam* ex paroeciae proventibus assignare;

IV. ab hisce decretis Episcopi dari appellationem, sed cum effectu devolutivo tantum, siquidem agatur de deputatione ex causa imperitiae (3);

V. coadiutorem qualitatibus in paracho requisitis praeditum esse oportere.

II. **Potestas.** — De hac tene coadiutorem posse in genere id omne quod potest parochus, quatenus hic omnino impar effectus fuerit muneri suo obeundo; secus teneri quidem ad parochum supplendum, at non posse ipsum ea munera exercere, quae coadiutus vult per se explere, dummodo id praestandi incapax non sit.

(1) Conf. Conc. Trid. Sess. XXV. C. VII. *De Ref.* (2) Conc. Trid. Sess. XXI. C. VI. *De Ref.* (3) Conf. *l. c.*

TITULUS II.

De clericorum obligationibus.

Duobus capitibus breviter disseremus: 1. *de officiis clericalibus in genere*; 2. *de iisdem in specie*.

CAPUT I.

De officiis clericalibus in genere.

I. Fundamentum. — Clericos, seu omnes eos, qui saltem per tonsurae susceptionem divino servitio et ecclesiasticae militiae se mancipaverunt, sicut specialibus iuribus in ecclesia pollent, ita et specialibus, imo arctioribus et maioribus, obligationibus prae caeteris fidelibus devinciri, una est Scripturae, Patrum et Conciliorum sententia et vox.

Vel unius Conc. Trid. sufficiat verba referre, utpote quae, non solum de gravitate et compluribus clericorum officiis abunde edocent, verum etiam eorum causam ostendunt: *Nihil est quod alios magis ad pietatem et Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita et exemplum, qui se divino ministerio dedicant; cum enim a rebus saeculi in altiorem sublato locum conspiciantur, in eos tanquam in speculum reliqui oculos coniciunt, ex iisque sumunt quod imitentur. Quapropter sic decet omnino clericos, in sortem Domini vocatos, vitam moresque suos omnes componere, ut habitu, gestu, incessu, sermone aliisque omnibus rebus, nil nisi grave, moderatum ac religione plenum praeseferant, lecia etiam delicta, quae in*

ipsis maxima essent effugiant; ut eorum actiones cunctis afferant venerationem (1).

Eiusdem etiam concilii grande et grave est monitum ad Episcopos: *Cum proprium Episcoporum munus sit subditorum omnium vitia redarguere, hoc illis praecipue cavendum erit, ne clerici, praesertim ad animarum curam constituti, criminosi sint, neve inhonestam vitam, ipsis conniventibus, ducant; nam si eos pravis et corruptis moribus esse permittant, quo pacto laicos de ipsorum vitiis redarguerent, qui uno ab eis sermone convinci possent, quod clericos ipsis patiantur esse deteriores; qua etiam libertate laicos corripere poterunt sacerdotes, cum tacite sibi ipsi respondeant, eadem se admisisse quae corripiunt? Monebunt propterea Episcopi suos clericos, in quocumque ordine fuerint, ut conversatione, sermone et scientia commisso sibi Dei populo praeaeant, memores eius quod scriptum est: Sancti estote, quia et ego sanctus sum; et iuxta Apostoli vocem: nemini dent ullam offensionem ut non vituperetur ministerium nostrum; sed in omnibus exhibeant se sicut ministros Dei, ne illud Prophetae dictum impleatur in eis: Sacerdotes Dei contaminant sancta et reprobant legem (2).*

II. **Divisio.** — Solent in duplicem classem tribui clericorum officia, adeo ut alia *negativa* et alia *positiva* sint, quatenus per ea, vel removentur quae cum clericorum statu conciliari nequeunt, aut saltem statum ipsum dedecent, vel ponuntur quae status ipsius singularis conditio et excellentia necessario aut saltem congruenter exigant. Ut enim clerici, quemad-

(1) Sess. XXII. C. I. *De Ref. Proaemium.*

(2) Sess. XIV. *Decr. De Ref.*

modum de iure, sic re et facto sint lumen mundi, sal terrae et exemplar fidelium, et a pluribus eis abstinendum esse et plura ab ipsis esse praestanda palam est.

CAPUT II.

De officiis clericalibus in specie.

ART. I.

De officiis communibus clericorum.

I. Notio praeliminaris. — Quum omnia clericorum officia tam negativa quam positiva respiciant vel *corporis cultum* vel *externam ritae rationem*, de utrisque singillatim dicemus; illud praemonentes non ad nostram, sed ad theologiae scholam pertinere ea investigare, quae ad internam vitae honestatem seu sanctitatem clericorum attinent. Illud vero, dum alterius scholae iura sarta tectaque nos velle libenter profitemur, ab eius cultoribus exposcimus, ut et ipsi iura nostra servant. Interdum enim contingit, ut theologi, qui a canonistis discere deberent quaenam reapse officia ecclesia clericis imposuerit, non solum declinent partes discipulorum (quales huiusmodi in rebus eos omnino esse oporteret) sed et legislatoris potestatem fere non sibi vindicantes, eos pluribus et gravibus obligationibus onerent, de quibus nec Christus nec ecclesia unquam cogitaverunt. Quod tamen, ut par est, sit citra invidiam dictum.

II. De corporis cultu. — Huc praecipue referuntur, quae vestes, tonsuram et barbae gestionem respiciunt. Iamvero ad vestes quod spectat, non semper

eadem vigit disciplina. Nam ecclesiae initio modestia tantum et non forma distinguebatur habitus clericalis a laicali. Verum postea, nempe circa saec. v, etiam vestiendi forma clericis propria facta est; quod tribuendum fuit variis causarum figuris. Videtur nempe id in oriente inductum fuisse opera monachorum, qui ad episcopatum assumpti clericis illam formam habitus proposuerunt, quam ipsi e monasterio detulerant. In occidente vero, quum ex barbarorum incursu iam sat communiter reciperetur brevium vestium usus, opportunum visum est, ut clerici vetustum modum retinerent.

Cacterum semel recepta hac distinctione clericos inter et laicos quoad vestium usum, ecclesia semper sollerter cavet, ut religiose ea conservaretur, quamvis non semper et ubivis illam eodem modo in praxi servandam urserit. Certe hodie hoc iure utimur, ut extra sacrorum munerum exercitium, in quo adhiberi habitum, talarem dictum, saltem omnino expedit, quoad vestium formam plurimum sit standum legitimis consuetudinibus locorum et Episcoporum statutis.

Quod patet ex Conc. Trid. quod post notatum acri censura abusum clericorum, qui, vestes proprio ordini congruentes negligendo, deferunt laicales, Clementis V iussis innovatis et ampliatis, constituit, ut omnes clerici, qui, in sacris constituti aut beneficium obtinentes, honestum habitum clericalem iuxta Episcopi ordinationem non deferunt, per suspensionem primum, et dein per officiorum et beneficiorum privationem puniantur (1).

Equidem postea Sixtus V decretum tridentinum extendit tum quoad personas, quae habitu clericali

(1) Sess. XIV. C. VI. *De Ref.*

uti debent, tum quoad huius habitus formam, quam voluit esse talarem; verum novum rigorem temperarunt postea partim ipse Sixtus, partim consuetudo, partim Benedictus XIII, adeo ut hodie: 1. valeat generatim regula de obligatione habitum deferendi iuxta probatum regionis morem; 2. clerici vero, vel maiores vel beneficiati habitum sibi congruum non deferentes, sint puniendi iuxta decretum tridentinum, non faciant fructus suos, imo et beneficio spoliari debeant; clerici vero minores habitum et tonsuram non deferentes non fruantur privilegiis fori et canonis (1).

Ad tonsuram autem et barbam quod attinet, animadvertimus iuxta praesentem occidentalis ecclesiae disciplinam barbam gestare haud licere; ad tonsuram vero deferendam teneri clericos omnes, qui ad habitum clericalem gerendum adstringuntur.

Obiter autem adnotatum volumus: 1. usum peculiaris capillorum tonsionis in clericis antiquissimum esse, et, quamvis probari nequeat esse repetendum ab Apostolis, tamen: 2. saltem ad illam epocham esse referendum, qua clerici a laicis etiam in habitu externo distingui coeperunt; 3. sensim autem sine sensu factum esse, ut, rigide servata lege comam non nutriendi, illa particularis detonsio ad formam parvi circuli fieret, prout nunc servari videmus.

II. De externa agendi ratione. — Antequam de hoc officiorum genere disseramus, praestat recollere quae habentur in Conc. Trident. *Statuit Sancta Synodus, ut quae alias a Summis Pontificibus et a Sacris Conciliis de clericorum vita, honestate, cultu doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, comessa-*

(1) Conf. const. *Cum sacrosanctum* et *Pastoralis* Sixti V. — *Catholicae Ecclesiae* Benedicti XIII.

tionibus, choreis, aleis, lusibus ac quibuscumque criminibus necnon saecularibus negociis fugiendis copiose ac salubriter sancita fuerunt, eadem in posterum iisdem poenis vel maioribus arbitrio Ordinarii imponendis obserrentur; nec appellatio executionem hanc, quae ad morum correctionem pertinet, suspendat. Si quae vero ex his in desuetudinem abiisse compererint, ea quamprimum in usum revocari et ab omnibus accurate custodiri studeant: non obstantibus consuetudinibus quibuscumque, ne subditorum neglectae emendationis ipsi condignas, Deo vindice, poenas persolvant (1).

Quibus ex verbis aliisque Patrum sententiis, Pontificum constitutionibus, conciliorum decretis, doctorumque communi sensu patet clericos praecipue teneri: morum corruptionem effugere quin imo et abstinere ab illis, quae eius periculum inducunt; ut essent v. g. frequens accessus ad monialium monasteria sine rationabili causa (quae prohibitio severius urget clericos regulares quam saeculares) necnon cohabitatio cum mulieribus quas vel ius (2), vel necessitas, vel consuetudo legitima non excipit; ni fortasse alicubi Episcopus severiorem disciplinam constituendam et sancendam opportunum duxerit: adeo enim sacri canones improbant inhonestos clericorum mores, ut: 1) potestatem Episcopo faciant interdicens eis etiam cohabitationem cum mulieribus consanguineis vel affinibus (3); 2) prohibitum edicant usum olim alicubi inductum, ut viri Deo sacrati, per quamdam adoptionis singularis speciem, sibi in matres, filias sororesve mulieres adsciscerent, quas, pietatis fovendae

(1) Sess. XXII. C. I. *De Ref.* (2) C. IX. *De cohab. cleric. et mul.* (3) C. I. *Ib.*

causa aut saltem praetextu, secum domi retinebant, quaeque nomine proprio *agapetae* adpellabantur;

II. abstinere a crapula, ebrietate et comessationibus; qua de causa etiam prohibentur ingredi in tabernas, nisi ex necessitate v. g. in itinere (1);

III. profana spectacula, choreas, tabernas, alearum et taxillorum immodicos saltem lusus devitare;

IV. ab illicitis venationibus et aucupiis — ut verbis utamur Conc. Trid. (2) — abstinere; quo nomine (quavis canones, qui referuntur sub titulo: *De clerico renatore*, proprie attingerent clericos pugnantes in circis contra belluas) saltem, vi consuetudinis, intelligendas esse eas venationes, quae clericos nimis distrahunt a sacris ministeriis, vel repugnant gravitati et sanctitati ecclesiastico statui congruenti, arbitramur non esse ambigendum;

V. vilioribus quibusdam artibus v. g. histrionici, necnon famulatu erga laicos non incumbere;

VI. arma sine iusta aliqua causa, v. g. legitimae defensionis, imo et licitae venationis, haud deferre (3);

VII. officia sive politica seu quae ad reipublicae regimen spectant, sive civilia seu quae ad saecularia negotia attinent, paucis quibusdam exceptis casibus, declinare;

VIII. negotiationi proprie dictae, seu quae tunc praesertim obtinet, quum res emuntur viliori pretio altiori postea immutatae vendendae, haud operam dare: ubi notandum hodie, seu post const. *Apostolicae* Benedicti XIV (25 feb. 1741) habendam esse interdictam negociacionem clericis, licet eam exerçant per alios;

(1) C. XV. *De vita et honest. cleric.* (2) Sess. XXII. C. XII. *De Ref.* (3) C. II. *De vita et honest. cleric.*

IX. artem medicam et chirurgicam, praesertim quum ustione vel incisione opus sit; nec non militiam, atque, saltem generatim loquendo, etiam officia tabellionis, advocati, procuratoris, tutoris et curatoris non exercere;

X. uno verbo saecularia negocia, nisi qua lex concesserit vel necessitas exegerit, devitare iuxta monitum Pauli ad Timotheum: *Nemo militans Deo implicat se negociis saecularibus, ut ei placeat, cui se probavit* (1) atque iuxta sacrorum canonum intentionem et statuta, prout eruitur ex Libri III Decretalium titulo quinquagesimo, qui inscribitur: *Ne clerici vel monachi saecularibus negociis se immisceant.*

Ad pleniorē autem intelligentiam eorum, quae de clericalibus officiis indicavimus, dictis haud inopportunum videtur insequentia addere:

I. Ea quae hucusque tradidimus de clericorum officiis in genere, clericos equidem singulos sive maiores sive minores plus minusve urgent; attamen generalis regula est, ut, quo altior est clerici gradus, eo districtius recensita munia illum adstringant. Unde v. g. postulatio interdum permittitur simplici clerico, interdicitur subdiacono; et aliquando huic conceditur, dum denegatur presbytero. Itidem negotiatio prohibetur clericis maioribus necnon beneficiatis, non vero minoribus, ut communis fert sententia.

II. Ex eodem itidem principio illud repetendum est, quod sacri canones in iis, qui sublimiora ecclesiastica munera obeunt, vitam omnigenae sanctitatis laude praeclaram exigant, ut evidenter patet potissimum ex Conc. Tridentino, quod, apprime conscium, nullatenus dubitandum esse: *fideles reliquos ad reli-*

(1) Ep. II. Cap. II. 4.

gnem, innocentiamque facilius inflammandos, si praepositos suos viderint, non ea quae mundi sunt, sed animarum salutem et caelestem patriam cogitantes; illud quoque advertens: haec... ad restituendam ecclesiasticam disciplinam praecipua esse, nihil antiquius habuit quam Episcopos aliosque maiores praelatos ad vitae sanctitatem per cohortationes et praecepta enixissime provocare.

III. Hinc v. g. eos admonuit S. Synodus: *ut secum ea saepe meditantes, factis etiam ipsis ac ritae actionibus, quod est velut perpetuum quoddam praedicandi genus, se muneri suo conformes ostendant; in primis vero ita mores suos componant, ut reliqui ab eis frugalitatis, modestiae, continentiae, ac, quae nos tantopere commendat Deo, sanctae humilitatis exempla petere possint. Imo ulterius progressa iussit, non solum: ut Episcopi modesta suppellectili et mensa ac frugali rictu contenti sint, verum etiam in reliquo ritae genere, ac tota eorum domo caveant, ne quid appareat, quod a sancto hoc instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum praeseferat (1).*

ART. II.

De officiis clericorum maiorum propriis.

Huc praecipue spectant obligationes sacrum ministerium exercendi, ecclesiam suam non deserendi, legem caelibatus observandi, et tandem divini officii persolvendi. Quia vero de hac postrema alibi erit sermo, seu in L. II, quum agemus de liturgia, de tribus prioribus heic tantum breviter dicemus.

(1) Conf. Sess. XXV. C. I. *De Ref.*

§ I.

De sacris ministeriis exercendis.

I. De exercitio ordinis ex generali obligatione. — Quum ius sacra ministeria faciendi per ordinem acquiratur, inquirere utrum et quando clerici maiores, seu saltem in subdiaconatu constituti, teneantur illa obire, idem est ac quaerere an et quando debeant iidem ordinem susceptum exercere. Qua in re animadvertimus:

I. intentioni sane sacrorum canonum valde congruere, ut quilibet in suscepto munere se exerceat, imo hoc adeo verum esse ut Conc. Trid. suadeat vel ipsos ordines minores, ni aliud Episcopo videatur, esse conferendos servatis interstitiis, quo: *accuratius quantum sit huius disciplinae pondus possint (ordinandi) edoceri, ac in unoquoque munere iuxta praescriptum Episcopi se exerceant* (1), idque in ea ecclesia, cui adscripti sunt, nisi forte studiorum causa abfuerint;

II. nihilosecius huiuscemodi exercitii praeceptum, saltem rigorosum, non haberi, neque quoad ordines minores, qui iam communiter considerantur tanquam meri gradus ad maiores, neque quoad subdiaconatum et diaconatum, quum Conc. Trid., etiam de subdiaconis et diaconibus disserens, magis suadendo quam praecipiendo, eos ad suscepti ministerii exercitium pertrahere videatur (2);

III. totam ergo quaestionem esse de presbyteris (nam de Episcopis nostra non est investigatio): de quibus propterea dicimus: *a)* merito concludendum videri, non posse tuto teneri sententiam dicentium

(1) Sess. XXIII. C. XI. *De Ref.* (2) C. XII. *l. c.*

leviter tantum peccare sacerdotem, qui, quum animarum curam haud exerceat, nec speciali celebrandi obligatione devinciatur, ne semel quidem in anno Missam facit: b) praeter hanc obligationem interdum sacrificium offerendi, *per se* nullam aliam presbyteros adstringere quoad ordinis exercitium.

II. De exercitio ordinis ex speciali munere

— Quae usque adhuc disputavimus, clericos attingunt qua ordinis potestate valentes, et propterea qua aliquo modo concipiuntur devincti officio eandem exercendi. Quae vero sequuntur, ad clericos spectant quatenus singularibus in adiunctis constituti considerantur. Hac vero in re dicimus triplici potissimum ex causa fieri posse, ut ad sacra ministeria obeunda quis teneatur; nempe ratione praecepti a legitimo superiore facti; ratione necessitatis, quae proximum premat; et tandem ratione muneris, quod quis legitime susceperit. In primo enim casu obedientia, in secundo caritas, in tertio (saltem ut plurimum) iustitia urget.

Hac autem in re, quae sequuntur speciatim adversa volumus.

I. Citra casum immemorialis consuetudinis non est in Episcopi potestate (ut pluries declaravit S. C. Conc.) adstringere clericos ad sacra obeunda ministeria in aliqua ecclesia, si vel officium aut beneficium id exigens non habeant, vel eidem ecclesiae adscripti non fuerint ad tramitem C. XVI. Sess. XXIII. C. Trid.

II. Hoc tamen absolute intelligendum non est, quum idem sacer consessus interrogatus: *utrum sub (eodem) praecepto obedientiae et (iisdem) intentatis censuris possit Episcopus sacerdotes otiosos vel ferme otiosos et sanitate suffultos compellere ad suscipiendam ecclesiarum curam, saltem donec illis fas sit providere pastorem*, responderit: *affirmative, gravi*

urgente necessitate et ad tempus (1) — alias vero (2) ad similia postulata, attenta cleri penuria, reposuerit tribuendo Episcopis facultatem compellendi, sub praecepto obedientiae et sub censuris, sacerdotes viribus pollentes et ab aliis officiis liberos ad curam ecclesiarum cum cura animarum suscipiendam, usquedum illis alio modo provideri posset.

III. Nullus e converso clericus sine commendatiis sui Ordinarii litteris ab ullo Episcopo ad divina celebranda et sacramenta administranda est admitendus, prout statuit citato capite Conc. Trid. canonem XIII Conc. Chalcedonensis et decretalem Innocenti III relatum sub titulo: *De clericis peregrinis* salubriter innovans.

IV. Non potest tamen Episcopus sacerdotem aliquem e sua dioecesi, et eo minus a Missa in ea offerenda repellere, ea tantum de causa quod peregrinus seu exterus sit.

§ II.

De ecclesia sua non deserenda: ubi et de clericis exteris Romam venientibus.

I. De ecclesia propria non derelinquenda. — Quoniam obligatio ordinis exercendi intime connectitur cum obligatione locum suum non deserendi, superius dictis addere quae sequuntur, valde opportunum putamus:

I. Certum in iure est neminem debere ordinari, qui iudicio sui Episcopi non sit utilis aut necessarius

(1) S. C. Conc. 17 ian. 1886 *in Parmen.* et 28 martii 1890 *in Calven.* (2) S. C. Conc. 9 maii 1884 *in Tolosana* et 31 ianuarii 1891 *in Foroiulien.*

suis ecclesiis, ac proinde neminem ex citata tridentina dispositione (Sess. XXIII. C. XVI) esse ordinandum: *qui illi ecclesiae aut pio loco, pro cuius necessitate aut utilitate assumitur, non adscribatur, ubi suis fungatur muneribus, nec incertis vagetur sedibus.*

II. Contra eum vero, qui ecclesiam suam dereliquerit, poenis est animadvertendum, quum addat idem concilium: *quod si locum, inconsulto Episcopo (seu absque licentia, ut explicant interpretes) deseruerit, ei sacrorum exercitium interdicitur.*

III. Haec tridentina lex non fuit nisi quaedam saluberrima innovatio vetustorum canonum, ex quibus placet totidem verbis heic transcribere: a) canonem XV Concilii Nicaeni relatum a Gratiano: *Non oportet Episcopum, vel reliquos Ordines de civitate ad civitatem migrare; non Episcopus, non Presbyter, non Diaconus transeat. Si quis autem post definitionem sancti et magni concilii tale quid agere tentaverit, et se huiusmodi negotio mancipaverit, hoc factum prorsus in irritum ducatur, et ecclesiae restitatur, cuius fuit Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus (1):* b) canonem III Concilii Antiocheni: *Si quis presbyter vel diaconus vel quilibet clericus, deserti sua ecclesia, ad aliam transeundum esse crediderit, et ibi paulatim tentet, quo migravit, perpetuo manere, ulterius ministrare non debeat, praesertim, si ab Episcopo suo ad revertendum fuerit exhortatus. Quod si postero cationem sui Episcopi non obedierit, sed inobediens persereraverit, omnimodo ab officio suo deponi debere, nec aliquando spem restitutionis habere: si vero propter hanc culpam depositum alius Episcopus susceperit, et ipse a communi synodo poe-*

(1) C. XIX. Caus. VII. Quaest. I.

nam merebitur increpationis, tamquam ecclesiastica iura dissolvens (1).

IV. Verum citata Conc. Tridentini lex locum prae-buit tum variis doctorum opinionibus tum resolutionibus non semper (saltem prima fronte) constantibus S. C. Concilii, adeo ut, quum sat communis evaserit usus omittendi adscriptionem certae cuidam ecclesiae ab eodem concilio praescriptam, non facile esset pronunciare, utrum clerici, beneficio residentiali (ut in-quiunt) carentes et inter ministros certae ecclesiae rite non adlecti, possent, invito Episcopo, in alienam dioecesim pergere ibique munia vel beneficia acceptare.

V. Tamen (quidquid olim controversum fuerit) nobis videtur hodie omnino soluta quaestio, postquam, eadem S. C. C. per decretum *Anteactis temporibus*, die 22 dec. 1894, salubres normas constituendo quoad illos clericos, qui, ex variis orbis partibus Romam variis de causis advenientes, ibidem ad tempus vel in perpetuum commorari intendunt, hoc principium solemniter professum est, nihil omnino inter clericos adscriptos vel minus distinguens: Profecto tum ex veteri Ecclesiae disciplina, tum praesertim ex praescriptionibus S. Conc. Trid. cap. 2. sess. 21 et cap. 16. sess. 23. De reform. ac subsequentibus S. Congregationis resolutionibus, liquet non deesse Episcopis iuris remedia, quibus hanc clericorum (intellige: suam deserentium dioecesim ac ad Urbem citra necessitatem et iustam causam pro lubitu immigrantium) licentiam coerceant. Ob suarum enim ecclesiarum necessitatem Ordinariis perspicuum ius est interdicens, ne sacerdotes, quamvis ad patrimonii titulum ordinati, propriam dioecesim deserant, eosque

(1) C. XXIV. *Ib.*

revocandi quamvis alibi, et ideo etiam in Urbe, per apostolicas litteras residentiale beneficium assequutos, si citra Ordinarii beneplacitum discesserint, eisque praebeatur unde honeste in sua dioecesi vivere possint. Hoc constanti disciplina retinuit S. Congregatio, ut inter alias luculenter patet ex resolutione in causa *Reatina* diei 26 ianuarii 1833 (1).

II. De clericis exteris Romam advenientibus. — Quum Urbs sit, ex singulari Dei dispositione, totius catholici orbis centrum, nihil mirum si usque ab ecclesiae initio undique ad eam, tanquam ad communem patriam, convenerint selectissimi viri, quos optimis de rationibus S. Sedes sibi adscivit et inter romanos clericos accensuit.

Quo more semel inducto — et ex quo illud etiam explicatur, cur per decem circiter priora saecula, religiose custodita disciplina ne aliquis Episcopus ad aliam sedem, et proin nec ad Sedem Romanam, transferretur, plures advenae, ut v. g. Evaristus, Anicetus, Telesphorus, Higinus etc. ad summum pontificatum fuerint assumpti — S. Sedes semper sollerter cavit, ne abusibus exinde via sterneretur. Valde enim inconveniens etsane haud tolerabile visum fuisset, si, aucto quidem clericorum numero, at corruptis eorum moribus, lugere debuisset Roma cum Propheta: *Multiplicasti gentem et non magnificasti laetitiam* (2). Iamvero inter ea, quae saluberrime constituerunt RR. PP. singularem mentionem merentur, prout ad ius nunc vigens spectantes, binae dispositiones Clementis VIII ius singulare constituitentis quoad ordinationem eorum, qui, quum sint exteri, per aliquod temporis spatium in Urbe commoran-

(1) Conf. Decretum: *Anteactis temporibus* 22 dec. 1894

(2) *Isai.* IX. 3.

tur. Quod ius, quum usque ad tempora nostra perseveraverit, iuvat referre quae habentur in Const. *Apost. Sedis* Pii IX. Ibi enim, ubi recensentur suspensiones lat. sent. R. P. simpl. res. sub n.º VII legitur: *Clerici saeculares exteri, ultra quatuor menses in Urbe Roma commorantes, ordinati ab alio quam ab ipso suo Ordinario absque licentia Card. Urbis Vicarii, vel absque praerio examine coram eodem peracto, vel etiam a proprio Ordinario posteaquam in praedicto examine reiecti fuerint, necnon Clerici pertinentes ad aliquem ex sex episcopalibus suburbicariis, si ordinentur extra suam dioecesim, dimissorialibus sui Ordinarii ad alium directis, quam ad Card. Urbis Vicarium; vel non praemissis ante Ordinem Sacrum suscipiendum exercitiis spiritualibus per decem dies in domo urbana Sacerdotum a Missione nuncupatorum, suspensionem ab ordinibus sic susceptis ad beneplacitum S. Sedis ipso iure incurrunt. Episcopi vero ordinantes ab usu Pontificalium per annum.*

III. Refertur decretum « Anteactis temporibus » S. R. Concilii. — Ad tutius et uberius consulendum clericorum in Urbe degentium ac proinde totius cleri romani disciplinae, Leo XIII per iam citatum decretum *Anteactis temporibus* S. C. Conc. plura constituit, quae quamvis a scholae institutionum finibus aberrare videantur, heic de verbo ad verbum trascribimus eo quia, quum recentissima sint, valde difficile est ea aliis in libris invenire; quam regulam, similibus in casibus nos et iam sequutos et in futurum sequuturos, semel pro semper admonemus. — Videlicet: 1. Clerici et sacerdotes saeculares alienae dioecesis, aut etiam regulares extra claustra degentes, nequibunt in posterum stabile domicilium in Urbe statuere absque expressa venia Summi Pontificis per officium S. Congregationis

Concilii impetranda. 2. Qui vero in praesens Romae degunt, si nullo beneficii aut officii titulo ad residendum adstricti sunt, nec per diuturnam commorationem et tacitam aut expressam suorum Episcoporum licentiam domicilium Romae acquisierint, post mensem a die huius decreti elapsum ad suam dioecesim redire debebunt. 3. Nullus ex clericis et sacerdotibus alienae dioecesis ad ecclesiasticum officium, quodcumque sit, aut ad aliud munus quod residentiam in Urbe requirat, eligi a quoquam in posterum poterit, nisi, praeter testimoniales commendatitias sui Episcopi litteras, exhibeat quoque veniam a Summo Pontifice iam obtentam Romae manendi; itemque nemini beneficium conferetur, si assensum Ordinarii sui ad hoc non obtinuerit: atque aliter facta beneficii collatio nulla et irrita erit. 4. Qui ad litterarum scientiarumque studiis operam dandam vel ad honesta negotia peragenda, vel ex alia iusta causa in Urbe cum Ordinarii licentia versantur, statim ac temporaria huiusmodi causa cessaverit, vel a proprio Episcopo revocentur, ad propriam dioecesim redire debebunt, exclusa omni futile excusatione, ac praesertim, ob peculiarem dioecesium his temporibus conditionem, nullatenus eisdem suffragante exceptione sive ex susceptis studiis, sive ex praetensa tenuitate sustentationis ab Episcopo oblatae desumpta: quod si durante hac eorum commoratione in Urbe sese, uti decet, non gesserint, per Vicariatum Urbis propriis Ordinariis denunciabuntur, et ab Urbe discedere cogentur. 5. Quicumque denique, quolibet modo, praesentibus dispositionibus se non conformaverit, aut, quod Deus avertat, eisdem contraverit, ipso facto suspensioni a divinis obnoxius fiet. — Ceterum Episcopi omnium clericorum suorum aequae curam gerant, neque, uti saepe dolendum, e sua dioe-

cesi eos abire facile sinant, qui seu vitae ratione, seu aliis quibuscumque causis sese reprehensione dignos aut molestos exhibeant.

IV. In titulos de clericis peregrinantibus et de clericis peregrinis animadversiones nonnullae: ubi et de antiqua disciplina litterarum formatarum et communionis peregrinae. —

Iis, quae de clericis peregrinis Romam advenientibus sat fuse disputavimus, addere opportunum arbitramur:

I. aliquid speciale interdum habere romanum iter, a fidelibus in genere et a clericis in specie, susceptum, quando nempe id fit intuitu appellationis apud S. Sedem interponendae:

II. hac de re agi in Decretalibus sub titulo: *De clericis peregrinantibus*, et nos ipsos aliqua esse delibaturos in L. IV, quum de appellatione agemus:

III. titulum tamen: *De clericis peregrinantibus* minime esse confundendum cum tit.: *De clericis peregrinis*, nam, si ille ad appellationis materiam spectat, hic proprie respicit modum servandum in admitendis ad divina officia clericis exteris:

IV. quem modum quum nuper descripserimus, illud superesse advertendum, huc spectare inter caetera usum litterarum, quas antiqui *formatas*, nos autem *commendatitias* adpellamus, nec non disciplinam, quae olim viguit, *communionis peregrinae*:

V. quoad antiquas litteras formatas haec esse specialiter notanda: 1. bina earum exemplaria prostare in CC. I. et II. Dist. LXXIII: 2. utrumque gratuito tribui Conc. Nicaeno, at nihilominus referre vetustissimam disciplinam, iuxta quam in hisce litteris, quo authenticae haberentur, graecae litterae numerales (iuxta regulam graeci sermonis propriam) adscribe-

bantur, et ita quidem ut in primis (quod erat omnibus formatis commune) assumerentur litterae initiales Patris, Filii et Spiritus Sancti (aequipollentes numeris 80. 400. 1), iisque adderetur tum littera initialis S. Petri (n. 80) tum verbum: *amen* (n. 1. 40. 8. 50); deinde (quod erat singulis proprium) depromerentur numeri primitè ex prima littera nominis scribentis, dein secundo ex secunda littera nominis illius ad quem litterae dabantur, tertio ex tertia illius in cuius favorem scribebatur, quarto ex quarta littera urbis ex qua litterae mittebantur, ac tandem adnecteretur numerus indictionis (1):

VI. denique ad communionem peregrinam quod pertinet, eam dupliciter olim obtinuisse, seu *proprie* quum aliquis clericus, absque formatis in alienam dioecesim profectus, recipiebatur equidem, at non ita ut ad divina celebranda admitteretur; *improprie* (quod est saltem probabilius, non enim omnes eodem modo hanc communionem explicant) quando aliquis clericus ob crimina ordinum exercitio spoliabatur, ita tamen ut intra clerum locum obtineret quasi peregrinus clericus.

§ III.

De lege caelibatus.

I. **Notio et fundamentum.** — Ecclesiastici caelibatus nomine intelligitur lex, quae clericis in sacris constitutis nuptiarum celebrationem, vel iam rite

(1) Advertendum traditas regulas non semper eodem prorsus modo *practice* obtinuisse, quum v. g. non desint formatarum exemplaria, in quibus deficit *summa totalis numerorum*, de qua fit mentio in proaemio Dist. LXXIII.

ante ordinationem celebratarum usum saltem iuxta modum interdicit.

Merito vero indicta est lex huiusmodi; nam, ut de aliis numero pluribus et auctoritate gravibus argumentis sileamus: *qui cum uore est*, teste Paulo, *solicitus est, quae sunt mundi, quomodo placeat uxori et divisus est* (1).

Neque id aut naturae aut singulorum iura laedit, nam, praeterquamquod nullum adest legis naturalis praeceptum nuptias, saltem singulis individuís, indicens, nemo invitus ad ordines assumitur, ac proin nemo nonnisi sciens prudens saecularibus votis valedicit.

De caelibatu vero ecclesiastico acturi, opportunissimum arbitramur duplicem tridentinum canonem in mentem revocare:

I. *Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse non obstante lege ecclesiastica vel coto; et oppositum nil aliud esse, quam damnare matrimonium posseque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam corerint, habere donum: anathema sit; cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id quod possumus tentari:*

II. *Si quis dixerit statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis, vel caelibatus, et non esse melius ac beatius manere in virginitate aut caelibatu, quam iungi matrimonio: anathema sit* (2).

II. **Origo et evolutio historica.** — Quamvis ecclesia nullo non tempore studuerit, ut clerici vestigia Apostolorum implerent, qui, ut fert veneranda

(1) I. *Ad Corinth.* VII. 33. (2) Sess. XXIV. Can. IX et X.

traditio, post assumptionem ad apostolatam aut virgines permanserunt aut uxoribus se abstinuerunt, non semper tamen, attentis temporum et locorum adiunctis, in huius saluberrimae disciplinae observatione curanda eodem modo se gessit.

Plurima autem nos paucis verbis complectentes, dicimus:

I. primis saeculis legem continentiae in ecclesia sive orientali sive occidentali fuisse servatam, at moribus et consuetudine, non vero scriptis canonibus:

II. benigne tamen fuisse pluribus in locis permissum, ut clerici cum uxoribus cohabitarent quas ante ordinationem duxerant; at iuxta traditionem, quae in Conc. Nicaeno I appellata fuit vetus, maioribus clericis semper interdictum fuisse, quominus post ordinationem nuptias attentarent:

III. saec. IV legem continentiae in occidente aperte per canones fuisse confirmatam:

IV. in oriente ex morum corruptione et disciplinae perturbatione plures abusus invaluisse, adeo ut non desint exempla Episcoporum, qui filios ex nuptiis antea celebratis procreaverint:

V. huic malo aliquod remedium praebuisse Conc. Trullanum, quod constituit ut presbyteri in coniugiis ante ordinationem initis relinquerentur, sed ad episcopatum nonnisi ii assumerentur, qui constanter castitatem coluissent:

VI. quoad ipsos minores clericos variam fuisse in utraque ecclesia disciplinam, quum aliquando concessae iis fuerint nuptiae, aliquando denegatae:

VII. hodie vero hoc ius vigere, ut: 1. si agatur de maioribus clericis ex utriusque ecclesiae disciplina interdictum eis sit nuptias contrahere; et quidem sub poena nullitatis necnon excommunicationis la-

tae sententiae quoad latinos — quod verum est, etiamsi civili tantum ritu vel impedimento dirimenti obstricti id faciant (1) — et longe probabilius — imo certe et sub poena excomm. quoad italos-graecos, etiam quoad subdiaconos ex lit. *Etsi pastoralis* Bened. XIV — sub poena nullitatis quoad orientales: 2. si sermo sit de clericis minoribus: a) matrimonium eis permittatur: b) in ecclesia latina, ex Bonifacio VIII et Conc. Trid. dummodo contraxerint cum unica et virgine, inserviant ecclesiae de mandato Episcopi, et deferant habitum clericalem et tonsuram, eis concedatur esse de clero et frui privilegiis fori et canonis (2): 3. tandem ad nuptiarum ante ordinationem initarum usum quod spectat, eandem esse quoad Episcopos in utraque ecclesia disciplinam, quae eis coniugii usum penitus adimit: discrimen e contra esse quoad alios maiores clericos, quum in ecclesia latina rei uxoriae vacare eis omnimode interdicator, dum permittitur in orientali, saltem quando ad sacra mysteria celebranda eis proxime accedendum non est.

III. Quaestio proponitur ac resolvitur, utrum hac lege teneantur ordinati in infantia vel per vim aut metum: ubi et de dispensatione super lege caelibatus. — De huiuscemodi ordinatis sat erit pauca, quae subsequuntur, advertere:

I. Ordinatio infantium equidem iure reprobat (3) sed valida est (4): idque ob specialem naturam sacramenti ordinis, cuius, sicut et baptismi et confirmationis, proprium est characterem imprimere et potestatem circa sacra tribuere.

(1) *Ex responsione* S. O. 22 dec. 1880 et 13 ian. 1892.

(2) C. Unic. *De clericis coniug.* in VI et C. Trid. Sess. XXIII. C. VI. *de Ref.* (3) C. IV. *De temp. ord.* in VI. (4) Conf. Instruct. Benedicti XIV *Eo quamvis* 4 maii 1743.

II. Idem est repetendum de ordinatione per metum (et quidem, ut supponimus, gravem, iniustum atque ab extrinseco et directe incussum) quum, ut alias admonebamus, coacta voluntas vera sit voluntas.

III. Secus e contra est dicendum, ratione contrariorum, de ordinatis per vim.

IV. Ex allatis principiis non tamen statim est inferendum, vel ordinatum in infantia aut per metum teneri obligationibus adnexis ordinibus maioribus (nam de aliis vix poterit esse quaestio), vel e converso ordinatum per vim posse auctoritate sua ad saecularia vota transire.

V. Revera, ex sacris canonibus, ordinati in infantia non aliter haberi possunt hisce obligationibus adstricti, nisi, postquam sufficientem discretionem iam consequuti et opportune interrogati, rem actam ratam habuerint (1).

VI. Itemque ordinati per metum non aliter iubentur (prout docetur hodie communiter contra aliquos veteres) ut clericalibus officiis satisfaciant, quam si metum, ut aiunt pragmatici, purgaverint, seu, si timore cessante, libere omnino Deo servire constituerint.

VII. E contra nemini, asserenti se vel per vim vel per metum ordinatum fuisse, licet Marte proprio e clericalibus castris abscedere; idque ex generalissimo principio salubriter inducto, quodque etiam quando de coniugio et professione religiosa servatur, nempe coram ecclesia dissolvi debere, quae coram ecclesia celebrata et colligata fuerunt.

VIII. Propterea adeundus est Episcopus seu alius legitimus superior ecclesiasticus, qui, instituto iuri-

(1) C. V. Dist. XXVIII et Bened. XIV. l. c.

dico processu (cuius normas indigitabimus in L. IV, ubi de iudiciis sermo erit), de vi et metu vere passis authentice edoctus sententiam in re proferet, atque libertatis documentum concedet.

IX. Episcopalis sententia non indiget Metropolitani aut S. Sedis adprobatione; tamen optime faciet Episcopus, qui R. P. hac in re consuluerit, tanto magis, quia, si evidenter probari non poterit metus, saltem *per viam gratiae* obtineri poterit dispensatio super oneribus ordinationi adnexis. Huiuscemodi enim dispensationes gravissimis de rationibus per tramitem S. Off. concedi favore diaconorum et praesertim subdiaconorum sat exploratum est; et quidem, ut putamus, non solum publicae utilitatis causa, prout aliquibus, saltem olim, necessarium visum fuit, verum etiam privata necessitate seu utilitate, dummodo ea sit, quae, omnibus perpensis, viri prudentis iudicio vere gravis existimetur.

X. Quae enim aliqui sentierunt, non posse bonum privatum tanti momenti occurrere quanto opus est, ut tali malo scandaloque publico valeat comparari, quale ex matrimonio clerici sequeretur, quodque compenset tantum bonum, quantum est clericorum continentia, minus recte fuerunt excogitata et scripta; nam, dispensatione rite et ob congruam causam tributa, scandali periculum minime subest, continentia autem unius vel alterius clerici non est huiuscemodi habenda, ut sat non possit per alia bona compensari.

XI. Caeterum ratio publici boni raro, et fortasse vix et ne vix quidem, hisce in casibus deficiet, nam qui sine vocatione in Dei sanctuarium ingrediuntur, texte experientia, sanctuarium ipsum facillime sacrilegiis et scandalis polluant atque abominationibus desolationis replent; quos proinde, iustis de causis, vin-

culis solvere et libertati restituere, priusquam per presbyteratus susceptionem perpetuo se mancipient altaris ministerio, res est et ipsis et ecclesiae certissime valde profutura.

XII. Longe tamen aliter esset dicendum arbitramur, si de presbyteris ageretur; quod caeteroquin reapse firmat auctoritate sua ecclesia, quae cum eis non consuevit dispensare, ni ex publica et urgentissima omnino causa, prout praestiterunt Iulius III et Pius VII occasione persecutionis anglicae et revolutionis gallicae, quo tempore non pauci sacerdotes, legibus civilibus suffulti, ad saecularia vota transire haud erubuerant.

TITULUS III.

De clericorum privilegiis

CAPUT I.

De privilegiis clericalibus generatim.

I. **Notio.** — Nomine privilegii, late tamen sumpti ut alias vidimus, intelligitur ius singulare contra vel praeter communem legem certo personarum generi constitutum. Hinc privilegia clericalia nihil aliud sunt, quam specialia iura contra vel praeter ius commune a legislatore ecclesiastico favore status clericalis concessa.

II. **Fundamentum.** — Merito autem voluisse ecclesiam, ut in pluribus clerici speciali iure fruantur, exinde liquet, quod, quum Christo iubente et ipsa ratione suadente, omnino singularis atque a laicali penitus discreta sit clericalis conditio, indecorum esset et fere intolerabile, ut clerici, quos in statu excellen-

tiae et praeeminentiae constitutos conspiciamus, eodem prorsus ac laicales personae iure uti deberent. Quod caeteroquin populorum omnium consensu firmatur, quibus solemne fuit quasdam personarum condiciones, et praecipue sacerdotalem coetum, privilegiis cohonestare.

Quum vero huiuscemodi privilegia ex publica causa inducta sint, nequaquam eis potest a clericis nuncius remitti. Unde merito Innocentius III, de vi privilegii fori Archiep. Pisanum edocens, ut certum principium statuebat: *manifeste patet, quod non solum inciti (clerici) sed etiam voluntarii pacisci non possunt, ut secularia iudicia subeant, cum non sit beneficium hoc personale, cui renunciari valeat, sed potius toti collegio ecclesiastico sive publice indultum, cui praeatorum pacto derogari non potest. Nec iuramentum licite servari potuit, quod contra canonica statuta illicitis pactionibus informatur* (1).

III. **Species.** Tria sunt clericorum privilegia, seu immunitatis, canonis et competentiae, de quibus singulis, separatim, at breviter dicemus.

CAPUT II.

De clericalibus privilegiis in specie.

ART. I.

De privilegio immunitatis.

I. **Immunitatis generica notio et species.** — Paucis contrahentes quae fuse disputant hac in re canonistae, haec saltem adversa volumus:

(1) C. XII. *De foro compet.*

I. Immunitas generatim est ius quoddam, vi cuius ecclesiae, loca sacra et personae ecclesiasticae una cum rebus suis eximuntur a quibusdam oneribus et actionibus, quae eorum sanctitati necnon reverentiae eis debitae minime congruunt.

II. Immunitas est propterea triplex, seu *personalis*, *localis* et *realis*, prout competit personis, aut locis, aut rebus ecclesiasticis.

III. Quamvis autem tres sint immunitatis species, nos hic tantummodo de personali dicemus, alibi, seu in L. II, opportunius de aliis dicturi.

II. **Immunitas personalis in specie.** -- Personalis immunitas tria importat, nempe: 1. exemptionem a publicis officiis, et praesertim ab iis, quae ipsorum statui repugnant; 2. libertatem ab oneribus sive *personalibus*, qualia fuerunt illa quae v. g. media aetate vigeant, quorumque vi tenebantur cives v. g. ad viam reficiendam; sive *patrimonialibus* seu ab obligatione solvendi v. g. tributa ex agris, qui sunt in clericorum privato patrimonio; quod tamen postremum hodie, ob mutata adiuncta, parum vel nihil urgetur; 3. exemptionem certos intra limites a potestate civili, seu privilegium fori, quod quid importet separatim ob rei gravitatem expendimus.

III. **De privilegio fori.** -- Hac in re advertere placet quae sequuntur:

I. De privilegio fori fusissime agunt canonistae, quando exponunt Tit. *De foro competenti*.

II. Nos item ipsi de eo quantum satis dicemus eadem sub rubrica in L. IV, paucis heic animadversionibus contenti.

III. Privilegium fori duo importat seu: 1. *exemptionem a potestate iudicis laici*, ita ut nequeat hic in clericos iurisdictionem exercere: a) in causis crimi-

nalibus omnibus: *b)* in causis civilibus saltem quando clericus rei partes gerit; *c)* imo neque quocumque in causarum genere iuramentum ab eis (v. g. ut a testibus) auctoritative, ut dicunt, seu tamquam ab inferioribus exigere: qua de re aliqua dicemus, quum in L. IV agemus de testibus: 2. *exemptionem a vinculo legis civilis*, non tamen quoad vim directivam, sed solum quoad coactivam, ita ut si clericus v. g. in aliquam legem civilem poenalem implegerit, sit utique puniendus, at a iudice suo et non a laico.

IV. Contra eos, qui in privilegii fori spretum, clericos ad tribunal laicum illegitime pertrahunt, canones graviter advertunt, ut liquet praesertim ex const. *Apostolicae Sedis*, in qua a Pio IX excommunicatione speciali modo reservata R. P. innodantur: *Cogentes sive directe sive indirecte iudices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas, praeter canonicas dispositiones.*

V. Quia tamen disputatum fuerat de germana horum verborum intelligentia, S. C. S. O. die 23 ianuarii 1886 declaravit: *Caput Cogentes non afficere nisi legistatores et alias auctoritates cogentes, sive directe sive indirecte, iudices laicos, ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas praeter canonicas dispositiones.*

VI. Imo, opportuna occasione iure arrepta, eadem S. Cong. declaravit: *Ceterum in iis locis, in quibus fori privilegio per Summos Pontifices derogatum non fuit, si in eis non datur iura sua persequi nisi apud iudices laicos, tenentur singuli prius a proprio ipsorum Ordinario veniam petere, ut clericos in forum laicorum convenire possint: eamque Ordinarii nunquam denegabunt tum maxime, cum ipsis controversiis inter partes conciliandis frustra operam de-*

derint. Episcopos autem in id forum conrenire absque venia Sedis Apostolicae non licet. Et si quis ausus fuerit trahere ad iudicem seu iudices laicos vel clericum sine venia Ordinarii, vel Episcopum sine venia S. Sedis, in potestate eorundem Ordinariorum erit in eum, praesertim si fuerit clericus, animadvertere poenis et censuris ferendae sententiae uti violatorem privilegii fori, si id expedire in Domino iudicarerint.

VII. Huc etiam pertinent binae responsiones S. C. de Prop. Fide, declarantis: a) nunquam sese fore admissuram recursum vel appellationem sacerdotum, qui ad iudices laicos trahere ausi fuerint vel clericum sine venia Ordinarii, vel Episcopum sine venia Sedis Apostolicae, sive in causa ecclesiastica, sive non, nisi prius recursum ad civile tribunal interpositum deseruerint: b) si contingat, ut aliquis ecclesiasticus cedere velit iuribus suis favore alicuius laici in causa contra sacerdotem vel Episcopum, expostulandam et obtinendam ab eo esse licentiam Ordinarii aut S. Sedis (pro casuum varietate) alioquin haberi ut agentem in fraudem legis et debere puniri (1).

VIII. Imo, quum neque per S. Officii declarationem, satis posset dici consultum gravibus necessitatibus huius aetatis, solet R. P. per S. Poenit. concedere ad annum Episcopis, amplissimas facultates, quibus: *sive per se, sive per suum vicarium in spiritualibus generalem, sive per aliam idoneam ecclesiasticam personam ab alterutro ad hoc in singulis casibus specialiter subdelegandam intra fines suae dioecesis et pro grege ipsi commisso uti licite et libere valeant.*

IX. Ex his facultatibus specialem mentionem merentur eae, quibus licentia tribuitur: a) *habilitandi*

(1) 17 maii et 6 sept 1886.

ecclesiasticos quoscunque ac loca pia, ut in iudicium coram iudicibus laicis tam active quam passive comparere, ac proprias causas civiles tantum ac profanas agere valeant: ubi notandum S. Poenit. declarasse die 17 feb. 1886 hisce verbis contineri etiam facultatem permittendi ecclesiasticis (frustra tamen adhibitis aliis remediis) ut licite convenient personas ecclesiasticas et loca pia in causis vertentibus quoad beneficiorum et locorum piorum temporalitates, ut aiunt: b) indulgendi quibuscunque, ut loca pia et ecclesiasticas personas apud iudices laicos in causis civilibus convenire, ac etiam in causis criminalibus, quae periculum capitis nullimode afferunt, accusare valeant, dummodo accusatores aliter propriae indemnitati nequeant consulere, et, quatenus iidem sint personae ecclesiasticae, facta prius protestatione iuxta SS. Canones: c) permittendi iudicibus laicis, aliisque executoribus, sibi ob morum integritatem et studio religionis veneris, ut in causis tam criminalibus mere profanis (exceptis causis Episcoporum, Ordinariorum aliorumque superiorum Praelatorum) quam civilibus item profanis, ecclesiasticas personas bonaque ecclesia vel loca pia respicientibus indicare, iudiciaque etiam diebus festis, ubi ipsa lege coguntur, agere valeant, remoto scandalo et salvis caeteroquin legibus divinis et ecclesiasticis.

X. Ut autem eo redeamus unde alisquantisper aberrare visi sumus, dicimus: 1. non semper clericos frui fori privilegio, quum variis de causis hoc amitti possit, ut v. g. verum est de clericis non in sacris, caelibibus vel non, ob non servatas conditiones, de quibus in C. VI. Sess. XXIII. Conc. Trid. qui proinde, ut declaratum est a S. C. Imm. die 20 nov. 1860 pro ditionis pontificiae locis — ac propterea pro universo

orbe, ut probabilius docetur, quum eaedem urgeant causae — habendi omnino et absolute sunt ut personae laicales: 2. tandem quae hucusque tradidimus eatenus urgenda esse, qua vel iure concordatorum vel legitima consuetudine eis derogatum non sit; quamvis enim tale sit privilegium immunitatis, ut nequeat integre tolli, tamen aliquomodo temperari potest: quamvis diffitendum non sit cautos nos esse oportere, quando de hisce consuetudinibus probandis agitur, quum constet, non raro eas esse vel veras corruptelas iure reprobatas, vel meros effectus alienae violentiae.

IV. De immunitatis, et praesertim privilegii fori, origine. — Huius quaestionis solutionem caeteris postposuimus, quo facilius ea evaderet. Haec autem edicimus:

I. Immunitas improprie dicta, seu quae spectat ad clericos ratione ministeriorum suorum, dubio procul est ad ius divinum referenda.

II. Hinc ex iure divino certe descendit quod clerici hisce in rebus, v. g. in sacris faciendis etc. legem recipiant a praelatis suis, ac, si quid hac ex parte deliquerint, ab his diiudicentur et puniantur.

III. Controversum e contra est quonam fonte fluat immunitas proprie dicta, seu *privilegium*, vi cuius clerici a quibusdam oneribus, actibus etc. liberi censentur.

IV. Reapse iuxta *regalistas* fuit huiusmodi privilegium a principibus ecclesiae concessum, et ita quidem ut ab eis possit revocari; hisce enim in rebus clerici per se non versarentur in diversa conditione ac caeteri cives, nec proinde diverso a caeteris iure uti deberent.

V. E contra plures doctores catholici illud repetunt ex iure divino, idque sive quia iam obtinuit in

antiqua lege... sive quia penes nos semper viguit... sive quia in Concilio Lateranensi IV declaratum reapse reperimus ab Innocentio III: *Cum a iure tam divino quam humano laicis potestas nulla in ecclesiasticas personas attributa sit* (1); sive quia in Concilio Trid. haec quoque novimus declarata: *Ecclesiae et personarum ecclesiasticarum immunitas Dei ordinatione et canonicis sanctionibus constituta est* (2).

VI. Alii e contra, perpendentes clericalis status praeeminentiam et singularissimam conditionem, iuri equidem divino tribuunt quod clerici speciali iure frui debeant, at negant singula quae ad immunitatis privilegium pertinent, esse formaliter e iure divino, quum de facto constet v. g. vi concordatorum vel consuetudinis plura ex eis, ut superius indicavimus, mutationibus fuisse subiecta, quod profecto non posset esse verum, si ius divinum non esset immunitatis merum fundamentum, sed causa proxima et formalis.

VII. Quod si quis quaerat quatenus ex hisce opinionibus sit retinenda, nos respondebimus: 1. primam seu regalistarum esse prorsus reiiciendam, tum quia est falsum clericos versari in eadem conditione ac caeteros cives; tum quia, etsi esset verum aliqua privilegia fuisse primitus a principibus concessa, nihil exinde iuvaretur causa adversariorum, cum vera ratio, propter quam ea veram privilegii clericalis indolem sortita sunt, esset repetenda ex facto ecclesiae tales concessionibus acceptantis et lege sua firmantis: 2. secundam, seu repetentem hoc privilegium formaliter ex divino iure, minus solidis argumentis fulciri, quum v. g. et Veteris Testamenti auctoritas non possit urgeri, nisi per

(1) Sess. IX.

(2) Sess. XXV. C. XX. *De Ref.*

viam remotae analogiae et similitudinis itemque verba Concilii Tridentini commode possint explicari hoc sensu, quod immunitas nitatur iure divino tanquam eo, in quo fundatur tum praecellentia status clericalis, tum ecclesiastica potestas immunitatis privilegium constituens etc.

ART. II.

De privilegiis canonis et competentiae.

I. De privilegio canonis. — Est privilegium, vi cuius tutela praebetur ipsi clericorum personae, adeo ut si quis, suadente diabolo, manus in clericum iniecerit, sacrilegii reatum et excommunicationis R. P. simpliciter reservatae poenam incurrat.

Hoc privilegium primitus ab Innocentio II in Conc. Rhemensi inductum, generale evasit opera Conc. Lateran. II sub eodem Pontifice, quod illud ampliatum voluit, ut occurreret diris persecutionibus, quibus haeretici illius aetatis, duce Arnaldo Brixienti, clericos divexabant.

Attentis verbis, quibus canones rhemensis et lateranensis fuerunt concepti, videretur dicendum hanc censuram ferendae tantum sententiae fuisse. Verum postea, saltem moribus, receptum est, ut haberetur tamquam latae sententiae; imo, scriptis canonibus, extensa quoque fuit v. g. ad mandantes et ratihabentes (1).

Attamen, quidquid olim fuerit, arbitramur rem omnem hodie esse existimandam tantum ex verbis citatae constitutionis pianae, in qua puniuntur excommunicatione simplic. res (N. II): *Violentas manus, suadente diabolo, iniicientes in clericos vel atriisque*

(1) Conf. C. VI. et XLVII. *De sent. excomm.* et C. XXIII. *e. t.* in VI.

sexus monachos, exceptis quoad reservationem casibus et personis, de quibus iure vel privilegio permittitur, ut Episcopus aut alius absolvat.

Pretium autem operae est admonere, specialissimo modo ecclesiam personali incolumitati studuisse maiorum praelatorum. Celebris hac in re est decretalis Bonifacii VIII contra S. R. E. Cardinalium persecutores; qua decretali nihil fortasse severius in toto iure canonico occurrit, quum ibi statuatur, ut contra DD. Cardinalium interfectorem sic: *potestas iurisdictionis insurgat, sic rigor ultionis insiliat, quod contra citae subsidium mortis solatium invocet, vicens poenae non culpaе, vindictae speculum non offensae* (1).

Huc etiam referenda est citata constitutio plana, qua parte excommunicationi speciali modo R. P. reservatae subiicit: *Omnes interficientes, mutilantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hostiliter insequentes S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedisque Apostolicae Legatos, vel Nuncios, aut eos a suis dioecesibus, territoriis, terris, seu dominiis eiicientes, necnon ea mandantes, vel rata habentes, seu praestantes in eis auxilium, consilium vel favorem.*

II. De privilegio competentiae. — Est privilegium, vi cuius clericus, qui ob inopiam debita solvere nequit, in carcerem detrudi, vel excommunicationi subiici, vel aliis molestiis urgeri non potest, nec omnibus bonis suis cedere tenetur, sed ius habet ut congrua portio ipsi assignetur ad honestam vitae sustentationem; praestita tamen cautione, quod, si ad meliorem fortunam devenerit, aes alienum integre solvet.

(1) C. V. *De poenis* in VI.

Inductum fuit hoc privilegium, ne clericus cum status ecclesiastici dedecore emendicare cogatur. Nec hoc novum est, quum constet vel in iure romano pluribus personis indultum fuisse, ne ultra solverent quam facere possent.

Tamen, ut clericus hoc privilegium utiliter invocare queat, opus est ut pulsetur actione personali, in iudicio civili, atque ut conventus debita fraudulentè non deneget; ut fuse traditur in commentariis C. *Odoardus*, quod est N. III sub Tit. *De solutionibus*.

SUBSECTIO II.

De regularibus.

Duobus capitibus dicemus: 1. *de statu regulari in se spectato*: 2. *de regularium iure*.

CAPUT I.

De statu regulari in se spectato.

Quinque articulis dissertabimus: 1. *de vitae religiosae essentia*: 2. *de eiusdem origine*: 3. *de ipsius evolutione*: 4. *de eius praestantia et utilitate*: 5. *de praecipuis erroribus vitae religiosae adversis*.

ART. I.

De vitae religiosae essentia.

I. De vitae christianae variis conditionibus seu gradibus. — Quoniam status religiosi germanum conceptum assequi non possumus, nisi apprimè cognoscamus, quid sit et quotuplex status vitae christia-

nae generatim spectatus, praemittimus: 1. nomine status vitae in genere (ut inquiunt) intelligi certam vivendi formam, praeditam firmitate ex causa aliquatim perenni inducta: 2. statum vitae christianae esse duplicem, videlicet statum vitae communis, qui omnibus fidelibus vi ipsius christianae professionis convenit, quemque necessario ipsi sequi debent ni velint excidere a proprio fine et aeternae beatitudinis iacturam miserrime pati; atque statum perfectionis, qui illis proprius est, quorum firma est voluntas Deo adhaerendi per vivam caritatem, quae non solum mandatorum, sed et consiliorum, observationem operatur: 3. statum perfectionis duplicem et ipsum esse, nempe perfectionis acquisitae et perfectionis acquirendae: 4. statum perfectionis acquisitae proprium esse illorum, qui, vi munerum quae in ecclesia assequuti sunt, eo animo esse debent, ut constanter parati sint strenue pro Domino decertare, omniaque ferre et pati, ut fidelium quibus praesunt necessitatibus, etiam cum vitae discrimine, consulant: quales profecto sunt Romanus Pontifex, imo et singuli Episcopi: 5. statum perfectionis acquirendae seu statum ad perfectionem tendentium, rursus bifariam dividi, ita ut unus sit late et improprie talis seu non completus, et alter vere et proprie talis seu completus: 6. statum perfectionis acquirendae non completum haberi per firmum propositum saltem aliquid in Dei famulatu praestandi praeter id. quod sine peccato omitti nequit, v. g. observandi unum vel aliud ex pluribus consiliis, quae Christus suggestit, quorumque nobilissima exempla nobis reliquit: 7. statum vero completum importare voluntatem — et voto quidem perpetuo firmatam, nam aliam causam, quae perennitatem huic statui necessariam inducere valeat, nullatenus exco-

gitare possumus -- Deo obsequium singulare prae-
bendi per oblationem voluntatis, carnis et bonorum
temporalium; scilicet per observantiam trium consi-
liorum quam maxime aptorum ad nos Dei servitio
mancipandos, seu obedientiae, castitatis et paupertatis.

II. Status religiosi intima natura. — Iamvero
hisce praemissis ac suppositis, facile cernere est, in eo,
quoad essentiam, consistere statum religiosum, ut sit
status illorum, qui perfectionem christianam anhelant,
at non quamcumque sed integram et completam, seu
perfectionem quae non aliter obtineri potest quam per
firmum propositum, imo votum perpetuum, tria prae-
cipua evangelica consilia colendi.

Et profecto non alius ab hoc est conceptus, quem
vitae religiosae aperte tradunt Patres, Concilia et Pon-
tifices; imo quem ipse communis fidelium sensus sibi
effingit. Vel unius Conc. Trid. satis erit auctoritatem
in medium afferre. Quum enim sapientissimi illi Patres
optime compertum haberent: *quantum ex monasteriis,
pie institutis et recte administratis, in ecclesia Dei
splendoris atque utilitatis oriatur*, antequam (nihil
antiquius habentes quam disciplina regularem ubi
collapsam instaurare, ubi conservatam magis firmare)
iustissimas reformationis regularium normas (in XXII
capita Sessionis XXV) tributas decernerent, eis tam-
quam fundamentum praesupposuerunt germanum vi-
tae regularis conceptum. Ac propterea illud memora-
tum voluerunt, teneri regulares omnes, tam viros
quam foeminas, ad instituendam et componendam
vitam *ad regulae, quam professi sunt, praescriptum*,
atque in primis ad ea fideliter observanda, *quae ad
suae professionis perfectionem ut OBEDIENTIAE, PAU-
PERTATIS et CASTITATIS, ac si, quae alia sunt alienius
regulae et ordinis peculiariora vota et praecepta, ad*

eorum respectire essentiam nec non ad communem vitam, victum et vestitum conservanda pertinentia. Illud praeterea caventes ut: omnis cura et diligentia a superioribus adhibeatur, tam in capitulis generalibus et provincialibus, quam in eorum visitationibus, quae suis temporibus facere non praetermittant, ut ab illis non recedatur; cum compertum sit ab eis non posse ea, quae ad SUBSTANTIAM REGULARIS VITAE pertinent, relaxari. Si enim illa, quae BASES SUNT ET FUNDAMENTA TOTIUS regularis disciplinae, exacte non fuerint conservata, totum corruat aedificium necesse est.

III. Status religiosi essentialia elementa ulterius expenduntur. — Quid certe sit essentialiter status religiosus vidimus. Quod si quis quaerat, utrum praeter observantiam voto perpetuo firmatam trium consiliorum obedientiae, castitatis et paupertatis, ad essentiam quoque vitae religiosae alia elementa sint necessaria respondebimus:

I. requiri sane tum ut quis plene se Deo tradat, tum ut traditio ab aliquo ut Dei ministro huius nomine acceptetur; secus enim totalis illa oblatio, quam, religionem profitendo, homo de se (prout communis est sensus) Deo facit, magna ex parte frustranea evaderet, quum nequeat exigi, quippe id non sine miraculo fieret, ut Deus per se proxime eam ratam habeat atque iura ex huiuscemodi actu acquisita exerceat;

II. non tamen certissime opus esse, ut vota sint solemnia seu (prout rectus et communius explicatur) sint talia, ut actus in contrarium positi vel sint ipso iure nullius roboris, quemadmodum verum est in votis castitatis et paupertatis; vel saltem rite possint a superiore irritari, uti contingit quoad votum obedientiae, qua parte v. g. factae promissiones regulae non adversantur, nam secus per se vi omni carerent;

III. revera votorum solemnitatem *ex sola constitutione ecclesiae* fuisse inventam, ut aperte tradit Bonifacius VIII in C. Un. *De voto et voti redempt.* in VI, et propterea minime posse ipsam eiusmodi censi, sine qua essentia status religiosi haberi nequeat, quum haec, ut mox videbimus, ad ius divinum sit referenda;

IV. nec audiendos esse qui votorum solemnitatem consistere censent, vel in quadam externa consecratione, vel in quadam traditione ab ecclesia nomine Dei acceptata, nam: 1. haec placita manifesto contradicunt Bonifacio VIII, qui, consultus, ut liquet ex citato capite: *quod votum debeat dici solemne ac ad dirimendum matrimonium efficax*, praeiacto principio, ut iam diximus: *quod voti solemnitas ex sola constitutione ecclesiae est inventa*, declarandum censuit: *illud solum votum debere dici solemne, quantum ad post contractum matrimonium dirimendum, quod solemnizatum fuerit per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem expressam vel tacitam factam alicui de religionibus per Sedem Apostolicam approbatis*: 2. praeterea exinde probantur falsa, quod habeantur veri religiosi sine externo illo consecrationis ritu (ut v. g. religiosi *tacite* professi), et e converso non desint religiosi, qui, non obstante acceptata traditione haud censentur regulares solemniter professi (ut en qui, expleto novitiatu, vota simplicia nuncupare coguntur, antequam ad solemnia admittantur);

V. quidquid autem olim censuerint de necessitate solemnitatis in votis religiosis emittendis, contrariam conclusionem certam evasisse postquam expresse declaratum est a Gregorio XIII: *a) religiosos simpliciter professos societatis Iesu: vere et proprie religiosos fuisse et esse, et ab omnibus censi et nominari de-*

bere (1): *b) tria huiusmodi societatis vota, tametsi simplicia, ut substantialia religionis vota ab hac Sede (Apostolica) fuisse admissa, illaque emittentes in statu religionis vere constitui, quippe qui per ea ipsi se societati dedicant, atque actu tradunt seque divino serritio mancipant* (2): 1. illud tamen nos libenter concedere, in ecclesiae potestate esse decernere, utrum vota esse debeant solemnia, vel an sufficiat ut sint simplicia; quamvis enim, ut saltem probabilius doceatur, approbatio positiva ecclesiae non spectet ad substantiam vitae religiosae, certum tamen est eius potestate contineri conditiones quasdam apponere, quibus non servatis status religiosus desinat esse talis, nam quomodo poterit concipi status religiosus non obstante ecclesiae prohibitione? numquid *status peccati* poterit esse *status completus perfectionis acquirendae*? 2. imo eo usque nos progredi, ut absque difficultate ulla admittamus: *a) vota solemnia et simplicia utpote entitative eadem, quamvis effective diversa, posse ecclesiae facto converti, prout aiunt scholae, adeo ut, nullo interveniente ex parte voventis novo actu, queat votum simplex fieri solempne et e converso: b) posse votum solempne castitatis a R. P. valide relaxari sine causa, at quoad solemnitatem ipsam, non quoad voti vinculum, ita ut nuptiae subsequentes ratae quidem, sed illicitae, essent dicendae.*

ART. II.

De vitae religiosae origine.

I. Notiones praeviae — Quia in vita religiosa duo sedulo distinguenda sunt, videlicet ea, quam su-

(1) Const. *Quando fructuosius* a. 1583. (2) Const. *Ascendente Domino* a. 1584.

perius diximus *religiosae vitae essentiam* atque *formam accidentalem*, ut aiunt, qua eadem essentia in concreto existit, iam liquet investigandum esse quisnam *essentiae* et *quisnam modalitatis* auctor fuerit, seu quisnam vitae religiosae auctor primarius fuerit et quisnam secundarius.

II. De auctore primario vitae religiosae.

Quatenus agatur de ipsa religiosi status essentia, arbitramur nulli catholico in dubium revocare licere, tum Christum ipsum fuisse eiusdem auctorem, tum proinde religiosam professionem ita esse in ecclesia perseveraturam, ut, neque ex se neque ullius iuris humani dispositione, ullatenus extingui queat. Reapse non alius effingi potest religiosi status auctor, quam ille, qui ad evangelica consilia et verbis et exemplo homines vehementissime adhortatus est; nam huiuscemodi status tandem aliquando nihil aliud est, quam modus omnino completus consilia ipsa observandi.

Nec opponas Christum ad consilia quidem sequenda adhortatum homines fuisse, at prorsus siluisse de consiliorum observantia firmanda per votum, sine quo quidem status religiosus concipi nequit. Respondimus enim sat mentem suam et hac ex parte Christum pandidisse, quum proposuerit scripturas V. T., in quibus manifestissime hominibus suadetur, ut Deo votorum obsequia exhibeant.

III. De auctore secundo vitae religiosae.

At si res ita se habet, prout diximus et probavimus, quoad auctorem primarium vitae religiosae, longe aliter dicendum est, quatenus de forma accidentali eiusdem status quaestio instituat. Ea enim omnia quae ad hanc formam pertinent, Christus collata voluit prudenti ecclesiae arbitrio.

Unde causa petenda est vere mirificae varietatis, quam pro diversis ecclesiae aetatibus in vitae religiosae observantia, historia duce, cernere est; adeo ut v. g. sciamus non defuisse primis saeculis, ut docet melior sententia, qui vitam religiosam vere colerent, licet nullus tunc ordo regularis existeret.

Quin imo eidem similiter causae illud tribuendum, quod ecclesia quosdam ordines regulares vel introduci vetuerit vel legitime inductos iustissimis de causis extinxerit.

Denique tam verum est ea omnia, quae formam extrinsecam, et non substantiam religiosae vitae, attingunt, ab ecclesia pendere, ut merito huic tribuant doctores potestatem omnes omnino ordines regulares (si bonum animarum id exposcere videretur, qui tamen casus omnino chimaericus est) extinguendi, atque, prorsus abolita socialis vitae religiosae forma, mere privatam seu *individualement* (ut aiunt) restituendi, prout olim in usu fuit. Neque enim communis vita aliave similia, v. g. certae regulae professio, certus vestiendi modus, assequutio alicuius peculiaris finis, puta puerorum erudiendorum cura, ad vitae religiosae essentiam pertinent; adeo ut profecto non falleretur, qui affirmaret discrimen esse inter vitam religiosam et regularem: nam vita religiosa in abstracto separatim consistere potest a vita regulari, quamvis hodie, ita ecclesia iubente, utraque simul confundatur, quum nonnisi in ordine regulari possint christifideles vitam religiosam profiteri. Nec (sit obiter dictum) mirari quis debet ecclesiam formae individuali vitam religiosam profitendi absolute, et imo exclusive, praetulisse socialem. Constat quippe non solum ita longe facilius devitari abusum, qui statum religiosum interdum inficiantur, verum et longe uberiores fructus ex eo colligi posse.

ART. III.

De vitae religiosae evolutione.

Separatim dicemus: 1. *de evolutione historica vitae religiosae*; 2. *de evolutione eiusdem iuridica.*

§ I.

De evolutione historica vitae religiosae.

I. Notiones praeviae. — Non fuisse constantem modum practicum religiosae vitae profitendae, et historica monumenta apertissime testantur, et caeteroquin persuadet vel ipsa ratio, quum ea, quae ad illius formam accidentalem pertinent, Christus, ut mox tradebamus, ecclesiae definienda reliquerit. Ad sex vero, saltem praestantiores, solent ab historiae cultoribus reduci vitae religiosae epochae; quae, appellatione desumpta ex ea forma, quae potissimum in singulis noviter inducta est, dictae fuerunt: *ascetarum, eremitarum, coenobitarum, monachorum, mendicantium*, necnon *clericorum regularium*. De quibus singulis separatim, at brevissime, dicemus.

II. Epocha prima et secunda seu ascetarum et eremitarum. — Plurimorum sententia fuit, in epocha prima, quae ab ecclesiae initio se protendit usque ad dimidium saec. II, imo et in epocha quoque secunda, quae reliquum tempus usque fere ad datam ecclesiae pacem complectitur, nullum fuisse sive marem sive foeminam, qui vere et proprie religiosus fuerit.

At gratuita prorsus adparet istiusmodi assertio, si venerandae illius antiquissimae aetatis monumenta attenta simul et docta manu perscrutentur.

Equidem minime diffitemur tunc temporis, rerum adiunctis id non ferentibus, haud fuisse in ecclesia regularia instituta proprie dicta, et eo minus cum expressis votis et certis regulis. At ab institutorum regularium defectu ad vitae ipsius religiosae defectum nullatenus arguere possumus, quin offendamus in logicam. Vita enim religiosa, quoad substantiam spectata, non aliud est (ut saepe diximus) quam status eorum, qui christianam perfectionem adipisci contendunt per observantiam – voto perpetuo saltem tacito confirmatam – trium praecipuorum ex evangelicis consiliis. Iamvero religiosae vitae, hoc modo consideratae, non una sed imo multiplici sub ratione exempla frequentissima occurrere in illis vetustissimis monumentis certissimum videtur.

Et revera: 1. ut praetermittamus Apostolos, quos vere religiosos fuisse theologi numero plures et auctoritate gravissimi affirmant; itemque, ut: 2. silentio omittamus tum fervidissimos primaevos fideles hierosolymitanos, quorum plures vitam religiosam amplexatos fuisse testabatur saec. IV Abbas Piammon penes Cassianum; tum fideles alexandrinos S. Marci discipulos, quorum non paucos eandem vitam professos fuisse sub nomine essenorum seu therapeutarum saltem probabile est: 3. nullatenus in dubium vocari posse videtur, completum perfectionis statum, votis saltem tacitis sed perpetuis firmatum, illos coluisse, a quibus in morem venit, ut prima et secunda epocha appellationem susciperent, nempe *ascetas* et *eremitas*.

Ascetarum nomine ii dicti sunt, qui, terrenis curis ac saeculi voluptatibus abdicatis, fusca tunica per Episcopos induti totos se Deo sacrabant, atque statum omnino peculiarem in ecclesia nanciscebantur, ita ut

variis etiam privilegiis cohonestarentur. Eremitae autem illi erant, qui, vel ad persecutionum pericula declinanda, vel ad pleniorē sui oblationem Deo exhibendam atque ad facilius et tutius mundi illecebras effugiendas, vestigiis inhaerentes praesertim Pauli et Antonii – quibus propterea, illi ut auctori, huic ut illustratori, huiusmodi vitae genus tributum fuit a S. Hieronymo (1) – deserta in loca concedebant, divinis rebus assidue vacaturi atque vitam angelicam potius quam humanam indesinenter peracturi. Verum tum ascetas tum eremitas, saltem ad substantiam quod attinet, vitam religiosam, si forsan non semper, per saepe ad minimum, fuisse professos exinde plene constat, quod, ecclesia adprobante et per Episcopos expresse vel tacite id acceptante, ipsi huiusmodi vivendi modum amplexabantur et colebant, et ita quidem ut ab ea amplius resilire non liceret.

III. Epocha tertia seu coenobitarum. — Epocham secundam tertia excepit, quae *coenobitarum* nuncupatur, quaeque a secunda valde dignoscitur, quum dubio procul exhibeat modum, omnibus perpensis, longe perfectiorem, vitam religiosam agendi; quem quidem modum invexit Pacomius Aegyptius eremi incolas, antea in cellis seu *lauris* dispersos, ad communem vitam convocans in monasteria.

Longe autem maior fuit huius secundae epochae praestantia et gloria prae antecedentibus, quum vita coenobitica, opera praecipue S. Basilii in oriente et S. Athanasii in occidente latissime diffusa, altas radices fixerit et uberrimos aeternae vitae fructus protulerit.

IV. Epocha quarta seu monachorum — Ortum haec habuit saec. VI opera S. Benedicti, qui vi-

(1) Epist. XXII ad *Eustochium* C. 16.

tam coenobiticam perficiendo, stabilem regulam certumque modum tum religiosi status colendi, tum regularis habitus deferendi et quidem pluribus monasteriis communem, primus invexit; vere dignus propterea, qui patriarchae monachorum totius occidentis laudem amplissimam obtinuerit. Nam Benedictum tamquam magistrum et ducem non solum agnoscunt et celebrant, qui, licet in pluribus ordinibus coadunati, Benedictini communiter adpellantur, sed et plures aliae familiae regulares, quae, etsi proximos legislatores a Benedicto distinctos habuerint, tamen perbelle considerari possunt, imo et debent, ut totidem immensae familiae benedictinae surculi; quales sunt v. g. Congregationes Camaldulensis, Sylvestrina, Vallis Umbrosae atque Cisterciensis, a qua postea, seu saeculi XVII mediis temporibus, prodiit Reformatio dicta *de Trappa*.

V. Epocha quinta seu mendicantium. — Saeculo XII, opera maxime S. Dominici et S. Francisci, vita regularis novam maximamque evolutionem habuit. Et ita initia sumpsit epocha quinta, quae *mendicantium* dicta est (eo quia solerent fratres ostiatim victum sibi emendicare) quaeque omnium fortasse fuit celebrior.

VI. Epocha sexta seu clericorum regularium. — Quintam epocham saec. XVI excepit sexta, quae *clericorum regularium* nomen obtinuit, quorum patriarcha et primaevus legislator fuit S. Caietanus Thienaeus, Theatinorum fundator; illustratores vero S. Antonius Maria Zaccaria, S. Hieronymus Aemiliani, S. Ignatius de Loyola, S. Franciscus Caracciolo, S. Camillus De Lellis, B. Ioannes Leonardi, atque S. Iosephus Calasancius, a quibus originem duxerunt Clerici Regulares Cong. S. Pauli, vulgo Barnabitae, nec

non Clerici Cong. *de Somascha*, Iesuitae, Clerici Reg. Minores, Clerici Ministrantes Infirmis, Clerici Reg. a Matre Dei et tandem Clerici Reg. Scholarum Piarum.

VII. In praedicta animadversiones nonnullae. — Quae de regularis vitae historica evolutione diximus, pro re nostra satis esse viderentur. Nihilominus, iam dictis addere opportunum arbitramur: 1. nos praecipuas tantum huius evolutionis lineas ducere intendisse: 2. nihil ergo mirum, si aliquot ordines etiam illustres et egregios silentio praetermisimus: 3. caeterum ordines aliquos originem peculiarem vel habuisse vel saltem sibi vindicare; quales sunt: *a*) v. g. ordo Canoniorum Lateranensium seu SS. Salvatoris (ita appellatorum a Basilica Lateranensi, cuius servitio per plura saecula fuerunt adscripti), qui nihil aliud sunt quam venerabilis reliquia (si ita loqui fas est) canonicorum regularium in genere, quorum institutio ad antiquissima tempora est referenda, prout alibi indigitavimus, et quorum usus fuit media aetate valde communis: ubi notandum Abbatem Generalem Canoniorum Lateranensium (nomine *Praelati Apostolici* ab Alexandro VII donatum) primum locum obtinere inter omnes alios abbates et generales ordinum religiosorum: *b*) ordo Carmelitarum, cuius valde incerta sunt exordia; qua de re tam acris olim exarsit controversia inter PP. Bollandianos affirmantes huius ordinis originem non esse saec. XII antiquiorem, et Carmelitas ipsos contendentes ipsorum familiam non alios primaevos patres habuisse quam Prophetas Eliam et Eliseum, ut Innocentius XII (a. 1698) auctoritate apostolica utrique agmini, ut ab armis cessaret, imperaverit: *c*) ordines redemptionis captivorum, ut v. g. ordo SS. Trinitatis et B. M. V., de Mercede, necnon ordines militares ut, v. g. ordo Equitorum Teutonicorum,

et ordo Hospitalariorum idest Equitum Rhodiensium seu Melitensium (cuius aliqua vestigia etiam hodie supersunt), qui omnes instituti fuerunt in fidei christianae tutamen, at diversis omnino modis procurandum, nempe, vel redimendo captivos qui in infidelium manus inciderant vel arma contra hos suscipiendo: 4. ad epocham sextam, seu clericorum saecularium, etiam pertinere potissimum originem plurium aliorum institutorum ab essentia vitae regularis deficientium, quippe sunt aut sine tribus votis substantialibus, aut saltem cum votis temporariis tantum, sed nihilominus vitam ipsam aliquammodo imitantur, ut v. g. Cong. S. Vincentii a Paulo et S. Philippi Nerii, prout uberius dicemus, quando de hisce institutis sermonem instituemus: 5. vitam religiosam, ad foeminas quod spectat, plus minusve eodem modo se evolvisse ac pro maribus; qua tamen muliebris sexus imbecilla conditio id ferebat, ita ut: *a*) v. g. si nullum aut, melius, fere nullum exemplum reperiatur foeminarum eremitarum, vel ipsis primis saeculis frequentissima occurrant exempla mulierum, maxime virginum, quae domi prius, mox vero in monasteriis, totas se Dei famulatui mancipabant: cuius insigne praebet testimonium S. Cyprianus, quum in opusculo: *De habitu virginum*, foeminas Deo sacras laudat utpote praeclarum coetum a communibus fidelibus omnino distinctum: *b*) maxima fuerit religiosae vitae pro mulieribus evolutio et perfectio, tum epocha mendicantium, nam tunc in morem venit ut eiusdem spiritus et finis religiones instituerentur (salva proportione) sive pro maribus sive pro foeminis, quemadmodum verum est v. g. de ordinibus S. Dominici, S. Francisci, et Servorum B. V., tum, imo et praesertim, epocha clericorum regularium, quando, opera S. Vincentii a Paulo in Gallia et S. An-

gelaе Merici in Italia, plene sociata est in eis vita activa contemplativae, at aiunt; atque amplissima provincia scholarum et piarum domorum curandarum eis fuit concredita.

§ II.

De evolutione iuridica vitae religiosae.

I. Notiones praeviae. — Eodem modo quo habetur historica vitae religiosae evolutio, quia varius pro variis temporibus fuit modus practicus vitam religiosam profitendi, sic et habetur iuridica eiusdem evolutio, eo quod varia fuit pro temporum varietate conditio iuridica vitam religiosam profitentium.

Hanc autem variam disciplinam summis lineis nunc describemus, in primis spectantes evolutionem iuridicam vitae religiosae quoad mares, postea quoad foeminas, et aliqua tandem appendicis ad instar subnectentes quoad ordines duplices, seu mixtos quodammodo ex maribus et foeminis.

II. De evolutione iuridica vitae religiosae quoad mares. — Quum hac in re omnia et singula persequi haud valeamus, saltem quae sequuntur adversa volumus.

I. Primis temporibus, quum vita religiosa solitario et non socialiter exerceretur, eam profitentes non multum a fidelium vulgo distabant; exceptis enim quibusdam praerogativis, quibus prae caeteris pollebant, ad reliqua quod attinet, sub omnimoda Episcoporum dependentia et obedientia erant, unde non immerito affirmaretur fuisse religiosos illius aetatis velut selectissimos laicos, quibus singulari modo propositum erat christianam perfectionem ipso *in sae-*

culo (ut nostri temporis communem loquendi usum ad illud aevum transferamus) excolere.

II. Idem quoque verum fuit in epocha eremitarum, quin imo et in epochae coenobitarum initiis quum etiam tum, aut sine superiore regulari religionis ii vitam egerint, aut saltem sub superiore, amicali tantum et paterna, minime vero iuridica, potestate praedito; fereque nihil caeteroquin quoad eos immutatae fuerint relationes, quibus omnes fideles Episcopis suis devinciebantur.

III. Consulto tamen diximus *in epochae coenobitarum initiis*, quia aliter postmodum negotium processisse libenter fatemur; nam, ut certis monumentis constat, iam sub finem saec. IV adparent exemptionis a potestate episcopali velut prima lineamenta et vestigia; unde merito potuit S. Epiphanius apud Ioannem Episcopum Hierosolymitanum, qui contra illum de ordinato in presbyterum quodam monacho conquerebatur, semet excusare dicendo, non in paroecia (seu dioecesi) sed in monasterio se id praestitisse (1).

IV. Imo hoc exemptionis, seu, ut alicubi dicebatur, *libertatis*, privilegium (quod certe non poterat concipi sine potestate iuridica penes coenobiorum abbates, seu superiores, saepe etiam *archimandritas* vel *hegumenos*, *decanos*, *centenarios* pro variis casibus adpellatos) aliquibus in regionibus spectatum fuit velut necessarium corollarium professionis religiosae.

V. Et reapse, quamvis Conc. Chalcedonense anno 457 celebratum, canone IV, per Novellas LXVI et CXXIII auctoritate imperiali firmato, demandatam expressis verbis voluisset Episcopis curam monachorum, nihilominus a Conc. Carthaginiensi anno 525 habito, oc-

(1) Conf. *Epist. 115 (alias 60) S. Hieronymi.*

casione arrepta a controversia, quae inter Episcopum Liberatum et Abbatem Petrum agitabatur, sancitum fuit ut generalis norma: *Erunt igitur omnia omnino monasteria sicut semper fuerunt, a conditione clericorum modis omnibus libera* (1).

VI. Caeterum exemptionis, saltem in pluribus negotiis, privilegium in regulam generalem transiit in epocha quarta seu monachorum, quorum privilegia valde auxit S. Gregorius M.; qui, quum monachus et ipse fuisset, atque et ex exercito monasterii regimine apprime notum haberet: *necessarium* (esse) *monasteriorum quieti conspicere et de eorum perpetua securitate tractare*, in Conc. Romano habito a. 601 aperte statuit: *ut Episcopus in describendis providendisque rebus monasterio acquisitis, vel datis perquirendis nullatenus se permisceat... neque audeat ibi* (seu in ecclesia monasterii) *cathedram collocare, vel quamlibet potestatem habere imperandi, nec aliquam ordinationem quamvis levissimam faciendi, nisi ab abbate loci fuerit rogatus... nullumque monachum sine testimonio vel concessione abbatis in aliqua ecclesia teneat vel ad aliquem promoveat honorem* (2).

VII. Haec tamen Gregorii decreta non illud effecerunt ut vere et proprie, saltem ubique, monachi dicendi essent a potestate episcopali exempti, quum pluribus in conciliis ante saec. XI celebratis v. g. Parisiensi (a. 829) et Aquisgranensi (a. 836) canonum mens et verba sat aperte demonstrent regulares subiectos moderationi et correctioni Episcoporum.

VIII. Magna in conditione iuridica monachorum evolutio tunc facta est, quando inter saecula IX et XII

(1) Conf. *Acta conciliorum*, a Mansi collecta. Tom. VIII.

(2) Conf. Mansi, *Op. cit.* Tom. X.

plures prodierunt congregationes, spiritum benedictinae familiae habentes, prout superius adnotavimus, v. g. Cong. Vallis Umbrosae et Camaldulensis, nam receptus tunc est mos, ut, quum antea unusquisque abbas peculiare monasterium moderaretur, et unumquodque monasterium independentem ab aliis sibi consuleret, hisce in congregationibus unus abbas generalis pluribus abbatibus inferioribus eorumque monasteriis dirigendis praeficeretur, unde illud repetendum, quod vitam religiosam excolentes, veluti familiae limitibus egressi, in quamdam parvam rempublicam coirent.

IX. In epocha mendicantium, id suadentibus rerum adiunctis, plures et magnae item innovationes in disciplina regulari factae sunt, tum adsociata regulae ad instar, dum antea velut per exceptionis viam id fiebat, ordinum susceptione professioni religiosae, atque recepta per consequens distinctione inter fratres clericos et laicos, necnon inter clerum regularem et saecularem; tum inducta necessitate expressae approbationis pontificiae ad novas religiones introducendas; tum denique magis perfecta hierarchia regulari, constitutis videlicet inter superiores singulorum monasteriorum et superiorem generalem gradibus intermediis, v. g. superioribus provincialibus.

X. In epocha quoque clericorum regularium maximae innovationes factae sunt, sive: 1. ob adiunctum magis principaliter clericatum (ut aiunt) professioni religiosae; sive: 2. ob coercita regularium privilegia, atque auctam in eos potestatem Episcoporum tamquam S. Sedis delegatorum; sive: 3. ob temperatum rigorem regularis observantiae, haud recepta v. g. saltem in pluribus ex novis institutis obligatione solemnis horarum canonicarum recitationis, atque facta fere sin-

gulis ordinibus (etiam antiquis) potestate possidendi in communi bona quoque immobilia (1) necnon permissis in aliquibus ex eis etiam personalibus livellis seu annuis pensionibus exigendis seu recipiendis v. g. a familia; sive: 4. ob receptum sensim sine sensu morem, ut sola Episcopi licentia sufficeret ad novos ordines inducendos; sive: 5. ob factum valde frequentem usum emittendi vota simplicia tantum, et quin imo substituto interdum tribus votis, sine quibus nonnisi improprie consistere potest status religiosus, unico voto seu iuramento perseverantiae, prout inquirunt.

III. De evolutione iuridica vitae religiosae quoad foeminas. — Ad has quod spectat, fere sunt repetenda quoad iuridicam evolutionem, quae iam diximus de historica; nempe variam variis temporibus viguisse disciplinam, et hinc ipsas quoque vario iure usas fuisse et etiam nunc uti, plus minusve ac de maribus verum est. Quod tamen est, ut liquet, intelligendum in quantum sexus conditio id patitur; ac propterea: 1. v. g. privilegia exemptionum, vi quorum non Episcopo sed superioribus regularibus subderentur, et ipsis a remota antiquitate concessa interdum fuisse: 2. receptam quoque in pluribus congregationibus seu ordinibus mulierum distinctionem inter moniales choristas seu choro addictas, et conversas seu quae manualibus officiis vacant; et: 3. tandem inductum pariter usum in postrema epocha, ut una antistita seu superiorissa generalis integrae communitati ex pluribus conventibus seu domibus constitutae, praeficeretur.

IV. In monasteria duplicia animadversiones nonnullae. — Ex historia novimus non defuisse

(1) Conc. Trid. Sess. XXV. C. III. *De Ref. Reg.*

exempla ordinum *duplicium* dictorum, seu quodammodo constantium ex maribus et foeminis. De huiusmodi ordinibus sat erit advertere: 1. monasteria, in quibus mares una cum foeminis reciperentur, absolute fuisse reprobata, ut liquet ex Concilio Nicaeno II. prorsus prohibente (1): *duplex monasterium fieri, quia scandalum id et offendiculum multis efficitur*: 2. ordines vero ita maribus et foeminis constitutos, ut, quamvis et hae et illi proprios haberent proximos moderatores, tamen unum ex utrisque institutum conflaretur, et moderatrix sanctimonialium a superiore religiosorum vere dependeret, ob pericula, quibus eos non carere experientia demonstravit, minus probanda visa fuisse, ita ut S. Sedes ea de novo institui non permetteret, exsistentia vero interdum dissolveret: 3. cum ordinibus tamen mixtis minime esse confundendos ordines v. g. sanctimonialium exemptarum pendentium, ut superius diximus, a superiore regulari tamquam a praelato suo; longe enim diversa est in utroque casu rerum et moralis et iuridica conditio.

ART. IV.

De status regularis praestantia et utilitate.

I. **Praestantia.** — Non est istiusmodi inquisitio a fine scholae nostrae aliena, tanto magis quia status regularis excellentia cognitu omnino necessaria est, quo facilius explicentur tum sollertissimae curae, quas ecclesia de religiosis semper fovit, tum privilegiorum cumulus quibus eos cohonestandos censuit. Iamvero excellentissimam esse hanc vitae rationem inde emer-

(1) Conf. C. XXI. Cons. XVIII. Quaest. II.

git, quod, quum ad hoc natus sit homo, ut aeternam beatitudinem adipiscatur, atque ad hoc fuerit ad ecclesiam vocatus, quo media ad aeternam vitam opportuna nancisceretur, profecto nonnisi, vel ex impii animi consilio vel ex praeconceptarum opinionum vi, in dubium vocari poterit talem esse statum, per quem, longe facilius ac tutius quam per communem vitae christianae statum, opus omnium maximum perficere possumus.

Quod caeterum firmat experientia ipsa, quum fere innumera sit multitudo sanctorum, qui omni aevo in monasteriis floruerunt. Et illud sane animadversione dignum arbitramur, ex Dei servis, quos Pius IX et Leo XIII postremis hisce annis coelitem corona redimiverunt, plurimos religiosos fuisse: imo non paucos ex eis religiosorum parentes et duces extitisse.

II. Utilitas. — Quae de praestantia vitae religiosae diximus, eadem de utilitate repetenda omnino sunt. De privata sane non loquimur, quippe argumentum hoc in praecedens fere recideret, at de publica.

Iamvero hoc sub respectu considerata regularis vita dubio procul optimum est sanctificationis socialis medium, ac proinde in maximum ecclesiae et bonum et decus redundat, quippe cui nihil pretiosius est, quam sollertissime curare, ut ne una quidem de concreditis sibi ovibus pereat.

Et certissime nemo prudens religiosos redarguet tamquam in vinea Domini otiosos, imo nemo ab iis tamquam optimis operariis laudandis numquam temperabit, qui perpenderit v. g. vel in SS. RR. CC. magnas partes habere selectissimos viros ex omni fere regulari ordine undique accitos, qui R. P. praestantissimam opem conferunt in ecclesiae universalis regimine; vel missiones, ut inquiunt, quibus demanda-

tum est nobilissimum, et frequenter periculis refertum, munus veram fidem enuntiandi sive infidelibus, sive haereticis, sive schismaticis, saepissime regularibus congregationibus et ordinibus, aut saltem piis institutis regularem vitam aliququaliter profitentibus, esse concreditas. Quid quod cordati viri, scientia et virtute pollentes, illud ecclesiae ominantur, ut tandem aliquando, si tamen rerum adiuncta id fieri permiserint, abolito universo saeculari clero, omnes sacrorum ministri nonnisi ex regularibus assumantur! Tam alte ipsorum animis insedit opinio, regularem observantiam ubertorum fructuum in Domini agro esse foecundam parentem, ut operarios omnes, qui ad eum excolendum advocantur, religiosis votis adstrictos exoptarent!

Neque solum ecclesiasticae sed et civilis reipublicae optime merentur, qui religiosam vitam sancte profitentur. Nam quum caritas sit perfectionis plenitudo, pietatis et misericordiae opera, ex quibus uberrima bonorum copia in civilem societatem exundat, merito cum professione religiosa, quae nihil aliud est quam status perfectionem anhelantium, conciliantur. Accedit quod vel ipsa regularis vita indirecte quidem, sed non minus efficaciter, in bonum reipublicae civilis influat, religionem ac proinde publicam moralitatem, ut dicunt, fovendo. Quod etiam experientiae auctoritate firmatur, adeo ut sane non falleretur, qui affirmaret vitae regularis uberem, frequentem et exactam observantiam esse publici boni medium validissimum et indicem tutissimum.

ART. V.

*De praecipuis erroribus
regulari professioni adversis.*

I. De erroribus acatholicorum. — Nomine acatholicorum heic eos omnes intelligimus, qui fidem ipsam catholicam aperte impugnant, quacumque tandem appellatione nuncupentur, ut ecce atheorum, materialistarum, rationalistarum, haeticorum etc. Iamvero hos omnes, occasione arrepta, vitam religiosam in abstracto, ordinesque religiosos in concreto, acriter semper impugnasse profecto noverunt illi omnes, qui historiam ecclesiasticam vel a limine salutarunt.

Equidem non diffitemur saepe saepius id eos praestitisse vel cupiditatis gratia, quippe bona religiosorum temporalia vehementer appetebant; vel invidiae causa, quippe odio in Deum ac famulos eius aestuabant, unde non semel contigit, quod adeo exarserit eorum furor, ut claustrorum incolas in odium Christi mactaverint.

Quia vero sapientissime huiusmodi homines ex ignorantia in religiosos debacchantur, illud blasphemantes quod ignorant, eos unico argumento ad silentium adigere intendimus, hoc unum ab eis sciscitantes, qua fronte v. g. de professionis regularis observantia, de votorum utilitate, de claustralium, ut inquiunt, exercitationum opportunitate etc., iudicium proferre audeant, quum neque *principia prima*, quibus tale iudicium inniti deberet, calleant. Et reapse quomodo competentes iudices de regularis observantiae honestate et utilitate esse possunt v. g. materialista, qui neque animam humanam existere concedit; vel ra-

tionalista, qui altissimum supernaturalem finem, ad quem Deus nos condidit, praefracte denegat etc.?

II. De erroribus falsorum catholicorum. —

Hoc uno nomine heic eos omnes complectimur, qui quamvis catholico nomine gloriantur (merito vel non ipsi viderint) nihilominus doctrinis variis et peregrinis abducuntur, quae plus minusve pugnant cum dogmatibus ab illa propositis, quae: *est columna et firmamentum veritatis* (1); e quorum numero saepe quoque sunt plures: *habentes speciem quidem pietatis, virtutem autem eius abnegantes* (2).

Quia vero omne istorum hominum latens virus erupit occasione Synodi Pistoriensis; atque tunc S. Sedes, occasione arrepta, purulentos huiusmodi tumores succidere properavit, operae pretium est heic totidem verbis referre, tum conventiculi illius doctrinam, tum notas quibus Pius VI eam perculit (3).

I.

*De tribus regulis fundamenti loco a synodo positis
pro reformatione regularium.*

Regula I, quae statuit universe et indiscriminatim
« Statum regularem aut monasticum natura sua com-
« poni non posse cum animarum cura cumque vitae
« pastoralis muneribus, nec adeo in partem venire
« posse ecclesiasticae hierarchiae, quin ex adverso
« pugnet cum ipsiusmet vitae monasticae principiis » :
*Falsa, perniciosa, in sanctissimos Ecclesiae Patres et
Praesules, qui regularis vitae instituta cum clericalis*

(1) I. *Ad Timoth.* III. 15. (2) II. *Ad Timoth.* III. 5.

(3) *Bulla Auctorem Fidei*, 28 aug. 1794, n. 80 et seqq.

ordinis muneribus consociarunt, iniuriosa, pio vetusto probato Ecclesiae mori, summorumque Pontificum sanctionibus contraria, « Quasi monachi, quos morum « gravitas et vitae ac fidei institutio sancta commen- « dat », non rite, nec modo sine religionis offensione, sed et cum multa utilitate Ecclesiae clericorum officiis aggregentur. Ex S. Siricio epist. decret. ad Himerium Tarracon. c. 13. — Item, in eo quod subiungit, sanctos Thomam et Bonaventuram sic in tuendis adversus summos homines mendicantium institutis versatos esse, ut in eorum defensionibus minores aestus, accuratio maior desideranda fuisset; — Scandalosa, in sanctissimos doctores iniuriosa, impiis damnatorum auctorum contumeliis favens.

Regula II, « multiplicationem ordinum ac diversitatem naturaliter inferre perturbationem et confusionem; item in eo quod praemittit (§ 4) regularium fundatores, qui post monastica instituta prodierunt, ordines superaddentes ordinibus, reformationibus, nihil aliud effecisse, quam primariam mali causam magis magisque dilatare »; — Intellecta de ordinibus et institutis a Sancta Sede probatis; quasi distincta piorum munerum varietas, quibus distincti ordines addicti sunt, natura sua perturbationem et confusionem parere debeat; — *Falsa, calumniosa, in sanctos fundatores eorumque fideles alumnos, tum et in ipsos Summos Pontifices iniuriosa.*

Regula III, qua, postquam praemisit, « parvum corpus degens intra civilem societatem, quin fere sit pars eiusdem, parvamque monarchiam figit in statu, semper esse periculosum », subinde hoc nomine criminatur privata monasteria, communis instituti vinculo, sub uno praesertim capite, consociata, velut speciales totidem monarchias civili reipublicae

periculosas et noxias; — *Falsa, temeraria, regularibus institutis a Sancta Sede ad religionis profectum approbatis iniuriosa, faciens haereticorum in eadem instituta insectationibus et calumniis.*

II.

*De systemate seu ordinationum complexione,
ducta ex allatis regulis
et octo sequentibus articulis comprehensa,
pro reformatione regularium.*

Art. I. « De uno dumtaxat ordine in Ecclesia retinendo, ac de seligenda prae caeteris regula sancti Benedicti, cum ob sui praestantiam, tum ob praeclara illius ordinis merita; sic tamen, ut, in his quae forte occurrent temporibus conditioni minus congrua, instituta vitae ratio apud Portum-Regium (1) lucem praeferat ad explorandum, quid addere, quid detrahere conveniat »;

II. « ne compotes fiant ecclesiasticae hierarchiae, qui se huic ordini adiunxerint: nec ad sacros Ordines promoveantur, praeterquam ad summum unus vel duo, initiandi tamquam curati vel cappellani monasterii, reliquis in simplici laicorum ordine remanentibus »;

III. « unum tantum in unaquaque civitate admittendum monasterium, idque extra moenia civitatis in locis abditioribus et remotioribus collocandum »;

(1) Fuit monasterium Portus Regii iansenisticae doctrinae velut centrum et arx. Pulchrum sane perfectionis religiosae exemplar!

IV. « inter occupationes vitae monasticae pars sua
« labori manuum inviolate servanda, relicto tamen
« congruo tempore psalmodiae impendendo, aut etiam
« (si cui libuerit) litterarum studio; psalmodia deberet
« esse moderata, quia nimia eius prolixitas parit prae-
« cipitantiam, molestiam, evagationem; quo plus au-
« ctae sunt psalmodiae, orationes, preces, tantumdem
« peraequa proportionem omni tempore imminutus
« fervor est, sanctitasque regularium »;

V. « nulla foret admittenda distinctio monachos
« inter sive choro sive ministeriis addictos; inaequa-
« litas istaec gravissimas omni tempore lites excitavit
« ac discordias, et a communitatibus regularium spi-
« ritum caritatis expulit »;

VI. « votum perpetuae stabilitatis nunquam tole-
« randum; non illud norant veteres monachi, qui tamen
« Ecclesiae consolatio et christianismi ornamentum
« extiterunt; vota castitatis, paupertatis et obedientiae
« non admittentur instar communis et stabilis regulae:
« si quis ea vota aut omnia aut aliqua facere voluerit,
« consilium et veniam ab Episcopo postulabit, qui
« tamen nunquam permittet ut perpetua sint, nec anni
« fines excedent; tantummodo facultas dabitur ea re-
« novandi sub iisdem conditionibus »;

VII. « omnem Episcopus habebit inspectionem in
« vitam, studia, progressum in pietate, ad ipsum per-
« tinebit monachos admittere et expellere, semper
« tamen accepto contubernalium consilio »;

VIII. « regulares ordinum qui adhuc remanent,
« licet sacerdotes, in hoc monasterium admitti etiam
« possent, modo in silentio et solitudine propriae san-
« ctificationi vacare cuperent; quo casu dispensationi
« locus fieret in generali regula num. II. statuta, sic
« tamen ne vitae institutionem sequantur ab aliis di-

« screpantem, adeo ut non plus quam una aut ad
« summum duae in diem Missae celebrentur, satisque
« caeteris sacerdotibus esse debeat una cum commu-
« nitate concelebrare ».

Item pro reformatione monialium.

« Vota perpetua usque ad annum 40 aut 45 non
« admittenda; moniales solidis exercitationibus, spe-
« ciatim labori, addicendae; a carnali spiritualitate,
« qua pleraeque distinentur, avocandae; expendendum
« utrum quoad ipsas attinet, satis foret monasterium in
« civitate relinqui ».

*Systema regentis atque iam antiquitus probatae
ac receptae disciplinae subversum, perniciosum,
constitutionibus apostolicis et plurimum Conciliorum
etiam Generalium, tum speciatim Tridentini sanctionibus
oppositum et iniuriosum, faciens haereticorum
in monastica vota et regularia instituta stabiliori
consiliorum evangelicorum professioni addicta con-
viciis et calumniis.*

Hisce vero propositionibus, a Pio VI iure merito
nota signatis, addere liceat binas alias a Pio IX itidem
censura perculsas in Syllabo; nempe: N. LII. *Gubernium
potest suo iure immutare aetatem ab Ecclesia
praescriptam pro religiosa tam mulierum quam vi-
rorum professione, omnibusque religiosis familiis in-
dicere, ut neminem sine suo permissu ad solennia
vota nuncupanda admittant.* Alloc. Numquam fore,
15 decembris 1850. N. LIII. *Abrogandae sunt leges
quae ad religiosarum familiarum statum tutandum,
earumque iura et officia pertinent, imo potest civile
Gubernium iis omnibus auxilium praestare, qui a su-
scepto religiosae vitae instituto deficere ac solennia*

vota frangere relint; pariterque potest religiosas easdem familias perinde ac collegiatis Ecclesias et Beneficia simplicia, etiam iurispatronatus, penitus extinguere, illorumque bona et redditus civilis potestatis administrationi et arbitrio subicere et rindicare. Alloc. *Acerbissimum*, 27 sept. 1852. Alloc. *Probe memineritis*, 22 ianuarii 1855. Alloc. *Cum saepe*, 26 iulii 1855.

CAPUT II.

De regularium iure.

Germano vitae religiosae conceptu tradito, praecipuis illius vicibus sive historicis sive iuridicis saltem summis labiis delibatis, eaque ab hostibus tum externis tum domesticis vindicata, properare iam nos oportet ad investigandum quodnam sit regularium ius, idest quibus legibus ipsi regantur, quibusnam iuribus et privilegiis utantur, et tandem quibus obligationibus devinciuntur. Quod tribus articulis perficiemus, in quorum primo trademus de regularium iure quasdam necessarias praevias notiones; in secundo dicemus de iure regularium qui solemnem professionem emittunt, atque in tertio de iure eorum qui institutis votorum simplicium, ut inquirunt, semet addixerunt. Quam divisionem inter utrumque genus religiosam vitam profitentium dum variis de causis nos induxisse aperte profitemur, illud animadverti exoptamus, nos eandem, quantum fieri poterit, fideliter esse sequuturos: tamen saltem interdum aliquantisper ab ea recessuros, ut pote aequissimis de rationibus una simul amplexaturos, quae ad omne religionum genus spectant.

ART. I.

De iure regularium notiones praeviae.

I. Religio, congregatio, ordo, institutum religiosum quid sint. — Fateri sane cogimur non esse unius labii doctores, quando vel has voces adhibent, vel de germano eorum sensu edisserunt. Nobis tamen placet eorum loquendi modus qui dicunt:

I. nomine *religionum* proprie intelligi instituta regularia, in quibus emittuntur, et solemniter quidem, tria vota quae ad religiosi status essentiam omnino requiruntur, videlicet obedientiae, castitatis et paupertatis: ubi semel pro semper admonemus hunc esse praecellentiae ordinem inter vota, quum longe nobilius sit voluntatis quam carnis, et longe maius huius quam divitiarum holocaustum:

II. appellatione *congregationum religiosarum*, *vere et proprie* venire illa instituta religiosa, in quibus vota obedientiae, castitatis et paupertatis habentur quidem sed simplicia; *late et improprie*, ea instituta, in quibus deficit certissime vitae regularis essentia, at non deest eius aliqualis imitatio, quum earum finis sit aliquid vitae regularis proprium:

III. tandem nomine *ordinum* vel *institutorum religiosorum* intelligi instituta omnia sive *vere et proprie regularia*, idest cum votis substantialibus sive solemnibus, sive simplicibus, sive *improprie tantum* regularia, seu talia quae careant essentia status religiosi, sed hunc aliqualem imitatione assequi conentur: ubi nihilominus ad aequivocationum pericula, quoad fieri potest, declinanda advertendum, a pluribus doctoribus ut synonymas usurpari voces *ordo religiosus* ac *religio*.

II. **Regularum et constitutionum natura.** —

Frequentissimus est usus horum vocabulorum, quando de regularibus est sermo. Iamvero minime ea permiscenda sunt. Revera *regulae*, praeterquam habere solent auctorem aliquem ex antiquis vitae regularis patriarchis seu illustratoribus — et reapse sunt quatuor *magnae regulae*, nempe Basilii, Augustini, Benedicti et Francisci — eo diriguntur, ut fundamentales normas vitae religiosae praebant, unde etiam sequitur eas cautissime custodiri ut immutabiles: dum constitutiones originem omnino diversam habent, ita ut v. g. saepe queant ab ipsis capitulis religionum confici, ac praeterea non alio tendunt, quam ut modum practicum, seu temporibus et locis accommodum, regulae observandae tradant.

III. **Expenditur quaestio: utrum et quo sensu sit necessaria ad vitam religiosam ecclesiae adprobatio.** — Quum de regularibus institutis sermo est, nomine ecclesiasticae adprobationis intelligitur actus, quo ecclesia declarat v. g. hunc vel illum ordinem esse bonum et honestum: ea, quae ad essentiam vitae religiosae spectant, continere: et tandem, perpensis rerum adiunctis, esse revera medium ad perfectionem adipiscendam aptum. Utrum autem huiusmodi ecclesiae approbatio (quae una simul et iudicium quoad intellectum et facultatem quoad operationem includit) spectet ad vitae regularis substantiam, valde disputatum est.

Quaestionem diu et acriter agitatam nostrum solve certissime non est; tamen, si quid opinari licet, arbitramur iis assentiendum esse qui, seclusa lege qua ecclesia decernat huiusmodi approbationis necessitatem, putant eam non ita requiri, ut secus religiosi status substantia deficiat. Et reapse, cur, sodes, non

poterit v. g. aliquis, a pluribus in superiorem electus, nomine Dei acceptare prius et urgere postea observantiam trium votorum, quae status religiosi essentiam constituunt?

Quod si quaeratur ulterius ad quemnam spectet ius religiosa instituta adprobandi, respondebimus (quidquid sit de quaestione speculativa, quam nunc attingebamus) per se huiusmodi ius esse penes quemlibet Episcopum, quoad suam dioecesim, prout etiam evidenter apparet exemplo XII priorum saeculorum; nunc vero, seu post legem Innocentii III et Gregorii X, de qua mox videbimus, unius R. P. hanc esse facultatem, saltem quum de religionibus proprie dictis est sermo, nam quoad reliquas vi consuetudinis, seu iuxta receptos nunc mores, non exiguae sunt Episcoporum partes.

Maximum tamen est inter episcopalem et pontificiam adprobationem discrimen, nam praeterquam episcopalis finibus dioeceseos per se constringitur, dum pontificia ad universam ecclesiam se protendit; illa est errori obnoxia, pontificia e contra, infallibilitate quum nitatur, omne huiusmodi periculum prorsus effugit, prout docet communis theologorum sententia. Valde enim inconveniens esset, quin imo oppido intolerabile, si religio auctoritate R. P. universae ecclesiae proposita ut sanctificationis medium, in perniciem, imo ruinam aeternam, animabus a Christo redemptis, quaeque nihil antiquius habent quam ut Deo assidue et fervide famulentur, verteretur.

Equidem haud negamus non deesse, qui contentant ecclesiae infallibilitatem non eo usque se extendere, ut utilitatem et opportunitatem quoque practicam, seu quae ex adiunctis aestimatur, complectatur; verum eos falli putamus, nam, quorsum infallibilitas

speculativa sine practica in re tamen eminenter practica, qualis est vita religiosa publice proposita ut tutissimum sanctificationis medium? Numquid potest fieri, ut christianam perfectionem quaerentes ecclesiae auctoritas quodammodo in spiritualis detrimenti periculum inducat?

ART. II.

De iure regularium

qui religionem votorum solemnium sunt amplexati.

Novem paragraphis dicemus: 1. *de novis religionibus inducendis*: 2. *de religionum reformatione, unione, suppressione et extinctione*: 3. *de novis monasteriis erigendis*: 4. *de regulari vita incenda*: 5. *de regularium iuribus*: 6. *de regularium officiis*: 7. *de regularium privilegiis*: 8. *de regulari vita deserenda*: 9. *de quibusdam singularibus religiosorum conditionibus*. Hoc autem bene adversum volumus nos fideliter esse exposituros, quae pertinent ad ius commune, praecisione facta a privilegiis, derogationibus etc. favore certorum ordinum legitime inductis.

§ I.

De novis religionibus inducendis.

Tres epochae hac in re distinguendae sunt, nempe *prima* ab ecclesiae initio ad Innocentium III, *secunda* ab Innocentio III ad saec. XVI circiter, et *tertia* a saec. XVI ad nos usque.

I. **Epocha I.** — In hac epocha, prout alibi saltem indigitavimus, dum religionum approbandarum ius erat plenum et perfectum penes R. P. pro uni-

versa ecclesia, penes singulos Episcopos non deerat quoad singulas dioeceses. Nulla autem in contrarium lege extante, nihil impedimento erat quominus hi vitae regularis professionem non tantummodo sociali modo peragendam approbare valerent, verum et privata ratione, quatenus id opportunum putassent.

II. **Epocha II.** — Quum ex nimis multiplicato religionum numero non pauci abusus cum ecclesia dedecore et animarum detrimento incidissent, excogitatum est de opportuno remedio. Hinc: *ne nimia religionum diversitas gravem in ecclesiam Dei confusionem* induceret, severe prohibuit Innocentius III, in Conc. Lat. IV (a. 1215), ne quis de caetero novam religionem inveniret, sed quicumque ad religionem converti voluisset unam de approbatis assumeret. Et similiter constituit idem Pontifex, ut qui voluisset religiosam domum de novo fundare, regulam et institutionem acciperet de approbatis (1).

Verum, quum neque per hanc decretalem omnibus malis ex multiplicitate religionum obvenientibus sat esset consultum, Gregorius X illud animo cogitans, quod: *non solum importuna petentium inhiatio* (religionum) *postmodum multiplicationem extorsit, rerum etiam aliquorum praesumptuosa temeritas diversorum ordinum praecipue mendicantium (quorum nondum approbationis meruere principium) effrenatam quasi multitudinem adinrenerit*, repetita constitutione districtius inhibuit, ne aliquis de cetera novum ordinem aut religionem adveniret vel habitum novae religionis assumeret; cunctas insuper religiones et ordines mendicantes post concilium Lateranense adinventos, qui nullam confirmationem Sedis

(1) C. IX. *De religiosis domibus.*

Apostolicae meruerunt, perpetuae prohibitioni subiecit, et quatenus processerant revocavit (1).

Igitur, ut ex his decretalibus emergit, illa fuit disciplina epochae secundae, ut nemini prorsus absque approbatione et licentia Sedis Apostolicae fas esset (sub nullitatis poena) introducere aut novas religiones, aut vel novas formas regulam iam approbatam proficisci; vel etiam congregationes religiosas, quin imo, ut placet pluribus, aliis contradicentibus, vel ipsa religiosa instituta veras congregationes religiosas imitantia. In omnibus enim hisce casibus verbum legis vel saltem eius spiritus urgebat, nempe impediendi nimiam religionum copiam ecclesiae profecto non utilem, sed potius perniciosam.

III. Epochæ III. — Saluberrima innocentiana et gregoriana leges, saltem quantum sciamus, firmæ fere usque ad saec. XVI steterunt, neque in Tridentina Synodo (in qua de regulari disciplina servanda instaurandaque tam multa tamque salubriter constituta sunt) quidquam de ea delenda vel temperanda constitutum est.

Verum tamen haud multum post absolutam Syn. Trid. lex illa, quae ab Alexandro VI, approbante a. 1501 institutum S. Ioannae Valesiae, sola Ordinarii licentia et facultate non multo antea introductum, iam aliquantulum, si ita loqui fas est, vulnerata fuerat, in desuetudinem abire coepit, adeo ut hodie ex moribus a S. Sede indubie non ignoratis, imo non solum toleratis sed et sat frequenter et aperte adprobatis, hoc receptum sit, ut ad inducenda nova instituta votorum tamen simplicium, ut inquiunt, sufficiat Episcopi (non tamen vicarii capitularis aut generalis) licentia.

(1) C. I. e. t. in VI.

Quod iustissimis de causis factum est, atque dubio procul huic disciplinae immutationi illud tribuendum, quod vita regularis, licet postremis hisce temporibus saepe et multifariam impugnata, nihilosecius non tantum firma steterit, sed et altius radices egerit atque uberes fructus tulerit.

Et hoc evidentius adparet in foeminis, quas antiquitus lex canonica singulari modo quoad professionem religiosam emittendam urgebat. Quum enim Pius V cavisset (1) ut mulieres *tertiariae* dictae, quae scilicet in conservatoriis seu monasteriis degebant solis votis simplicibus adstrictae et legem clausurae non servantes (quod et de aliis similibus institutis aequè statutum aestimari debuisse arbitramur), solemnia vota profiterentur atque legi clausurae se subiicerent, omnimode vetita, ni paruissent, novitiarum receptione, nihilominus, S. Sede id tolerante, huiuscemodi instituta firma perseverarunt, imo nunc in dies magis magisque ea augeri conspicimus.

Quod tamen ita accipiendum nolumus, quasi ecclesia constitutionem pianam expresse vel tacite integre aboleverit, nam verum est etiam hodie, iustis de causis et in obsequium eiusdem constitutionis, abstinere eam a positiva approbatione huiuscemodi vivendi modi, ita ut mulieres eum profitentes nequeant dici vere sanctimoniales ab ecclesia adprobatae, sed piissimae foeminae ab ea laudatae quidem, at, vitae religiosae sub aspectu, toleratae tantummodo.

(1) Const. *Circa pastoralis* 29 maii 1566.

§ II.

*De religionum reformatione, unione, suppressione
et extinctione.*

I. Reformatio. — Pluribus sensibus adhibetur hoc vocabulum, quum de regularibus agitur.

Reapse *lato sensu* reformari aliqua religio dicitur, quum, eo quia illegitime recessum est a disciplina, quae, attentis sive iure communi, sive specialibus constitutionibus et regulis, fuisset servanda, evellendis hisce abusibus opera navatur.

De hac autem reformatione haec tantum advertimus: 1. per se ad eam sat esse ordinariorum superiorum potestatem: 2. ab ea nullum ex regularibus quocumque sub praetextu eximere se posse.

Stricto vero seu *proprio sensu* reformatio in religione aliqua fieri dicitur, quum, firmis retentis substantialiter certi religiosi ordinis constitutionibus et regulis, vel nova practica forma inducitur illas excolendi et has observandi per institutionem novae religionis, quae sit prioris velut novellus surculus, vel aut rigidior aut mitior legitime fit ordo iam existens.

De reformatione autem stricto sensu sumpta plures tradi solent regulae, ex quibus saltem has memorare placet: 1. Quatenus agatur de nova religione per viam reformationis introducenda: *a*) prae oculis sunt habendae normae, quae moderantur novarum religionum introductionem: *b*) accurate determinanda est eius conditio iuridica seu dependentiae vel independentiae a priore religione. 2. Qua vero sit sermo de reformatione ordinis iam existentis: *a*) accurate est distinguendum, num religio per reformationem evasura sit mitior vel rigidior: *b*) revera si mitior

fieri debeat, ad eam requiritur vel R. P. auctoritas vel saltem consuetudo legitime praescripta: *c)* e contra si rigidior, tum reformatio fieri potest vel per legitimam consuetudinem vel per consensum saltem maioris partis religiosorum vel auctoritate R. P.: *d)* discrimen tamen est inter casum et casum, nam v. g. si ita fiat reformatio ut aliqua complectatur, quae sint omnino nova, seu talia quae nec explicite nec implicite continebantur in generali obligatione per professionem assumpta (ut puta obligationem assistentiam praestandi peste infectis), ad eam adigi nequeant inviti.

Antequam vero ad ulteriora gradiamur, advertere placet plura celebria occurrere historica exempla reformationum quoad ordines religiosos. Ex iis autem saltem memoratos volumus fratres Carmelitas Discalceatos, qui S. Theresiam, ordinem Carmelitarum ad sanctiorem et asperiores vitam opportune revocantem, sequuti sunt.

II. **Unio.** — Religiones tunc dicuntur uniri, quando ex duabus vel pluribus earum, praesertim si affinis, una fit. In religionibus uniendis, unitarumque iuribus aestimandis, sedulo attendenda est unionis ipsius forma, quum v. g. possit contingere ut vel binae religiones antea prorsus extinguantur, vel potius una ad alteram adgregetur tamquam accessorium ad principale.

Perspicuum unionis exemplum aetate nostra vidimus, quum, auctore Leone XIII, ordo Minorum variissodalitiis distinctus ad unitatem communitatemque vitae plene cumulateque perfectam, ita ut unum corpus efficeret, revocatus est. Et reapse (nulla innovatione peracta circa ordines Conventualium et Capulorum) ex quatuor Franciscalium familiis seu:

Observantium, Reformatorum, Excalceatorum seu *Alcantarinorum*, et *Recollectorum*, unicus ordo efformatus est sub nomine *Ordinis Fratrum Minorum*, qui quidem ab uno sit regendus generali moderatore, iisdem legibus pareat, eadem administratione utatur et in quo unica sit vestitus et cultus forma etc. (1).

III. **Suppressio.** — Quia duplici modo effingere possumus quod regulares supprimantur, seu legitime et illegitime, prout suppressionem ipsam decreverit ecclesia, vel e contra ad eam per vim processerint reipublicae civilis moderatores, expedit utrumque casum separatim expendere.

I. *De suppressione legitima.* — Posse ecclesiam ordinem aliquem regularem penitus extinguere evidenter liquet ex iis, quae constituimus quando loquuti sumus de vitae religiosae origine. Firmatur vero conclusio ex eo quod interdum reapse, ut ex historia novimus, ecclesia aliquos ordines regulares extinxerit. Sic v. g. Clemens V a. 1312 suppressit ordinem Templariorum attentis gravissimis facinoribus, in quae hi fuerant prolapsi; itemque Clemens XIV a. 1773 abolevit societatem Iesu ad plurima vitanda mala, quae secus ecclesiae imminere videbantur; quam tamen societatem non multum post tempus, seu a. 1814, immutatis adiunctis Pius VII restituit.

Quoad autem hunc suppressionis ab ecclesia decretae casum adverti volumus: 1. ei non fieri locum, ut evidens est, ni graves prorsus causae id iubeant: 2. in aestimandis sive conditione iuridica religiosorum suppressorum, sive iuribus quae ad eos spectare possunt, v. g. quoad bona temporalia ad religionem suppressam iam pertinentia, maxime attendendum esse

(1) Conf. litt. *Felicitate quadam*, IV nonas oct. 1897.

tenorem litterarum, quibus extinctionis decretum continetur.

II. *De suppressione illegitima.*—De hac, quae quid sit iam novimus, sat erit adnotare; 1. eam *iuridice* nullius roboris esse: 2. hinc quidquid sit *de facto*, seu de materiali exercitio iurium ad regulares spectantium, haec ex ea nullatenus censi eversa vel imminuta, adeo ut, revertentibus religiosis his ad sua, v. g. ob mutata adiuncta, statim ex integro reviviscant: 3. optimo consilio ecclesiam consulere anormalae conditioni religiosorum vi dispersorum, eis impertiendo extraordinarias facultates v. g. quoad bona temporalia acquirenda et administranda, quoad beneficia adipiscenda etc.: 4. ita reapse v. g. factum esse postremis hisce annis ad consulendum necessitatibus regularium in Italia suppressorum, ut liquet: a) ex litteris S. Poenitentiariae 28 iunii 1866 et 18 aprilis 1867 cum subsequentibus responsionibus sub diebus 12 sept. 1872; 18 ianuarii et 24 februarii 1875; 21 maii 1880: b) ex instructionibus S. C. super Disciplina Reg. 28 iunii 1871, necnon 5 et 10 aug. 1872.

IV. **Extinctio.**—Extinctio minime confundenda est cum suppressione, nam proprie tunc obtinet, quum ordo aliquis *ex se* desinit, eo quia omnes et singuli, qui ei erant adscripti, deficiunt v. g. mortis causa.

De ea autem adversum volumus: 1. ei non fieri locum ni omnes et singuli prorsus deficiant: 2. hinc casu contingente, ut v. g. unus adhuc supersit, non solum ordinem non esse habendum ut extinctum, sed e contra omnia eius iura in illo uno cumulata esse censenda, ita ut v. g. facultate ipse polleat, servatis servandis, novitios admittendi etc.: 3. cohaerere id regulae, quam, ex iure romano depromptam attulimus, cum ageremus de personis moralibus constituendis etc.

seu: *si universitas ad unum rediit, magis admittitur posse eum convenire et conveniri; cum ius omnium in unum reciderit, et stet nomen universitatis* (1).

§ III.

De novis monasteriis erigendis.

I. De monasteriis virorum. — Varia obtinuit hac in re disciplina. Profecto tunc, quando omnis in religiosos potestas erat penes Episcopum, huius erat facultatem novum monasterium aedificandi tribuere. Verum postea, quum S. Sedes regularibus ordinibus approbandis proxime manum admovit, etiam de certis regulis, quas in monasteriis extruendis servari oporteret, excogitatum est.

Hinc variis temporibus variae prodierunt saluberrimae hac in re leges, quarum summa, iuxta presentem disciplinam, haec est:

I. quidquid forsitan aliter dicendum esset attento iure scripto, requiri de facto ubique terrarum licentiam S. Sedis; saltem ut testatur Benedictus XIV: *communis hodie et in tribunalibus recepta est opinio, non licere regularibus, tam intra quam extra Italiam, nova monasteria aut conventus sive collegia fundare, sola Episcopi localis auctoritate, sed Apostolicae sedis licentiam praeterea necessariam esse* (2);

II. necessarium quoque esse consensum Episcopi loci in quo monasterium extruendum est (3), ni forsitan R. P. licentiam concedendo aliud statuerit;

(1) F. VII. § 2. D. *Quod cuiusque univ. nom.* (III. 4). (2) *De synodo dioecesis.* L. IX. C. I. n. 9. (3) Conc. Trid. Sess. XXV. C. III. *De Ref. Reg.*

III. Episcopum tamen non posse absque legitima causa consensum suum recusare; nec eum praebere nisi prius: *vocatis et auditis in eisdem civitatibus et locis existentium conventuum prioribus, seu procuratoribus et aliis interesse habentibus; et causa, servatis servandis, cognita, constiterit in eisdem civitatibus et locis novos eiusmodi erigendos conventus sine aliorum detrimento commode sustentari posse* (1): ubi praesertim adnotandum: 1. Episcopum non teneri ad audiendos praedictos priores et procuratores, si ipsi constiterit monasterium erigi posse absque aliorum conventuum detrimento (2): 2. controversi inter doctores, num inter eos qui audiendi ab Episcopo sunt, etiam parochi sint accensendi; qua in re probabilior videtur sententia dicentium, esse quidem parochos audiendos, ut omne periculum declinetur quominus ipsorum iuribus fiat damnum, at non requiri necessario eorum consensum;

IV. necesse esse ut in monasterio saltem duodecim religiosi ex ordinariis redditibus seu eleemosynis ali possint (3), nam alioquin rata quidem erit conventus erectio, sed fiet locus subiectioni iurisdictionis episcopalis cumulative cum superioribus regularibus;

V. hisce regulis tandem non esse locum, quando agitur vel de conventus reassumptione facta v. g. a regularibus iniuria expulsis, vel de mera translatione de loco in locum eiusdem civitatis vel pagi.

II. **De monasteriis monialium.** — Expeditior de his tractatio est. Revera, quamvis nonnulli dicant

(1) Clemens VIII. Const. *Quoniam*. (2) Gregorius XV Const. *Cum alias*. (3) Conf. Conc. Trid. Sess. XXV. C. III. *De Ref. Reg.* — Const. cit. *Cum alias* Greg. XV. — Decretum S. C. C 21 iunii 1625.

generatim esse servandas hoc in casu easdem normas quae pro viris statutae sunt, videntur tamen ii minus caute loqui. Pro re autem nostra tantum animadvertimus: 1. necessitatem consensus apostolici, praesertim extra Italiam et insulas adiacentes, ad summum requiri non iure scripto attento, sed tantum ex romanae curiae praxi; 2. nullatenus videri necessarium ad huiusmodi monasteriorum erectionem, ut audiantur superiores aliorum; 3. certe requiri consensum Episcopi; 4. saltem oportere ut in eis is tantum numerus sanctimonialium: *constituatur ac in posterum conservetur, qui..... commode possit sustentari* (1).

§ IV.

De regulari vita ineunda.

Duobus capitulis dicemus: 1. *de novitiatu*; 2. *de professione*.

CAPITULUM I.

De novitiatu.

I. De novitiatus notione et causis, necnon de varia quae quoad eum viguit disciplina. —

Novitiatus nomine, ut caeteroquin notissimum est, intelligitur probatio, quae actui, per quem quis certae religioni se mancipat, seu professioni, praemittitur.

Cur novitiatus usus receptus fuerit liquido patet, quum plurimum ipse conferat ad vocationem probandam, ad religionis et candidati ad eam mutuam cognitionem etc.

(1) Conc. Trid. Sess. XXV. C. III. *De Ref. Reg.*

Non tamen semper eadem disciplina hac ex parte viguit, quum v. g. institutio certi tyrocinii, antequam ad professionem pateret aditus, referenda sit ad S. Benedictum..... itemque, quum, vigente Decretalium iure, potuisset mutuo religionis et profitentis consensu ei nuncius dari etc. Quidquid autem olim iuris viguerit, hodie exploratissimum est professioni esse omnino praemittendum novitiatum. Constituit enim Conc. Trid. (Sess. XXV. C. XV. de Ref. Reg.): *in quacunque religione tam virorum, quam mulierum, professio non fiat ante decimum sextum annum expletum: nec qui minore tempore, quam per annum, post susceptum habitum, in probatione steterit, ad professionem admittatur. Professio autem antea facta sit nulla, nullamque inducat obligationem ad alienius regulae vel religionis vel ordinis observantiam aut ad quoscunque alios effectus.*

II. De his quae novitiatum praecedere debent. — Tria potissimum sunt hac ex parte attendenda, seu cavendum ut ad novitiatum non admittantur nisi: 1. *qui idonei sunt ad religionem profitendam*; 2. *qui sunt constituti in canonica aetate*; 3. *de quibus per modos lege constitutos constat necessariis qualitatibus eos haud carere.* Quae praestat singillatim expendere, nonnullis etiam indicatis: *quoad potestatem ad novitiatum legitime admittendi.*

I. De idoneitate ad religionem profitendam. — Quoad hanc sat est advertere: 1. alios repelli ipso naturali iure, ut en infantes, amentes, furiosos etc. ... alios iure positivo vel *communi*, ut v. g. Episcopos sine licentia R. P., vel *particulari*, ut en ex aliquorum ordinum constitutionibus nati ex parentibus infidelibus vel haereticis; 2. clericos, etiam in ordinibus maioribus constitutos vel beneficio praeditos, minime

indigere Episcopi consensu ut religionem ingrediantur: 3. quoad coniugatos esse distinguendum inter casum et casum, nam si *generationem* verum est coniugem non posse ad religionem admitti altero coniuge contradicente, *interdum* haec regula fallit, seu quum alter coniux iure dissentiendi caret, prouti careret v. g. si matrimonium nondum fuisset consummatum et alter uti vellet iure sibi a lege concesso religionem intra bimestre ingrediendi, vel etiam si matrimonium iam consummatum fuisset, et alter ab eo legitime secessisset adulterii causa.

II. *De aetate.* — Quoad hanc tenendum: 1. olim iure decretalium sat fuisse pubertatem, ut liquet v. g. ex C. VIII. *De regularibus et transeuntibus ad religionem*; 2. imo vel ipsos impuberes potuisse legitime admitti: a) *ad novitiatum*, si satis cognoscerent quid agerent, nec parentes reluctarentur; b) simpliciter *ad habitum*, si a parentibus oblati fuissent: ubi notandum olim praxim invaluisse, ut pueri, semel ita oblati, pubertate adepta non valerent a religione recedere (1), verum serius prudentissime a tali disciplina fuisse recessum, quum id non sine libertatis detrimento fieri posse videretur; 3. hodie tamen *quoad foeminas*, ex decr. S. C. EE. et RR. diei 23 maii 1659, id iuris esse servandum, ut ad habitum non recipiantur, ni post expletum annum XV: *quoad mares* vero ex variis decretis, quae memorat Clemens X in decreto *Etsi* 16 maii 1675, ita esse distinguendum, ut *choristae*, seu choro addicti, non possint recipi ad habitum ni expletis annis XV, *conversi* vero ni expletis XX: ubi tamen silentio non praetereundum: a) per S. C. super Discipl. Reg. obtineri interdum

(1) Conf. C. III. Caus. XX. Quaest. I.

dispensationem super defectu aetatis; b) decretum attamen quoad conversos iuxta aliquos non esse ubique receptum; quod utrum sit verum in facto et legitimum in iure alii viderint, eo magis quia Pius IX in decret. 19 martii 1857, et praesertim in litt. *Ad universalis*, in quibus habentur clausulae derogatoriae statutorum et consuetudinum cuiusque ordinis etc. indiscriminatim dicit laicos et conversos non esse admittendos ad professionem simplicem nisi: *postquam ad eam pervenerint aetatem, quae in constitutione Clementis VIII incipiente* In supremo praefinita est.

III. *De probatione qualitatum.* — Huc duo pertinent, seu: *informatio canonica ad tramitem constitutionem Sixti V, et litterae testimoniales Ordinarii iuxta decretum Pii IX.*

Quoad informationem canonicam sciendum: 1. ex ipso naturali iure quodammodo descendere, ut nemo ad religionem admittatur, ni debite constiterit de eius qualitibus etc.; 2. Sixtum V constitutionibus *Cum de omnibus* (a. 1587) et *Ad Romanum* (a. 1588) legem tulisse, et quidem sub poena nullitatis admissionis, ut ad hanc mares (non foeminae) maiores XVI annorum minime admitti possent, ni capta accurata et fide digna informatione superulantium parentibus, patria, vita etc.; 3. Clementem VIII per const. *In supremo* (a. 1602) sixtinae legi derogasse iuxta modum, nempe qua parte edicebat *admissionis nullitatem*; 4. Pium IX per decret. S. C. super Statu Regularium die 25 ianuarii 1848 constituisse, ut: *nemo ad habitum admittatur absque testimonialibus litteris tum Ordinarii originis, tum etiam Ordinarii loci, in quo postulans, post expletum decimum quintum annum aetatis suae, ultra annum moratus fuerit*: ubi no-

tandum: a) per hanc dispositionem pianam nihil videri derogatum legi sixtinae de informatione canonica praemittenda, saltem hoc sensu, ut censemus, quod minime sit omittenda informatio, qua ex litteris testimonialibus non sufficienter habeantur illa accurata informatio et fidedigna relatio, quae requiruntur ad tramitem legis sixtinae: b) eam non attingere moniales, at adstringere quoque congregationes cum votis simplicibus: c) eam non obligare sub nullitatis poena: d) Ordinarium in testimonialibus referre teneri super postulantis: *natalibus, aetate, moribus, vita, fama, conditione, educatione, scientia; an sit inquisitus, aliqua censura, irregularitate aut alio canonico impedimento irretitus, aere alieno gravatus, reddendae alicuius administrationi rationi obnoxius.*

IV. *De potestate ad novitiatum legitime admittendi.* — Hac in re constituimus: 1. ius admittendi ad novitiatum in religionibus virorum cum votis solemnibus *per se* pertinere ad religionem ipsam independentem a loci Ordinario; 2. attento modo loquendi Bonifacii VIII in C. VI. *De regul.* in VI., seu: *si ad solum abbatem pertineat creatio monachorum, eo defuncto nequibit novus monachus a conventu creari alias poterit, si eorum creatio spectat insimul ad utrumque,* merito inferri a doctoribus ex iure communi non esse tributum ius recipiendi novitios vel soli abbati vel abbati simul cum monachis, et hinc rem esse dimetiendam ex consuetudine et singulorum ordinum constitutionibus; 3. tamen ex const. iam citatis Sixti V, seu *Cum de omnibus* et *Ad Romanum* religionis praelatos non posse legitime recipere aliquem in novitium, ni de aliquorum consultorum consensu: 4. tandem quoad moniales, quatuor solere a canonistis tradi normas seu: a) attento iure scripto per se non

egere moniales licentia praelati sui ad admittendas novitias; *b*) tamen ex usu requiri licentiam, vel Episcopi si moniales non sint exemptae, vel praelati regularis si huic sunt subiectae; *c*) utrum autem requiratur non solum licentia praelati regularis, sed et Episcopi quoad moniales exemptas, rem esse aliquo modo controversam, attenta quadam affirmativa resolutione S. C. EE. et RR. *in Brixien.* a. 1650 apud Pignatellum (1); verum, praecisione facta a stylo S. C., de quo nobis non constat, iuri cohaerere ut respondeatur negative; *d*) ius recipiendi novitias spectare posse vel ad solam abbatissam vel ad eam una simul cum monialibus.

III. De novitiatu ipso in se spectato. — Tria praesertim hac in re considerabimus, seu: 1. *quantum temporis durare debeat novitiatus*; 2. *ubi et quo habitu ipse sit explendus*; 3. *quaenam novitiatus tempore sint candidatorum officia, iura et privilegia.*

I. *De novitiatus tempore.* — Ut liquet ex C. XV. iam cit. *De Ref. Reg. C. Trid.* nemo: *qui minore tempore, quam per annum, post susceptum habitum, in probatione steterit, ad professionem admittatur.* Ulterius autem additum volumus: 1. perbelle posse fieri, ut ex alicuius ordinis peculiari lege novitiatus tempus sit protrahendum, v. g. ad biennium; 2. annum novitiatus debere esse continuum, imo et omnino integrum, adeo ut in anno bissextili biduum februarii mensis habendum sit ut unica dies; 3. obstare continuitati, si v. g. novitius vel unico momento habitum dimittat, et, postea facti poenitens, illum resumat; 4. e contra non obesse, si v. g. novitius, etiam per plures menses infirmus degat in lecto; 5. ex C. XVI

(1) T. IV. Consult. 171.

C. Trid. *De Ref. Reg.* hoc servandum ut: *finito tempore novitiatus, superiores quos habiles inrenerint ad profitendum admittant, aut monasterio eos deiciant.*

II. *Ubi et quo habitu novitiatus sit explendus.* --

Hac in re advertimus: 1. *attento iure communi* probationem peragendam esse: a) in aliquo religionis monasterio; b) cum habitu regulari ni agatur de religione, in qua ex S. Sedis facultate fieri potest novitiatus in habitu saeculari; 2. dixisse nos *de iure communi*, nam utrum, quae decrevit Clemens VIII circa novitiatus locum quoad monasteria Italiae, et alia monasteria attingant, investigabimus inferius sub N° IV.

III. *De novitiorum officiis, iuribus et privilegiis.*—

Plura paucis complexi monemus: 1. novitios *per se* non teneri obligatione servandi constitutiones et regulas ordinis, quum nondum vere sint religioni mancipati; 2. teneri tamen ex quodam conventionis genere ad praestanda ea quae novitiorum sunt propria; 3. iura novitiorum *fere* eadem esse, ac ea quibus in saeculo fruebantur, ita v. g. si beneficiarii fuerint, interim beneficia sua retineant, simulque cum beneficio ius ad fructus, necnon potestatem suffragii ferendi, ita ut si velint praesentes adesse v. g. electioni minime possint excludi; 4. *fere* tamen nos dixisse, quum v. g. durante novitiatu nequeant novitii de bonis suis disponere, ni servatis normis constitutis a C. Trid., quasque heic referimus: *Nulla quoque renunciatio* (intellige: *etiam beneficii ex communi nunc sensu doctorum et S. C. C. auctoritate*) *aut obligatio antea facta etiam cum iuramento vel in favorem cuiuscunque causae piae, valeat, nisi cum licentia Episcopi, sire eius ricarii, fiat intra duos menses proximos ante professionem: ac non alias intelligatur effectum suum sortiri, nisi secuta professione: aliter*

vero facta, etiamsi cum huius favoris expressa renunciatione, etiam iurata, sit irrita et nullius effectus;

5. tandem novitiorum privilegia ex iure communi plus minusve haec esse, ut gaudeant privilegiis fori et canonis, frui possint indulgentiis concessis ordini etc.

IV. De quibusdam singularibus dispositionibus quoad Italiam. — Duo hac in re sedulo sunt notanda, nempe *determinatio loci*, in quo novitatus est peragendus, et *obligatio praemittendi duplex scrutinium* novitiis recipiendis.

Ad primum quod attinet sciendum: 1. Clementem VIII per duplex decretum *Regularis disciplinae* (a. 1596) et *Sanctissimus* (a. 1599) constituisse, intra Italiae et insularum adiacentium fines novitatum, in omnibus ordinibus, nonnullis exceptis, v. g. Carthusianorum, Capuccinorum, Cisterciensium etc., fieri debere in aliquo conventu S. Sedis auctoritate designato; 2. Innocentium XII, quum per const. *Debitum pastoralis* a. 1698, congregationem erigeret super Disciplina Regulari, eidem tribuisse facultatem: *intra fines Italiae et insularum adiacentium, designandi ac deputandi pro novitiatibus... conventus, monasteria collegia ac domos quoruncumque monachorum et regularium virorum cuiuscvis Ordinis, Congregationis societatis, instituti, tam mendicantium quam non mendicantium, etiam necessario exprimendi, necnon novitatus... huiusmodi mutandi, transferendi, suspendendi et supprimendi etc.*

Quia vero quaestio solet proponi, num huiusmodi lex attingat etiam monasteria extra Italiam, nobis, praecisione facta a decretis vel stylo SS. CC. de quibus tamen, licet peracta investigatione, nihil prorsus nobis constat, omnino placet sequi negantium sententiam; idque: 1. quia non solum verba legis clarissime

Italiam indicant, sed et quia non unicum est huiusmodi exemplum iuris pro Italia et non pro aliis regionibus constituti; 2. quia bulla *Sacra Congregatio*, qua, iuxta aliquos, ab Urbano VIII die 21 sept. 1624 extensa fuisset haec obligatio ad omnes quosvis religiosos et ad omnia ubivis monasteria, Clementis legem tantummodo firmat, minime extendit; quod verissimum et ex eo probatur: a) quod Innocentius XII, Urbano posterior, in cit. bulla *Sanctissimus* sub N. 2 loquatur de monasteriis et conventibus Italiae tantum ad tramites legis clementinae: b) quod Benedictus XIV Const. *Si datam*, qua constituit normas tenendas in impugnanda validitate religiosae professionis, casum indigitans nullitatis ex celebrata professione alibi quam in monasterio designato, hisce utatur verbis: *in iis tamen locis, in quibus fel. rec. Praedecessor noster Clemens PP. VIII decreta de regularibus a se edita vim habere mandarit.*

Ad secundum vero quod pertingit, seu ad scrutinyorum necessitatem sciendum est Pium IX per decr. *Regulari Disciplina* editum die 25 ian. 1848 pro Italia et insulis adiacentibus constituisse, ut nemo ad habitum admitti valeat nisi: 1) servatis quae a constitutionibus singulorum ordinum requiruntur: 2) insuper peracto duplici favorabili scrutinio, seu primo *in provincia* a provinciali et septem aliis idoneis religiosis, altero vero *Romae* a superiore generali (vel eius procuratori generali, si ipse extra curiam resideat) et saltem aliis tribus examinadoribus.

CAPITULUM II.

De professione.

I. Professionis notio. — Nomine professionis intelligitur actus, quo quis alicui religioni se mancipat.

II. Professionis species. — Attento iure communi duae sunt sollemnis professionis (de qua, ut notum est, nunc agimus) species, seu *expressa* et *tacita*.

Quid sit *expressa* vel ipsum verbum indicat. De *tacita* vero sciendum: 1. ei locum fieri attento iure decretalium, quum pubes quis tales actus ponat, per quos clare indicetur ipsum serio velle religionem amplecti; 2. id autem obtinere, quum novitius vel per annum gestat habitum novitiorum, nullo modo tamen discrepantem ab habitu professorum, et, nemine contradicente, se ingerit actibus propriis professorum, vel si ante expletum probationis tempus gestat per triduum habitum proprium professorum; 3. discrimen esse inter utrumque casum quoad effectum, nam, si in secundo obligabatur quis alicui religioni in genere, in primo mancipabatur illi, cuius habitum detulerat; 4. dixisse tamen nos *attento iure decretalium* quia: a) post Conc. Trid. attendendum insuper, ut adamussim serventur conditiones ab ipso praescriptae quoad aetatem etc.: b) post decreta Pii IX, quae expendemus sub N. IV, quoad mares censendam esse abolitam, *saltem quoad plures ordines*, professionem tacitam.

III. De conditionibus ad professionis legitimitatem requisitis. — Plura requiruntur ad professionis legitimitatem, et quidem alia *ex parte profitentis*, alia *ex parte religionis*, alia *ex parte modi quo professio peragitur* etc.

Ex parte profitentis non solum requiritur, ut polleat omnibus et singulis qualitatibus, sive positivis sive negativis, quae, sive iure communi sive singulorum ordinum constitutionibus, exiguntur in eo qui religioni adscribi petit, verum et ut novitiatum rite

expleverit... ut libere in id consentiat, quum professio inita non solum per dolum sed et per metum sit iure invalida etc. (1).

Ex parte religionis opus est ut actus, quo novitius se religioni mancipat, ab hac, seu a legitimam in ea potestatem habente, acceptetur.

Tandem ex parte modi requiritur, non solum ut talis adhibeatur actus, qui explicitè vel implicitè contineat voluntatem se religioni mancipandi, sed et ne conditio apponatur statui religioso contraria: qualis esset censenda ea de religione profitenda. v. g. ad beneplacitum proprium vel ad biennium tantum.

Addere autem expedit: 1. ex privilegio a Pio V concessio (Const. *Summi Sacerdotii*) favore novitiarum ordinis S. Dominici, et vi communicationis privilegiorum extenso generatim ad alios ordines sive virorum sive foeminarum, posse novitias in articulo mortis constitutas professionem emittere non expleto novitiatu, dummodo aetatem canonicam attigerint; 2. hoc privilegium fuisse a Gregorio XIII (Const. *In tanta*) redactum ad tramites C. Trid. ita ut non prosit, nisi quoad indulgentiarum etc. adsequutionem; 3. ex Conc. Trid. foeminas non esse admittendas ad professionem (imo nec ad habitum) ni prius ab Episcopo, vel eo absente vel impedito, ab eius vicario aut aliquo ab alterutro delegato, diligenter examinatae fuerint, an coactae, an seductae sint, an sciant quid agant; 4. omissionem tamen huius examinis non officere validitati vel susceptionis habitus vel professionis, ut pluries declaravit S. C. C.; 5. hodie ex decreto *Regulari disciplinae*, dato a Pio IX a. 1848, neminem

(1) Conf. C. I. *De his quae vi metusque causa fiunt.*

marem esse admittendum ad professionem, ni servatis ibidem praescriptis quoad explorationem voluntatis novitii... quoad exquirendam sententiam singulorum religiosorum in domo novitatus commorantium... quoad obtinendam licentiam superioris generalis etc.; 6. quando de professione emittenda agitur, illud caute cavendum ne aliquid pro professione ipsa exigatur; nam id crimen simoniae esset graviter a sacris canonibus perculsum, et praesertim a Const. *Apostolicae Sedis*, in qua subiiciuntur excommunicationi R. P. simpliciter reservatae rei: *simoniae realis ob ingressum in religionem*; 7. prohibitionem vero, quae interdicat, ne quid recipiatur pro religiosa professione, nullatenus attingere vel ea quae solvuntur tempore novitatus pro victu et vestitu (1), vel ea quae, iuxta regulas a doctoribus traditas et a S. Cong. probatas, exiguntur *titulo dotis* pro monialibus.

IV. De professione simplici ex Pii IX decreto solenni praemittenda, deque conditione iuridica ita simpliciter professorum. — Inter cetera, quae Pius IX salubri consilio constituit ad regularium reformationem, etiam hoc recensetur, quod nemo mas ad professionem solemnem admittatur, antequam simplicem emisit in eaque per triennium (saltem generatim) probatus fuerit.

De hac autem plana lege adverti saltem volumus quae sequuntur, utpote scitu utiliora:

I. Prodiit ea primitus per decretum Cong. super statu Regularium die 19 martii 1857.

II. Fuit ea vero firmata (et quidem addita expresse sanctione nullitatis professionis solemnis, simplici

(1) Conf. C. Trid. Sess. XXV. C. XVI *De Ref. Reg.*

haud praemissa) per litt. apost. *Ad univrsalis* die 7 feb. 1862.

III. Ad interpretationem decreti a. 1857, instante Rmo Min. Gen. Ord. Praed. prodierunt die 12 iunii 1858 a S. C. super statu Regularium plures, seu XI, declarationes quoad naturam votorum, quae in simplici hac professione emittuntur etc. etc.

IV. Ex hisce declarationibus, quas, heic totidem verbis translatas, subnectimus, nos aliquas alibi expendemus v. g. quum agemus de regularium dimissione; heic vero maxime eas bene adversas volumus, quae determinant conditionem iuridicam ita simpliciter professorum, et modum per quem hodie fieri debet in ordinibus virorum professio sollemnis, seu: VI. VII. VIII. IX. X et XI.

V. Ita autem huiusmodi undecim authenticae declarationes se habent:

SSmus D. N. Pius PP. IX. attentis precibus Ministri Generalis Ordinis Predicatorum S. Dominici, haec, quae sequuntur circa naturam et qualitatem votorum simplicium in Encyclicis litteris huius S. Congregationis super statu Regularium diei 19 martii 1857 praescriptorum, et circa obligationes ac privilegia illorum, qui ea emittent, pro eodem Ordine Praedicatorum decernenda statuit, prout praesentis Decreti tenore Apostolica auctoritate decernit atque constituit:

I. vota simplicia, de quibus agitur, perpetua erunt ex parte voventis, utpote quae tendunt ad emittenda deinde vota sollemnia, in quibus perfectionem et complementum accipient:

II. eorundem votorum simplicium dispensatio reservata est Romano Pontifici, cui professi, gravibus urgentibus causis, preces porrigere poterunt:

III. verum eadem simplicia vota solvi etiam possunt ex parte Ordinis in actu dimissionis professorum, ita ut, data dimissione, professi ab omni dictorum votorum vinculo et obligatione eo ipso liberi fiant:

IV. facultas autem dimittendi professos votorum simplicium, de quibus agitur, spectat ad Magistrum Generalem Ordinis cum suo generali Consilio. Idem Magister Generalis cum suo generali Consilio poterit in casibus extraordinariis, et praesertim pro regionibus et locis longinquis, ad dimissionem decernendam subdelegare probos ac prudentes religiosos, qui saltem tre esse debent:

V. licet ad decernendam dimissionem neque processus, neque iudicii forma requiratur, sed ad eam procedi possit sola facti veritate inspecta, tamen Superiores procedere debent summa caritate, prudentia, ex iustis et rationabilibus causis, quacumque humana affectione remota; secus eorum conscientia graviter oncrata remaneat. Nemo autem, ex causis infirmitatis post professionem votorum simplicium superventae, dimitti poterit:

VI. professi dictorum votorum simplicium participes erunt omnium gratiarum et privilegiorum, quibus professi votorum solemniium in memorato suo Ordine legitime utuntur, fruuntur et gaudent:

VII. superiores Regulares, ad quos spectat, concedere poterunt huiusmodi professis litteras dimissorias dumtaxat ad primam Tonsuram et ad Ordines minores, servatis tamen de iure servandis, et praesertim quae circa ordinationes Regularium ab Apostolica Sede praescripta sunt:

VIII. anni professionis, qui in dicto Ordine requiruntur, ut quis voce activa et passiva gaudeat, et ad officia admitti possit, a die emissionis votorum sim-

plicium computentur, et professi votorum simplicium suffragium habeant in actis Capitularibus sui Conventus, quatenus et prout habent solemniter professi (1):

IX. professi votorum simplicium dominium *radicale*, uti aiunt, suorum bonorum retinere poterunt, sed eis omnino interdicta est eorum administratio, et reddituum erogatio atque usus. Debent propterea, ante professionem votorum simplicium, cedere pro tempore quo in eadem votorum simplicium professione permanserint, administrationem, usumfructum et usum quibus eis placuerit, ac etiam suo Ordini, si ita pro eorum libitu existimaverint:

X. professi votorum simplicium remanere debent in domibus Professorii et Studiorum, et vitam communem perfectam observare:

XI. ad valide emittenda vota sollemnia post vota simplicia, requiritur professio expressa, et ideo professio tacita omnino abrogata est.

Haec Sanctitas Sua statuit atque constituit, contrariis quibuscumque etiam speciali mentione dignis non obstantibus, quibus Apostolica auctoritate derogat, ac derogatum esse declarat.

VI. Quod si quis quaerat utrum omnes et singulae XI declarationes omnes prorsus ordines attingant, in quibus ex Pio IX est praemittenda professio simplex sollemnis, respondebimus: 1. certe declarationes huiusmodi omnes et singulas iuris ad instar esse habendas quoad ordines, ad quos eas extendi contigerit: 2. quoad alios ordines nonnullas ex eis dubio procul legem facere, in quantum non sunt nisi mere legis

(1) Excepta tantum receptione fratrum ad professionem solemnem. S. C. sup. statu Reg. 7 febr. 1863.

iam existentis declarationes; qualis v. g. est II, in qua edicitur dispensationem horum votorum esse reservatam R. P.: at de reliquis, ut v. g. de XI, quae aufert professionem tacitam, forsitan per se posse ambigi ob has rationes: a) quia expresse S. Cong. in responsione, memoratis antea precibus M. Gen. Ord. Praed., asserit Pium IX talia decrevisse et statuuisse, et quidem cum opportunis derogationibus, *pro eodem Ordine Praedicatorum*: b) quia *de facto* huiusmodi declarationes fuerunt extensae ad alios ordines, qui hoc rogaverant; saltem ut colligimus ex libro: *Epitoma Apostolicarum Constitutionum et Decretorum, quae a regularibus ubique locorum in publica mensa sive alias in capitulo ad hoc specialiter convocato singulis annis ac statutis temporibus legenda sunt* (Romae 1894): ibi enim citato decreto adponitur haec nota: N.B. *Huiusmodi declarationes extensae fuerunt ad alios ordines, qui eas expostularunt, sed pro ordinibus Minoribus Observantium, et Reformatorum necnon Capucinatorum in articulo IX sublata sunt haec verba: « AC ETIAM SUO ORDINI », si ita pro eorum libitu existimaverint et subrogata sunt alia verba, nempe « NON TAMEN SUO ORDINI »*: 3. dixisse nos tamen per se, quia: a) utrum, qua parte iuri communi derogando, sunt verum privilegium contra ius aliquos alios ordines attingere possint vi communicationis privilegiorum; vel b) reapse fuerit S. Sedis mens eas pro omnibus decernere, quum in decreto S. C. EE. et RR. (4 nov. 1892) *Auctis admodum* (quod inferius referemus) haec habeantur sub N. I: *Firmis remanentibus constitutione S. Pii V... ROMANUS PONTIFEX, et declaratione sa. me. Pii IX edita die 12 mensis iunii anni 1858, quibus SUPERIORIBUS ORDINUM REGULARIUM prohibetur, ne litteras dimissoriales concedant novitiis aut professis votorum*

simplicium triennalium etc., res est quam peritioribus enucleandam remittimus (1).

VII. Unum autem monendum superest nempe in aestimandis, quae in citatis declarationibus constituuntur quoad admissionem ad ordines necnon quoad dimissionem simpliciter professorum, attendenda esse quae fuerunt decreta in mox citato, at inferius referendo, decreto *Auctis admodum*.

V. **De professionis effectibus.** — Professio *valide peracta* plures gignit effectus atque praesertim: 1. remissionem omnium peccatorum atque poenarum eis debitarum; 2. relaxationem omnium votorum antea emissorum; 3. liberationem a patria potestate; 4. cessationem irregularitatis ex defectu natalium; et, quod iuridice potius est; 5. mancipationem perpetuam et indissolubilem religioni, ita ut professus censeatur omnino et absolute religionis socius et membrum, ac proinde, si tenetur ipse religionem non derelinquere, neque possit religio eum (ut fusius alibi dicitur) absque causa in iure determinata, et servata debita forma reiicere.

At *valide peracta* diximus, nam de professione invalida dicendum: 1. eam *per se* generatim nullum gignere effectum, iuxta regulam generalem: *quod nul-*

(1) Et haec quidem iam sub praelo erant, quando casu contigit ut haec legeremus penes Zitelli: *Apparatus iuris ecclesiastici*: ed. 2^a, 1895, pag. 230: *Huiusmodi declarationes datae pro Dominicanis ad omnes alios ordines extensae sunt, sed pro Ordinibus Minorum Observantiae et Reformatorum necnon Capucinatorum in articulo 9 sublata sunt verba: AC ETIAM SUO ORDINI etc. et subrogata sunt verba: NON TAMEN SUO ORDINI*. Quae si vera sunt, dum firmant iure nos dubitasse, utrum hae declarationes ordines omnes *per se* attingerent, quaestionem pro soluta esse habendam iubent.

lum est nullum effectum producit: 2. attamen hanc regulam non esse constantem, ita ut v. g.: a) ut mox dicemus sub N. VI, non liceat ei, qui taliter professus est, auctoritate sua recedere: b) si professio fuerit nulla eo quia emissa a coniuge, altero coniuge haud consentiente, vim habeat voti perpetui castitatis ad tramitem C. III *De conversione coniugatorum*.

VI. De professione invalide peracta sananda, ratificanda, impugnanda. — Hac in re constitui-mus: 1. professionem invalide peractam tunc *sanari* vel *revalidari*, quum auctoritate R. P. decernitur esse habenda ut firma; *ratificari* seu *ratihaberi*, quando ipse invalide professus libero voluntatis suae actu efficit ut fiat valida; *impugnari* e contra, quum, cognito defectu, vel professus vel ipsa religio curant ut tamquam nulla iuridice declaretur; 2. sanationi fieri locum v. g. quum, si hinc aliquis professus est invalide ob non servatam aliquam necessariam solemnitatem, illinc expedit eum de re non edocere; 3. ad eam tamen decernendam necesse esse, ut consensus ex parte illius, qui invalide professus est, perseveraverit; 4. ratificationi non posse fieri locum, ni sublatum iam fuerit impedimentum; 5. inter caetera ut rite fiat oportere ut, saltem in genere, qui invalide professus est defectum cognoverit, nec proin satis censi ratihabitam professionem per votorum annualem renovationem, quae in aliquibus ordinibus statis temporibus fieri solet; 6. tandem impugnationem fieri debere modo lege constituto; qua de re loquemur in L. IV, quando agemus de iudiciis civilibus in specie.

§ V.

De regularium iuribus.

I. De regularium iuribus in genere. — Hoc nomine, ut clarum est, intelliguntur iura, quibus regulares fruuntur, at non quaecumque, sed ea quibus ipsi *tamquam regulares* pollent.

II. De regularium iuribus in specie. — Duplicis generis iura in regularibus concipi possunt, quatenus videlicet spectantur ii vel quoad religionem ipsam, vel quoad externos. Iamvero scholae nostrae indoles, ad priora iura quod attinet, illud tantum nobis vix animavertendum sinit late patere regularium ius, adeo ut v. g., servatis servandis, evehi ipsi queant etiam ad supremas dignitates, puta cardinalatum et summum pontificatum, itemque eligi in examinatores synodales, et tandem rite ab Episcopis deputari ad plura sacra ministeria exercenda, et praesertim ad saecularium personarum confessiones audiendas.

Ad reliqua vero regularium iura quod attinet, post ea quae de professionis religiosae effectibus alibi tradidimus, tantum superest, ut animadvertamus praecipuum omnium et singulorum ius esse, ut tam in spiritualibus rebus et necessitatibus, quam in temporalibus habeatur et pertractetur religiosus a religione tamquam a matre. Vi enim professionis verus contractus bilateralis inter religionem et religiosum celebratur, quem fideliter omnino utrimque servandum esse explorati iuris est.

§ VI.

De regularium officiis.

Duobus capitulis dicemus: 1. *de regularium officiis in genere*; 2. *de iisdem officiis in specie*.

CAPITULUM I.

De regularium officiis in genere.

I. Regularium officiorum notio generica et species. — Regularium officiorum nomine ea intelliguntur, quibus regulares qua tales devinciuntur.

Evidens autem est: 1. regulares qua tales certis propriis obligationibus adstringi; 2. in duas classes omnia regularia officia posse referri, quum alia sint regularibus omnibus communia, et alia peculiaribus quibusdam v. g. quia constitutis in officio prioris monasterii vel magistri novitiorum; 3. nos tamen de communibus tantum esse acturos, ne tractatio nostra constitutos fines transgrediatur.

II. Potissima communia officia quacnam sint indicatur. — Liquet ex iis, quae hucusque de regularibus disputavimus, quatuor potissimum officiis eos devinciri, seu teneri eos praesertim obligatione primaria: *tendendi ad perfectionem*; obligationibus vero secundariis: *rota implendi et regulas necnon regularem disciplinam observandi*.

CAPITULUM II.

De officiis regularium in specie.

I. De obligatione fundamentali tendendi ad perfectionem. — Post ea, quae disputavimus de vitae religiosae essentia, vix non superfluum videri potest

advertere teneri regulares, eo ipso quod regulares, obligatione fundamentali et primaria tendendi ad christianam perfectionem, et quidem per media quae suppeditat religio ipsa quam amplexati sunt, nam ecquisnam ille religiosus, qui, quum in statu perfectionis consistat, de perfectione nullatenus curat?

Nec opinetur quis hanc obligationem moralem et non iuridicam esse. Nam eam una simul moralem et iuridicam esse vel ex eo liquet quod proxime sequatur conditionem religiosam, et constituat basim et fundamentum caeterarum obligationum, quibus religiosus tenetur, sive *proxime*, ut en obligatio servandi vota, sive *remote*, ut puta obligationem implendi leges, quas ecclesia constituit ad regularem disciplinam firmandam et sanciendam.

Hisce autem praeiactis generalibus principiis circa obligationes religiosorum *in abstracto*, facile cernitur recte mox nos dixisse potissimas ex eis *in concreto* esse obligationes *vota implendi, regulas serrandi* atque *regularem disciplinam non violandi*, quas qui dem nunc expendemus, nonnullis tamen amandatis ad L. III, in quo et agemus: *de monachorum delictis*.

II. De obligatione vota implendi. — Liquet hac ex parte teneri regulares: 1. *ad observanda vota communia seu obedientiae, castitatis et paupertatis; ad observanda vota peculiariora ordinis sui.*

I. De voto obedientiae: ubi et de obligatione regulam serrandi. — A voto obedientiae exordimur. quippe, ut iam alias diximus, omnium praestantissimo. Tractationi vero de voto obedientiae una simul coniunximus, ob mutuum arctum nexum, quae spectant ad obligationem regulas servandi.

Hac autem in re adverti volumus: 1. Regulares teneri ad obedientiam erga superiores *legitime* et *vere*

praecipientes, quamvis hi forsan praelati non sint, seu non habeant ex ecclesiae constitutione iurisdictionem fori externi, sequitur ex eo quod religiosus, eo ipso quod religiosus est, obedientiae voto adstringatur. 2. *Legitime* tamen et *vere* praecipientes superiores supposuimus, quia quum *officium* obediendi correlativum sit *iuri* praecipendi, non solum non tenetur religiosus ad obediendum superiori, qui praecipit v. g. rem malam, aut contrariam regulae, aut vel in votis vel in regula aliquo modo non contentam, sed nec teneatur parere, ni superior clare indicet velle se eum ad parendum adstringere, ut v. g. esset verum si disertim diceret: *volo ut id fiat in virtute obedientiae*. 3. Praecisione tamen facta a speciali superiorum praeepto, ad quaestionem utrum religiosus teneatur ad regulam servandam sub peccato, ut dicunt, respondendum *affirmative*, quatenus id decernatur in ipsis constitutionibus, vel quatenus adiuncta ne aliter fiat vetent, v. g. ne ordo communitati necessarius subvertatur, secus vero *negative*.

II. *De voto castitatis*. — Hac in re sat erit advertere: 1. religiosos vi huius voti, praeterquamquod ex castitatis, ex religionis virtute graviter prohiberi a quolibet venereo actu; 2. inidoneos eos fieri ad sponsalia et ad nuptias, ita ut non solum et hae et illa sint nullius roboris, sed imo matrimonium attentantes in excomm. incidant, ut dicemus in L. III, quando, ut iam indigitavimus, agemus de delictis monachorum.

III. *De voto paupertatis: ubi et de obligatione ritam communem servandi*. — Pauca haec saltem hac in re constituere opportunum arbitramur:

I. Religiosi, eo ipso quod religiosi, *per se* incapaces dominii sunt, et hinc inidonei ad omnes actus ponendos qui dominium important etc.

II. *Per se* tamen diximus, nam dominii non sunt incapaces *saltem ex generali regula* ordines quae tales, et ita quidem ut non solum possidere possint quae sunt necessaria, ut v. g. aedes ad habitandum, pecuniam ad emenda victualia etc., sed et bona immobilia, ut liquet potissimum ex C. Trid. Sess. XXV. C. III. *De Ref. Reg.*

III. *Saltem* (vero addidimus) *ex regula generali*, quia aliqui ordines sunt seu Minorum et Capucinatorum, qui facultate in communi quoque possidendi carent, ut liquet item ex cit. C. III. C. Trid.

IV. Imo, quia in regula Minorum, Cap. VI, habetur: *Fratres nihil sibi approprient, nec domum, nec locum, nec aliquam rem*, olim exinde orta est et diu efferbuit gravis quaestio, num scilicet quoad res unico actu consumptibiles, ut v. g. panis et vinum, Minores haberent merum usum facti vel verum dominium; quae quaestio tam gravis visa fuit, ut ad eam sedandam auctoritatem suam interposuerint plures RR. PP. quamvis tamen non semper eodem exitu Reapse si Alexander IV, Nicolaus III et Clemens V declararunt Minoritas rerum unico actu consumptibilium tam in communi quam divisim simplicem tantum usum habere, earumque dominium penes donantes remanere, vel, si dominium abdicaverint, penes Sedem Apostolicam consistere (1), Ioannes XXII, inversam sententiam, et quidem certe minus probabilem, sequutus, negavit eiusmodi usum a dominio separari posse (2).

V. Sive vero religio possidendi sit capax vel in-

(1) Conf. C. III. *De verb. signif.* in VI. — C. I. Clem. e. t. — Litt. *Uberes fructus* Alex. IV. (2) Conf. C. III. Extrav. Ioan. XXII. *De verb. signif.*

capax, religiosi qua singuli nihil bonorum temporalium ut sibi proprium vindicare possunt, ita ut v. g. quidquid ipsi acquirant non sibi sed monasterio acquirant etc.

VI. Quia vero in rubrica et vitam communem indigitavimus, de ea saltem adversum volumus: 1. eam non esse de substantia vitae regularis, quum, absolute loquendo, possit concipi religiosus habens proprium peculium, et ex hoc suis necessitatibus consulens sub dependentia tamen superioris; 2. ubi vita communis viget, non est sine piaculo ab ea recedere; 3. S. Sedes valde instat, ut, ubi ab ea recessum est, ad eam fiat reditus, prouti constat potissimum ex decr. a C. EE. et RR. edito die 22 apr. 1851, in quo statutum fuit: *a)* ut in omnibus domibus novitiatus vita perfecta communis servetur; *b)* ut in domibus educationis, studii etc. perfecte observentur constitutiones praesertim quoad paupertatem; *c)* ut in qualibet domo statuatur capsula communis, in qua a religiosis omnibus indiscriminatim deponenda sit pecunia, cum nihil retinere penes se ipsi valeant, ni quod propriae constitutiones consentiunt.

VII. *De votis quae aliquibus ordinibus sunt propria.* — De hisce notatum saltem volumus: 1. non spectare ea ad essentiam vitae regularis, ut liquet ex alibi disputatis: 2. tamen si constitutione peculiari de facto in aliquibus ordinibus emittuntur, v. g. de assistentia praestanda peste infectis etc., inducere ipsa eandem obligationem, quae inducunt tria vota substantialia, ac proinde posse religiosos ad ea implenda etiam iuridice compelli etc.

III. **De obligatione regularem disciplinam observandi.** — Hoc nomine nos heic intelligimus complexum omnium eorum, quae RR. PP. vel Concilia etc

constituerunt esse a religiosis vel facienda vel omit-
tenda.

Certe innumerae canonicae dispositiones huc spectant, v. g. de officio recitando, de habitu regulari deferendo, de armis intra claustra non retinendis, de negociis saecularibus vitandis iuxta rubricam: *Ne clerici vel monachi negociis saecularibus se immisceant* etc. Verum, quia de aliquibus ex his alibi fit sermo, ut v. g. de obligatione divini officii persolvendi, heic sermonem coarctabimus ad legem clausurae, necnon ad quaedam, quae servanda sunt quoad acces-
sum ad sacramenta praesertim ex parte sanctimonialium.

I. *De lege clausurae.* — De hac constituimus: 1. non eodem modo eam urgere religiosos et sanctimoniales; 2. revera ad priores quod attinet, eo tantum sensu servandam esse clausuram, quatenus nequeunt regulares ipsi egredi e claustro sine superioris licentia, atque, paucissimos si casus excipias, non possunt intra claustra introducere foeminas (1); 3. severius e contra clausurae obligationem devincire sanctimoniales, ita ut graviter peccent tum sanctimoniales ipsae, si contra legem, quae primitus inducta, ut videtur, a Bonifacio VIII (2) et postea a Conc. Trid. (3) necnon a Pio V (4) confirmata, e claustris egrediantur praeter canonicas dispositiones; verum et ii omnes qui, contra et praeter easdem canonicas dispositiones, in claustra monialium se introducunt; 4. contra legis clausurae violatores sacros canones severe animadvertisse, ita ut in *Const. Apost. Sedis*, inter eos, qui excomm.

(1) Conf. *Const. Regularium* et *Decretum Romanum* Pii V, necnon *Ubi gratiae* Gregorii XIII et *Regularis disciplinae* Benedicti XIV.

(2) C. I. *De statu reg.* in VI. (3) Sess. XXV. C. V. *De Ref.*

Reg. (4) *Const. Circa pastoralis.*

simpl. R. P. res. incurrunt, etiam recenseantur. N. VI: *Violantes clausuram monialium cuiuscumque generis aut conditionis, sexus vel aetatis fuerint, in earum monasteria absque legitima licentia ingrediendo; pariterque eos introducentes vel admittentes. Itemque moniales ab illa exeuntes extra casus et formam a S. Pio V in Constitutione DECORI praescriptam.* N. VII. *Mulieres violantes regularium virorum clausuram; et superiores aliive eas admittentes; 5. nec silentio praetereundum ex C. Trid. (1) excommunicationi etiam subiici magistratum saecularem, si ad instantiam Episcopi non praebet auxilium adversus contradictores et violatores clausurae monialium.*

II. *De nonnullis servandis quoad accessum ad sacramenta praesertim ex parte monialium.* — Hac in re specialem mentionem merentur, quae constituit Conc. Trid. Sess. XXV. C. X. *De Ref. Reg.* seu: *Attendat diligenter Episcopi et caeteri superiores monasteriorum sanctimonialium, ut in constitutionibus earum admoneantur sanctimoniales, ut saltem semel singulis mensibus confessionem peccatorum faciant, et sacrosanctam eucharistiam suscipiant, ut eo se salutis praesidio muniant ad omnes oppugnationes daemonis fortiter superandas. Praeter ordinarium autem confessorem alius extraordinarius ab Episcopo, et aliis superioribus bis, aut ter in anno offeratur, qui omnium confessiones audire debeat.*

Opportuna autem occasione arrepta ex hoc tridentino decreto admonere libet: 1) semper ecclesiam sollerter cavisse, ne illius libertatis, quam in exomologesi facienda Christus esse voluit, iura ullatenus, qua claustralis vitae conditio ferebat, pessumdaren-

(1) Sess. XXV. C. V. *De Ref. Reg.*

tur: 2) hinc constitutum quidem generaliter: *ut pro singulis monialium monasteriis unus duntaxat confessorius deputetur, neque liceat unicuique moniali peculiarem confessorem pro libito sibi deligere* (quo verbis utamur Benedicti XIV in Const. *Pastoralis*), tamen religiosissime esse servandam legem tridentinam *de confessario extraordinario*, ut dicunt: 3) verum, quum postremis hisce temporibus graves abusus quoad accessum ad sacramenta poenitentiae et eucharistiae, necnon manifestationem conscientiae superioribus extra confessionem peragendae, invaluisent cum non exiguo animarum damno, iussu Leonis XIII S. Cong. EE. et RR. die 17 decembris 1890 celebre edidisse decretum *QUEMADMODUM*, quo non solum pro sanctimonialibus, sed et pro aliis institutis sive foeminarum sive virorum (tamen mere laicorum) saluberrimae normae constitutae sunt, quas praestat heic appendicis ad instar integre referre, utpote summi momenti et nuperrime decretas.

IV. Appendix tractationi de regularium officiis. — Regulae per decretum *Quemadmodum* constitutae hae sunt:

I. Sanctitas Sua irritat, abrogat et nullius in posterum roboris declarat quascumque dispositiones Constitutionum piarum Societatum, Institutorum mulierum sive votorum simplicium sive solemniium, nec non virorum omnimode laicorum, etsi dictae Constitutiones approbationem ab Apostolica Sede retulerint in forma quacumque etiam quam aiunt specialissimam, in eo scilicet, quod cordis et conscientiae intimam manifestationem quovis modo ac nomine respiciunt. Ita propterea serio iniungit Moderatoribus ac Moderatricibus huiusmodi Institutorum, Congregationum ac Societatum, ut ex propriis Constitutionibus,

Directoriiis ac Manualibus praefatae dispositiones omnino deleantur penitusque expungantur. Irritat pariter ac delet quoslibet ea de re usus et consuetudines etiam immemorabiles.

II. Districte insuper prohibet memoratis Superioribus ac Superiorissis, cuiuscumque gradus et prae-eminentiae sint, ne personas sibi subditas inducere pertentent directe aut indirecte, praecepto, consilio, timore, minis, aut blanditiis ad huiusmodi manifestationem conscientiae sibi peragendam; subditisque e converso praecipit, ut Superioribus maioribus denuncient Superiores minores, qui eos ad id inducere audeant: et, si agatur de Moderatore vel Moderatrice Generali, denunciatio huic S. Congregationi ab iis fieri debeat.

III. Hoc autem minime impedit, quominus subditi libere ac ultro aperire suum animum Superioribus valeant, ad effectum ab illorum prudentia in dubiis ac anxietatibus consilium et directionem obtinendi pro virtutum acquisitione ac perfectionis progressu.

IV. Praeterea, firmiter remanente quoad Confessarios ordinarios et extraordinarios Communitatum, quod a Sacrosancto Concilio Tridentino praescribitur in Sess. 25. cap. 10 de Reg., et a s. m. Benedicti XIV statuitur in Constitutione, quae incipit « *Pastoralis curae* », Sanctitas Sua Praesules Superioresque admonet, ne extraordinarium denegent subditis Confessarium, quoties ut propriae conscientiae consulant ad id subditi adigantur, quin iidem Superiores ullo modo petitionis rationem inquirant, aut aegre id ferre demonstrent. At ne evanida tam provida dispositio fiat, Ordinarios exhortatur, ut in locis propriae Dioeceseos, in quibus mulierum Communitates existunt, idoneos Sacerdotes facultatibus instructos designent, ad quos

pro Sacramento Poenitentiae recurrere eae facile queant (1).

V. Quod vero attinet ad permissionem vel prohibitionem ad sacram Synaxim accedendi, eadem Sanctitas Sua decernit, huiusmodi permissiones vel prohibitiones dumtaxat ad Confessarium ordinarium vel extraordinarium spectare, quin Superiores ullam habeant auctoritatem hac in re sese ingerendi, excepto casu quo aliquis ex eorum subditis post ultimam Sacramentalem Confessionem Communitati scandalo fuerit, aut gravem externam culpam patnaverit, donec ad Poenitentiae Sacramentum denuo accesserit.

VI. Monentur hinc omnes, ut ad Sacram Synaxim curent diligenter se praeparare et accedere diebus in propriis Regulis statutis; et quoties ob fervorem et spiritualem alicuius profectum Confessarius expedire iudicaverit ut frequentius accedat, id ei ab ipso Confessario permitti poterit. Verum qui licentiam a Confessario obtinuerit frequentioris ac etiam quotidianae Communionis, de hoc certiore reddere Superiorem teneatur; quod si hic iustas gravesque causas se habere reputet contra frequentiores huiusmodi Communiones, eas Confessario manifestare teneatur, cuius iudicio acquiescendum omnino erit.

VII. Eadem Sanctitas Sua insuper mandat om-

(1) Ex decl. diei 21 feb. 1892 haec dispositio continet memoriam exceptionem legi communi, quae proinde in casibus non exceptis firma omnino stat. — Item ex decl. diei 15 ap. 1891 publicatio et vigilantia super executione decreti *Quemadmodum* quoad puellas caritatis institutas a S. Vincentio de Paulo, iuris specialis vi spectat ad Superiorem generalem *pro tempore* Congreg. Presbyt. Missionis sive per se sive per eiusdem Cong. Visitatores, salva tamen delegatione apostolica Ordinariorum locorum in casu negligentiae Superiorum Congregationis Missionis.

nibus et singulis Superioribus Generalibus, Provincialibus et Localibus Institutorum, de quibus supra, sive virorum sive mulierum, ut studiose accurateque huius Decreti dispositiones observent, sub poenis contra Superiores Apostolicae Sedis mandata violantes ipso facto incurrendis.

VIII. Denique mandat, ut praesentis Decreti exemplaria in vernaculum sermone versa inserantur Constitutionibus praedictorum piorum Institutorum, et saltem semel in anno, stato tempore in unaquaque Domo, sive in publica mensa, sive in Capitulo ad hoc specialiter convocato, alta et intelligibili voce legantur. Et ita Sanctitas Sua constituit atque decrevit, contrariis quibuscumque etiam speciali et individua mentione dignis minime obstantibus.

§ VII.

De regularium privilegiis.

I. De regularium privilegiis in genere. — Quum, quid sint privilegia generatim spectata non semel dixerimus, quid sint privilegia regularium in specie facili negotio nunc coniciere licet.

Haec autem tantummodo heic subiicienda opportunum arbitramur:

I. variis de causis, v. g. attentis singulari conditione in qua reperiuntur atque excellentia vitae rationis quam sequuntur, iure merito usque ab antiquis temporibus constituisse ecclesiam, ut in pluribus negotiis regulares speciali iure fruantur:

II. illud frequentissime verum esse quoad regularium privilegia, ut *per communicationem*, ut aiunt, acquirantur; de qua (praeter dicta, quum loqueremur

de privilegiis in genere) maxime animadvertere praestat, esse eam inter ordines mendicantium plenam et perfectam, si paucos tamen casus excludas, ut ecce si alicui religioso privato concedatur privilegium aliquod, vel etiam ordini sed ob rationem omnino ipsi singularem:

III. plura tamen ex regularium privilegiis (non tamen omnia, ut evidenter eruitur ex C. XX. Sess. XXV. *De Ref. Reg.*) revocata fuisse a Conc. Tridentino:

IV. in hunc autem censum dubio procul esse referenda illa, quae componi nequeunt cum statutis citatae sess. XXV, prout constat ex C. XXII eiusdem sessionis, necnon ea contra quae Patres Tridentini in praecedentibus sessionibus aliquid decreverunt sub clausula derogatoria: *non obstantibus quibuscunque privilegiis*; non tamen (ut probabilissima, imo nobis certa, sententia docet) alia, seu adversantia decretis equidem tridentinis, at dicta clausula derogatoria destitutis.

II. **De regularium privilegiis in specie** —

Longa et sane non facilis est istiusmodi inquisitio. Pro re tamen nostra animadvertisse iuvabit:

I. esse haec privilegia alia cum clericis plus minusve communia, et quidem non solum quoad eos regulares qui vere clerici sunt, sed et quoad omnes in genere, haud exclusis v. g. novitiis; alia vero esse regularibus ipsis propria:

II. quum de clericalibus privilegiis alibi sat dictum sit, supervacaneum videri heic describere privilegia, quae regulares habent cum clericis communia, ut esset v. g. privilegium canonis:

III. illa vero, quae regularibus sunt propria, late patere, ut cernere est penes eos, qui de hac re scripserunt:

IV. inter ea vero potissimum locum illud tenere, vi cuius regulares a potestate Episcoporum subducuntur, et proxime subiiciuntur S. Sedi, seu *privilegium exemptionis*:

V. de quo privilegio, quum alibi sat iam loquuti simus, quando historicam et iuridicam regularium evolutionem enarravimus, heic pauca tantum subnectere opportunum videri, nempe: 1) iustissimis de causis fuisse hoc privilegium inductum, et praesertim tum ut unitas et integritas disciplinae regularis facilius servetur, tum ut regulares ipsi, ambagibus et tricis sublatis, expeditiores esse valeant sive in ordinis, sive, et maxime, in ecclesiae universalis servitio; 2) privilegium tamen exemptionis non illud efficere, ut regulares sint in dioecesi velut omnino independentes a potestate episcopali; 3) revera semper, in aliquibus saltem negociis, debuisse regulares dioecese disciplinae se accommodare, unde celebris emersit tempore glossographorum distinctio, postea in ipso iure acceptata, inter *legem dioecesanam*, quae aequè adstringebat exemptos et non exemptos, et *legem iurisdictionis* quae hos quidem, sed illos minime devinciebat; 4) hanc exemptionem, quae olim latissime patuit, aliququaliter fuisse imminutam opera S. Conc. Trid., quod non solum privilegia regularium coercuit, verum et in aliquibus negociis, v. g. in interdictis servandis et diebus festis colendis, aperte iussit, ut regulares episcopalia decreta servarent, imo in aliquibus aliis eos expresse subiectos voluit Episcopis tamquam S. Sedis delegatis, v. g. quando sermo est de regularibus negligentibus S. Scripturae lectionem in eorum monasteriis (Sess. IV. C. I. *De Ref.*), vel de regularibus degentibus extra claustra, qui, si deliquerint, possunt ab Ordinario loci visitari, puniri et cor-

righ (Sess. VI. C. III. *De Ref.*), vel quando agitur de iis servandis, quae Episcopus constituerit circa observanda et evitanda in celebratione Missae (Sess. XXII. In Decr. *De observandis* etc.); 5) specialissime vero regulares subiici Episcopo in iis, quae spectant ad curam animarum (1) vel ad causas fidei (2).

Et hisce, quae sat abunde pro scholae nostrae indole disputavimus de regularium exemptione, addere operae pretium est: 1) non solum quoad viros, sed et quoad mulieres privilegium exemptionis inductum fuisse, quatenus videlicet plures ex his non Episcopis sed superioribus regularibus subduntur; 2) hoc tamen non impedire, quominus Episcopum plures adhuc maneant partes etiam quoad sic exemptas, adeo ut v. g. ex const. *Decor*i Pii V, si casu contingat, ut alicui moniali e monasterio exeundum sit, requiratur simul Episcopi et praelati regularis licentia.

§ VIII.

De vita regulari deserenda.

I. Notiones praeviae. — Posse interdum vitam religiosam aut *in se* seu quoad vinculum, aut *in modo eam excolendi*, seu quoad exercitium iurium et officiorum regularem vitam profitentium, minime est ambigendum. Hos autem modos nos breviter pro re nostra expensuri, aliqua indigitabimus: 1. *de dimissione et expulsion*e: 2. *de transitu ad aliam religionem*: 3. *de saecularizatione*: 4. *de dispensatione*: illud tamen, ad aequivocationum pericula declinanda, in memoriam revocantes nos heic agere *de religionibus*

(1) Conc. Trid. Sess. XXV. C. XI. *De Ref. Reg.* (2) Conf. C. IX *De haereticis* et C. XI *e. t.* in VI.

vere et proprie dictis, seu cum votis solemnibus, et non de aliis, quippe de hisce inferius dicturi sumus.

II. De dimissione et expulsionem. — Utrumque casum una simul coniunximus analogiae causa. Plura autem paucis complectentes advertimus:

I. dimissionem magis vere et proprie locum habere quoad eos, qui emiserunt professionem simplicem triennem solemni praemittendam ad tramitem noti decreti Pii IX: ubi notandum dixisse nos *magis vere et proprie*, quum interdum habeatur quoque alia dimissionis species, quae accedit ad dispensationem et de qua mox aliqua indigitabimus sub N. V:

II. expulsionem e contra proprie obtinere, quum agitur de religiosis solemniter professis:

III. quoad dimissionem simpliciter professorum decernendam, haec esse scitu digna, seu: 1. servandas esse normas constitutas a Cong. super Statu Regularium in declaratione diei 12 iunii 1858, quae quid et quantum valeant superius iam expendimus; 2. hinc neque processum neque iudicii formam ad eam requiri, sed solam facti veritatem, ita tamen ut procedatur summa charitate, prudentia, iustisque de causis; 3. quoad has vero advertendum: a) inter eas ex eodem decreto recenseri non posse infirmitatem, quae post professionem supervenerit: b) S. C. EE. et RR. nuper interrogatae, an quaedam certae causae, in precibus sacro consessui oblatas descriptae, essent censendae sat iustae et rationabiles, die 15 dec. 1893 respondisse: *Non esse interloquendum, cum agatur de re ab Apostolica Sede commissa iudicio et conscientiae superiorum*; 4. tandem effectum dimissionis rite peractae esse, ut professi ab omni votorum vinculo et obligatione eo ipso liberi fiant:

IV. quoad expulsionem notandum: 1. ad eam pro-

cedi non posse nisi certis de causis et servato iuris ordine, habitis potissimum prae oculis, ni obtenta fuerit dispensatio, dispositionibus contentis in decretis S. C. C. editis iussu Urbani VIII die 21 sept. 1624 et Innocentii XII die 24 iulii 1694: 2. expulsionem legitime decretam illud efficere, ut eiectus e claustris quidem abscedere cogatur, sed in saeculo vivens substantialiter maneat religiosus obligationibus adstrictus:

V. sive expulsionem solemniter professorum, sive dimissionem professorum simpliciter (non tamen ad triennium vi decreti Pii IX, nam de his nil in decreto *Auctis admodum*) peculiares effectus gignere quoad eos qui sunt in ordinibus constituti, quum: 1. in const. *Apost. Sedis* decretum sciamus: *Suspensionem perpetuam ab exercitio ordinum ipso iure incurrunt religiosi eiecti, extra religionem degentes*; ac praeterea: 2. in decreto S. C. EE. et RR. *Auctis admodum* diei 4 novembris 1892 sub N. V. statutum fuerit: *Alumni votorum solemnium, vel simplicium perpetuorum vel temporalium, in sacris ordinibus constituti, qui expulsi vel dimissi fuerint, perpetuo suspensi maneant, donec a S. Sede alio modo eis consulatur, ac praeterea Episcopum benevolum receptorem inrenerint, et de ecclesiastico patrimonio sibi prouiderint.*

III. De transitu ad aliam religionem — Quoniam religio est status perfectionis, neque tamen omnes religiones eodem modo ad perfectionis assequutionem perducunt (quamvis perdifficile sit decernere in praxi, quatenus reapse sit singulis individuus aptior) merito statutum est, prout constat ex decretali *Licet* Innocentii III (C. XXXI *De regularibus*) ut possit regularis, saltem interdum, et quidem pluribus servatis conditionibus, ad aliam religionem convolare. De hoc transitu ad aliam religionem, ut sileamus de

particularibus legitimis ordinum statutis (quae iuris communis dispositionibus magna ex parte hac in re derogant) plurima disputant canonistae. Nos vero tantum admonemus, transitum ad religionem *laxiorem* non permitti nisi de licentia R. P. (1); *ad strictiorem* fieri posse ex iusta causa superiori regulari patefacta, et propterea *petita* quamvis *non obtenta* licentia; *ad aequalem* denique certe fieri posse *valide* de R. P. consensu *etiam sine causa*, vel de consensu superiorum *at cum causa*. Quocumque vero modo fiat transitus, emissa nova professione penitus abscinditur vinculum, quod religiosum vinciebat antiquae religioni, et ab eo iura acquiruntur in nova.

IV. **De saecularizatione.** — Tunc regularis aliquis dicitur saecularizari, quando auctoritate R. P. qui ad hoc uti solet opera Cong. super Disciplina Regulari, iusta de causa ei facultas fit ad saeculum revertendi, firmo tamen omnino manente quoad substantiam statu regulari. Duplex vero ea distinguitur, nempe *temporaria* et *perpetua*, prout facultas dendi in saeculo ad tempus vel in perpetuum conceditur. Nonnullae tamen conditiones solent in ea concedenda apponi, v. g. ut habitus regularis illico dimittatur, ut eius aliquod signum subtus vestes deferatur, atque ut saecularizatus Episcopo obediat etiam in vim solemnis voti obedientiae etc. Quia vero Episcopum in ordine ad religiosos saecularizatos memoravimus, notandum nullo iure saltem stricto, ut remur, eos frui, ut ab Episcopis originis recipiantur et intra clerum dioecesanum cooptentur, sed exquirere eos sibi debere aliquem Episcopum benevolum receptorem.

(1) Conf. Conc. Trid. Sess. XXV. C. XIX *De Ref. Reg.*

V. De dispensatione. — Est actus, quo quis e statu regulari ad saecularem reducitur, ita ut v. g. ei fas sit nuptias legitime celebrare. Hanc dispensationem iustissimis de causis concedere in ecclesiae potestate est; ut caeteroquin probat quotidiana experientia, quam profecto non satis attendisse dicendi sunt nonnulli, qui, veterum quorundam theologorum auctoritate freti, hoc R. P. ius quodammodo in dubium etiam nunc revocare videntur. In hac autem dispensatione tribuenda utitur R. P. Cong. S. O., nisi agatur de dispensatione quae petitur super professione simplici, quae praemittitur solemnī, nam hoc in casu recursus est faciendus ad S. C. super Discip. Regularium. Vix autem advertere est opus dispensationi difficilius vel nullatenus fieri locum, prout religiosus vel in sacris est constitutus, vel fortasse presbyteratum iam recepit.

Notandum autem: 1. in decreto: *Auctis admodum*, haec haberi constituta sub. N. V.: *Qui in sacris Ordinibus constituti et votis simplicibus obstricti sive perpetuis, sive temporalibus, sponte dimissionem ab Apostolica Sede petierint et obtinuerint, vel aliter ex Apostolico privilegio a votis simplicibus vel perpetuis vel temporaneis dispensati fuerint, ex claustro non exeat, donec Episcopum benemeritum receptorem invenerint, et de ecclesiastico patrimonio sibi provideant, secus suspensi maneant ab exercitio susceptorum Ordinum*: 2. S. C. EE. et RR. nuper (20 novembris 1895) in *Abulen.* ita interpretatam fuisse hoc decretum, ut: a) ad tollendam suspensionem necesse sit et Episcopum receptorem invenire et patrimonium sibi constituere: b) religiosi, qui obtinuerunt facultatem recedendi a claustro, nondum invento Episcopo et constituto patrimonio, sint censendi suspensi tantum donec, his praestitis, suspensio ab Apost. Sede tollatur.

§ IX.

De quibusdam singularibus religiosorum conditionibus.

I. Monitum. — Ut plena, prout tamen fert indoles scholae nostrae, sit de regularibus implexa et difficilis tractatio, aliqua subnectere opportunum putamus de regularibus constitutis in certis quibusdam singularibus conditionibus. Breviter hinc dicemus: 1. *de regularibus Cardinalibus vel Episcopis*: 2. *de regularibus vicariis generalibus Episcoporum*: 3. *de regularibus parochis*: 4. *de regularibus ad militiam adstrictis vel studiorum universitatibus inscriptis*. Non autem abs re erit notare de quibusdam aliis singularibus regularium conditionibus vel iam nos dixisse, ut en de saecularizatis, vel alibi esse acturos, ut en de fugitivis, de quibus aliqua indigitabimus in L. III, quando agemus de delictis monachorum.

II. De regularibus Cardinalibus vel Episcopis — Posse legitime regulares evehi ad cardinalatus vel episcopatus honorem certum omnino est, ut alias diximus. Addimus vero nunc: 1. regulares quoslibet Cardinales vel Episcopos effectos teneri ad regulae, quam professi sunt, observantiam, qua tamen haec cum dignitate qua pollent componi potest, et ita ut aestimare in peculiaribus casibus, utrum huiusmodi observantia conveniat cum ipsorum officio et dignitate, commissum sit prudenti eorum arbitrio: 2. constare id ex variis decretis, et praesertim ex const. *Custodes* edita a Benedicto XIII die 7 martii 1725, necnon ex resolutione S. C. EE. et RR. probata a Pio IX die 6 maii 1864: 3. illud autem sibi speciale habere Episcopum regularem, ut, firmo manente quoad substantiam voto paupertatis, ipse non sibi acquirat

bona temporalia nec monasterio, sed potius ecclesiae suae; unde sequitur quod, nisi obtinuerit testandi facultatem, nequeat ipse eadem bona v. g. legare.

III. De regularibus vicariis generalibus Episcoporum. — Posse *per se* regulares, servatis servandis et praesertim habita superioris licentia, ad officium vicarii generalis episcopalis assumi exinde constat, quod nulla repugnantia inter regularem conditionem et vicarii generalis munera intercedit. *Per se* tamen diximus, nam iure canonum excluduntur Minores, imo et in genere qui ex ordine mendicantium transierunt ad ordinem non mendicantium (1). Quia vero nonnulli doctores docent regulares non posse assumi ad officium vicarii generalis absque licentia S. C. EE. et RR. eo magis quod, ex decretis Clementis VIII super reformatione regularium, his non licet extra claustra degere sine venia S. Sedis, observare placet: 1. huiusmodi licentiam de iure scripto non requiri: 2. officium vicarii minime importare necessitatem, ut quis vere degat extra claustra: 3. non sat nobis constare utrum contrariae declarationes, quae hac in re dicuntur prodiisse a S. C., generalem prohibitionem contineant.

IV. De regularibus parochis. — Hac in re tenendum: 1) regulares non posse beneficia saecularia in genere, et eo minus parochialia, *per se*, seu secluso dispensationis casu, valide acceptare et retinere: 2) imo nec id posse religiosos perpetuo saecularizatos, ut liquet v. g. ex resp. S. C. super Discipl. Reg. diei 14 ian. 1899: 3) dixisse nos tamen *saecularia beneficia*, quum certum e contra sit posse regulares legitime assumi ad officium parochiale, quando cura

(1) Conf. C. I. Clem. *De verb. signif.* et C. I. *Ib. De regular.*

animarum, servatis servandis, fuit monasterio adiecta: 4) regulares legitime ad parochiale ministerium assumptos versari in singulari prorsus conditione: 5) reapse eos, qua *parochos* esse sub Ordinarii iurisdictione constitutos in iis quae pertinent ad curam animarum; qua vero *regulares* superioribus suis subiacere, ac ad regularis disciplinae observantiam teneri: 6) hinc v. g. teneri regulares huiusmodi, Episcopo vocante, ad synodum accedere, et e contra non sibi, sed monasterio acquirere quidquid ex praebenda percipiunt; quod postremum etiam firmatur auctoritate eiusdem S. C. quae nuper, seu die 21 feb. 1899, ad quaesitum: *Utrum parochus M. perpetuo saecularizatus et legitime in curam animarum institutus, posset facere suos fructus beneficii parochialis; et in quamnam rationem*, reposuit: *Affirmative ad primam partem: Ad secundam: pro sui congrua sustentatione tantum.*

V. De regularibus militiae adscriptis vel universitatibus studiorum addictis. — Quoad priores seu regulares, qui, lege civili cogente, penes nos militare coguntur, sciendum: 1. S. C. super Discipl. Reg. vestigiis inhaerendo S. C. S. O. quae paucis antea annis ad Ordinarios Italiae instructiones dederat, quo facilius declinaretur periculum, ne clerici ad arma tractanda coacti in discrimen amittendae vocationis inciderent, die 27 nov. 1892 dedisse et ipsam eundem in finem instructionem ad superiores generales ordinum religiosorum: 2. in hac autem instructione, quae omnino prae oculis est habenda tum a regularibus militibus, tum ab eorum superioribus, specialem mentionem mereri dispositionem, vi cuius professio sollemnis est differenda in expletae militiae tempus.

Quoad posteriores, seu regulares universitatum alumnos, notandum datam fuisse die 21 iulii 1896

a S. C. EE. et RR. ad omnes, tum Episcopos tum superiores ordinum et religiosarum congregationum in Italia existentes, instructionem quoad clericos sive saeculares sive regulares, qui studiorum causa universitatibus civilibus nomen dare intendunt. Ex ea autem saltem memoratas volumus dispositiones sub NN. III et IX, quae prohibent quominus ad universitates mittantur alumni ordinum seu congregationum, qui quaeve docendi munus non exercent; itemque iubent ut, quoad eius fieri poterit, alumni universitatibus adscripti in domibus proprii ordinis seu congregationis degant.

APPENDIX

Quia postremis hisce temporibus prodiit a S. C. EE. et RR. generale decretum, quo plura decernuntur quoad admissionem ad ordines necnon quoad expulsionem alumnorum institutorum cum votis sive solemnibus sive simplicibus, opportunum visum fuit illud ex integro referre, et quidem ei locum heic assignare medium inter tractationem de religionibus cum votis solemnibus et tractationem de sodalitatibus cum votis simplicibus.

DECRETUM GENERALE *AUCTIS ADMODUM* S. CONGREG. EPISCOPORUM ET REGULARIUM.

« Auctis admodum ex singulari Dei beneficio votorum simplicium Institutis, uti multa inde bona oriuntur, ita aliqua parit incommoda facilis alumnorum huiusmodi societatum egressus, et consequens,

ex iure constituto, regressus in dioecesim originis. Haec autem graviora efficit temporalium bonorum inopia qua nunc Ecclesia premitur, unde Episcopi saepe providere nequeunt ut illi vitam honeste traducant. Haec, aliaque id genus, etiam de alumniis Ordinum votorum solemnum, perpendentes nonnulli Sacri locorum Antistites, pro Eccles. ordinis decore et fidelium aedificatione, ab Apostolica Sede enixis precibus postularunt, remedium aliquod adhiberi.

« Cum ergo totum negotium SSmus D. N. Leo PP. XIII detulisset Sacrae huic Congregationi Episcoporum et Regularium Negotiis et Consultationibus praepositae, Emi Patres in Conventu Plenario habito in Vaticanis aedibus die 29 mens. Augusti anni 1892, praevio maturo examine ac discussione, perpensaque universa rei ratione, opportunas edere censuerunt dispositiones per generale decretum ubique locorum perpetuis futuris temporibus servandas. Quas cum SS. D. N. in Audientia die 23 Sept. huius anni 1892 infrascripto Secretario benigne impertita, probare et confirmare dignatus fuerit, ea quae sequuntur per praesens decretum Apostolica Auctoritate statuuntur et decernuntur.

« I. Firmis remanentibus Constitutione S. Pii V diei 14 Octobris anni 1568, incipiente *Romanus Pontifex*, et declaratione sa. me. Pii IX edita die 12 mensis Iunii anni 1858, quibus Superioribus Ordinum Regularium prohibetur, ne litteras dimissoriales concedant Novitiis aut Professis votorum simplicium triennialium, ad hoc ut titulo Paupertatis ad SS. Ordines promoveri valeant, eadem dispositiones extenduntur etiam ad Instituta votorum simplicium, ita ut horum Institutorum Superiores non possint in posterum litteras dimissoriales concedere pro SS. Ordinibus,

vel quomodocumque ad sacros Ordines alumnos promovere titulo Mensae communis, vel Missionis, nisi illis tantum alumni, qui vota quidem simplicia, sed perpetua iam emiserint, et proprio Instituto stabiliter aggregati fuerint; vel qui saltem per triennium permanserint in votis simplicibus temporaneis quoad ea Instituta, quae ultra triennium perpetuam differunt professionem. Revocatis ad hunc effectum omnibus indultis ac privilegiis iam obtentis a S. Sede, necnon dispositionibus contrariis in respectivis Constitutionibus contentis, etsi tales Constitutiones fuerint a S. Sede Apostolica approbatae.

« II. Hinc notum sit oportet de generali regula haud in posterum dispensatum iri, ut ad Maiores Ordines alumnus Congregationis votorum solemniium promoveatur, quin prius solemnem professionem emisit, vel per integrum triennium in votis simplicibus perseveraverit, si alumnus Instituto votorum simplicium sit addictus.

« Quod si interdum causa legitima occurrat, cur quispiam Sacros Ordines suscipiat triennio nondum expleto, peti poterit ab Apostolica Sede dispensatio, ut Clericus vota solemnia nuncupare possit quamvis non expleverit triennium, quoad Instituta vero votorum simplicium, ut vota simplicia perpetua emitte-
tere possit, quamvis non expleto tempore a respectivi Instituti Constitutionibus praescripto pro professione votorum simplicium perpetuorum.

« III. Dispositiones contentae in decreto S. C. Concilii iussu sa. me. Urbani VIII edito die 21 Septembris 1624 incipiente *Sacra Congregatio*, ac in decreto eiusdem S. C. iussu sa. me. Innocentii XII edito die 24 mensis Iulii anni 1694, incipiente *Instantibus*, ac in aliis decretis generalibus, quibus methodus ordi-

natur a Superioribus Ordinum Regularium servanda in expellendis propriis alumnis, nedum in suo robore manent, sed servandae imponuntur etiam superioribus Institutorum votorum simplicium, quoties agatur de aliquo alumno vota simplicia quidem sed perpetua professo, vel votis simplicibus temporaneis adstricto ac in sacris insuper Ordinibus constituto dimittendo; ita ut horum neminem et ipsi dimittere valeant, ut nunc dictum est, nisi ob culpam gravem, externam et publicam et nisi culpabilis sit etiam incorregibilis.

« Ut autem quis incorregibilis revera habeatur, Superiores praemittere debent, distinctis temporibus, trinam admonitionem et correctionem; qua nihil proficiente, Superiores debent processum contra delinquentem instruere, processus resultantia accusato contestari, eidem tempus congruum concedere, quo suas defensiones sive per se, sive per alium eiusdem Instituti religiosum, exhibere valeat; quod si accusatus ipse proprias defensiones non praesentaverit, Superior, seu Tribunal, defensorem, ut supra, alumnum respectivi Instituti ex officio constituere debebit. Post haec Superior cum suo Consilio sententiam expulsionis aut dimissionis pronuntiare poterit, quae tamen nullum effectum habebit si condemnatus a sententia prolata rite ad S. C. EE. et RR. appellaverit, donec per eandem S. C. definitivum iudicium prolatum non fuerit.

« Quoties autem gravibus ex causis procedendi methodus supradicta servari nequeat, tunc recursus haberi debeat ad hanc S. C. ad effectum obtinendi dispensationem a solemnitatibus praescriptis, et facultatem procedendi summario modo iuxta praxim vigentem apud hanc S. C.

« IV. Alumni votorum solemnium, vel simplicium

perpetuorum, vel temporalium, in Sacris Ordinibus constituti, qui expulsi vel dimissi fuerint, perpetuo suspensi maneant, donec a S. Sede alio modo eis consulatur; ac praeterea Episcopum benevolum receptorem invenerint, et de ecclesiastico patrimonio sibi providerint.

« V. Qui in sacris Ordinibus constituti et votis simplicibus obstricti sive perpetuis, sive temporalibus, sponte dimissionem ab Apostolica Sede petierint et obtinuerint, vel aliter ex Apostolico privilegio a votis simplicibus vel perpetuis vel temporaneis dispensati fuerint, ex claustro non exeant, donec Episcopum benevolum receptorem invenerint, et de ecclesiastico patrimonio sibi providerint, secus suspensi maneant ab exercitio susceptorum Ordinum.

« Quod porrigitur quoque ad alumnos votorum simplicium temporalium, qui quovis professionis vinculo iam forent soluti, ob elapsam tempus quo vota ab ipsis fuerunt nuncupata.

« VI. Professi tum votorum solemnium, tum simplicium ab Ordinariis locorum ad Sacros Ordines non admittantur, nisi, praeter alia a iure statuta, testimoniales litteras exhibeant, quod saltem per annum sacrae Theologiae operam dederint si agatur de subdiaconatu, ad minus per biennium, si de diaconatu, et quoad presbyteratum, saltem per triennium, praemisso tamen regulari aliorum studiorum curriculo.

« Haec de expresso Sanctitatis Suae mandato praefata Sacra Congregatio constituit atque decernit, contrariis quibuscumque, etiam speciali individua mentione dignis, minime obstantibus. »

ART. III.

De iure institutorum cum votis simplicibus.

De hisce institutis tractaturi breviter dicemus: 1. *de eorum natura et institutione*: 2. *de praecipuis normis quae moderantur iura et officia illorum, qui ea sunt amplexati*. Quia vero nuperrime, seu VI idus decembres 1900, prodierunt Leonis XIII litt. *Conditae a Christo*, quibus saluberrimo consilio certae ac tutae normae constitutae sunt ad sodalitatum cum votis simplicibus institutionem et regimen moderanda, nos, ut omnino par est, illas prae oculis potissimum habebimus, Deo gratias reddentes eo quia, R. P. duce, in hac secunda institutionum nostrarum editione firmiori gressu peragrari valeamus per hanc salebrosam provinciam.

§ I.

De natura et speciebus institutorum cum votis simplicibus.

I. **Natura.** — Ut liquet ex alibi dictis, attenta praesertim disciplina inducta per Innocentium III, Gregorium X et Pium V, usque ad epocham clericorum regularium, illud receptum fuit, ut fere nonnisi religiones proprie dictae, seu cum votis solemnibus, introducerentur. Imo, quum usus inductus fuisset, ut tertiariae vota tantum simplicia nuncuparent nec servarent clausuram, repudiatus fuit hic mos, quamvis de facto huiuscemodi conservatoria, ecclesia tolerante, perseveraverint.

Hisce in mentem revocatis, animadvertimus:

I. praeter religiones vere et proprie dictas seu cum votis solemnibus haberi, iuxta hodiernam disciplinam,

etiam congregationes, vel ordines, vel instituta, in quibus aut simplicia tantum, esto perpetua, vota obedientiae, castitatis et paupertatis emittuntur, aut solum vota temporaria, imo fortasse nulla, aut in quibus ad summum tantummodo praestatur, puta, iuramentum perseverantiae:

II. posse vero hodie legitime induci instituta sive virorum sive foeminarum absque votis solemnibus apertissime liquere v. g. ex citatis litt. Leonis XIII, ex quibus placet saltem exordium heic referre: *Conditae a Christo Ecclesiae ea eis dirinitus inest ac fecunditas, ut multas anteactis temporibus, plurimas aetate hac elabente utriusque sexus tanquam familias ediderit, quae, sacro VOTORUM SIMPLICIUM suscepto vinculo, sese variis religionis et misericordiae operibus sancte devovere contendunt:*

III. ex hisce institutis votis solemnibus carentibus ea omnia et singula, in quibus non habentur tria recensita vota, aut habentur quidem, sed vel non perpetua, vel forsan a nemine rite acceptata, certissime deficere a religionum proprie dictarum natura:

IV. reliqua, in quibus tria illa vota habentur, et quidem perpetua et, ut supra, acceptata, speculative loquendo continere essentiam status regularis, ac propterea dicenda esse, qua in se spectata, veras religiones:

V. verumtamen hanc regulam practice fallere, eo quia, si excipias casum eorum, qui emiserunt professionem simplicem solemnem ex necessitate iuris praemittendam in religionibus vere et stricte talibus, quique absque ullo dubio habendi sunt ut veri religiosi, prout olim v. g. declaratum est de scholasticis societatis Iesu, nullum alium sive marem sive foeminam, qui vota alibi quam in aliqua vera et proprie dicta religione nuncupaverit, iuxta hodiernam disciplinam

(saltem quod nos sciamus), ecclesia admittit et recipit ut *vere et proprie religiosum*; cuius rei evidentissimum argumentum praebet praxis, quae videtur constans, S. Cong. EE. et RR. nullum approbandi institutum tanquam *vere et proprie regulare*, nisi sollemnis emittendae professionis mos in eo recipiatur:

VI. imo hoc magis verum esse de foeminis, quarum instituta, in obsequium legis pianae de non admittendis monasteriis mulierum ni cum votis sollemnibus et lege clausurae, quantacumque commendatione digna, imo et ab Episcopis confirmata et ab ipsa S. Sede laudata et privilegiis aucta, proprie nunquam approbantur, sed tantummodo iuxta modum, quatenus nempe (ut omnia una formula complectamur) *positive et libenter tolerantur*:

VII. firmari hucusque traditam theoriam auctoritate S. C. EE. et RR.; et reapse: 1. quum nuperrime expostulatum fuisset a S. Sede: 1) Utrum expediat, ut S. Congregatio Episcoporum et Regularium decretum laudis aut approbationis concedat institutis illis, quae praeter Sorores in communitate viventes, habent obstrictas votis simplicibus sive temporaneis sive perpetuis alias Sorores, quae propriis in domibus vivunt, quin signum aliquod prae se ferant externum, per quod innotescat eas membra esse alicuius regularis Instituti: 2) Utrum expediat, ut eadem S. Congregatio concedat decretum laudis aut approbationis Instituti illis, quorum membra, etiamsi in communitate vivant, nullum tamen eiusdem Instituti signum prae se ferunt, quin imo student occultare tam Institutum ipsum quam eius naturam.... responsum fuit ab eadem S. C. die 11 aug. 1889: *Sacra Congregatio, quando laudat vel approbat huiusmodi Instituta, etiam sub expresso Congregationum nomine, ea intendit laudare aut ap-*

probare non quidem uti Religiones formales rotorum solemniū, neque etiam ut formales seu ceras religiosas Congregationes rotorum simplicium, sed tantum uti pias sodalitates, in quibus praeter alia, quae iuxta hodiernam Ecclesiae disciplinam desiderantur, nec religiosa professio proprie dicta emittitur, sed rota, si quae fiant, privata censeantur, non publica nomine Ecclesiae a legitimo Superiore acceptata. Haec insuper sodalitia laudat vel approbat S. Congregatio sub essentiali conditione, quod plene perfecteque respectiris Ordinariis innotescant, ac eorum omnino subsint iurisdictioni, etc.... 2. itemque quum non multum ante temporis petita fuisset a S. Sede approbatio Instituti a Caritate, ad postulatum, utrum expediret illi concedere privilegia regularium, et quidem ut *piae congregationi* vel potius *ut congregationi religiosae*, responsum fuit a S. C. (die 30 dec. 1838): *expedire quidem petitam extensionem, at iuxta modum dupliciter, nempe: 1. pro exemptione a iurisdictione ordinariorum quoad visitationem domorum et ecclesiarum et quoad disciplinam et observantiam regularem, itemque pro facultate expediendi suis subdilis litteras dimissoriales ad ordines minores et sacros: 2. ita tamen ut haec privilegia intelligerentur concessa Instituto tamquam piae congregationi, et non (bene attendantur verba) ut verae congregationi religiosae.*

II. Species. — Hac in re constituimus: 1. capitalem distinctionem omnium sodalitatum cum votis simplicibus esse in eas quae, ut utamur verbis Leonis XIII in cit. litt.: *Sedis Apostolicae commendationem vel approbationem nondum sunt assecutae*, et eas: *quarum Sedes Apostolica vel leges recognovit, vel institutum commendavit aut approbavit*: 2. merito hanc distinctionem dictam fuisse et habendam ut ca-

pitalem, eo quia, praesertim post cit. litt. Leonis XIII, diversae iuris dispositiones moderantur utriusque speciei instituta: 3. claritatis autem et commoditatis gratia nobis opportunum videri, tecnologiam evolvere quae aliquo modo indigitatur vel in citatis litteris, et appellare priora instituta *unidioecesana*, et alia *polidioecesana*, appellatione derivata ex eo quod communius fieri consuevit, seu ex eo quod si priora, seu approbata a solo Episcopo, consistere magis solent intra fines unius eiusdemque dioecesis, alia seu quorum R. P. recognovit leges, quaeve ab eo commendata vel approbata fuerunt, unius dioecesis praetergressa angustias ad plures se protendere: 4. dixisse nos tamen *ex eo quod communius fieri consuevit* huiusmodi appellationes fuisse derivatas, quum si, absolute loquendo, possit esse verum, ut R. P. alicuius instituti mere dioecesiani leges recognoscat, non infrequens est casus ut institutum mere dioecesanum ad plures dioeceses se extendat, non obtenta a R. P. commendatione: 5. hac autem distinctione in instituta unidioecesana et polidioecesana prae oculis habita, nunc de utrisque nos esse acturos, postquam quaedam suprema iuridica principia tradiderimus, quae moderantur institutorum huiusmodi naturam, regimen etc.

§ II.

*De supremis iuridicis principiis
quae moderantur naturam et existentiam institutorum
cum votis simplicibus.*

I. Quaestio prima fundamentalis: utrum huiusmodi institutis sint in genere aptanda, quae ius canonicum constituit de regularibus.
— Haec gravis quaestio omnino negative est solvenda.

Reapse: 1. Nomine *regularium*, vere et proprie dictorum, ut constat ex sexcentis iuris textibus, ii tantummodo intelliguntur, qui aliquam veram religionem, seu religionem, in qua vota solemnia emittuntur, sunt amplexati. 2. Prout superius probatum est, ex regula generali huiusmodi instituta cum votis simplicibus tantum non admittuntur ab ecclesia ut vere et proprie regularia. 3. Tandem Leo XIII in cit. const. *Conditae a Christo* evidenter supponit tamquam omnino discretum a conditione vere et proprie dictarum religionum statum institutorum cum votis simplicibus, quum accurate determinet normas, quae, ut videbimus mox, moderantur eorundem naturam et existentiam.

Quod si quis obiecerit absonum videri, ut non habeantur tamquam veri religiosi illi, qui tria substantialia religiosa vota, et quidem in perpetuum, emittunt, ei respondebimus nihil heic incongrui, et eo minus absurdi, contineri, quum vota huiusmodi non eodem prorsus modo fiant in veris religionibus et in meris piis institutis. Revera primo in casu vota acceptantur ab ecclesia directe et formaliter seu vice et nomine Dei, minime vero in secundo. Quae diversitas circa rationem acceptandi vota firmatur v. g. modo quo fuit approbata ab Alexandro VII Cong. Missionis seu Lazaristarum, nam, licet fuerit admissa ut legitima emissio trium votorum, una simul fuit cautum, ut haec nec nomine congregationis ipsius nec S. Sedis acceptarentur, ita ut essent eius asseclae accensendi intra clericos mere saeculares.

II. Quaestio secunda accessoria: quibus fontibus sint eruendae normae, quae moderantur horum institutorum naturam et existentiam. —
Quia, ut liquet ex dictis, institutis cum votis simpli-

cibus non sunt in genere aptanda, quae canones constituunt de regularibus in genere, pleno alveo fluit normas moderatrices huiusmodi institutorum, ut puta, quoad novitiatum peragendum, quoad professionem emittendam, quoad novitiorum et professorum officia, iura et privilegia, esse dimetiendas non v. g. ex antiquis decretalibus, ex canonibus Conc. Trident. etc. (idque eo magis quod huiusmodi canonicae sanctiones horum institutorum existentiam praecesserunt), sed: 1. tum ex recentioribus S. Sedis dispositionibus, et praesertim ex iis instructionibus Sacrarum Congregationum (quibus de regularibus cura demandata est) in quibus de his etiam institutis est mentio: 2. tum ex constitutionibus rite adprobatis; quod praesertim verum est, quando approbatio concessa est a S. Sede, quum bene possit fieri, ut indultum aliquid ab ea fuerit etiam cum iuris communis derogatione: 3. tum tandem ex probatorum doctorum auctoritate, qui, attente perpensis, sive natura horum institutorum in genere et in specie, sive natura et vi actus per quem quis illis se addicit, normas saltem practice tutas praebent et exhibent.

Quia vero, ut iam alias diximus, postremis hisce temporibus, seu decembri nuper elapsi a. 1900, placuit Leoni XIII ad moderationem institutorum cum votis simplicibus, praesertim in ipsorum cum Episcopis relationibus, plurima constituere per litt. *Conditae a Christo*, est luce meridiana clarius inter hos fontes potissimum locum huiusmodi litteris esse tribuendum.

III. Quaestio tertia item accessoria, utrum leges pontificiae latae pro sodalitatibus cum votis simplicibus sint adplicandae institutis mere dioecesanis. — Quaestionem hanc ita solvi-

mus: 1. Certe sunt adplicandae tales leges huiusmodi institutis, quatenus contingeret ut in illis de his mentio expressa fieret. 2. Contrario eveniente casu, remur negative esse respondendum. 3. Reapse eiusmodi instituta, quum uni episcopali auctoritati nitantur, ab hac una naturam et statum capiant, dum, ut par est, ne quid de lege communi corrumpatur seu evertatur, ut caeteroquin firmatur: a) auctoritate S. C. C. quae, die 3 ian. 1723, de quadam sodalitate mulierum tertium ordinem S. Francisci profitentium ab Episcopo instituta, rescripsit: *esse subiectam omnimodae iurisdictioni Episcopi, citra tamen approbationem S. Congregationis circa illud*; imo et: b) potissimum auctoritate Leonis XIII, qui, in litter. *Conditae a Christo*, non solum apertissime distinguit instituta, quae innituntur merae auctoritati episcopali ab aliis, sed diversum fere ex integro ius quoad utrasque constituit, solemniter insuper haec verba praefatus: *Ad dioecesanæ consociationes quod attinet, res non ita se dat laboriosam ad expediendum; eae quippe una inductae sunt atque rigent Antislitum sacrarum auctoritate*. 4. Liquet exinde v. g. celebre decretum *Auctis admodum*, quo plura caventur quoad ordinationem et expulsionem eorum quoque, qui amplexati sunt instituta cum votis simplicibus, non posse protrahi ad alumnos institutorum mere dioecesanorum.

IV. Quaestio quarta item accessoria: utrum haberi debeant ut normae necessario ab omnibus institutis sequendae eae, quas S. Congregatio EE. et RR. quoad aliquod institutum probaverit vel praescripserit. — Et hanc quaestionem negativa responsione dimittimus *saltem generatim loquendo*. Hinc si quae fuerunt quoad aliquod institutum sancita v. g. quoad domum novitatus, vel

quoad provinciarum divisionem non peragendam, ni praehabita S. Sedis facultate, minime alias sodalitates attingunt. Diximus tamen *saltem generatim loquendo*, quia secus esset respondendum v. g. si ageretur de mera declaratione iuris communis iam existentis etc.

§ III.

*De praecipuis regulis
quae moderantur naturam et existentiam
institutorum cum votis simplicibus.*

I. De institutione novarum sodalitatum, deque fundatione novarum domorum. — Quoad sodalitates quas, ut supra diximus, nos *unidioecesanæ* appellamus, ex litt. *Conditæ a Christo* tenenda, quae sequuntur: 1. Episcopi est quamlibet recens natam sodalitatem non prius in dioecesim recipere, quam leges eius constitutionesque cognorit itemque probarit; si videlicet neque fidei honestative morum, neque sacris canonibus et Pontificum decretis adversentur, et si apte statuto fini convenient; 2. Domus nulla novarum sodalitatum iusto iure fundabitur, nisi annuente probante Episcopo. Episcopus vero fundandi veniam ne impertiat, nisi inquisitioni diligenter acta quales sint qui id poscant: an recte probeque sentiat, an prudentia praediti, an studio divinae gloriae, suaeque et alienae salutis praecipue ducti; 3. Episcopi, quoad fieri possit, potius quam novam in aliquo genere sodalitatem condant vel approbent, utilius unam quamdam adsciscent de iam approbatis, quae actionis institutum profiteatur adsimile. — Nullae fere, ni forte in *Missionum* regionibus, probentur sodalitates, quae, certo proprioque fine non praestituto, quaevis univærse pietatis ac beneficentiae opera, etiamsi penitus

inter se disiuncta, exercenda amplectantur; 4. Episcopi sodalitatem condi ullam ne siverint, quae redditibus careat ad sodalium victum necessariis. — Sodalitia, quae stipe collaticia vivant; item muliebres familias, quae aegrotis, domi ipsorum, interdium noctuque adsint, cautissime, quin etiam difficulter comprobent. — Si quae autem nova feminarum sodalitas eo spectet ut suis in aedibus valetudinaria aperiatur viris promiscue mulieribusve excipiendis; vel similes domos excipiendis sacerdotibus, qui Sororum curae atque opera aegrotantes leventur: eiusmodi proposita Episcopi ne probent, nisi maturo adhibito severoque consilio. — Praeterea Episcopi religiosarum domus, ubi viris feminisve peregre advenientibus hospitium victusque accepto pretio suppeditetur, nequaquam permittant; 5. Sodalitas quaevis dioecesana ad dioeceses alias ne transgrediatur, nisi consentiente utroque Episcopo, tum loci unde excedat, tum loci quo velit commigrare.

Quoad familias vero, quas adpellavimus polidioecesanarum, ex iisdem litteris tenendum: Episcoporum sunt iura, in dioecesi cuiusque sua, permittere vel prohibere novas domos sodalitatum condi.

II. De commendatione vel adprobatione a S. Sede obtinenda. — Hac in re notandum: 1. S. Sedem haud solere revisioni subiicere et adprobare constitutiones institutorum stricte unidioecesanorum, seu in unica dioecesi consistentium, atque eis ad summum aliquod laudis decretum elargiri: 2. quoad caetera, seu quae in plures dioeceses sunt diffusa, receptum esse, ut, S. Sedes, suppositis supponendis et servatis servandis, *rogata* auctoritatem suam quoad ea interponat: 3. varium esse huius interventus impetrandi et praestandi modum, ut liquet ex nota *Collectanea*

S. C. EE. et RR. edita ab A. Bizzarri: 4. verum plus minusve hanc rationem servari solere, ut in primis concedatur, ut dicunt, *Breve laudis*; postea: *Decretum adprobationis instituti*; dein: *Decretum adprobationis constitutionis per modum experimenti*; et tandem: *Decretum definitivum adprobationis*: 5. dixisse nos tamen hanc procedendi rationem *plus minusve servari solere*, quum interdum contigerit, ut, quia agebatur de instituto, quod optimos iam tulerat fructus, una simul et laus et adprobatio indulgerentur: 6. in propatulo autem esse plura debere singulis in hypothesibus *S. Sedi*, seu *C. EE. et RR.*, cuius opera hac in re eadem maxime adhibetur, exponi v. g. quoad numerum sociorum... quoad redditus... etc.

III. De novitiorum receptione eorumque ad professionem admissione. — Quoad instituta dicta a nobis unidioecesana, in litt. *Conditae a Christo* sic statutum reperimus: De puellis habitum religiosum petentibus, item de iis quae, probatione expleta, emissurae sint vota, Episcopus singulatim certior fiat: eiusdem erit illas et de more explorare et, nihil si obstat, admittere.

Quoad caetera vero: Candidatos cooptare, eosdem ad sacrum habitum vel ad profitenda vota admittere, partes sunt Praesidum sodalitatum; integra tamen Episcopi facultate, a Synodo Tridentina tributa (1), ut, quum de feminis agitur, eas et ante suscipiendum habitum et ante professionem emittendam ex officio exploret. Praesidum similiter est familias singulas ordinare, tirones ac professos dimittere, iis tamen servatis quaecumque ex instituti legibus pontificiisque decretis servari oportet.

(1) Sess. XXV. C. XVII *De Ref. Reg.*

Quoad tempus vero, quo novitiatus durare debet, modum quo est peragendus etc. potissimum sunt habendae prae oculis constitutiones singulorum institutorum.

IV. De professionis ritu. — Professionis ritus varius esse potest. Qua vero mos vigeat ut ea fiat, et, statis temporibus, renovetur intra Missam coram presbytero SSmam Hostiam prae manibus tenente, nunc, seu ex decreto generali S. C. R. 27 aug. 1894, servari posse sequentem methodum: *Celebrans profitemium vota excepturus, sumpto SSmo Eucharistiae Sacramento, absoluta confessione, ac verbis quae ante fidelium communionem dici solent, Sacram Hostiam manu tenens, ad profitemes se convertet: hi vero singuli alta voce professionem suam legent, ac postquam quisque legerit, statim SSnum Eucharistiae Sacramentum sumet. In renovatione autem rotorum, celebrans ad altare conversus expectet donec renovantes votorum formulam protulerint; qui, nisi pauci sint, omnes simul, uno praeunte formulam renovationis recitabunt, ac postea ex ordine SSnum Corpus Domini accipient. Haec tamen methodus, cum recepta fuerit, in respectivis constitutionibus minime apponenda est. Non obstantibus quibuscumque particularibus decretis in contrarium facientibus, quae prorsus revocata conseantur.*

V. De lege clausurae servanda. — In litt. *Conditae a Christo* haec, quoad instituta dicta polidioecesana, praescripta habentur: Domus sodalitatum huiusmodi si *clausura episcopali* utantur, Episcopis iura manent integra, quae de hac re a pontificiis legibus tribuuntur. Si quae autem *clausura*, ut inquit, *partiali*, utantur, Episcopi erit curare ut rite servetur, et quidquid in eam irrepit vitii cohibere.

VI. De admissione ad ordines. — Item quoad instituta dicta poldioecesana constitutum in cit. litteris reperimus: Si qui vero ad sacros ordines promoveri postulent, eos Episcopus, etsi in dioecesi degentes, initiare caveat, nisi hisce conditionibus: ut a moderato-ribus quisque suis proponantur; ut quae a iure sacro sancita sunt de *litteris dimissorialibus* vel *testimo-nialibus*, sint rite impleta; ut *titulo sacrae ordina-tionis* ne careant, vel certe eo legitime eximantur; ut theologiae studiis operam dederint, secundum decre-tum *Auctis admodum*, datum die 4 nov. 1892 (1).

Quia vero dispositiones decreti *Auctis admodum* quoad ordinationes alumnorum institutorum cum votis simplicibus memoravimus, addere sit fas nuperrimam resolutionem S. C. EE. et RR. Quum enim Archiep. Parisien. proposuisset haec dubia: 1. *Utrum nunc post decretum « Auctis » Instituta rotorum simplicium libere possint, sine indulto speciali, alumnis suis di-missoriales litteras concedere*: 2. *Quatenus affirmative, utrum haec decisio restringenda sit ad Instituta rotorum simplicium a S. Sede approbata, vel appli-canda etiam ad Instituta rotorum simplicium sola episcopali auctoritate et approbatione munita*: 3. *U-trum nunc post decretum « Auctis » Instituta rotorum simplicium libere possint, sine indulto speciali, alum-nos suos promoveri ad ordinem sacrum titulo mensae communis vel alio simili*, in Cong. Gen. 9 feb. 1894 responsum fuit: *Ad 1. Negative: Ad 2. provisum in 1.: Ad 3. Negative.*

VII. De dependentia ab Episcopo. — Ex cit. litteris has transcribimus regulas quoad instituta dicta unidioecesana: 1. Antistitae, ex constitutionum iure,

(1) Hoc decretum ex integro superius attulimus.

a Sororibus eligantur. Episcopus tamen, vel ipse vel delegato munere, suffragiis ferendis praeerit: peractam electionem confirmare vel rescindere integrum ipsi est pro conscientiae officio. 2. Dioecesanae cuiusvis sodalitatis domos Episcopus invisendi ius habet, itemque de virtutum studio, de disciplina, de oeconomicis rationibus cognoscendi. 3. Sacerdotes a sacris, a confessionibus, a concionibus designare, item de sacramentorum dispensatione statuere munus Episcoporum est, pro sodalitatibus dioecesanis pariter ac pro ceteris; id quod in capite consequenti n.VIII (*respondente nostro n. 5 proxime insequenti*) explicate praefinitur.

Quoad alia vero item ibidem decretum invenimus:

1. Demandandi munera et procurationes, tum quae ad universam sodalitatem pertinent, tum quae in domibus singulis exercentur, Conventus seu *Capitula*, et Consilia propria ius habent. In muliebrium autem sodalidatum conventibus ad munerum assignationem, Episcopus, cuius in dioecesi habentur, per se vel per alium praeerit, ut Sedis Apostolicae delegatus. 2. Episcoporum sunt iura, in dioecesi cuiusque sua, permittere vel prohibere nova ab illis (intellige: *a sodalitatibus*) templa excitari, oratoria seu publica seu semipublica aperiri, sacrum fieri in domesticis sacellis, Sacramentum augustum proponi palam venerationi fidelium. Episcoporum similiter est solemnia et supplicationes, quae publica sint, ordinare. 3. Alumni et alumnae sodalitatum harum ad *forum internum* quod attinet, Episcopi potestati subsunt. In *foro* autem *externo*, eidem subsunt quod spectat ad censuras, reservationem casuum, votorum relaxationem quae non sint uni summo Pontifici reservata, publicarum precum indictionem, dispensationes concessionisque ceteras, quas Antistites sacrorum fidelibus suis impertire queant. 4. In sodalitates, quae

mendicato vivunt, ea Episcopis stent iura, quae habet decretum *Singulare quidem*, a sacro Consilio Episcopis et Religiosorum ordinibus praeposito promulgatum die 27 martii 1896. 5. In iis quae ad spiritualia pertinent subduntur sodalitates Episcopis dioecesium in quibus versantur. Horum igitur erit sacerdotes ipsis et a sacris designare et a concionibus probare. Quod si sodalitates muliebres sint, designabit item Episcopus sacerdotes a confessionibus tum ordinarios tum extra ordinem, ad normam constitutionis *Pastoralis curae*, a Benedicto XIV decessore Nostro editae, ac decreti *Quemadmodum*, dati a sacro Consilio Episcopis et Religiosorum ordinibus praeposito, die 17 decembris 1890, quod quidem decretum ad virorum etiam consociationes pertinet, qui sacris minime initiantur. 6. Sicubi sodalitatum aedibus instituta curanda adiecta sint, uti gynaecea, orphanotrophia, valetudinaria, scholae, asyla pueris erudiendis; episcopali vigilantiae ea omnia subsint quod spectat ad religionis magisteria, honestatem morum, exercitationes pietatis, sacrorum administrationem, integris tamen privilegiis, quae collegiis, scholis, institutisve eiusmodi a Sede Apostolica sint tributa. 7. In quarumlibet sodalitatum domibus vota simplicia profitentium, Episcopis cuiusque dioecesis ius est invisendi templa, sacraria, oratoria publica, sedes ad sacramentum poenitentiae, de iisque opportune statuendi, iubendi. — In presbyterorum sodalitiis, de conscientia ac disciplina, item de re oeconomica uni praesides cognoscent. In consociationibus vero feminarum, aeque ac virorum qui sacerdotio abstinent, Episcopi erit inquirere num disciplina ad legum normam vigeat, numquid sana doctrina morumve probitas detrimenti ceperit, num contra clausuram peccatum, num sa-

cramenta aqua stataque frequentia suscipiantur. — Reprehensione dignum si quid Episcopus forte offenderit, ne decernat illico: moderatores uti prospiciant moneat; qui si neglexerint, ipse per se consulat. Si quae tamen maioris momenti occurrant quae moram non expectent, decernat statim: decretum vero ad sacrum Consilium deferat Episcopis ac Religiosorum ordinibus praepositum.

VIII. De administratione bonorum. — Haec in citatis litteris quoad instituta dicta polidioecesana sunt statuta: 1. Bonorum, quibus sodalitia singula potiuntur, administratio penes moderatorem supremum maximamve antistitam eorumque Consilia esse debet: singularum vero familiarum redditus a praesidibus singulis administrari oportet, pro instituti cuiusque legibus. De iis nullam Episcopus rationem potest exigere. Qui vero fundi certae domui tributis legative sint ad Dei cultum beneficentiamve eo ipso loco impendant; horum administrationem moderator quidem domus gerat, referat tamen ad Episcopum, eique se omnino praebeat obnoxium: ita nimirum ut neque praeposito neque antistitae sodalitii universi liceat quidquam ex iis bonis Episcopo occultare, distrahere, vel in alienos usus convertere. Talium igitur bonorum Episcopus rationes accepti impensique, quoties videbitur, expendet; idem ne sortes minuantur, redditus ne perperam erogentur, curabit. 2. Ad rem vero oeconomicam quod attinet muliebrium sodalitatum itemque virorum sacerdotio carentium, Episcopus ne cognoscat nisi de fundorum legatorumve administratione, quae sacris sint attributa, vel loci aut diocesis incolis iuvandis.

IX. De votorum obligatione. — De hac tenendum: 1. vota simplicia *per se* obligare eodem pror-

sus modo ac solemnia: 2. dixisse nos *per se*, quum quoad effectum discrimen maximum inter utramque votorum speciem intercedat: 3. reapse dum, si vota sunt solemnia, contrarii actus sunt vel nullius roboris vel saltem rescindibiles, ut alias explicavimus, vota simplicia contrariorum actuum important illegitimitatem quidem, sed non invaliditatem: 4. specialem considerationem mereri modum servandum quoad exercitium voti paupertatis: qua in re opportunum videtur heic totidem verbis referre nuperrimam declarationem, qua S. C. EE. et RR. mentem suam clare apuerit, et normas indicavit, quas in constitutionibus congregationum votorum simplicium inserendas ipsa iubere solet, nempe: « professi dominium *radicale*, ut aiunt, suorum bonorum retinere poterunt, sed eis omnino interdicta est eorum administratio, et reddituum erogatio atque usus. Debent propterea ante professionem cedere, etiam private, administrationem, usumfructum et usum quibus eis placuerit, ac etiam instituto, si ita pro eorum lubitu existimaverint. Huic vero cessioni apponi poterit conditio, quod sit quancumque revocabilis; sed professus hoc iure revocandi in conscientia minime uti poterit, nisi accedente Apostolicae Sedis beneplacito. Quod etiam dicendum erit de bonis, quae post professionem titulo haereditario eis obvenerint. Poterunt vero de dominio, sive per testamentum, de licentia tamen superioris vel superiorissae generalis, sive per actus inter vivos, libere disponere; quo ultimo eveniente casu, cessabit concessio ab eis facta quoad administrationem, usumfructum et usum; nisi eam concessionem tempore eis beneviso firmam voluerint, non obstante cessione domini. Professis autem vetitum non est ea proprietatis acta peragere, de licentia superioris, aut superioris-

sae, quae a legibus praescribuntur. Quidquid professi sua industria vel intuitu societatis acquisierint, non sibi adscribere aut reservare poterunt, sed haec omnia inter communitatis bona refundenda sunt, ad communem societatis utilitatem » (1).

X. De privilegiis quibus haec instituta fruuntur. — Ex regula generali alibi tradita et firmata, seu alumnos institutorum cum votis simplicibus non esse vere et proprie regulares, iam liquet eos minime posse sibi adrogare privilegia hisce iure concessa v. g. exemptionis etc.

Duo autem heic adversa ulterius volumus, scilicet: 1. quamvis alumni horum institutorum per se regularium privilegia sibi adrogare nequeant, nihil impedimento esse quominus de facto vi specialium concessionum iis frui valeant: 2. in huiusmodi autem particularibus iuribus aestimandis prae oculis esse habendas litteras *Conditae a Christo*, in quibus generalis regulae ad instar sancitur hoc principium: His porro, quae hactenus ediximus, sancivimus, nihil penitus derogari volumus de facultatibus vel privilegiis, tum Nostro aut quovis alio Sedis Apostolicae decreto concessis, tum immemorabili aut saeculari consuetudine confirmatis, tum etiam quae in alicuius Sodalitatis legibus a Romano Pontifice approbatis contineantur.

XI. De constitutionum vel regiminis mutatione ac de institutorum vel domorum suppressione — De mutatione constitutionum in cit. litt. haec leguntur quoad instituta dicta unidioecesana: Sodalitatem dioecesanam si ad dioeceses alias propagari accidat, nihil de ipsius natura et legibus mutari liceat, nisi singulorum Episcoporum consensu,

(1) Die 30 dec. 1882. *Ex Collect. S. C. Prop.* N. 2090.

quorum in dioecesibus aedes habent. Quoad alia vero: Immutandi constitutiones, utpote quae probatae a Sede Apostolica, nemini Episcoporum ius datur. Item regimen, quod penes moderatores est, sive sodalitatis universae, sive familiarum singularum ad constitutionum normam, Episcopis mutare, temperare ne liceat.

Quoad suppressionem vero haec ibi habentur decreta quoad instituta mere dioecesana: 1. Semel approbatae sodalitates ne extinguantur, nisi gravibus de causis, et consentientibus Episcopis, quorum in ditione fuerint. 2. Singulares tamen domos Episcopis, in sua cuique dioecesi, tollere fas est.

XII. De votorum dispensatione ac alumnorum dimissione seu expulsionem — Quoad instituta dicta unidioecesana haec in cit. litt. decernuntur: Episcopo alumnas sodalitatum dioecesanarum professas dimittendi potestas est, votis perpetuis aequae ac temporariis remissis, uno dempto (ex auctoritate saltem propria) colendae perpetuo castitatis. Caven- dum tamen ne istiusmodi remissione ius alienum lae- datur; laedetur autem, si insciis moderatoribus id fiat iusteque dissentientibus.

Quoad alia vero: 1. Condonare vota, sive ea tempo- raria sint sive perpetua, unius est Romani Pontificis. 2. Praesidium... est... tirones ac professos dimittere, iis tamen servatis, quaecumque ex instituti legibus pontificiisque decretis servari oportet.

Quoad vero ad alumnorum dimissionem seu expul- sionem pertingit, haec prae oculis potissimum ha- beantur: 1. Iuxta theoriam superius allatam et proba- tam, quia instituta mere dioecesana minime compre- henduntur, ni exprimantur, in legibus pontificiis decernentibus de institutis cum votis simplicibus, uni- versa res est aestimanda ex iuris naturalis principiis,

necnon ex singularum sodalitatum constitutionibus statutisve. 2. Quoad alumnos vero aliorum institutorum sedulo distinguendum est inter casum et casum: ita scilicet, ut si agatur de iis, qui nuncupaverunt: a) vota perpetua; aut: b) temporaria quidem, sed sunt in sacris ordinibus constituti, servandae sint normae constitutae in § III et VI noti decreti *Auctis admodum*. 3. Hinc expelli ii non possunt ni ob culpam gravem, externam et publicam et accedente incorregibilitate; semel autem ita expuncti, si ordinati, ut suspensi sunt habendi, non tamen votorum vinculo absoluti, ut liquet ex auctoritate S. C. EE. et RR. quae, interrogata: *Utrum religioso rite eiecto... iuxta normam decreti AUCTIS ADMODUM, una cum iuramento permansionis vota simplicia etiam dispensentur*, die 10 ian. 1896 respondit: *Negative*. 4. Tandem si agatur de aliis a recensitis, plus minusve sunt repetenda, quae diximus de alumni institutorum mere dioecesanorum.

SUBSECTIO III.

De laicis.

Duobus capitibus dicemus: 1. *de laicorum iuribus et officiis generalibus*: 2. *de eorundem iuribus et officiis specialibus*.

CAPUT I.

De generalibus laicorum iuribus et officiis.

I. Notiones praeviae. — Generalia laicorum iura et officia ea appellamus, quae ex ipsa christiana professione proxime manant; praecisione facta a peculiaribus titulis, vi quorum contingere potest, ut aliqui

laici specialem iuridicam conditionem in ecclesia nanciscantur, adeo ut et singulari iure utantur. Hinc, quum laici duplici sub respectu considerari queant, nempe aut in se, aut in relationibus, quas vel cum clericis vel cum aliis laicis habent, liquet omnia laicorum generalia iura vel officia necessario vel *absoluta* vel *relativa* esse debere; *relativa* vero in duplicem classem esse referenda.

Nec miretur quis iura et officia a nobis dispesci in absoluta et relativa, nam huiusmodi loquendi modus non sensu rigoroso et proprio intelligendus est (omnia quippe iura et officia necessario sunt relativa, quippe sine duplici termino consistere nequeunt), sed lato et improprio.

II. De iuribus et officiis absolutis — Post ea, quae superius tradidimus, quando de personis in genere loquuti sumus, non admodum multa manent dicenda de iuribus et officiis absolutis laicorum in ecclesia Dei.

Quum enim constet omnes baptizatos, illis exceptis, quos tunc recolimus, frui in ecclesia plena personalitate iuridica, ut aiunt, quippe qui omnes, eodem Deo vocante, eadem fide aurigante, iisdem sacramentis supernaturalia auxilia suppeditantibus, iisdem pastoribus moderantibus, ad unum eundemque finem tendunt, seu sanctificationem in hac vita et aeternam beatitudinem in altera, iam liquet officium supremum omnibus christianis, ac proinde etiam laicis, commune illud esse, quod ita componant vitam suam, ut reapse ad finem quem intendunt perveniant. Nam haec est vita aeterna, ut homines in Deum eiusque Unigenitum credant, atque, postquam crediderint, fidem sollerter custodiant, eamque bonis operibus foveant et explicent. Quidquid huc tendit bonum et sanctum est; quidquid ab eo recedit, non tantum inu-

tile, sed et pravum est; nam, ut docet Christus: *Quid... prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* (1).

Si autem hoc est supremum singulorum officium, manifeste sequitur: 1. ipsum velut fundamentum esse caeterorum officiorum, quae christianam professionem consequuntur; eum enim, qui tenetur ad finem, ad media et teneri palam est: 2. tam illud fundamentale officium, quam caetera quae ex ipso enascuntur, tutelam validissimam habere in iure, quo valemus officia illa adamussim implere, et vi cuius proinde non solum possumus remove ea, quae in via Domini invenerimus, obstacula, sed et ea ponere et exigere, sine quibus officiorum eorundem impletio impossibilis evaderet. Profecto nusquam tam clare evidentissimeque elucet *ius*, seu facultas moralis et inviolabilis faciendi, omittendi vel exigendi, quam quum agitur de assequutione supremi finis, ad quem conditi et redempti sumus, atque de mediis ad eandem assequutionem necessariis vel utilibus.

III. De iuribus et officiis relativis. — Haec, ut diximus, statum et mensuram capiunt ex relationibus, quibus laici adstringuntur personis vel dignitate clericali fulgentibus, vel pariter constitutis, sicut ipsi, in statu laicali. Iamvero ex primo capite illud velut capitale principium retinendum est, laicos clericis comparatos in subiectionis omnimodae conditione versari; nam, ut non semel animadvertimus, omnem omnino potestatem, ad spiritualia et supernaturalia quod attinet, Christus collatam voluit solis clericis.

(1) *Matth.* XVI. 26.

Quae quum ita se habeant, evidenter patet: 1. praecipuum laicorum officium erga clericos esse, eis reverentiam et obedientiam pro variis eorum gradibus et muneribus debitam praebere, necnon, iuxta legittimas locorum praescriptiones ac consuetudines, illis quae ad vitam sunt necessaria praestare; utrumque enim non solum ratione suadet, sed et S. Scripturis mandatur, quum legatur in Pauli epistola prima ad Timoth. (C. V): *Qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo et doctrina. Dicit enim Scriptura: non alligabis os bori trituranti. Et dignus est operarius mercede sua*: 2. e converso praecipuum ius laicis competens in suis cum clericis relationibus hoc esse, ut ab iis sacrorum administrationem et rectum regimen exigere valeant; quum ad hoc sint clerici instituti, ut christianam plebem sacrorum ministerio sanctificent et iurisdictione dirigant et moderentur.

Qua parte vero laici in mutuis ipsorum relationibus spectantur, ante omnia animadvertendum est eos, *qua christianos*, omnino inter se aequales esse. Nulla enim ante Deum est acceptio personarum, nec ipse certe discernit inter Graecum vel Scytham, liberum vel servum, regem vel subditum, patrem vel filium.

Haec tamen aequalitas recte intelligenda est non minus ac ea, quam in naturali ordine esse praedicamus. Quemadmodum enim omnes homines *qua tales*, seu in abstracto, sunt aequales, quum singuli non sint nisi totidem humanae naturae replicationes, prout loquuntur scholae, at in concreto omnes reapse sunt inaequales, quum eos tales fecerit partim ipsa natura, partim exercitium activitatis humanae; ita omnes christiani, qua simpliciter tales, seu in abstracto, omnimoda aequalitate gaudent, ut palam est, dum in

concreto, seu qua singuli seorsim spectati, inaequales inter se sunt, eo quia tales eos effecit tum Deus, qui unicuique elargitur dona sua ea mensura qua vult, tum ipsa fidelium cooperatio, quae varia esse solet.

Patet ex dictis supremum hominum fidelium officium hoc esse, ut omnes et singuli, non verbis et lingua, sed vere et efficaciter proximos suos prosequantur ea caritate, cuius praeceptum Christus dixit supremum post illud, quo iubemur Deum diligere ex toto corde et ex tota mente, addens insuper utriusque huius dilectionis mandato totam legem contineri (1). Quod si fieret, illa praecepta, quae vel ipsi ethici edixerunt maxima esse, utpote quae sunt aliorum fundamentum et scaturigo, videlicet: *honeste vivere, neminem laedere, ius suum cuique tribuere*, profecto mirifice evolverentur, atque vi inditae supernaturalis virtutis uberimam omnium bonorum copiam tum in singulorum individuorum, tum in familiarum, tum imo et in ipsarum rerum publicarum utilitatem, indesinenter gignerent.

Quae utinam intelligerent innumeri illi, qui, vel ex ignorantia vel ex odio in Christum, huius sanctissimam religionem aut contemnunt aut persequuntur; nam sublimissimum et perfectissimum humanitatis codicem, qui est Evangelium, et sibi et suis asseclis frustraneum reddunt. Quod bene animadverti volumus, praesertim aetate nostra, quam tantorum desideriorum exagitat febris. Certe si accederent homines, et in primis eorum magistri et duces, ad illum, qui est *via, veritas et vita*, tunc plurima ex ipsorum votis, saltem qua ferre potest humanae naturae actualis conditio, implerentur.

(1) *Matth.* XXII. 40.

CAPUT II.

De singularibus laicorum iuribus et officiis.

Huc praecipue redeunt iura adassociationis, advocatiae et iurispatronatus. Quia vero de hoc posteriori ibi aptius erit sermo, ubi de beneficiis agetur, sermonem coarctabimus ad duo priora. Aliqua tamen antea brevissime edisseremus de singularibus iuribus et officiis, quibus in ecclesia principes adstringuntur. Nec quis arbitretur rem inutilem nos peracturos, nam reapse sacri canones de huiuscemodi officiis saepissime loquuntur, imo et gravibus verbis, vel rogando vel iubendo, ea pro temporum et adiunctorum varietate apertissime regibus et principibus edicunt. Hos haud semper ecclesiae praeceptis obtemperare profecto non diffitemur; idque maxime verum esse concedimus aetate nostra, qua placet portentosa theoria, vi cuius reges in ministros reiecta, ut aiunt, *responsabilitate*, non solum legali sed et morali, fere nullas alias sibi reservatas censere debent partes, quam ut populorum placita fere omnia indiscriminatim exequantur. Verum hac de causa silendum doctoribus non est, imo fortius clamandum. Certe sua verba ad aures principum deventura non facile eis sperandum est, sed confidere ipsi debent, ut veritas tandem denique fulgeat, et Deus, in cuius manibus est *cor regis*, hominum misertus, principes suscitet secundum cor suum, qui Christo regi regum eiusque ecclesiae sincere deserviant.

ART. I.

De iuribus et officiis principum in ecclesia.

I. Singularium iurium et officiorum principis quoad ecclesiam fundamentum. — Hac de re fuse agitur in iure publico, e quo, summa nos principia colligentes, haec pauca in mentem revocamus, quo facilius viam nobis sternamus ad disserendum de specialibus huiusmodi iuribus et officiis principum.

I. Certum est nonnisi duplicem societatem perfectam inter homines excogitari posse et esse, nempe ecclesiam et statum; ecclesiam, cuius proprium est hominibus praebere media ad finem supernaturalem et aeternum necessaria utiliave, atque statum, cui ius et munus incumbit procurandi, qua fieri potest, hominibus (supplendo defectum tum singulorum tum familiarum) bonum temporale completum, humanae tamen natura rationabiliter congruum.

II. Verum ex eo quod utraque societas sit perfecta, minime sequitur nullas omnino inter eas esse relationes; nam licet tum ecclesia tum res publica sint in suo ordine independentes, haec independentia non aufert rationem ordinis, et, per consequens, subordinationis, iuxta quam quod est magis nobile et necessarium certissime vincit, quod minus nobile et necessarium est.

III. Inter ecclesiam et statum, ni, per summam rationis humanae et fidei supernaturalis iniuriam, velimus dicere subiiciendum esse in homine quod est spirituale corporali, et quod est aeternum temporali, uno verbo quod est longe praestantius, imo, caeteris paribus, unicum vere necessarium caducae felicitati; absque ullo dubio tribuendus est primatus ecclesiae,

adeo ut non solum debeat status, et hinc princeps, qui illius summam potitur, nihil omnino contra ecclesiam moliri, verum et eius praeceptis obtemperare, atque praeterea ei auxilium opportune praestare.

II. Iurium et officiorum principum in ecclesia adumbratio. — Quid ecclesia principibus, ob singularem eorum conditionem vel praeceperit vel saltem consuluerit, heic non licet ni brevissime describere.

Certissime tum in RR. PP. decretalibus, tum in conciliorum canonibus, tum in Patrum operibus frequentissime ad principes fit sermo, atque, memorata eorum dignitate ecclesiae tutorum et canonicae disciplinae defensorum, per opportuna mandata vel cohortationes ad munus suum implendum vehementissime impelluntur.

Et, ut quod asserimus, aliquibus saltem exemplis fulciamus, placet ea praesertim referre, quae in Sess. XXV Conc. Trid. hac ex parte saluberrime constituta sunt. Tribus in capitibus ipsius sessionis habentur speciales dispositiones quoad principes.

Et primo quidem in cap. XVII S. Synodus, post reprobatum abusum illorum Episcoporum, qui, status sui obliti, pontificalem dignitatem non leviter dehonestantes, cum regum ministris, regulis et baronibus, in ecclesia et extra, indecenti quadam demissione se gerebant, et velut inferiores ministros altaris, atque nimis indigne, non solum loco suo cedebant, sed etiam personaliter illis inserviebant, dum aperte statuit, ut ab huiusmodi in posterum Episcopi se abstinerent prae oculis habentes suum gradum et ordinem, atque memores ubique se patres et pastores esse, mandavit *reliquis... tam principibus quam caeteris omnibus, ut eos paterno honore ac debita reverentia prosequantur.*

In capite vero XIX, post severa censura notatum usum duellorum, dum iubet S. Synodus, ut idem usus: *ex christiano orbe penitus exterminetur*, addit: *Imperator, Reges, Duces, Principes, Marchiones, Comites et quocumque alio nomine domini temporales, qui locum ad monomachiam in terris suis inter christianos, concesserint, eo ipso sint excommunicati, ac iurisdictione et dominio civitatis, castri, aut loci, in quo vel apud quem duellum fieri permiserint, quod ab ecclesia obtinent, privati intelligantur, et si feudalialia sint, directis dominis statim acquirantur.*

Tandem in cap. XX tam aperte et salubriter de officiis principum erga ecclesiam disseritur et statuitur a S. Synodo, ut omnino opus sit illud integre referre: „ Cupiens S. Synodus, ecclesiasticam discipli-
 „ nam in Christiano populo non solum restitui, sed etiam
 „ perpetuo sartam tectam a quibuscumque impedi-
 „ mentis conservari, praeter ea, quae de ecclesiasticis
 „ personis constituit, saeculares quoque Principes of-
 „ ficii sui admonendos esse censuit, confidens, eos, ut
 „ Catholicos, quos Deus sanctae fidei Ecclesiaeque
 „ protectores esse voluit, ius suum Ecclesiae restitui,
 „ non tantum esse concessuros, sed etiam subditos
 „ suos omnes ad debitam erga Clerum, Parochos et
 „ Superiores Ordines reverentiam revocatu-
 „ ros; nec
 „ permissuros, ut Officiales, aut inferiores Magistratus,
 „ Ecclesiae et personarum ecclesiasticarum immu-
 „ nitatem, Dei ordinatione et Canonicis sanctioni-
 „ bus constitutam, aliquo cupiditatis studio, seu in-
 „ consideratione aliqua violent; sed una cum ipsis
 „ Principibus debitam Sacris Summorum Pontif. et
 „ Conciliorum Constitutionibus observantiam prae-
 „ stent. Decernit itaque, et praecipit, sacros Canones,
 „ et Concilia generalia omnia, nec non alias Apostol.

« sanctiones, in favorem ecclesiast. personarum, liber-
« tatis ecclesiasticae, et contra eius violatores editas,
« quae omnia praesenti etiam decreto innovat, exacte
« ab omnibus observari debere. Praetereaque admonet
« Imperatorem, Reges, Resp. Principes, et omnes, et
« singulos cuiuscumque status et dignitatis extiterint,
« ut, quo largius bonis temporalibus, atque in alios
« potestate sunt ornati, eo sanctius, quae ecclesiastici
« iuris sunt, tanquam Dei praecipua, eiusque patro-
« cinio tecta venerentur, nec ab ullis Baronibus, Do-
« micellis, Rectoribus, aliisve Dominis temporalibus,
« seu Magistratibus, maximeque ministris ipsorum
« Principum laedi patiantur; sed severe in eos, qui
« illius libertatem, immunitatem atque iurisdictionem
« impediunt, animadvertant: quibus etiam ipsimet
« exemplo ad pietatem, religionem ecclesiarumque
« protectionem existant, imitantes anteriores optimos,
« religiosissimosque Principes, qui res ecclesiae sua
« in primis auctoritate ac munificentia auxerunt,
« nedum ab aliorum iniuria vindicarunt. Adeoque ea
« in re quisque officium suum sedulo praestet, quo
« cultus divinus devote exerceri, et Praelati, caete-
« rique Clerici in residentiis et officiis suis quieti,
« et sine impedimentis, cum fructu et aedificatione
« populi, permanere valeant. »

ART. II.

De iure adsociationis.

Duobus paragraphis dicemus: 1. *de iure adsociationis spectato in abstracto*: 2. *de eodem spectato in concreto*.

§ I.

De iure adsociationis in abstracto spectato.

I. Eius notio et fundamentum. — Nomine *iuris adsociationis* intelligimus ius, quo christifideles omnes, ac proin etiam laici, pollent consilia et vires mutuo in se conferendi in ordine ad aliquem finem peculiarem; seu uno verbo ius societates ad finem spiritualem et supernaturalem obtinendum incundi. Iuris adsociationis fundamentum consistit in ipsa humana natura, quae essentialiter socialis est, quaeque quum per gratiam non destruat, sed imo perficiatur, in christiana republica non secus ac in civili facultatem singulis suppeditat media opportuna quarendi et comparandi, quo facilius, tutius et uberius omnes consequatur eum finem, ad quem ipsa societas perfecta, cuius sunt socii, impellitur et tendit. Unde etiam sequitur vel in ipsa ecclesia ab antiquissimis temporibus huiusmodi societates extitisse.

Et hinc iure merito Leo XIII in litteris *Augustissimae* diei 12 septembris 1897, occasione arrepta a sodalitate SS. Rosarii, hoc de societatibus inter fideles solemne proferebat elogium: *Multiplex* (autem) *ratio est, qua catholici homines societates huiusmodi saluberrimas inire solent. Huc enim et circuli, ut aiunt, et rustica aeraria pertinent, itemque conventus animis per dies festos relaxandis, et secessus pueritiae adrigilandae, et sodalitia, et coetus alii optimis consiliis instituti complures. Profecto haec omnia, etsi nomine, forma aut suo quaque peculiari ac proximo fine, recens inventa esse videantur, re tamen ipsa sunt antiquissimet. Constat enim, in ipsis*

christianae religionis exordiis eius generis societatum vestigia reperiri. Serius autem legibus confirmatae, suis distinctae signis, privilegiis donatae, divinum ad cultum in templis adhibitae, aut animis corporibusve sublevandis destinatae variis nominibus, pro varia temporum ratione, appellatae sunt. Quarum numerus in dies ita percrebuit ut, in Italia maxime, nulla civitas, oppidum nullum, nulla ferme paroecia sit, ubi non illae aut complures, aut aliquae certe habeantur.

Antiquissimam esse piarum societatum originem affirmavimus, et affirmationem nostram Leonis XIII auctoritate firmavimus. Ita autem rem se habere, prout asserta ea fuit, liquet ex iis quae hac ex parte disputant eruditi, quorumque brevissima summa haec est: 1. Collegia religionis causa inita vel apud Romanos in usu fuerunt, ut liquet v. g. auctoritate Marciani (1)... *religionis causa coire non* (prohibetur), *dum tamen per hoc non fiat contra senatus consultum, quo illicita collegia arcentur.* 2. Nihil ergo mirum si eorum usus apud nostros quoque vel forsitan ab initio invaluerit, quum in vetustis canonibus (v. g. C. XV Conc. Nannetensis) de eis tamquam iam existentibus fiat sermo. 3. Varia vero nomina, pro temporum et locorum varietate etc. huiuscemodi collegia sunt sortita, adeo ut in antiquissimis monumentis occurrant appellata: *Collectae* (quasi hominum singulares collectiones) et serius, seu saeculis VIII et IX, *Geldae*, vel *Gildae*, vel *Gildoniae*, *Confratriae* etc.

II. Societatum inter fideles divisio. — Multiplex divisionis ratio assignari potest, et praecipue *ratione indolis et finis.*

(1) Fr. I. § I. D. *De collegiis et corp.* (XXXXVIII, 22).

Primo ex capite, societates aliae sunt mere privatae et aliae publicae. Privatae sola voluntate privatorum hominum absque ullo interventu potestatis ecclesiasticae constituuntur, consistunt et dissolvuntur. Nec aliqua lex eis ineundis obstat, nam quid v. g. prohibet quominus duae vel plures personae conveniant inter se de aliquibus piis operibus peragendis, puta de certis vel solvendis precibus, vel erogandis eleemosynis; aut etiam de certa ecclesia (servatis servandis) vel construenda vel reparanda? Publicae e contra nonnisi auctoritate ecclesiastica, v. g. episcopali, possunt coalescere et operari. De quibus tamen heic ulterius non investigamus, quum satis de eis, implicite saltem, dixerimus quando loquuti sumus de personis moralibus.

Ratione vero finis fere innumerae eae sunt. Nam, sicut in quavis ordinata republica praeter finem supremum, ad quem respublica ipsa tendit, excogitari possunt velut innumeri fines partiales, qui sunt finis supremi pars vel medium, et circa quos exerceri utiliter potest activitas vel ipsius reipublicae vel saltem singulorum civium, sic et in ecclesia, praeter finem supremum, nempe animarum sanctificationem, infiniti propemodum concipi queunt alii fines subalterni, qui huius sanctificationis assequutionem vel faciliorem vel uberiores reddunt, et circa quos bene potest, non solum ecclesiae ipsius, sed et singulorum christifidelium, cura et zelus exercitari. Hinc eundem ad modum, quo in republica civili fere sine numero sunt societates secundariae, puta litterariae, militares, commerciales, industriales etc., sic vix et ne vix quidem numerari possunt societates subalternae, quae in ecclesia vel retroactis temporibus floruerunt, vel etiam nunc florent ad maiorem Dei gloriam atque abun-

dantiorem animarum sanctificationem; quod eo magis laude dignum adparet, quia nullo non tempore defuerunt homines, qui in impias societates coierint ad nefanda quaeque adversus ecclesiam molienda.

III. Proponitur et solvitur quaestio: utrum societatibus auctoritate ecclesiae constitutis adscribi valeant absentes vel defuncti. — Quaestionem hanc negativa responsione esse dimittendam liquet ex duplici responsione S. C. Indulgentiarum.

Reapse, quum alicubi inolevisset mos ut inter socios piarum unionum (ut inquiunt) etc. et recenserentur aliqui, qui e loco (puta urbem) in quo pia unio consistebat, morabantur, S. C. Indulg. quae morem hunc iam alias, et praesertim die 28 apr. 1761 reprobaverat, die 13 apr. 1878 decretum generale tulit, quo, Leone XIII probante, praevia sanatione omnium adscriptionum hactenus haud rite factarum, mandavit ut in posterum regula admissim servetur, ut absentes in confratres minime admittantur. Ubi tamen obiter notandum decreto huiusmodi non comprehendi: *Pium opus de Fide Propaganda*, ut die 11 aug. 1879 declaravit Card. Praefectus S. C. de Propaganda Fide, hac etiam de causa, quod non agatur in casu de *vero pio sodalizio*, sed de *mero pio opere*.

Eodem autem modo, quo reprobatae fuerunt adscriptiones absentium, reprobatae fuisse et adscriptiones defunctorum liquet praesertim auctoritate eiusdem S. C. Indulgentiarum. Reapse in Cong. Gen. diei 25 aug. 1897 proposito generali dubio: *An, stante decreto S. R. et U. Inquisitionis diei 6 nov. 1876 et resolutione huius S. Congregationis sub die 14 augusti 1889, sustineri valeant adscriptiones defunctorum piis unionibus piisque operibus*, responsum fuit: *Negative*.

§ II.

De iure adsociationis spectato in concreto.

I. Monitum. — Ad singulas laicorum societates, quae pro variis temporibus extiterunt, vel et nunc extant, proseguendas impares, breviter dicemus de celebrioribus, seu: *de tertiis ordinibus, de confraternitatibus, et de fabricis ecclesiarum.*

II. De tertiis ordinibus. — Aliqui ordines regulares privilegio donati sunt sibi quodammodo adsociandi pias personas in saeculo degentes, ut spiritum eundem, quem *primus ordo* seu virorum et *secundus ordo* seu sanctimonialium, eo modo quo ferre valet saecularis conditio recolentes, atque speciali modo sub regimine eorundem religiosorum degentes, liberius et intensius Deo vacare queant. Hoc privilegio tertiarios adsociandi fruuntur v. g. Dominicani, Minores, Servi B. Virginis, Augustiniani etc.

Magna est tamen controversia, quinam ex tertiis ordinibus sit antiquior; qua in re putamus iis assentiendum, qui contendunt esse praemonstratensem, cuius institutor videtur fuisse ipse S. Norbertus, qui diem supremum obiit anno 1134. Sed quidquid sit de antiquitate, celeberrimus omnium ex tertiis ordinibus fuit et est franciscalis, qui anno 1221 ab ipso B. Francisco institutus, per longum saeculorum orbem innumeros sanctitatis fructus protulit, quemque postremis hisce temporibus (die 17 sept. 1882) Leo XIII, homines ad sanctiora vitae consilia revocare intendens, novo robore donavit, atque, opportune immutata regula, temporum conditionibus accommodavit.

Quoniam vero de tertiis ordinibus incidit sermo, addere liceat: 1. praeter tertiarios degentes in sae-

culo (quique sive singillatim regulam hanc colunt, sive potius, in societatibus seu congregationibus simul adlecti, nullo modo conditionem ecclesiasticam vel regularem in ecclesia obtinere censentur) haberi etiam quosdam tertiarios et tertiarias, qui in congregationes religiosas coaluerunt, quique propterea inter religiosorum numerum sunt accensendi; imo haberi etiam quasdam tertiarias quae, servatis servandis, habitum a regularibus accipiunt, et, domibus suis degentes, ibi vitam religiosam quodammodo colunt et certis privilegiis fruuntur: 2. postremis hisce temporibus, maxime postquam Leo XIII pristinum in honorem revocavit tertium ordinem S. Francisci, plures prodidisse declarationes, v. g.: *a)* die 28 maii 1886, qua resolutum est a S. R. C. tertiarios franciscales coetum constituentes, nempe proprio habitu indutos ac sub cruce incedentes ius habere praecedentiae super quas-cumque sodalitates laicas: *b)* die 6 aprilis 1900, qua generatim resolutum est: *tertiarios S. Francisci necnon aliorum Ordinum, tum solummodo habere ius praecedentiae in processionibus, cum iidem collegialiter incedunt sub propria cruce ac veste uniformi induti* (vulgo *Sacco*): *c)* die 25 iunii 1887, qua decretum est a S. Congregatione Indulg. non posse adscribi in tertium ordinem S. Francisci utriusque sexus fideles, qui sunt membra alicuius instituti religiosi vel congregationis, aut a R. P. aut ab Episcopis approbatae, in qua vota emittuntur sive perpetua sive ad tempus: *d)* die 31 ianuarii 1893, qua resolutum fuit ab eadem S. Cong. neminem posse pluribus tertiis ordinibus nomen dare, itemque die 21 iunii eiusdem anni, qua fuit responsum, tale decretum habere vim retro activam, et hinc christifideles, qui ante ipsum pluribus tertiis ordinibus adscripti reperiiebantur, gau-

dere nunc libertate pro sua devotione unum prae altero eligendi ex eis; cuius dispositionis exinde repetenda ratio, quod tertii ordines (secus ac verum sit de aliis sodalitiis) naturam aliquo modo praeseferant ordinum religiosorum, qui profecto eiusmodi sunt, ut nequeat quis plures ex eis amplecti.

III. De confraternitatibus. — De hisce adversa saltem volumus quae sequuntur:

I. Nomine confraternitatum proprie intelliguntur piae fidelium (ut plurimum laicorum) adsociationes in aliqua ecclesia canonice institutae, ut qui eis nomen dederunt, speciali habitu induti atque divinis officiis persolvendis et certis pietatis et caritatibus operibus exercendis operam navantes, ad instar quorundam clericalium collegiorum Deo specialis famulatus obsequium exhibeant.

II. Confraternitatum origo, saltem quoad substantiam spectatarum, perantiqua est, ut liquet ex superius dictis, quibusque addere placet Can. XLV Concilii Montispessulani celebrati a. 1214: *Quia propter coniurationes et conspirationes, quae confratriae vocantur in civitatibus, villis et castris, quandoque multa discordiae materia suscitatur, praesens Synodus sub anathematis interminatione constituit, ut in civitatibus, villis et castris non fiant de caetero confratriae, nisi de voluntate Dominorum locorum ipsorum et Dioecesani Episcopi, propter urgentem necessitatem et evidentem utilitatem id fiat. De his autem confratris, quae hactenus factae sunt, et de quibus querelam audirimus, causa cognita, quod iustum fuerit, faciemus.*

III. Quoad confraternitates erigendas hae normae potissimum sunt prae oculis habendae, ut liquet praesertim e const. *Quaecumque* data a Clemente VIII die

7 dec. 1604: 1. erectio fieri potest ab Episcopo, auctoritate sua propria, et ex privilegio, a Paulo V concessa seu confirmata, etiam a plurimis generalibus ordinum religiosorum: 2. in genere, seu excepto casu quo agatur de confraternitatibus SSmi Sacramenti vel doctrinae christianae, aut obtenta fuerit opportuna dispensatio, unica tantum confraternitas eiusdem generis potest erigi in uno eodemque loco vel etiam in alio tribus milliaribus ab illo distante: 3. statuta confraternitatis ab Ordinario loci sunt approbanda, et, qua opus, ab eo emendanda, nec gratiae vel indulgentiae eidem concessae sine praevia huius recognitione promulgari valent.

IV. Confraternitates semel legitimae erectae subsunt Episcopi iurisdictioni et visitationi, quamvis erectae in ecclesiis regularium exemptorum, ita ut v. g. possit Episcopus visitare oratoria seu capellas in quibus sunt erectae, urgere ut onera missarum fideliter impleantur, administratores ad reddendam rationem cogere, eis interdicere quominus etiam in propriis ecclesiis quaestuas fieri mandent etc., explorati enim iuris est omnem circa confraternitates potestatem ad unam ecclesiam spectare.

V. In aestimandis autem confraternitatum iuribus, privilegiis et officiis, praesertim in ipsarum cum parochis relationibus, maxime prae oculis est habendum celebre decretum *Urbis et Orbis*, seu generale, latum a S. C. R. die 10 dec. 1703, quodque tanti momenti nobis visum fuit, ut opportunum censuerimus heic illud, appendicis ad instar, ex integro referre.

IV. Tractationi de confraternitatibus appendix, seu: Decretum generale S. C. R. circa iura parochialia, functiones et praecipientias inter parochos et confraternitates laicorum, eorum-

que capellanos et officiales. — “ Ad debitum
“ imponendum finem controversiis, quae inter paro-
“ chos et confraternitates saeculares, earumque capel-
“ lanos et officiales, super iuribus parochialibus et fun-
“ ctionibus ecclesiasticis, nonnullisque praeminentiis
“ seu praerogativis frequenter exoriri solent; in Sacra
“ Rituum Congregatione ab Eminentissimo et Reve-
“ rendissimo D. Cardinali Colloredo propositis infra-
“ scriptis dubiis, videlicet:

“ 1. An confraternitates laicorum, legitime erectae
“ in ecclesiis parochialibus, habeant dependentiam a
“ parocho in explendis functionibus ecclesiasticis non
“ parochialibus?

“ 2. An dictae confraternitates erectae in capellis
“ vel oratoriis, tam publicis quam privatis, adnexis
“ parochialibus ecclesiis et ab eis dependentibus, ha-
“ beant dictam dependentiam a parocho quoad dictas
“ functiones?

“ 3. An confraternitates erectae in aliis ecclesiis
“ publicis habeant, quoad easdem functiones, aliquam
“ dependentiam a parocho intra cuius parochiae li-
“ mites sitae sunt ecclesiae?

“ 4. An confraternitates erectae in oratoriis tum
“ publicis tum privatis, sciunctis ab ecclesiis paro-
“ chialibus, quoad dictas functiones ecclesiasticas, ha-
“ beant dictam dependentiam a parocho?

“ 5. An benedictiones et distributiones candelarum,
“ cinerum et palmarum sint de iuribus mere paro-
“ chialibus?

“ 6. An benedictiones mulierum post partum, fontis
“ baptismalis, ignis, seminis, ovorum et similium sint
“ de iuribus mere parochialibus?

“ 7. An functiones omnes hebdomadae sanctae sint
“ de iuribus mere parochialibus?

“ 8. An celebratio missae solemnis feria V in Coena
“ Domini sit de dictis iuribus parochialibus?

“ 9. An prima pulsatio campanarum in sabbato
“ sancto sit de dictis iuribus parochialibus?

“ 10. An celebratio missarum solemnum per an-
“ num, sive pro vivis, sive pro defunctis, sit de dictis
“ iuribus parochialibus?

“ 11. An expositio quadraginta horarum, et bene-
“ dictio quae fit super populo, sit de dictis iuribus
“ mere parochialibus?

“ 12. An expositio quae fit cum reliquiis et sacris
“ imaginibus, et benedictio quae cum eis fit super
“ populo, sit de dictis iuribus parochialibus?

“ 13. An functiones in praecedentibus octo dubiis,
“ videlicet a dubio 5 ad 12 expressae, peragi possint
“ in oratoriis privatis, contradicente parrocho?

“ 14. An in dictis oratoriis privatis confraternita-
“ tum per confratres statis horis recitari possint horae
“ canonicae cum cantu, vel sine, absque alia licentia
“ parochi?

“ 15. An in dictis oratoriis privatis sit licita cele-
“ bratio missae privatae, assentiente Ordinario loci, et
“ contradicente parrocho?

“ 16. An cappellani confraternitatum possint po-
“ pulo denuntiare festivitates et vigiliis occurrentes
“ in hebdomada absque licentia parochi?

“ 17. An parochus, invitis confratribus, docere pos-
“ sit doctrinam christianam in praedictis ecclesiis et
“ oratoriis publicis vel privatis, a parochiali divisis et
“ separatis?

“ 18. An in saepe dictis ecclesiis publicis confrat-
“ ternitatum possint haberi publicae conciones, etiam
“ per totum cursum quadragesimae vel adventus cum
“ licentia Ordinarii et absque licentia parochi?

“ 19. An in eisdem ecclesiis possit celebrari missa
“ sive lecta, sive cantata, ante missam parochialem
“ sive lectam sive cantatam?

“ 20. An ad parochum spectet facere officium fu-
“ nebre super cadaveribus sepeliendis in saepedictis
“ ecclesiis et oratoriis publicis confraternitatum?

“ 21. An intra ambitum earundem ecclesiarum
“ fieri possint processiones, iuxta cuiusque confrater-
“ nitatis institutum, absque interventu vel licentia
“ parochi?

“ 22. An eadem processiones fieri possint extra
“ ambitum dictarum ecclesiarum, absque licentia il-
“ lorum parochorum, per quorum territorium trans-
“ eundum est?

“ 23. An in dictis processionibus cappellani con-
“ fraternitatum possint deferre stolam?

“ 24. An Episcopo accedenti ad ecclesias publicas
“ confraternitatum, quae non sint regularium, neque
“ proprium rectorem beneficiatum habeant, porrigen-
“ dum sit aspersorium a parochi, in cuius territorio
“ sunt sitae dictae ecclesiae?

“ 25. An earundem ecclesiarum et confraternita-
“ tum rectores et cappellanos possit parochus, cessante
“ speciali ac legitimo titulo, et ex solo iure parochia-
“ litatis, compellere invitos ad assistendum functioni-
“ bus ecclesiae parochialis?

“ 26. An in saepedictis ecclesiis confraternitatum
“ neque parochialibus neque regularibus retineri pos-
“ sit sanctissimum Eucharistiae Sacramentum sine spe-
“ ciali indulto Sedis Apostolicae?

“ 27. Praesupposita facultate retinendi, an possit
“ infra annum publice exponi sine licentia Ordinarii?

“ 28. An possit parochus se ingerere in admini-
“ stratione oblationum, elemosynarum in saepedictis

“ ecclesiis recollectarum, vel capsulae pro illis recipiendis expositae clavim retinere?

“ 29. An in ecclesia parochiali confratres, vel eorum cappellani immiscere se valeant, invito parcho, in eiusdem ecclesiae functionibus, sive parochialibus, sive non parochialibus?

“ 30. An confraternitates, sive sint erectae in ecclesia parochiali, sive extra illam, possint pro libitu, et iuxta uniuscuiusque peculiaria statuta congregationes suas facere, absque interventu vel licentia parochi?

“ 31. An possint propria bona administrare, ac de illis disponere, absque ulla dependentia a parcho?

“ 32. Quando parochus eisdem congregationibus intersit de mandato Ordinarii, et tamquam eius delegatus, an possit suffragium decisivum ferre? Et quatenus affirmative:

“ 33. An etiam suffragium duplex?

“ Sacra eadem Rituum Congregatio, re mature discussa, respondendum esse censuit:

“ Ad 1, affirmative; — ad 2, affirmative; — ad 3, negative; — ad 4, negative; — ad 5, negative; — ad 6, negative; sed benedictiones mulierum et fontis baptismalis fieri debere a parochis (1); — ad 7, negative prout iacet; — ad 8, negative prout iacet, sed spectare ad parochos; — ad 9, negative prout iacet, sed spectare ad ecclesiam digniorem, ad formam constitutionis Leonis X, 22, § 14; — ad 10, negative prout iacet, sed licere confratribus dumtaxat in festivitatibus solemnioribus eiusdem ecclesiae, vel oratorii, ut in Brundusina sub die 1 iulii 1601; — ad 11, negative; — ad 12, negative; et quoad bene-

(1) Quoad tamen benedictionem mulieris post partum attende nuperrimam resolutionem, quam referemus in L. II, quum agemus de baptismo.

« dictiones cum reliquiis et imaginibus servantur de-
« creta; — ad 13, satis provisum in superioribus; —
« ad 14, affirmative, nisi aliter Ordinarius statuatur ex
« rationabili causa; — ad 15, affirmative; — ad 16,
« affirmative; — ad 17, negative; — ad 18, affirma-
« tive; — ad 19, negative, nisi aliter Episcopus
« disponat; — ad 20, affirmative, quando tumultuandus
« est subiectus parochia, intra cuius fines est ecclesia,
« vel oratorium; — ad 21, affirmative; — ad 22, ne-
« gative, nisi adesset licentia Episcopi; — ad 23, ne-
« gative extra propriam ecclesiam; — ad 24, nega-
« tive; — ad 25, negative; — ad 26, negative; — ad 27,
« negative; — ad 28, negative; — ad 29, negative; —
« ad 30, affirmative, dummodo non impediatur fun-
« ctiones et divina officia; — ad 31, affirmative; —
« ad 32, negative; — ad 33, negative. — Et ita (salvis
« tamen conventionibus et pactis in erectione confrat-
« ernitatum forsitan factis, concordis inter partes initis
« et a Sancta Sede approbatis, indultis, constitutioni-
« bus synodalibus et provincialibus, et consuetudini-
« bus inmemorabilibus vel saltem centenariis) decla-
« ravit ac decrevit..., die 10 decembris 1703 ».

V. **De fabricis ecclesiarum.** Fabricarum, vel etiam, ut alicubi loqui in moribus est, *operum ecclesiarum* nomine intelliguntur piae fidelium societates, ad hoc institutae ut eleemosynas et oblationes colligant favore ecclesiarum, atque v. g. sub Episcoporum moderatione et vigilantia incumbant administrandis bonis earundem temporalibus. De huiusmodi adsociationibus illud tantum admonemus, ad earum legitimitatem omnino requiri ecclesiae auctoritatem et approbationem saltem tacitam, ac proinde per se ut illegitimas esse spectandas eas, quas civilis potestatis imperio constitui forsitan contingeret.

ART. III.

De iure advocatiae seu defensionis.

I. Natura et fundamentum. — Certe heic non intendimus disserere de iure et officio, quod ad principem spectare potest tamquam ad ecclesiae defensorem, quo sensu novimus ex historia Constantinum recte appellasse semetipsum: *Episcopum exteriorem*. De hoc etenim iure et officio principis sat superius pro re nostra diximus.

Loquimur ergo de munere, quod in laicis praeter principem inesse potest quoad ecclesiasticorum iurium tutamen; et de iure advocatiae hoc sub respectu considerato dicimus: 1. non continere hoc officium veram et propriam ecclesiasticae iurisdictionis participationem, sed nudum ministerium: 2. omnem eius vim esse existimandam facto ecclesiae, quae, quemadmodum libere hoc officium constituit, illudque interdum etiam laicis collatum voluit, ita omnimode potuit eius naturam determinare eique certos fines ponere: 3. in eius exercitio propterea sic esse procedendum, ut, quod in subsidium et tutelam concessum fuit, hominum malitia non vertatur in tyrannidem.

II. Evolutio historica — Multiplex species advocacy seu tutelae in favorem ecclesiarum exercitae occurrit in ecclesiasticis monumentis, ita ut eam exercentes varia nomina sortiantur, v. g. patronorum, vicedominorum, custodum etc. Nos tamen sermonem coarctantes ad *advocatiam defensionis*, animadvertimus:

I. advocatiae munus antiquissimum in ecclesia esse, quum plus minus semper ei necesse fuerit contra usurpatores se tueri:

II. tamen huiusmodi officium non semper eodem modo fuisse exercitum:

III. primis saeculis, data iam ecclesiae pace, in usu fuisse defensores ecclesiarum, quos deputabant Imperatores ad ecclesiarum preces, ut eas principali auctoritate defenderent et ab iniuriis vindicarent:

IV. serius, seu quum imperii res in pessum irent, ac Imperatores orientales vix in occidente potestatem suam exercerent, Romanos Pontifices dedisse ipsos nonnullis ecclesiis defensores, et ut plurimum e subdiaconis adsumptos:

V. sequioribus saeculis, quum bona ecclesiarum temporum iniuria diriperentur earumque iura in dies violarentur, ecclesias pene singulas, saltem maiores et ditiores, quosdam laicos sibi in defensores elegisse sub nomine *advocatorum*:

VI. in hac electione peragenda maxime rationem habitam fuisse doctrinae, prudentiae et nobilitatis:

VII. imo, quo vehementius concitarentur huiusmodi defensores ad ecclesiarum tutamen suscipiendum et exercendum, hoc munus consuevisse etiam concedi ipsis familiis, adeo ut fieret haereditarium atque eius exercitium consequerentur plura commoda, v.g. honoris praerogativae et annui census:

VIII. in ecclesiasticis monumentis praeter hanc advocatiam, quae *civilis* posset dici, occurrere etiam exempla *advocatae armatae*, quae tunc obtinuit, quando ob incursum barbarorum aliisve specialibus de causis aliqui assumpti sunt, qui manu militari ecclesiae iura tuerentur:

IX. hodie utriusque advocatae usum, ob mutata temporum adiuncta, obsolevisse:

X. optime tamen advocatae ecclesiasticae munus hodiernis temporibus aliquo sensu exerceri a selectis

viris tum ecclesiasticis tum laicis, qui, in varios coetus coeuntes atque sub legitimorum praesulum moderatione consilia et vires in unum conferentes, strenue decertant, ut ecclesiastica iura variis modis pessumdata tueantur; in quorum censum praecipue referendi sunt coetus, qui vulgo audiunt in Italia « *la Società della Gioventù Cattolica Italiana* », Romae inchoata a. 1867, et « *l'Opera dei Congressi Cattolici Italiani* », quae ab illa exordia sua mutuavit a. 1871.

APPENDIX

AD LIBRUM PRIMUM

SEU AD TRACTATUM DE PERSONIS

Quoniam in libro primo actum est de personis, opportunum visum est appendicis ad modum illi nonnulla subnectere, quae ad uberiores dictorum intelligentiam prodesse possunt, videlicet seriem chronologicam tum Romanorum Pontificum, tum Conciliorum Generalium, necnon schema hierarchiae ecclesiasticae iuxta actualem eius existendi modum.

I.

Series Romanorum Pontificum.

1. S. Petrus † a.	67	16. S. Zephirinus	220
2. S. Linus	78	17. S. Callixtus	227
3. S. Cletus	90	18. S. Urbanus I	233
4. S. Clemens I	100	19. S. Pontianus	238
5. S. Anacletus	112	20. S. Anthanas	239
6. S. Evaristus	121	21. S. Fabianus	253
7. S. Alexander I . .	132	22. S. Cornelius	255
8. S. Sixtus I	142	23. S. Lucius	257
9. S. Telesphorus . .	154	24. S. Stephanus	260
10. S. Hyginus	158	25. S. Sixtus II	261
11. S. Pius I	167	26. S. Dionysius	272
12. S. Anicetus	175	27. S. Felix I	275
13. S. Soterus	182	28. S. Eutychianus . .	283
14. S. Eleutherius . .	193	29. S. Caius	296
15. S. Victor	203	30. S. Marcellinus . .	304

31. S. Marcellus	309	70. S. Deusdedit I . . .	619
32. S. Eusebius	311	71. Bonifacius V.	625
33. S. Melchiades	314	72. Honorius I.	638
34. S. Sylvester I.	337	73. Severinus.	640
35. S. Marcus	341	74. Ioannes IV.	642
36. S. Iulius I	352	75. Theodorus I.	649
37. Liberius	366	76. S. Martinus I	655
38. S. Felix II.	366	77. S. Eugenius I.	656
39. S. Damasus	384	78. S. Vitalianus	672
40. S. Siricius	398	79. Deusdedit II.	676
41. S. Anastasius I	404	80. Donus.	678
42. S. Innocentius I. . . .	417	81. S. Agatho	682
43. S. Zosimus	418	82. S. Leo II.	683
44. S. Bonifacius I	423	83. S. Benedictus II . . .	685
45. S. Caelestinus I. . . .	432	84. Ioannes V	686
46. S. Sixtus III.	440	85. Conon	687
47. S. Leo I	461	86. S. Sergius I.	701
48. S. Hilarus	468	87. Ioannes VI.	705
49. S. Simplicius	483	88. Ioannes VII.	707
50. S. Felix III	492	89. Sisinnius	708
51. S. Gelasius I.	496	90. Constantinus.	715
52. S. Anastasius II. . . .	498	91. S. Gregorius II	731
53. S. Symmachus	514	92. S. Gregorius III	741
54. S. Hormisdas	523	93. S. Zacharias.	752
55. S. Ioannes I.	526	94. S. Stephanus II	752
56. S. Felix IV	530	95. Stephanus III.	757
57. Bonifacius II	535	96. S. Paulus I	767
58. Ioannes II.	535	97. Stephanus IV	771
59. S. Agapitus	536	98. Adrianus I.	795
60. S. Silverius	538	99. S. Leo III ,	816
61. Vigilus.	555	100. S. Stephanus V	817
62. Pelagius I	560	101. S. Paschalis I	824
63. Ioannes III	573	102. Eugenius II	827
64. Benedictus I	578	103. Valentinus	827
65. Pelagius II	590	104. Gregorius IV.	843
66. S. Gregorius I	604	105. Sergius II.	847
67. Sabinianus.	606	106. S. Leo IV.	855
68. Bonifacius III.	607	107. Benedictus III. . . .	858
69. S. Bonifacius IV	615	108. S. Nicolaus I	867

109. Adrianus II. . . .	882	148. Ioannes XIX . .	1009
110. Ioannes VIII. . . .	882	149. Sergius IV	1012
111. Marinus I.	884	150. Benedictus VIII. .	1024
112. S. Adrianus III . .	885	151. Ioannes XX . . .	1039
113. Stephanus VI . .	891	152. Benedictus IX . .	1044
114. Formosus	896	153. Gregorius VI . .	1046
115. Bonifacius VI . .	896	154. Clemens II	1047
116. Stephanus VII. . .	898	155. Damasus II. . . .	1048
117. Romanus	898	156. S. Leo IX	1054
118. Theodorus II . .	898	157. Victor II	1057
119. Ioannes IX	900	158. Stephanus X . . .	1058
120. Benedictus IV . .	903	159. Benedictus X . .	1059
121. Leo V	903	160. Nicolaus II	1061
122. Christophorus . .	904	161. Alexander II . .	1073
123. Sergius III	911	162. S. Gregorius VII. .	1085
124. Anastasius III . .	913	163. B. Victor III . . .	1087
125. Lando	914	164. B. Urbanus II . .	1099
126. Ioannes X	928	165. Paschalis II . . .	1118
127. Leo VI	929	166. Gelasius II	1119
128. Stephanus IX . .	931	167. Callixtus II . . .	1124
129. Ioannes XI . . .	936	168. Honorius II . . .	1130
130. Leo VII.	936	169. Innocentius II . .	1143
131. Stephanus IX. . .	946	170. Caelestinus II . .	1144
132. Marinus II	946	171. Lucius II	1145
133. Agapitus II. . . .	956	172. B. Eugenius III . .	1153
134. Ioannes XII . . .	964	173. Anastasius IV . .	1154
135. Benedictus V . . .	965	174. Adrianus IV . . .	1159
136. Ioannes XIII. . .	972	175. Alexander III . .	1181
137. Benedictus VI . .	973	176. Lucius III	1185
138. Donus II	973	177. Urbanus III . . .	1187
139. Benedictus VII . .	984	178. Gregorius VIII . .	1187
140. Ioannes XIV. . .	985	179. Clemens III . . .	1191
141. Bonifacius VII. .	985	180. Caelestinus III . .	1191
142. Ioannes XV . . .	996	181. Innocentius III . .	1216
143. Ioannes XVI. . .	996	182. Honorius III . . .	1227
144. Gregorius V . . .	999	183. Gregorius IX . . .	1227
145. Ioannes XVII . .	999	184. Caelestinus IV . .	1241
146. Sylvester II . . .	1003	185. Innocentius IV . .	1254
147. Ioannes XVIII. .	1003	186. Alexander IV . .	1261

187. Urbanus IV	1264	226. Clemens VII	1534
188. Clemens IV	1268	227. Paulus III	1549
189. B. Gregorius X . . .	1276	228. Iulius III	1555
190. B. Innocentius V . .	1276	229. Marcellus II	1555
191. Adrianus V	1276	230. Paulus IV	1559
192. Ioannes XXI	1277	231. Pius IV	1563
193. Nicolaus III	1280	232. S. Pius V	1572
194. Martinus IV	1285	233. Gregorius XIII . . .	1585
195. Honorius IV	1287	234. Sixtus V	1590
196. Nicolaus IV	1292	235. Urbanus VII	1590
197. S. Caelestinus V . .	1294	236. Gregorius XIV . . .	1591
198. Bonifacius VIII . .	1303	237. Innocentius IX . . .	1591
199. B. Benedictus XI . .	1304	238. Clemens VIII . . .	1605
200. Clemens V	1314	239. Leo XI	1605
201. Ioannes XXII	1334	240. Paulus V	1621
202. Benedictus XII . . .	1342	241. Gregorius XV	1623
203. Clemens VI	1352	242. Urbanus VIII	1644
204. Innocentius VI	1362	243. Innocentius X	1655
205. B. Urbanus V	1370	244. Alexander VII	1667
206. Gregorius XI	1378	245. Clemens IX	1669
207. Urbanus VI	1389	246. Clemens X	1676
208. Bonifacius IX	1404	247. Innocentius XI	1689
209. Innocentius VII . . .	1406	248. Alexander VIII	1691
210. Gregorius XII	1409	249. Innocentius XII	1700
211. Alexander V	1410	250. Clemens XI	1721
212. Ioannes XXIII	1415	251. Innocentius XIII	1724
213. Martinus V	1431	252. Benedictus XIII	1730
214. Eugenius IV	1447	253. Clemens XII	1740
215. Nicolaus V	1455	254. Benedictus XIV	1758
216. Callixtus III	1458	255. Clemens XIII	1769
217. Pius II	1464	256. Clemens XIV	1774
218. Paulus II	1471	257. Pius VI	1799
219. Sixtus IV	1484	258. Pius VII	1823
220. Innocentius VIII . . .	1492	259. Leo XII	1829
221. Alexander VI	1503	260. Pius VIII	1830
221. Pius III	1503	261. Gregorius XVI	1846
223. Iulius II	1513	262. Pius IX	1878
224. Leo X	1521	263. Leo XIII	f. r.
225. Adrianus VI	1523		

II.

Series Conciliorum Generalium (1).

I. Nicaenum I . . . a.	325	XI. Lateranense III .	1179
II. Constantinopolit. I.	381	XII. Lateranense IV .	1215
III. Ephesinum	431	XIII. Lugdunense I .	1245
IV. Chalcedonense. . .	451	XIV. Lugdunense II .	1274
V. Constantinopolit. II	553	XV. Viennense.	1311.
VI. Constantinopolit. III	681	XVI. Florentinum. . .	1438
VII. Nicaenum II . . .	787	XVII. Lateranense V .	1512
VIII. Constantipolit. IV	869	XVIII. Tridentinum .	1545
IX. Lateranense I . .	1123	XIX. Vaticanum . . .	1869
X. Lateranense II . .	1139		

III.

Schema ecclesiasticae hierarchiae, prout die 1 ianuarii 1901 exhibetur in libro: *La Gerarchia Cattolica*.

I.

Romanus Pontifex.

Romanus Pontifex, utpote Episcopus Urbis Romae, est vicarius Christi, successor S. Petri, totius ecclesiae monarcha, Patriarcha Occidentis, Primas Italiae et Metropolita provinciae romanae. Nunc Sedem Romanam tenet Leo XIII, ex successoribus B. Petri CCLXIII.

(1) Monemus: I. consulto recensita fuisse ea tantum concilia, quae in omnium sententia plene oecumenica sunt, quod v.g. non potest dici de Concilio Basileensi; II. numerum marginalem indicare annum, quo unaquaeque synodus inchoata est.

Sub eius autem pontificatu catholica hierarchia mirum in modum aucta est, adeo ut erectae fuerint sedes patriarchales II, archiepiscopales XXXI (quarum XVIII ex episcopalibus iam existentibus), episcopales CI, atque Abbatiae *nullius* II, Delegationes Apostolicae III, Vicariatus Apostolici LXI (quorum XI ex Praefecturis iam existentibus), et tandem Praefecturae Apostolicae XXXIV.

2.

Sacrum Collegium.

Constituitur ex LXX Cardinalibus. Sex pertinent ad ordinem episcopalem, quinquaginta ad presbyteralem et quatuordecim ad diaconalem.

Sedes cardinalitiae episcopales sunt VI, nempe: Ostiensis et Veliterna (reserv. Card. Decano), Portuensis et S. Rufinae (reserv. Card. Sub-decano), Albanensis, Tusculana, Praenestina et Sabinensis.

Tituli cardinalitii presbyterales sunt LIII (1): scilicet ecclesiae: S. Laurentii in Lucina — S. Agnetis extra moenia — S. Augustini — S. Anastasiae — Ss. Andreae et Greg. ad Clivum Scauri — Basilica XII Apostolorum — S. Balbinae — S. Bartholomaei in Insula — S. Bernardi ad Thermas — Ss. Bonifacii et Alexii — S. Callixti — S. Caeciliae — S. Clementis — S. Chrysogoni — S. Crucis in Ierusalem — S. Eusebii — S. Ioannis ante Portam Latinam — Ss. Ioannis et Pauli — S. Hieronymi Illyricorum — S. Laurentii in Damaso (2) — S. Laurentii in Pa-

(1) Tituli presbyterales sunt LIII et diaconales XVI, quamvis numerus Card. presbyt. sit solum L et diacon. XIV. (2) Hic titulus illud habet sibi proprium, ut possit esse presbyteralis vel diaconalis, prout Card. S. R. E. Vice-cancellarius, cui reservatur, assumitur

nisperna — Ss. Marcellini et Petri — S. Marcelli — S. Marci — S. Mariae Angel. in Thermis — S. Mariae de Pace — S. Mariae de Victoria — S. Mariae de Populo — S. Mariae de Aracoeli — S. Mariae in Traspontina — S. Mariae trans Tiberim — S. Mariae in Via — S. Mariae supra Minervam — S. Mariae Novae — Ss. Nerei et Achillaci — S. Homophrii in Ianiculo — S. Pancratii — S. Petri in Monte Aureo — S. Petri ad Vincula — S. Praxedis — S. Priscæ — S. Pudentianæ — Ss. Quatuor Coronatorum — Ss. Quirici et Iulittæ — S. Sabinae — S. Martini in Montibus — S. Silvestri in capite — S. Sixti — S. Stephani in Coelio Monte — S. Susannæ — S. Thomæ in Parione — Ss. Trinitatis in Monte Pincio — S. Vitalis.

Tituli vero cardinalitii diaconales, seu diaconiae, sunt XVI, scilicet ecclesiae : S. Mariae in Via Lata — S. Hadriani — S. Agatae — S. Angeli in Foro Piscario — S. Caesarii in Palatio — Ss. Cosmae et Damiani — S. Eustachii — S. Georgii ad Velabrum — S. Mariae ad Martyres — S. Mariae Sclavis — S. Mariae in Aquiro — S. Mariae in Cosmedin — S. Mariae in Domnica — S. Mariae in Porticu — S. Nicolai in Carcere Tulliano — Ss. Viti, Modesti et Crescentiae.

3.

Sedes Patriarchales.

Sunt XIV: nempe Constantinopolitana (tit.) — Alexandrina Latinorum (tit.) — Alexandrina Coptorum

ex ordine presbyterali vel diaconali. Quod si Vice-cancellarius assumeretur ex ordine Episcoporum, tunc idem titulus ei daretur in commendam, ut nunc est verum, quum movere Vice-cancellarii fungatur Emus L. M. Parocchi, Epus Portuensis et S. Rufinae.

(res.) — Antiochena Graecorum Melchitarum (res.) — Antiochena Syrorum (res.) — Antiochena Maronitarum (res.) — Antiochena Latinorum (tit.) — Hierosolymitana (res.) — Lisbonensis (res.) — Indiarum Orientalium (res. et adnexa sedi metropolitanae Goanae in Indiis Portugallensibus) — Venetiarum (res.) — Indiarum Occidentalium (res. et adnexa ecclesiae metropolitanae Toletanae in Hispania) — Ciliciae Armenorum (res.) — Babylonensis Chaldaeorum (res.) (1).

4.

Sedes Archiepiscopales.

Sunt: Ritus Latini CLXXIV, quarum XIX immediate subduntur S. Sedi, et CLV habent subiectas provincias ecclesiasticas: Ritus vero Orientalis XIX, quarum III (nempe una Ritus Armeni, altera Ritus Graeci Rumeni, et tertia Ritus Rutheni) provincias ecclesiasticas subditas habent, aliae vero XVI (nempe II Ritus Armeni, III Ritus Graeci-Melchitae, III Ritus Syri, II Ritus Syri-Chaldaei et VI Ritus Syri-Maronitae) dependent a sedibus patriarchalibus.

5.

Sedes Episcopales.

Sunt: DCCXXIV Ritus Latini, quarum LXXXIV immediate subiiciuntur S. Sedi, et reliquae DCXXXX

(1) Sedes patriarchales recensuimus eo ordine, quo exhibentur in libro: *La Gerarchia Cattolica* pro a. 1901, et proinde habita etiam ratione, v. g. praecedentiae ex antiquiori promotione inter Patriarcham Alexandrinum ritus latini et Patriarcham Alexandrinum ritus copti.

sunt suffraganeae: Ritus vero Orientalis LII, quarum I (Ritus Graeci-Rutheni) immediate subditur S. Sedi, IX (ex quibus III Ritus Graeci-Rumeni et VI Ritus Graeci-Rutheni) sunt suffraganeae in provinciis, reliquae vero XLII subiiciuntur sedibus patriarchalibus, videlicet XV Ritus Armeni, II Ritus Copti, IX Ritus Graeci-Melchitae, V Ritus Syri, IX Ritus Syri-Chaldaei et II Ritus Syri-Maronitae.

6.

Sedes nullius dioeceseos.

Sunt XVIII, nempe XIV Abbatiae vel Archi-Abbatiae, I Archipresbyteratus, I Prioratus, II Praelaturae.

INDEX

PRAEFATIO	Pag.	3
OPERIS RATIO ET SCHEMA		5

PARS I. — IURIS CANONICI PROLEGOMENA.

SECTIO I. — DE LEGIS CANONICAE GENERICA NOTIONE.

CAPUT I. De iure in genere	Pag.	9
Art. I. De origine et significatione vocis <i>ius</i>		10
Art. II. De iuris divisione		11
Art. III. De iuris fundamento		12
CAPUT II. De iure naturali et divino-positivo		14
Art. I. De iuris naturalis existentia, essentia, subiecto, obiecto et proprietatibus		ib.
Art. II. De iuris divino-positivi existentia et speciebus		16
CAPUT III. De iure gentium et civili		18
CAPUT IV. De iure romano		22
CAPUT V. De iure canonico		24
Art. I. De iuris canonici nominibus et germana notione		ib.
Art. II. De iuris canonici subiecto		26
Art. III. De iuris canonici obiecto		36
Art. IV. De iuris canonici divisione		40
Art. V. De iuris canonici relationibus cum aliis iuribus		43
Art. VI. De modis quibus ius canonicum statuitur vel tollitur		48
§. I. De modis per quos lex canonica inducitur		ib.
Capitulum I. De promulgatione		ib.
Capitulum II. De consuetudine		53
§. II. De modis quibus lex canonica cessat		60

Capitulum I. De his quae a lege servanda excusant. <i>Pag.</i>	60
Capitulum II. De his quae legem ipsam tollunt	63
Art. VII. De legis canonicae interpretatione	72
§. I. De interpretationis notione et speciebus	ib.
§. II. De interpretationis regulis et praesidiis	77
Art. VIII. De quibusdam singularibus dispositionibus naturam legis canonicae imitantibus	81
§. I. De praeceptis	82
§. II. De privilegiis	85
Capitulum I. De privilegiis in genere	ib.
Capitulum II. De privilegiis in specie	86
I. De privilegiis proprie dictis	ib.
II. De privilegiis improprie dictis	89
§. III. De rescriptis	91
§. IV. De concordatis	97

SECTIO II. — DE LEGUM CANONICARUM COLLECTIONIBUS.

CAPUT I. De collectionibus canonum in genere. <i>Pag.</i>	103
Art. I. De collectionum origine et speciebus.	ib.
Art. II. De collectionum auctoritate et usu	106
CAPUT II. De collectionibus canonum singillatim	107
Art. I. De collectionibus iuris veteris	ib.
§. I. De collectionibus quae ad aevum apostolicum solent referri	108
§. II. De collectionibus ecclesiae orientalis	111
§. III. De collectionibus ecclesiae occidentalis	114
Art. II. De collectionibus iuris novi	120
§. I. De decreto Gratiani	ib.
§. II. De collectionibus decretalium.	124
Capitulum I. De collectionibus decretalium generatim .	ib.
Capitulum II. De collectionibus decretalium singillatim .	125
I. De collectionibus ante Gregorium IX	ib.
II. De collectione gregoriana	127
III. De collectionibus post Gregorium IX seu de Sexto, Clementinis et Extravagantibus	130
§. III. De regulis Cancellariae Apostolicae	133
Art. III. De collectionibus iuris novissimi	135
§. I. De collectionibus authenticis	ib.
§. II. De collectionibus non authenticis	137

SECTIO III. — DE IURE CANONICO PROUT SCIENTIA
QUAEDAM EST CONSIDERATO.

CAPUT I. De iuris canonici natura et praestantia	Pag. 141
CAPUT II. De scientiae canonicae evolutione	144
CAPUT III. Scientiae canonicae methodus et praesidia	152

APPENDIX AD PARTEM PRIMAM.

I. Series singulorum titulorum Decret. Gregorii IX	Pag. 157
II. Series singularum iuris regularum	162
I. Regulae Decretalium Gregorii IX	ib.
II. Regulae Sexti Bonifacii VIII	ib.

PARS II. — IURIS CANONICI PRINCIPIA.

LIBER I. — De personis.

SECTIO I. — DE STATU PERSONARUM IN ECCLESIA GENERATIM.

CAPUT I. De personis in genere	Pag. 168
Art. I. De personae notione et divisione	ib.
Art. II. De personae elementis	169
CAPUT II. De personis in ecclesia	172
Art. I. Personarum notio et divisio in ecclesia	ib.
Art. II. Universae tractationis de personis secundum ca- nones adumbratio	174

SECTIO II. — DE PERSONIS IN ECCLESIA SINGILLATIM.

SUBSECTIO I. — *De clericis.*

TITULUS I. De clericorum iuribus	Pag. 176
CAPUT I. De potestate ordinis	ib.
Art. I. De potestate ordinis in abstracto considerata	ib.
Art. II. De potestate ordinis in concreto	180
CAPUT II. De potestate iurisdictionis	185
Art. I. De potestate iurisdictionis in abstracto	ib.
Art. II. De potestate iurisdictionis in concreto	193
§. I. De supremo pontificatu et episcopatu	ib.
Capitulum I. De Romano Pontifice	ib.

Capitulum II. De Episcopis.	Pag. 204
I. De episcopatus germana notione	ib.
II. De Episcoporum constitutione et consecratione.	210
III. De Episcoporum muneribus, iuribus et privilegiis	219
IV. De Episcoporum translatione et renunciatione, nec- non de Episcopis Titularibus	225
§. II. De caeteris gradibus praeter supremum pontifi- catum et episcopatum	229
Capitulum I. De gradibus qui Romano Pontifici auxi- liantur	230
I. De conciliis generalibus	ib.
II. De Curia Romana.	237
1. Curiae Romanae generica notio	ib.
2. De S. R. C. Cardinalibus	239
3. De Romanis Congregationibus	248
4. De caeteris officiis Curiae Romanae	258
III. De Legatis Apostolicis	264
IV. De Patriarchis, Primatibus et Archiepiscopis	267
1. De Patriarcharum, Primatum et Archiepiscoporum notione, origine et evolutione	267
2. Patriarcharum, Primatum et Metropolitaram po- testas	270
3. Patriarcharum, Primatum et Metropolitaram in- signia	272
4. De conciliis provincialibus et nationalibus	275
V. De Vicariis Apostolicis et de Episcoporum Coadi- vatoribus	281
VI. De Abbatibus aliisque praelatis inferioribus	286
Capitulum II. De gradibus qui Episcopos adjuvant	290
I. De synodo dioecesana	291
II. De capitulo cathedrali, ubi et de vicario capitulari	296
1. De capitulo cathedrali	296
2. De vicario capitulari.	300
III. De vicariis episcopalibus	305
1. De vicariis episcopalibus in genere	ib.
2. De vicariis episcopalibus in specie	302
A. De archidiaconis et archipresbyteris.	308
B. De chorepiscopis et de ruralibus decanis seu ar- chipresbyteris	310
C. De vicario generali, ubi et de Vicario Urbis	313
D. De vicariis foraneis	320

IV. De parochis, necnon de vicariis et coadiutoribus eorum	Pag. 322
1. De parochis	ib.
2. De vicariis et coadiutoribus parochorum	329
A. De vicariis parochorum	ib.
B. De coadiutoribus parochorum	331
TITULUS II. De clericorum obligationibus	333
CAPUT I. De officiis clericalibus in genere	ib.
CAPUT II. De clericorum officiis in specie	335
Art. I. De officiis communibus clericorum	ib.
Art. II. De officiis clericorum maiorum propriis	341
§. I. De sacris ministeriis exercendis	342
§. II. De ecclesia sua non deserenda; ubi et de clericis exteris Romam advenientibus	344
§. III. De lege caelibatus	351
TITULUS III. De clericorum privilegiis	359
CAPUT I. De privilegiis clericalibus generatim	ib.
CAPUT II. De clericorum privilegiis in specie	358
Art. I. De privilegio immunitatis	ib.
Art. II. De privilegiis canonis et competentiae	365
SUBSECTIO II. — <i>De regularibus.</i>	
CAPUT I. De statu regulari in se spectato	Pag. 367
Art. I. De vitae religiosae essentia	ib.
Art. II. De vitae religiosae origine	372
Art. III. De vitae religiosae evolutione	375
§. I. De evolutione historica vitae religiosae	ib.
§. II. De evolutione iuridica vitae religiosae	381
Art. IV. De vitae regularis praestantia et utilitate	386
Art. V. De praecipuis erroribus regulari professioni ad- versis	389
CAPUT II. De regularium iure	395
Art. I. De iure regularium notiones praeviae	396
Art. II. De iure regularium, qui religionem votorum so- lemnium sunt amplexati	399
§. I. De novis religionibus inducendis	ib.
§. II. De religionum reformatione, unione, suppressione et extinctione	403

§. III. De novis monasteriis erigendis	Pag. 407
§. IV. De regulari vita ineunda	409
Capitulum I. De novitiatu	ib.
Capitulum II. De professione	417
§. V. De regularium iuribus	427
§. VI. De regularium officiis	428
Capitulum I. De regularium officiis in genere	ib.
Capitulum II. De regularium officiis in specie	ib.
§. VII. De regularium privilegiis	438
§. VIII. De vita regulari deserenda	441
§. IX. De quibusdam singularibus religiosorum conditionibus	446
APPENDIX. <i>Decretum gen. S. C. EE. et RR.: « Auctis admodum »</i>	449
Art. III. De iure institutorum cum votis simplicibus	
§. I. De natura et speciebus institutorum cum votis simplicibus	450
§. II. De supremis iuridicis principiis, quae moderantur naturam et existentiam institutorum cum votis simplicibus	458
§. III. De praecipuis regulis, quae moderantur naturam et existentiam institutorum cum votis simplicibus	462

SUBSECTIO III. — *De laicis.*

CAPUT I. De generalibus laicorum iuribus et officiis	Pag. 473
CAPUT II. De singularibus laicorum iuribus et officiis	478
Art. I. De iuribus et officiis principum in ecclesia	479
Art. II. De iure adsociationis	474
§. I. De iure adsociationis in abstracto spectato	483
§. II. De iure adsociationis spectato in concreto	487
Art. III. De iure advocatiae seu defensionis	496

APPENDIX AD LIBRUM PRIMUM

SEU AD TRACTATUM DE PERSONIS.

I. Series Romanorum Pontificum	Pag. 499
II. Series Conciliorum Generalium	503
III. Schema ecclesiasticae hierarchiae, prout die 1 ianuarii 1901 exhibetur in libro: <i>La Gerarchia Cattolica</i>	ib.

ERRATA-CORRIGE

Pag. 141, lin. 3, scientia quaedam l. scientia quaedam est

Pag. 256, lin. 33, pertinentia l. pertinentium

Pag. 417, lin. 8-9, in cit. bulla « Sanctissimus » l. in decr. « Sanctissimus » S. C. super Discipl. Reg. a. 1695

Pag. 418, lin. 32, dato a Pio IX l. dato a Pio IX pro Italia insulisque adiacentibus

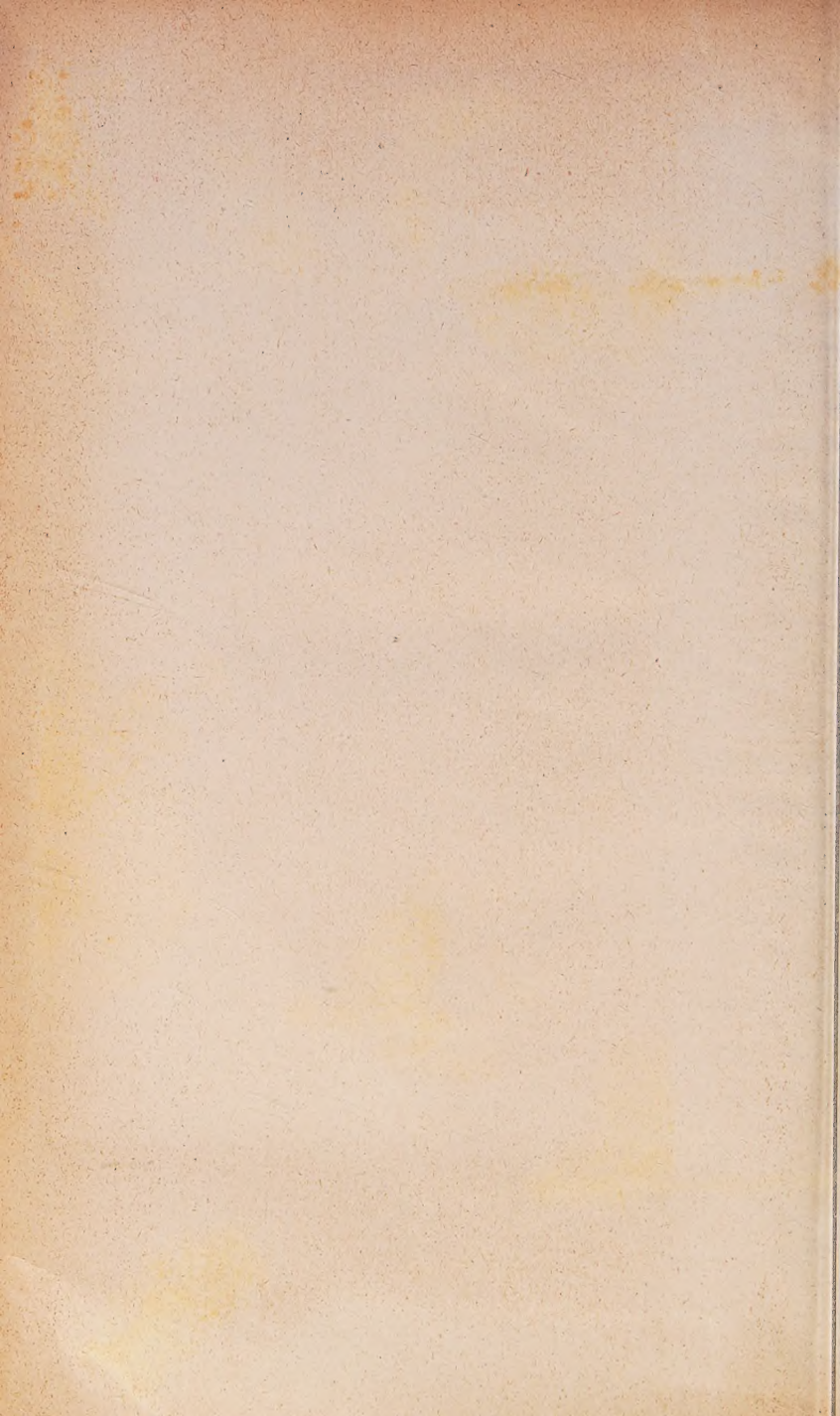
Pag. 440, lin. 20 et seqq. invertendus ordo verborum, et legendum: inter legem iurisdictionis, quae acque adstringebat exemptos et non exemptos, et legem dioecesanam quae hos quidem, sed illos minime devinciebat.

IMPRIMATUR

Fr. ALBERTUS LEPIDI O. P., S. P. Ap. Magister.

IMPRIMATUR

IOSEPHUS CEPPETELLI Archiep. Myren., Vicesgerens.

GTU Library

3 2400 00685 7001

LIBRARY USE ONLY

~~LIBRARY USE ONLY~~

Acc. 54391

348.1

L55

~~LIBRARY USE ONLY~~

LIBRARY USE ONLY

GTU Library

2400 Ridge Road

Berkeley, CA 94709

For renewals call (510) 649-2500

All items are subject to recall

